EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

În sfîrşit, un juriu literar, cel al Premiului Femina, a răsplătit un tînăr talent şi o carte de debut [...] experienţa de viaţă care a îndemnat-o pe Claire Etcherelli să scrie *Elise sau adevărata viaţă* este cea a dragostei şi sărăciei, a muncii în uzină şi a atmosferei din Parisul anilor războiului algerian.

JEAN GAUGEARD

LES LETTRES FRANÇAISES

Lei 6,25

94

1969

CLAIRE ETCHERELLI • ELISE SAU ADEVĂRATA VIAŢĂ

CLAIRE ETCHERELLI

ELISE SAU ADEVĂRATA VIAŢĂ

COLECŢIA MERIDIANE

Desenul copertei *Malina Juravle*

Claire Etcherelli

Elise sau adevărata viață

În românește de *Crina Coșoveanu*

Editura pentru Literatură Universală

București • 1969

Partea întîi

Şi mai ales să nu gîndeşti. La fel cum se spune „şi mai ales să nu mişti" unui rănit cu membrele zdrobite. Să nu gîndeşti. Să alungi imaginile, mereu aceleaşi, cele de ieri, ale timpului care nu se va mai întoarce niciodată. Să nu gîndeşti. Să nu reiei ultimele fraze ale ultimei conversaţii, cuvintele cărora despărţirea le-a dat un aer definitiv, să-ţi spui că pentru anotimpul în care sîntem este încă destul de cald, că oamenii de peste drum se întorc foarte tîrziu acasă ; să te risipeşti în amănunte, să te apleci, să te intereseze spectacolul străzii. Afară, trecătorii merg, se încrucişează, se întorc acasă, pleacă. Sînt lucrători care ţin în mînă, împăturit, săculeţul gol în care-şi iau de mîncare. Barurile trebuie să fie pline, este ora cînd domneşte înghesuiala. Astă-seară vor exista femei fericite într-o lume la voia întîmplării, o insulă plutitoare, o cameră în care eşti în doi. Să

plec de la geam, să cobor? Pe stradă s-ar găsi desigur o aventură pentru mine. Trotuarele sînt pline de bărbaţi cu ochi care caută. Nu-mi plac aventurile. Vreau să plec pe un vapor care nu face niciodată escală. Să mă îmbarc, să debarc, nu-i de mine. Imaginea cu vaporul am luat-o de la fratele meu, Lucien. „Îţi făgăduiesc o corabie ce va deschide în mijlocul mării o cale pe care nici o alta nu va îndrăzni s-o urmeze." Scrisese asta pentru Anna. Trebuie să fie ora şapte, e plăcut, o adevărată lună iunie, cu seri călduţe, care te fac să te gîndeşti: „În sfîrşit, vara..." Lucrul pe bandă la uzină încetează la ora şapte. Bărbaţii o să se năpustească la vestiare. Eu încep ultima mea noapte aici. Mîine voi părăsi camera. Anna va veni să ia cheia. Va trebui să-i mulţumesc. N-o să se mire, nu întreabă nimic niciodată. Cînd vorbeşte, foloseşte întotdeauna prezentul. Nu pentru că ar fi discretă sau pudică, ci pentru că e perfect indiferentă. Lucien voia să fim prietene, dar ea nu are nevoie nici de confidentă, nici de sfătuitoare, nici de binefăcătoare. Cît despre mine, am pierdut obişnuinţa. La treisprezece ani, aveam o prietenă „pe viaţă", la cinsprezece, nu mai aveam decît colege a căror privire devenea critică. De altfel eram deja preocupată doar de Lucien. În anul în care am împlinit cinsprezece ani, i-am dat camera mea. Pînă atunci, fratele meu dormise în bucătărie, pe un pat pe care-l strîngeam dimineaţa. Ca să-l cîştig, i-am dat ce-şi dorea mai mult, cămăruţa asta pătrată, însorită pînă la prînz, care dădea spre curte. Cînd bunica ne-a văzut mutîndu-ne lucru-

rile, s-a supărat. Ca s-o împac, i-am promis că de acum încolo o să împărţim patul ei cel mare. Asta a bucurat-o, îi plăcea să stea de vorbă noaptea, în întuneric. Un an înainte de război, venisem să locuim la ea, pentru că ea urma să ne crească. În 40, treceam pe Podul de Piatră cînd au sosit primele camioane germane. „Boşii", i-am spus lui Lucien. El a prins cuvîntul, l-a repetat peste tot. A trebuit să-l învăţăm să-l uite. Era pe vremea liceului. Ne certam seara, eu îi dădeam cîte o palmă, el îmi rupea hîrtiile. Trăgeam cu cretă cîte un V pe pantofi ; eram prost hrăniţi, bunica refuza să fim trimişi la ţară, nu voia să ne despărţim de ea.

Aşa că n-am scăpat nici un singur bombardament, nici o coadă la băcănii. În fiecare dimineaţă, Lucien şi cu mine plecam împreună şi, din prudenţă, nu-l părăseam decît la poarta şcolii lui. După război am vrut iar să-l conduc. Abia mă suporta şi eu mă agăţam de el. Pentru că mergea repede, mă grăbeam şi eu. Traversam piaţa Victoriei, plină de buchetele florăreselor. În fiecare vitrină tronau generalii învingători. Lucien se oprea, îi privea. Mă opream şi eu. El pîndea clipa asta, o zbughia, alerga ca să-i pierd urma. Găseam că e cinic, şiret. Am hotărît ca exemplul meu să fie pentru el cea mai perfectă lecţie de morală.

Încetul cu încetul căzusem într-o cucernicie scrupuloasă, severă, în care-mi găseam toată mulţumirea. Bunica nu contribuise prea mult la asta, ne învăţase rugăciunile, cuvintele păcat şi sacri-

ficiu, dar credinţa ca şi filozofia ei se rezuma la această frază pe care-i plăcea s-o repete: „Bunul Dumnezeu are un polonic mare şi serveşte pe toată lumea". Datoram emoţii şi bucurii grădinilor patronajului, verzi ca nişte oaze, unde, în fiecare joi şi duminică, în preajma călugăriţelor liniştite, se formase gustul meu pentru flori, pentru şerveţele brodate în nuanţe palide şi pentru un suflet curat.

Bunica încă mai făcea curăţenie prin cîteva birouri din port. Grija ei principală era aprovizionarea, care rămăsese o problemă dificilă. Lucien, de cînd avea camera lui, se închidea în fiecare seară. Îmi părea rău că i-o cedasem. Îmi venea tot mai greu să dorm cu bunica. La şaisprezece ani, am părăsit liceul şi am început să lucrez. Nişte comercianţi vecini mă sfătuiseră să închiriez o maşină de scris, să învăţ singură, să iau lecţii era peste posibilităţile noastre, şi să bat copii. Mai tîrziu, avînd nişte bani, aş putea face ceva mai bun. Nu aveam nici vocaţie, nici ambiţie. Visam să mă sacrific pentru Lucien. Nimeni nu mă îndruma şi mă socoteam favorizată în comparaţie cu fetele din cartier care, la cincisprezece ani, luau drumul uzinei.

Dimineaţa, mă ocupam de gospodărie şi de cumpărături. La prînz, cînd se întorcea Lucien, eram mîndră că găsea masa pregătită, casa dereticată, nişte chipuri liniştite, numai imagini din ceea ce numeam eu o viaţă dreaptă, şi care se vor întipări în el, vor lăsa urme, creîndu-i obişnuinţa, apoi nevoia de acest echilibru.

Mîine, ea va bate încetişor.

— Eu sînt, Anna.

Am să deschid şi o să ne spunem bună ziua.

— Pleci ? Nu mai ai nevoie de cameră ?

— Nu, mi-am strîns lucrurile.

Va urma ce-i mai greu : să-i mulţumesc. Grăbite şi una şi cealaltă ca să nu ne mai vedem, vom ocoli formulele lungi. Va vorbi oare despre Lucien ?

La paisprezece ani, fratele meu avea două pasiuni : prietenia pentru Henri, care era pasiunea cea nobilă, şi patinele cu rotile, pe care le încălţa îndată ce se întorcea de la liceu. Timp de luni de zile am auzit în fiecare seară huruitul patinelor de-a lungul trotuarului, pe stradă. Duminica, se scula devreme, mînca repede, se înapoia la prînz, ca să plece iar pînă seara şi să se culce tremurînd de oboseală. Într-o dimineaţă, din curiozitate, m-am dus în spatele grădinii Quinconces. O brumă rece estompa acoperişurile caselor, ramurile copacilor negri erau pline de chiciură şi felinarele mai ardeau. Eram îngrijorată pentru Lucien şi hotărîtă să-l aduc cu mine. L-am zărit singur în ceaţa îngheţată, cu pardesiul bej care-i ajungea pînă la pulpe, cu ciorapii traşi peste genunchi şi patinele în picioare. Îşi scosese fularul roşu, pe care l-am văzut pe jos, lîngă un copac. I-am privit picioarele îndoite din genunchi, pielea pulpelor goale înroşită, braţele înainte, gata parcă să se avînte. Îi ghiceam fericirea, vagabondajul

prin ceață, plăcerea singurătății, a vieții somnolente, senzația libertății regăsite, beția de a alerga drept înainte, fără obstacole, cu ochii umezi de frig, mîinile înghețate și picioarele arzînd. Mă gîndeam la întoarcerea lui în bucătărie, cu bunica tricotînd, eu citind și el plutind între noi două.

Am încercat, de mai multe ori, să-l însoțesc după-amiezele. Așezată în mijlocul mamelor, așteptam șase ore, cu răbdare, cu gustarea lui pe genunchi, găsind întotdeauna pe cineva de ascultat. Dar a trebuit să renunț și la această plăcere, pentru că, la înapoiere, mă acuza că-l supraveghez, că-l pîndesc, că-l enervez, amenința că o să schimbe locul, că n-o să mai plece de loc dacă mă țin după el peste tot.

Bunica și cu el se certau deseori. Ea îl copleșea cu reproșuri neînsemnate, el îi răspundea obraznic. Cîtăva vreme ne-a mai vorbit despre Henri, dar rușinat, cu vocea schimbată, timid. Această reținere m-a făcut să simt cît de mult îl iubește. L-am cunoscut pe Henri într-o zi, la ieșirea de la liceu. Mai mare decît Lucien, rezerva lui ținea loc de autoritate. Vorbea rar, cu vocea gravă. M-a intimidat serios, cu toate că nu avea decît șaptesprezece ani. A găsit, pare-se, că sînt mică. La douăzeci de ani e-adevărat, păream foarte tînără. Eram mîndră de aerul meu nesărat, mă îmbrăcam fără culoare și eram mulțumită să nu fiu „ca celelalte".

— Tu, mi-a spus mai tîrziu Lucien, tu nu ești excepțională decît pentru tine însăți.

Serbarea sportivă a liceului se apropia. Avea loc în ultima duminică din luna mai. Henri, atlet antrenat, pregătea partea de gimnastică şi fratele meu spera să fie vedeta. Îşi antrena muşchii, seara, cînd credea că sîntem jos. Era sigur că va fi ales ; îmi vorbea despre asta, dar cu nepăsare, ca despre tot ce iubea. Nu i s-a făcut cinstea aceasta. Henri l-a ales pe un anume Cazale, mai bun desigur decît Lucien.

— Trebuie să mă urc pe trapez şi să aştept nemişcat, mi-a mărturisit. Cazale se caţără pe prăjină şi-şi începe acrobaţiile. Eu stau lîngă el şi n-am altceva de făcut decît să-l ajut de două ori să-şi recapete echilibrul. Sînt pe post de suport. N-o să primesc.

Şi totuşi a primit. De la fiecare repetiţie se întorcea obraznic şi nefericit. Nu-i dorea succes lui Cazale, nu voia să-l vadă salutînd sub aplauze, să-l vadă pe Henri bătîndu-l pe umăr şi plecînd împreună să bea după triumf.

Într-un maiou albastru, s-a căţărat nervos şi a rămas nemişcat pe bîrnă. În clipa în care Cazale, care-l urmase, şi-a început exerciţiile, l-am văzut pe Lucien trăgîndu-se înapoi pînă la marginea extremă a scîndurii şi, ca şi cînd nu şi-ar fi dat seama de pericol, căzînd pe spate. Toată lumea a ţipat, s-a ridicat. Cazale a coborît, tremurînd. Lucien cîştigase. Cazale nu şi-a executat programul. Fratele meu a stat lungit trei luni, cu piciorul stîng fracturat, o încheietură a pumnului luxată, răni la cap şi la faţă. Nu şi-a dat examenul, nu s-a mai întors la liceu. Henri n-a ve-

nit niciodată să-l vadă ; a trimis, o singură dată, o carte de vizită cu scuze şi urări de bine.

Nici scrisori, nici vizite, nimic altceva decît noi trei. Nici o altă privelişte în afară, decît zidul de piatră al caselor din faţă. Citea mult. Juca cărţi. Fuma. Dimineaţa, stăteam lîngă el. Mi-a mărturisit adevărul, dorinţa turbată ca acel Cazale să nu fie vedetă. Înduioşată de încrederea lui n-am îndrăznit să-l dezaprob. Pentru mine erau săptămîni de neuitat. Îmi vorbea, mă chema dacă vreo pagină îl entuziasma, încerca rîzînd să mă facă să-i împărtăşesc gusturile, ideile, care, adesea, mă şocau. Patul îi era plin cu ziare pe care sta scris cu litere groase numele lui Mao-Khe. Acolo se băteau, dar mie puţin îmi păsa. Nu deschidea niciodată nici un caiet, nu vorbea de întoarcerea la liceu. Uneori spunea : „Numai să mă fac bine, să umblu, şi mă duc voluntar". Bunica se speria, îl şi vedea în orezăriile din Indochina — ea îi zicea China. Prost vindecat, s-a tîrît toată iarna.

Clipele noastre de duioşie trecuseră. Nu duraseră prea mult. Din nou îşi petrecea zilele încuiat şi ne ameninţa, la cea mai mică dojană :

— Dacă o ţineţi aşa, plec voluntar...

Pe perete la el, prinsese cu ace o hartă cu stegulețe tricolore şi negre. Bunica, impresionată, nu mai îndrăznea să-i spună nimic. Cînd ieşea seara, ştiam că se duce să privească vapoarele, apa şi felinarele de pe pod care se reflectau în ea... Nu avea bani şi ne cerea rareori.

Doi ani după accident, avea încă o sănătate şubredă. Nu s-a angajat voluntar, n-a plecat, s-a însurat cu Marie-Louise.

Cînd Lucien apărea dimineaţa, eu întorceam capul. Ne spunea bună dimineaţa mormăind. Îl enerva că sîntem acolo, că existăm, că-l vedem. Ne-ar fi dorit nepăsătoare, oarbe, în aşa fel ca apariţia lui în bucătărie să nu ne facă nici măcar să întoarcem capul. Deja, băieţel fiind, trezit între zîmbetele noastre, se zbătea : „Nu, nu..."

Exista acest moment greu de trecut ; sosirea lui, răceala, proasta lui dispoziţie apăsătoare, greu de destrămat. Trebuia să nu faci nici o greşeală, să găseşti atitudinea, cuvîntul care să aducă destinderea. Să se scoale, să facă toate gesturile intime ale dimineţii în faţa noastră, îl costa. Mi-l închipuiam ieşind proaspăt ferchezuit, surîzător, dintr-o cameră de baie. Folosisem toate mijloacele, blîndeţea, veselia, zeflemeaua, căci voiam cu orice preţ să fac plăcută prima noastră oră petrecută în comun. Pentru că aveam nevoie de o anumită atmosferă de seninătate, de voie bună, voiam să-l silesc să pătrundă în ea.

I-am propus la un moment dat o slujbă la casele de comerţ care-mi dădeau de lucru. „Asta-i..." mi-a întors-o el cu dispreţul deosebit al celor care, fără să fi muncit vreodată, îşi petrec viaţa în aşteptarea unei ocupaţii demne de ei. O singură pasiune trăia în el : dragostea cea nouă. Fără prieteni care să ironizeze, să-şi bată joc, să vulgarizeze primele dorinţe, elanuri, şi tot ce vrei

să spui la optsprezece ani prin cuvîntul dragoste, el îi dăduse proporţii uriaşe, îl transfigurase. Imaginaţia lui fecundă, indiferenţa care-l despărţea de tot ceea ce numea „restul", îl închideau între zidurile lor groase, îl apărau de noi. Cînd ferestrele se deschid după ploile din martie, existase, într-o dis-de-dimineaţă, Marie-Louise, cu braţele ridicate, pieptănîndu-şi bretonul negru. O umbră la început, nişte contururi vagi, apoi, o dată cu apropierea verii, un obraz aurit de o lumină care cădea din spate.

Bunica a dat peste ei, într-o seară cînd se sărutau în spatele porţii de la stradă. S-a supărat, l-a sfătuit să-şi caute în altă parte fete, nu în casă.

Îi scotoceam adesea prin cameră şi prin rufărie. Dar avea o dezordine atît de bine organizată, încît putea ascunde ceva fără nici un risc. Pe perete, harta se prăfuia. Nu ne mai putea suferi de loc, ne jignea cu criticile lui grosolane şi cînd ne vorbea — ceea ce i se întîmpla rareori — se avînta în nişte dizertaţii înflăcărate despre mîndria de a fi, în asemenea timpuri, un oprimat.

— Da, doar că tu, Lucien, tu faci ce vrei. E adevărat, că pînă acum, nu prea te-ai omorît să faci ceva.

Asta îl atingea. I-o citeam în ochi. M-ar fi lovit cu plăcere. Atunci se întorcea în camera lui. În faţa ochilor avea fereastra Mariei-Louise. Îşi lipea fruntea de geam, o aştepta să apară, îi făcea semn şi ieşea.

În seara de revelion, s-a îmbrăcat devreme.

— Nu mănînci cu noi ?

— Ba da, dar înainte, trec pe la un prieten.

— Ai un prieten ?

— Ei da, am un prieten.

Am aşteptat pînă tîrziu. Fără el bucuria revelionului se topea : vraja bucătăriei înmiresmată de mîncărurile acoperite pînă în ultimul moment, surpriza ascunsă în cuptor.

— Trebuie să fie cu aia de peste drum, a spus bunica.

Apoi a început să pomenească morţii, mîncînd surpriza.

După ce trecură sărbătorile, m-am hotărît, m-am dus la Saint-Nicolas şi am stat de vorbă cu directorul. Acolo făcuse Lucien primele clase, parohia întreţinea de obicei un orfan într-una din şcolile ei. I-am expus cazul fratelui meu. Directorul mi-a scris după două zile şi m-a anunţat că-l va angaja pe Lucien la reînceperea cursurilor din ianuarie, ca să supravegheze pregătirea lecţiilor după-amiaza. Era tot ce putea face ; curînd îl va convoca. Atunci cînd a primit scrisoarea, Lucien a citit-o, a recitit-o şi a dispărut în camera lui. La masă n-a spus nimic şi a ieşit la fel ca în celelalte zile. Seara, l-am întrebat :

— N-ai primit nimic important, azi-dimineaţă ?

M-a privit încruntat.

— Ah, tu erai ? E exact genul tău. La urma urmei nu puteţi să mă lăsaţi în pace ? Îţi dai seama, eu, pedagog ? Dacă era vorba de bani, trebuia s-o spui, aveam cheiurile, uzina...

Totuşi, s-a dus acolo.

La sfîrşitul lunii, ne-a adus plicul cu leafa şi l-a pus pe masă.

— Ce-i asta ? a întrebat bunica.

L-a desfăcut şi a zîmbit :

— Primii bani cîştigaţi de tine !

Temîndu-se de înduioşările care ar urma, el a ieşit.

După cină, într-o seară, pe cînd bunica, somnoroasă, mai întîrzia la masă, i-a spus :

— Ascultă, cunosc o fată, ştii cine. Vreau să mă însor. Acuma lucrez, ştiu ce fac.

La început, ea rîsese, apoi ameninţase, apoi implorase, şi în sfîrşit, într-o duminică, i-a primit pe Marie-Louise şi pe tatăl ei. Acesta ni i-a înşirat pe cei pe care-i are de întreţinut şi i-a avertizat că n-o să poată face nimic pentru ei doi. Înveselită de această discuţie care semăna mai mult a şicană decît a învoială, bunica a hotărît : „O să ne mai întîlnim, nu stăm departe".

A fost o primăvară rece. În scuar roua aurorei era ca o chiciură. Am purtat paltonul pînă-n mai. Mirosea a cîine ud şi era greu de apa ploilor uscate în faţa maşinii de gătit. Acasă, la noi, a fost o perioadă de certuri. Frigul dimineţii, culorile serbede sub un soare fără căldură, dispariţia bruscă a zilelor în burniţa lipicioasă, paltonul acela greu, îmbrăcat în fiecare dimineaţă, încăpăţînarea ţîfnoasă a lui Lucien, ieşirile violente şi muţenia lui, zgomotul vătraiului pe grătarul maşinii de gătit cînd bunica nu mai ştia ce să spună ; neputinţa noastră, înfrîngerea noastră,

zugrăveala coşcovită de pe coridor, care ne urmărea pînă la ştergătorul din rogojină, uşa de la intrare, care se închidea de curent — trebuia să baţi trei lovituri, să stai în ploaie, să răspunzi la „pentru cine ?" cu capul ridicat, în timp ce în piept mi se strîngeau toate clipele de descurajare, senzaţia de împotmolire, atunci cînd stăteam cîteva secunde cu capul dat pe spate, cu ochii plini de lacrimi şi de ploaie, şi aşteptam, cu gîtul îngheţat, un ajutor imaginar — aceasta a fost primăvara noastră.

„Să-mi fac o viaţă a mea şi să nu mă mai ocup de el." Am încercat o zi sau două. Începeam prin a face ordine. Îmi mutam lucrurile. Faptul că le atingeam, le dădeam alt loc, îmi crea iluzia unei schimbări. Mai rămînea să trăiesc. Şi totul intra în ordine, în vechea mea ordine. Îl supravegheam pe Lucien şi sufeream din cauza lui. Într-o seară, s-a întors devreme, la opt. Zilele se măreau, afară se mai vedea încă. N-a mai plecat şi s-a aşezat cu spatele la fereastră, cu un aer obosit.

— Lucrul te-a obosit ? a zis bunica. Culcă-te mai devreme. Uite la soră-ta, în fiecare seară la ora zece e în pat. Zău aşa, Elise, aş fi crezut c-o să te mărit înaintea lui frate-tău...

Am oftat. El m-a privit fix şi mi-a făcut un semn neaşteptat, arătîndu-mi uşa camerei lui, apoi s-a ridicat, s-a întins şi a intrat în cameră fără să mă scape din ochi. Cînd m-am dus după el, a început să rîdă, frecîndu-şi mîinile.

— N-ai decît să vorbeşti ! i-a spus bunicii invizibile.

Dar foarte curînd, ne-am simţit stingheri de a fi împreună, nemaiştiind ce să ne spunem. Pe furiş, a aruncat o privire spre fereastră. Poate că se şi săturase de prezenţa mea.

— E adevărat că pari obosit. Lucrul ?

Mi-a vorbit de clasa pe care o supraveghea. În prima zi, copiii îl iubiseră, acum se plictisiseră cu el.

— E întunecos, e trist. De la catedră nu văd decît o bucăţică de cer. Cît am stat culcat după accident, din patul ăsta, tot numai atît vedeam. Am petrecut zile întregi fără să-mi deslipesc privirea de la el. Aproape că-i vedeam urzeala ; îmi ardeau ochii.

— Toate astea s-au terminat, am spus eu ca să-l încurajez.

— Ştiu. Şi n-o să se mai întoarcă. Eram ca un copil închis într-un glob de sticlă şi toată lumea mă vedea, dar nimeni nu mă auzea. Şi ce voiam eu era să sparg globul ca să mă asculte cineva.

Mă gîndeam : „Marie-Louise este cea care te va auzi ?“ Dar n-am rostit întrebarea, nu îndrăzneam încă. Din buzunarul canadienei, a scos un ziar făcut sul şi l-a desfăcut.

— Îl vrei ? Ţi-l las, cu siguranţă o să te intereseze.

— Acuma, am spus eu, n-am de loc timp de citit.

În aceeaşi clipă am regretat acest răspuns. Îl dezamăgeam.

— Dă-mi ziarul. E ceva nou ? Nu l-am văzut niciodată.

— Nou şi foarte important.

— Ah, da ?! am zis eu, mirată.

— Sînt pe de-a-ntregul împotriva războiului.

— Care război ? Toată lumea e împotriva războiului.

— Crezi ? Nu ştii că se bat de cinci ani ?

— Da, dar în Indochina.

Îmi amintesc cu ce ton uşuratic i-am spus asta. Un război îndepărtat, discret, cu cauze imprecise, aproape liniştitoare, o dovadă de sănătate perfectă, de vitalitate.

— Bine, aşa e, mi-a spus, ca şi cum era limpede că-şi pierde vremea. Acum, la culcare.

— Cînd ai să pleci, o să iau iar camera.

— Cînd o să plec, unde ?

— Spui că vrei să te însori sau să pleci. Nu mai vorbesc să pleci voluntar, dar oricum, într-o zi ai să fugi de aici.

— Şi tu, nu ? Bunica e bătrînă ; cînd ai să fii singură... N-ai niciodată poftă să pleci ?

Vocea îi era înăbuşită de puloverul pe care şi-l scotea trăgîndu-l de guler, după prostul lui obicei. Cu braţele încă în mîneci, s-a aşezat lîngă mine. Îmi căutam cuvintele. Voiam să fiu abilă, să nu rostesc numele Mariei-Louise. Cine ştie ? poate întîmplător, memoria lui va regăsi într-o zi cuvintele acestea, ca pe nişte flori uscate între paginile unei cărţi.

— Adevărata viaţă, a spus el cu blîndeţe, este ca tine. Calmul, pacea interioară. Şi eu doresc să fiu calm. Crede-mă, Elise, mă grăbesc să mă-n-

sor ca să ating această viață. Sînt sigur că am să fiu fericit sau, mai precis, mai fericit. Și tu ai să fii mai fericită, și bunica.

A izbutit să mă emoționeze. Mă știa vulnerabilă la aceste imagini de viață liniștită, dreaptă, simplă.

După jurămintele : „niciodată n-o să zic da", după lacrimi, scene, amenințări, bunica cedase. Obosită de discuțiile violente, de chipul sinistru al lui Lucien, prevăzînd că nu-l va convinge, temîndu-se să nu facă vreo prostie, a preferat, din oboseală, să-i spună într-o seară, în timp ce-i punea supa :

— Fă ce vrei, însoară-te, stai, du-te, îți dau voie să faci orice.

S-a așezat, ușurată, și-a vorbit despre altceva.

Cînd Lucien ne-a pomenit de demersuri, de acte, — cu un aer obosit și trist — ea l-a ascultat liniștită. Dar singură cu mine, a plîns de multe ori. Cu multă bunăvoință a coborît scările de la noi și a urcat cele două etaje din fundul curții. Acolo s-a convenit că Marie-Louise va continua să lucreze și că vor locui la noi. Așa ne-am trezit în fața faptului împlinit. Data era aleasă și bunica n-a mai avut decît timpul să-și curețe rochia neagră. În ajun și-a ondulat părul. A fost, fără îndoială, figura cea mai remarcabilă în acel sărac cortegiu, cu privirea strălucitoare, fără alt fard decît supraexcitarea stăpînită, toată în negru, rochie, pantofi, pălărie, cu o camee prinsă jos pe piept. Ceva trecător, insesizabil ca un parfum, ceva ce se cheamă „un anumit aer", o făcea să pară deosebită de noi ceilalți. A vorbit puțin, a

mîncat și a băut cumpătat, ea, atît de lacomă acasă. Eram șapte la scurta binecuvîntare care a urmat după căsătoria civilă. Paracliserul nu aprinsese decît o lampă. Preotul l-a strigat în mijlocul rugăciunilor cerîndu-i să facă lumină.

Părinții Mariei-Louise plecau în aceeași seară la cules de vie. Lucien și nevastă-sa s-au instalat în locuința lor goală pentru cîteva zile. În aceeași seară, am dormit în camera fratelui meu cu sentimentul că strîng în brațe ceva care urma să-mi scape pentru totdeauna. Uitasem, de ani de zile, că zgomotele, mirosurile chiar de aici, nu semănau cu cele din stradă. Pînă-n miezul nopții, băieții se chemau cu lungi fluierături, placheurile pantofilor lor răsunau pe cimentul treptelor, oamenii își vorbeau de la o fereastră la alta, și sfîrîitul prăjelilor, la locatarii care mîncau tîrziu, îți trezeau pofta.

Formau o pereche ciudată. Ea se scula devreme ; pleca înainte de ora șapte la fabrica de biscuiți unde, pînă seara, stătea în picioare în fața mașinii la care lucra. Cînd se întorcea acasă, Lucien era plecat. Îl aștepta în camera lor citind reviste ilustrate. Uneori, abia venită, se pieptăna, se pudra și pornea înaintea lui spre piața Victoriei.

Lucien nu ne mai băga în seamă de loc. Eu am observat prima că se va naște un copil. I-am spus-o bunicii.

— Îți închipui că nu mă mir... Cu băiatu-ăsta, mă aștept la orice. Trebuie să recunoști că fata

s-a ținut de el. Acum, s-a făcut; el să se descurce, să-i țină.

— Îți place Marie-Louise ?

— Nu e chiar nesuferită, aș fi crezut-o mai rea. Bineînțeles, eu n-o iubeam. Mergeam pînă acolo că mă bucuram să o văd deformată și greoaie.

Și toamna trecu : ploi vijelioase, primele înghețuri, cafeaua cu lapte de la ora patru cînd pe stradă se aprind lămpile, nimic decît cele știute, obișnuite, așteptate. Viața — viața mea — se descompunea în patru timpi, cele patru anotimpuri, care schimbau cîteva gesturi în această gimnastică bine reglată. Dar toamna aceea, cu străina pe care o uram, a fost cea mai nefericită din viața mea. A fost, dar n-o știam pe atunci, și ultima înainte să se urnească din loc, prin mici învîrtituri de roată, căruța care să ne conducă pe drumuri ocolite pe panta unde existența noastră să-și accelereze ritmul pînă la saltul final.

Cînd eram toți împreună, insesizabilul Lucien se complăcea în cele mai vulgare conversații. Băgasem de seamă că, singur cu Marie-Louise, schimba tonul și subiectul. Pereții, prea subțiri, lăsau să treacă multe din vorbele lor. După masă, Lucien se ridica, arunca șervetul și, din pragul camerei lui, o fluiera pe Marie-Louise, care îl urma rîzînd. Cu ușa închisă, îi mai auzeam încă rîzînd. „Rîd de mine..." Dacă mă plîngeam bunicii, mă asculta plictisită. De la o vreme, obrazul i se schimba. Pleoapele se umflau, irisul ochi-

lor se îngălbenea și mai ales urechile deveneau imense.

Marie-Louise îl aproba întotdeauna pe Lucien. Uneori o compătimeam ; stăpînită de sentimentele pentru Lucien ea, atît de simplă, fără pretenții, cu idei reduse la cea mai anostă expresie, ajunsese la noi, unii care judecam tot, puneam întrebări, eram neliniștiți, nehotărîți, nesatisfăcuți. Problemele noastre, ale fratelui meu, ale mele, ea le considera fără îndoială ca pe o manie obositoare ; dar, ce să-i faci, ca să-l ai pe Lucien, trebuia să treci pe aici ! Pînă la urmă aceste idei, aceste cuvinte, au lăsat urme în ea. A început mai întîi să le repete, fără să facă efortul de a le înțelege — era făcută să se țină după cineva — apoi, intrînd în joc obișnuința, le-a considerat ca ale ei.

Lucien citea numeroase ziare. Eu le adunam pe cele pe care nu le punea la loc, uneori chiar și cărți uitate în bucătărie.

Citeam și văluri groase se ridicau. Era o impresie asemănătoare muzicii. Să mă eliberez, să înțeleg, să pătrund miezul cuvintelor, să urmăresc fraza și logica ei, să știu. Simțeam o satisfacție fizică, închideam ochii de plăcere. Înțelegeam acum sensul cuvîntului a se înălța. Îl invidiam pe Lucien că aleargă de la o bibliotecă la alta. Perseveram, căutam să măresc dificultățile : era ca o canava complicată pe care fiecare punct completează treptat desenul final. „Ar trebui să vorbesc cu cineva“, nimeni nu știa nimic despre bucuria pe care o adunam în mine. Nu aveam nici o șansă să întîlnesc pe spectatorul gîndurilor mele.

Lecturile lui Lucien mă turburau. Cu o logică înspăimîntătoare, scrierile acestea desminţeau tot ce pînă acum îmi păruse firesc.

Am simţit curînd că toate acestea mă privesc direct. Mi-am dat seama de condiţia mea socială şi am devenit mîndră de ea. În jurul meu, faptele începeau să se contureze, portul era imobilizat de greve, docherii nu lucrau de 23 de zile, o femeie tînără era judecată pentru că se aşezase peste linie în faţa unui tren încărcat cu armament. Mai rămînea să înţeleg conţinutul. Lucien nu-mi vorbea decît arareori, dar era destul că binevoia cîteodată.

„Nu văzusem că eram aşezat lîngă sora mea. Nu văzusem copacul care se apleca spre apă şi nu văzusem apa. Nu ridicasem ochii cînd şlepul înainta cu majestatea unei femei grase. Vîltoarea apei, micile tresăriri care abia o zbîrleau, făceau să ajungă pînă la noi mirosul ei, dar nu-l respirasem. Nu văzusem culorile, nu ştiam nici măcar că în ziua aceea lumea era colorată. O crezusem transparentă pentru că ochii mei nu fuseseră opriţi nici de coaja verde a unui copac tînăr, nici de apa cenuşie cu cercuri de argint — ochii ei nebuni — nici de ambarcaţiune, calmă matroană îmbrăcată în negru, nici de celălalt mal unde hamalii vaselor stăteau de vorbă. Ochii mei treceau prin corpurile dense, prin corpurile lichide, ochii mei nu mă priveau decît pe mine, şi, astăzi, dacă-i închid, culorile de altădată, din ziua aceea în care nu ştiam că toate acestea existau, mă

uluiesc ca şi cum, ajuns în vîrful unei coline, aş descoperi un băiat tînăr, fericit, aşezat între sora şi bunica lui, cu faţa spre fluviu, într-o seară de iunie."

Aşa era scris în caietul verde al lui Lucien — pe care l-am descoperit în lipsa lui — la data de 1 martie. Marie se născuse în ajun ; Lucien îi alesese numele acesta. În fiecare seară întindeam frînghii de-a curmezişul bucătăriei ca să se usuce scutecele. După cîtăva vreme de odihnă, Marie-Louise şi-a pus iar puloverul roşu şi a reluat drumul fabricii de biscuiţi. Nu i-o arătam, dar mă înduioşa mult. Pretenţiile lui Lucien o zăpăceau. Nu renunţa să se poarte cu ea ca la început ; voia, spunea el, să o modeleze, să o educe. Ea îl urma fără să înţeleagă, îşi închipuia uneori că o să-l ajungă dar, cînd spunea sau făcea ceva care însemna un progres faţă de atitudinile din trecut, el era deja mai departe, sau se întorsese înapoi, aşa că nu reuşeau să se întîlnească. Cine s-ar fi regăsit în contradicţiile lui Lucien ?

În afară de cele trei ore zilnice de supraveghere, el n-avea nici o altă ocupaţie. Marie-Louise îl încuraja în această inactivitate. Era poate geloasă, se temea să nu cunoască alte fete ? Colegelor ei le spunea : „Este student". În casa în care locuiam nimeni n-o mai credea. Nu înţeleg nici acum de ce tremuram toate trei cînd ne ameninţa că o să primească prima slujbă care se va ivi. N-aveam oare gîndul ascuns că în acest fel îl ţinem mai legat de noi, că profităm mai mult de el ? De-

parte de noi, ne-ar scăpa, ar avea camarazi, un prieten, alte iubiri. Era atît de tînăr, n-avea nici douăzeci de ani. Mai putea încă să se pregătească, să se desăvîrşească, cum spunea el.

La ora opt se mai vedea încă şi, seara, Marie-Louise cobora în întîmpinarea lui Lucien. El sosea, o lua de după gît ; ea îşi agăţa mîna de reverul hainei lui şi urcau împreună. Într-o seară, din întîmplare, am coborît şi eu. Lucien întîrzia. În sfîrşit, a dat colţul străzii noastre. Era o noapte nu prea friguroasă, fără stele şi lună, avînd ca singur astru neonul verde al unui club care se deschisese de curînd la colţul fundăturii. Trei băieţi se îndreptau spre intrare. Lumina crudă cădea pe ei şi cel din stînga, cînd ajunse în dreptul lui Lucien care tocmai ne întîlnea, îl privi şi se opri. Fără chef, Lucien scoase mîna din buzunar.

— Ia te uită, a spus celălalt, nu m-aş fi gîndit să te găsesc pe aici, după atîta vreme ! Te-am recunoscut imediat. Mergi şi tu la club ?

Marie-Louise se apropiase de Lucien. Pe băiat l-am recunoscut după părul creţ pe care-l purta tot lung. Verdele firmei îi desena un al doilea obraz, în relief peste cel adevărat. Îl pîndeam pe Lucien, mă simţeam în pielea lui. Ranchiuna adunată, anii de singurătate, prietenia dezamăgită, acea rană niciodată deplin vindecată, imaginea rapidă a ceea ce nu reuşise să ajungă, umilinţa de a nu avea nimic de spus, le simţeam ca şi el.

— Bună seara, a spus el într-un tîrziu.

A urmat o clipă goală. Nu îndrăzneam să mă mişc.

— Nu merg la club. Aici locuiesc.

Am respirat. Aici, însemna strada mucegăită, casa dărăpănată, coridorul umed, ferestre la care se usucă rufe, aici, printre bărbaţii destrăbălaţi, bătrînii care mestecă tutun stînd în prag, babele cu cămăşi nespălate mai lungi decît şorţul, fetele de la uzină care-şi lăcuiesc unghiile murdare, oameni sărmani şi sărmani bieţi oameni.

— Nu ştiam. Dar ce-ai ajuns ?

— Eu ? N-am ajuns nimic.

Răspunsul fratelui meu părea să-i placă celuilalt. S-a uitat la el, cu nasul încreţit de un zîmbet, o adulmecare de cîine care a simţit o urmă ; o bucurie iscoditoare i-a luminat obrazul.

— Hai să bei un pahar cu noi. La ora asta nu-i nimeni, o să stăm puţin de vorbă.

Marie-Louise a făcut un pas înainte.

— Lucien, eu mă duc sus.

— Bine, du-te sus. Stai...

A luat-o de cot.

— Îţi prezint pe soţia mea.

Înainte de a coborî, ea se spălase pentru ca dimineaţa doar să-şi mai dea puţină apă pe obraz. Seara, faţa ei obosită, înroşită, avea mai puţină strălucire.

— Eşti însurat ? Încîntat, doamnă ; sînt un coleg de şcoală al lui Lucien.

Marie-Louise zîmbi larg.

— Urcă, a zis Lucien. Te ajung în cinci minute.

— Haide, vino...
Lucien a dat din cap.
— Mulţumesc, nu, nu beau. Tu ce faci ? Dreptul ?
— Da, dreptul. Şi acum o lungesc ca să scap de armată. Tu ai făcut-o ?
— Nu, am fost reformat.
— Eşti însurat de mult ?
— Aproape un an.
Mai schimbară cîteva cuvinte, apoi Lucien se scuză şi-i întinse mîna.
— Bună seara, a spus celălalt. Pe curînd, într-o seară.
— Tu erai aici ? m-a întrebat Lucien cînd m-a văzut la poartă.
— Henri era ?
— Da, Henri. L-ai recunoscut ?
— Nu s-a schimbat.
Lucien a clătinat din cap şi am urcat. În serile următoare se întorcea repede acasă, ca şi cum s-ar fi temut să-l întîlnească pe Henri. Totuşi s-au regăsit. Mai tîrziu, fratele meu mi-a povestit că Henri l-a pîndit şi l-a oprit în faţa casei. Pentru că Lucien refuza să coboare la bar, şi-au dat întîlnire într-o după-amiază la o cafenea din port. Lucien şi-a făgăduit că n-o să se ducă, pe urmă, din ezitare în ezitare, s-a dus. Henri i-a pus întrebări, Lucien a vorbit. Henri a ascultat. Neobişnuitul, fiinţa neadaptată îl atrăgea. Revolta altora, mizeria, un iz de sărăcie erau pentru el nişte excitante puternice. Aparţinînd unei familii înstărite, fără încurcături, îi făceau plăcere cele pe care le descoperea la alţii. Dar toate astea nu

erau pentru el decît de domeniul exoticului. Ajunsese, prin raţionament şi analiză, la aceleaşi concepţii ca cele ale fratelui meu. Henri locuia la părinţii lui şi profita de avantajele condiţiei sale sociale dar o făcea, îi spunea el lui Lucien, „pentru că trebuie să trişezi cu această societate pe care vrem s-o distrugem şi este mai eficace şi mai abil s-o ocoleşti şi să profiţi de ea, ca s-o zdrobeşti mai uşor".

Lucien regăsi pentru el admiraţia de altădată. Au luat curînd obiceiul să se întîlnească zilnic. Într-o seară Lucien l-a adus la noi acasă. S-au închis în camera lui. De acum încolo Marie-Louise a trebuit să-şi petreacă serile cu noi, în bucătărie. Prima oară, venirea lui Henri ne-a pus în mişcare. Bunica s-a crezut datoare să facă curăţenie generală, întinzînd o cuvertură pe masa din bucătăria în care el nu se oprea, în timp ce Marie-Louise îşi fardă iar obrazul pentru un bună seara pe care i-l spunea în trecere. Nu îndrăzneam să vorbim tare, cu speranţa secretă de a prinde cîteva fraze. Henri părea încîntat să vină la noi. Cu siguranţă, în timp ce urca, trăgea în piept toate mirosurile scării, se îmbăta de decor.

Marie-Louise a fost sacrificată. Obişnuită ca Lucien să se ocupe de ea, să-i vorbească, s-o întrebe, să-i explice, a ajuns să rămînă seri întregi, duminici întregi singură cu Marie pe care o plimba de-a lungul cheiului, cînd era soare. A părăsit-o în clipa în care mintea ei, amorţită ca un muşchi care n-a lucrat niciodată, începea să iasă din înţepeneală. El aruncase cu îndîrjire sămînţa, se încăpăţînase — n-o avea decît pe ea —

şi deodată se opri. O revăd, în unele seri de vară, stînd pe pat, inutilă, cu aerul că gîndeşte fără să înţeleagă. Lucien şi prietenul său plecaseră să stea de vorbă, fumînd pe malul fluviului. Era fericit. Henri îl încuraja să nu-şi schimbe nimic din felul de viaţă. Şi noi care ne închipuisem că prietenul o să uzeze de relaţiile lui. Îl şi văzusem pe Lucien aranjat într-o slujbă bine plătită şi serioasă.

Într-o seară cînd întîrziase, Henri i-a spus fratelui meu să mă trimită pe mine să-i telefonez soţiei lui ca să-i ierte întîrzierea.

— Soră-mea n-o să îndrăznească să intre într-o cafenea ca să telefoneze. Cred chiar că n-a telefonat niciodată.

Henri m-a privit. Era adevărat. Cui i-aş fi telefonat ? Noi n-aveam prieteni. Cînd aveam nevoie de vreo lămurire, ne deranjam ca s-o obţinem. Dacă trebuia să chemăm doctorul, treceam pe la el, stătea foarte aproape. O mare tristeţe mă cuprinse. Într-un an, cînd i-am arătat două felicitări primite pentru Anul nou, bunica se extaziase : Oh, felicitări !... Era un adevărat eveniment. Provinciali amărîţi. Izolaţi, stîngaci, săraci care-şi ascund sărăcia. În asemenea clipe îmi iubeam fratele pentru ce va avea de suferit într-o zi din pricina asta, pentru ce suferise deja ; îl iubeam şi pentru că mi-era frică de viaţa fără el, singura punte între lumea celorlalţi şi noi. După acest incident, Henri îmi arătă un oarecare respect. Nu se putea crede că atitudinea lui ar fi fost dictată de milă. Nu, eram una din acele fiinţe insolite, inadaptate, care reprezentau o plăcere

pentru mintea lui curioasă. De cîteva ori îmi făcu cinstea să-mi dea mîna, să-mi arunce în treacăt cîteva fraze scurte la care am răspuns într-un fel care i-a plăcut, și Lucien, reținut la început, acceptă uneori prezența mea între ei doi.

Perioada aceasta a fost pentru mine cea a răzbunării, a clipei prorocite și dorite : părăsirea Marie-Louisei. În prezența mea, ea încerca să se prefacă, să-l atragă pe Lucien cu întrebări care, altă dată, l-ar fi încîntat.

— Spune, Lucien, explică-mi... Spune-mi de ce...

El venea acasă seara pe la unsprezece, sau mai tîrziu, o căuta.

— Unde-i Marie-Louise ?

— Sînt aici.

— Ce ai ?

— Nimic.

— Atunci dacă n-ai nimic, e bine.

Se retrăgeau în camera lor, auzeam vocea Marie-Louisei șușotind, pe a lui Lucien mai tare. Vorbeau mult timp.

În fiecare după-amiază, Henri venea pe la ora unu, se așeza pur și simplu în fața porții, așteptînd ca fratele meu să coboare ; altă dată, mergea încoace și încolo prin curte, unde copacul, mai verde ca niciodată, își întindea ramurile ca o umbrelă peste pavajul uscat. Ferestrele noastre stăteau deschise zi și noapte și pereții se uscau. Uneori, cînd era cu prietenul lui, Lucien ofta :

— Într-o zi, va fi o viață adevărată, vom face tot ce vrem să facem. Vom face tot ce vrem să facem.

Lucien o afirma. Da, ne vom îndeplini visele, vom merge să-i întîlnim pe cei care vibrează la fel cu noi. Minţile noastre prinseseră să se mişte, curînd vor urma şi trupurile.

Pe scaunul din camera lor se îngrămădeau gazetele cumpărate de Marie-Louise. Poşta sentimentală, sfaturi pentru soţii : cum să-ţi păstrezi bărbatul, reţete de frumuseţe... Acolo căuta ea soluţii pentru schimbarea lui Lucien. Era foarte blîndă ; pe vremea aceea eu ziceam foarte bleagă.

În ce mă privea, devoram tot ce denunţa acest război în agonie, dar nu mort încă. Voiam ultimul articol al lui Barsac, pe care fratele meu îl pusese bine fără să-mi lase timp să-l citesc. Nu era de găsit. Am pus mîna din nou pe caietul verde, ascuns într-o cămaşe îndesată cu hîrtii.

L-am parcurs repede, sărind frazele fără interes, descrierile, consideraţiile filozofice ; căutam ceva care să mă lămurească, căci iată ce se întîmplase în ajun. După o lungă discuţie — era aproape unsprezece — Henri ne spusese noapte bună. În bucătărie, Marie-Louise răsfoia un ziar. Lucien a strigat-o.

— Marie-Lou, ne culcăm ?

— Am chef să fac o plimbare cu tine.

— La ora asta ?

— Şi de ce nu ?

Se ridicase fără grabă, îndoise jurnalul, apoi, deodată alergase spre el.

— Lucien dragă, du-mă la plimbare.

— Nu acum.

Încercase să se elibereze, pentru că ea îl ținea de gulerul cămășii.

— Bine, oftase el, ia-ți jacheta. Elise ! Hai, mergem să ne plimbăm.

Eu nu mă mișcasem, eram prea surprinsă.

— Haide, a repetat el, grăbește-te.

Marie-Louise nu îndrăznise să zică nimic, dar pe fața ei se ghicea decepția. Lucien intrase în camera bunicii ; acolo îi făceam patul Mariei pînă la plecarea lui Henri. Fetița nu dormea ; el o luase în brațe.

— Mergi și tu, fata mea. Sînteți gata ? La drum.

Fusese o plimbare lugubră. Numai el vorbea. Pentru că se îndrepta spre părculeț, îl întrebasem de ce nu mergem de-a lungul fluviului.

— Nu, mi-a răspuns scurt.

După ce am făcut înconjurul părculețului, ne-a arătat o bancă. Se făcuse întuneric de tot, iarba de pe straturi lucea, țînțari bîzîiau în jurul felinarelor. Marie adormise în brațele fratelui meu. El a vorbit despre orice, formule banale despre primăvară, iarnă, adresîndu-se amîndurora și eu îi răspunsesem distrat. Eram o prezență comodă ; mă lua cu el cînd nu voia să fie singur cu Marie-Louise.

— Acasă, fetelor, a ordonat el ridicîndu-se.

Nu fusese nici o ceartă la ei în cameră, sau dacă a fost, a fost cu voce foarte înceată, pentru că nu auzisem nimic ; cu toate că mă pricepeam să trag cu urechea.

În caietul verde am găsit scrisoarea. Îndoită în patru, era pusă semn la ultima pagină scrisă. Era cît p-aci să fiu surprinsă, pentru că era lungă. Astăzi este din nou la mine, pentru că am luat lucrurile lui Lucien. Scrisoarea asta a fost semnul sfîrşitului unei perioade. Începînd cu ea, totul s-a schimbat.

Ai spus astă seară : „Eşti la fel cu toate fetele". Sînt la fel cu toate fetele nu în ce au bun, ci în ce au rău. Ascultă, n-am întîlnit niciodată un băiat ca dumneata. Da, iată un adevăr care ţi-a fost spus la fiecare aventură. Ia-l de bun.

Mi-ai arătat poarta dumitale şi mi-ai spus : „Vezi, aici locuiesc. E cam întunecat, cam vechi." M-ai întrebat dacă stau departe. „După podul turnant..." După podul turnant, mai mergi un sfert de oră bun, în plină natură. Ce mai natură ! Maghernițe, căsuțe, grădini ; le ştii, Lucien, şi aerul curat de la uzina de gaz, şi pămîntul negru, şi noroiul de pe drum, pentru că prin asemenea locuri plouă mereu. În case se pun lighiane.

Acolo este camera mea. Sau mai bine zis, camera. O împărțim cinci persoane ; tata, nevastă-sa, nevasta dinainte, frate-meu şi cu mine. Tata are şaizeci de ani. Am ajuns aici în al doilea an de război în Spania. Mama a murit cu încetul, la etajul al treilea al uneia din casele acelea din port, în patul aşezat lîngă fereastră de unde, aplecîndu-se puțin, ar fi putut să ajungă la vecinii din față. Cîtăva vreme după asta, am avut altă mamă. Ne-a îngrijit mai bine decît cea adevărată, care era mereu bolnavă, o iubeam cum ne iubea şi ea.

Cea care ne-a crescut este prea lipsită de vlagă ca să se supere, să plece. Unde s-ar duce? Şi apoi, s-a legat de mine cu neliniştea femeilor grase pentru ceea ce este şubred. Am mers un timp la şcoală. Dar o răceală era destul ca să mă facă să lipsesc. La cincisprezece ani, îmi petreceam zilele stînd la soare, cînd era soare, ascultînd ce vorbeau femeile. Nu ieşeam; tata avea principiile lui, era împotriva balurilor, plimbărilor. Prietenii fratelui meu veneau şi mă priveau pe furiş. Unul din ei urma cursurile serale. Am vrut să mă duc şi eu; tata a cedat. Ne întorceam împreună. Ne opream în colţurile cele mai întunecoase şi ne îmbrăţişam cu grăbită lăcomie. Visam la o viaţă lîngă el, să-i pregătesc masa într-o bucătărie plină cu flori... în sfîrşit, toată imaginaţia fetelor pe tema asta. Apoi el m-a ocolit, n-a mai vrut să ştie de mine şi am suferit. Am început să mă uit la bărbaţi cu furie, cu furia de a fi remarcată, aleasă, iubită. Am pornit la vînătoare, ca băieţii. Voiam un bărbat. Am învăţat repede de tot că singurul mijloc de-a avea unul este „să te dai" cum se spune.

Mult mai tîrziu, din întîmplare, într-o duminică, m-au oprit nişte femei. Făceau chetă pentru docherii în grevă. Am înţeles cauza meselor noastre sărăcăcioase. Nu le dădusem atenţie. Tata nu vorbea despre lucrurile astea.

Femeile m-au dus cu ele într-un mic local. Am ascultat, am rămas, am revenit. În sfîrşit, într-o seară ne-am alăturat bărbaţilor. Erau oameni simpli, săraci, tineri, bătrîni, murdari, curaţi, curajoşi, certăreţi, demni, o adevărată defilare de 1 Mai.

Am ajuns secretara secției. Am învățat mult, pentru că eram îndrăgostită de casier, un om aspru, o conștiință curată. Dar vremurile nu erau propice sentimentalismului, bărbații erau în plină luptă, majoritatea nu lucrau. De ce nici un bărbat nu mă păstrează lîngă el? De ce după cîteva întîlniri, își ia un aer plictisit ca să m-anunțe că nu va mai avea timp să mă vadă? Să o iei de la început de fiecare dată, de fiecare dată să te instalezi în acea dragoste ca și cum ar fi definitivă și să-ți faci, de fiecare dată, cufărul cu amintiri: așteptarea, întîlnirea, prima zi, a doua, după-amiezele în camerele de hotel abia luminate, liniștite, la mijloc cu paturi cu așternutul neted, cu plăpumi moi. Ceilalți afară, și eu, la adăpost de viață, în brațele unui bărbat care-mi va fi nașterea și moartea. Ca să-i văd mulțumiți, făceam tot ce voiau, tot ce putea să le facă plăcere.

Și totuși mă părăsesc. Poate nu le place tăcerea mea? La început, sînt fericiți să fie ascultați. Pe urmă, încep să pună întrebări. Ce să le spui? Atunci tac. Cred că le devin suspectă. Plîng cînd îi părăsesc, plîng cînd îi regăsesc. Totul se destramă. Iată patru ani de cînd trăiesc așa. Alaltăieri, treceam pe strada paralelă cu a voastră, mi-ai răsărit în drum și mi-ai oferit o țigară. Tocmai mă despărțisem de un bărbat, trebuia să iau tramvaiul înainte de ora zece. Era întuneric, strada era zgomotoasă. M-am oprit. Dumneata ai vorbit primul, eu ți-am răspuns din mers, și ne-am despărțit cu promisiunea unei întîlniri.

Cum să explic ce mi se întîmplă? Ai fi întru totul de acord să n-o numesc dragoste. Sau să-i

spun dragoste ca să simplific. Mînuiesc cu greutate cuvintele. Nu am obişnuinţa să „comunic". Uitasem vorba asta. Am citit-o într-o zi într-o revistă găsită la Casa Populară. Am luat-o. — Am prostul obicei să adun tot ce găsesc. Îmi place să am. Mai ales cărţi. Şi le citesc. — Deci, din această revistă am luat acest cuvînt : „comunicarea". Asta este şi nu e asta. Este să exişti şi s-o ştii de la un altul, pentru cîteva clipe. Dacă nu, pentru mine, singurul mod de a o descoperi este suferinţa, absenţa. Cînd sînt părăsită, cînd nu-mi găsesc o ocupaţie, cînd dorm prost din lipsă de loc în pat, cînd mă privesc în geamurile magazinelor, atunci nu simt că exist. Dar cu dumneata, am simţit-o. Nu mi-ar fi fost la îndemînă să-ţi spun toate astea, mi-aş fi căutat cuvintele, ca o mincinoasă care se zăpăceşte. Lucien, ne vom revedea ca să fim prieteni ?

Anna

— Nu mă aşteptaţi astă-seară, cu siguranţă nu mă întorc. O să dorm la Henri, ca şi ultima dată.

Nu-l credeam. Marie-Louise l-a privit cu ochi neliniştiţi.

— Vino acasă, Lucien. Chiar tîrziu, dar vino.

— Cum, dacă nu mai sînt tramvaie ?

Ea a ridicat din umeri şi s-a întors în cameră. Dar cînd s-a trîntit uşa de la intrare, a ieşit repede şi-a alergat pe scară după el. Bunica urmărise scena şi s-a dus la fereastră să se uite prin crăpătura obloanelor închise pe jumătate.

— Nu, n-a reuşit. Uite-o că dă colţul străzii.

A început să rîdă. Am tăcut amîndouă. Se întorcea Marie-Louise. După ce-a închis uşa, a schiţat un pas de dans. Faţa-i era surîzătoare şi noi am rămas nedumerite, nemaifiind foarte sigure că nu-l ajunsese din urmă. Dar el nu s-a întors acasă în seara aceea.

Henri stă pe marginea patului. Scotoceşte prin buzunarul hainei lui pe care-a agăţat-o de ivărul uşii. Obrazul îi este calm ca întotdeauna. Oare seninătatea aceasta aparentă se datoreşte faptului că are un obraz cam gras, sau ochilor fără culoare ? Cred că este pentru că pur şi simplu e fericit. Face gesturi de care este conştient. Le savurează. Fie că-şi spînzură haina la o fereastră, că pune un picior pe pat sau că trage cu urechea ca să prindă obscenităţile pe care şi le aruncă, în curte, doi bărbaţi furioşi. Dărîmă o lume şi, într-o expunere de un sfert de oră, reconstruieşte o alta în care îl aşteaptă un loc cald. Îşi are locul lui peste tot. Se delectează cu ziarul care-i oferă astă-seară subiecte de conversaţie pentru trei-patru ore. L-a pus lîngă el pe pat ; descifrez, citind pe dos, titlul cu litere de-o şchioapă : DIEN-BIEN-PHU A CĂZUT. Ţine o mînă pe masă. Se simte bine, adulmecă mirosul sosului pus la încălzit şi din care n-am îndrăzni să-i oferim o farfurie.

— O mişcare destul de puternică, spune el, pentru regruparea tuturor forţelor de stînga. Dar cine, în Franţa, este pregătit să profite de evenimente ? Să găsească destui tineri ca să creeze o agitaţie permanentă. Bine-nţeles, n-ar fi vorba de revo-

luţie, Parisul este capitala celui de al cinzecilea stat american, în privinţa asta nu-i nimic de făcut, cel mult război de gucrilă, ca în Vietnam.

Lucien îi sorbea cuvintele. Aproba cu febrilitate.

Henri era întotdeauna gata pentru revoluţie. Era concluzia logică a discuţiilor lui de zi şi noapte. Şi le pregătea în camera lui confortabilă, şi sila pentru societatea în care era obligat să trăiască îi întărea visele de răsturnarea ordinii. Găsise în Lucien imaginea însăşi a unei victime a sistemului : orfan, fără noroc, sărac, slab, prea repede însurat, neancorat de nimic. Aspectul fizic al fratelui meu îl fascina : era invidios pe acest frumos obraz supt, ieşit din arhivele Revoluţiei din Octombrie sau din albumul eroilor anarhişti, şi îi reproşa cu atît mai mult lui Lucien că nu este în întregime preocupat de ţintă, de luptă. Lucien era, dar cu intermitenţe ; noi fuseserăm născuţi în lipsuri, greutăţile crescuseră, încleştîndu-se ca o iederă care te sufocă şi de care nu ne puteam elibera singuri. Lucien răbda totul cu furie, dar ca să supravieţuiască, îşi crease nişte refugii de necucerit : o anumită lene, goana după o dragoste extraordinară.

Eu deveneam spectatoarea nepăsătoare a suferinţelor Marie-Louisei. Nu era atît de proastă ca să nu priceapă ; începu de-atunci să simuleze faţă de mine un aer satisfăcut şi liniştit. Singurul lucru cinstit la fratele meu era că anunţa dinainte cînd nu venea acasă. Asta se-ntîmpla de două sau chiar de trei ori pe săptămînă. În celelalte seri se-ntorcea tîrziu şi-o găsea pe Marie-Louise în picioare. Vorbeau cu glas scăzut, dar eu aveam grijă dina-

inte să nu închid de tot ușa de la camera noastră. Auzeam destul de bine. Marie-Louise îl copleșea cu îmbrățișări plîngărețe... El își lua, fără îndoială, aerul grav și distant ; atunci ea se străduia să vorbească de ceva care să-i ațîțe interesul.

— Și războiul ? S-a terminat ?

— Ce vrei cu războiul ?... Citește ziarele, o să știi despre asta cît știu și eu.

Dar se avînta totuși într-o lungă dizertație de care profitam și eu, pentru că ridica glasul și-i ghiceam pînă și gesturile. Curajoasa Marie-Louise asculta fără să clipească, ea care trebuia să se scoale la ora șase și să stea pînă seara țintuită lîngă mașină. Se măritase cu un „student" și-o plătea scump. Cel mai dureros era că nu-și putea spune păsul femeilor din jurul ei, care-și povesteau tot. La un moment dat, o invidiaseră. Era deja mai puțin iubită de colege. Luase limbajul, expresiile lui Lucien. „Se ține mîndră, face pe nebuna", se zicea de ea la uzină.

Noi urmaream, așa cum urmărești acțiunea de salvare dintr-o nenorocire, rămășagul făcut de un om că va semna pacea în Indochina. Și Marie-Louise, prinsă de această atmosferă înfierbîntată pe care o creiau Henri și fratele meu, își uita cu generozitate necazurile personale și împărtășea nerăbdarea noastră.

În ziua de 14 iulie Lucien mi-a cerut bani. Asta nu se mai întîmplase. I-am dat ceva, fără să-i pun întrebări. Am aflat că și Marie-Louise îi ceruse bunicii.

— I-am spus, cere-i lui Elise, ea ţine socotelile.
Ea nu îndrăznise să-mi vorbească despre asta. N-aş fi putut s-o mulţumesc.

Într-o seară, pe întuneric în camera noastră, bunica mi-a încredinţat un secret :

— Ştii unde-şi petrece nopţile şi zilele Lucien ? Nu cu Henri. Tu, ca o proastă crezi tot ce scoate din gură frate-tău. L-ai răsfăţat, l-ai încurajat întotdeauna. Şi Henri ăsta îl acoperă. Dacă-ar şti Marie-Louise, Doamne Dumnezeule...

A plîns puţin şi-a adăugat :

— Asta o să ne aducă necazuri. Marie-Louise, taică-său, fraţii ei, maică-sa care-i aşa de rea...

Lucien se întîlnea cu o fată în fiecare zi, la prînz, la staţia de tramvai de pe chei. Se duceau împreună într-un hotel de la docuri. Fuseseră văzuţi şi cînd ieşeau de acolo, dis-de-dimineaţă.

— L-au întîlnit mai multe persoane ; docheri care locuiesc pe stradă şi care-l cunosc pe tatăl fetei.

Hotelul de la docuri. Fata, era cea cu scrisoarea, Anna. Banii erau ca să plătească hotelul. Henri ştia toate astea. Citise şi el scrisoarea ?

Nu mi-am mai găsit somnul. Vedeam cheiul la prînz, cu vapoarele ca fundal, cu tarabele cu stridii şi creveţi cenuşii... două umbre, cu mîinile înlănţuite respirînd acest parfum de plecare care urca din rigole. Mă cuprinse o asemenea turburare că hotărîi să rămîn, orice ar fi, de partea lui Lucien. Doream să se întoarcă acasă în clipa aceea chiar ca să i-o pot spune. N-am spus nimic pentru că nu s-a întors, şi a fost cu atît mai bine ; n-ar fi văzut în asta decît o capcană.

Bani. Acum sîntem trei pe care dorința de a-i avea ne face să transpirăm. Lucien are nevoie pentru după-mesele lui. Este în vacanța mare și nu cîștigă o para. De lucrat nici nu mai vorbește, nu mai are timp să lucreze. Se culcă de la prînz pînă seara în vreun hotel din port, unde-i ajunge la ureche, ca vătuit, scîrțîitul lent al macaralelor, pe urmă se culcă iar noaptea, aici sau în altă parte. Dar îi trebuie bani. Îi citesc pe față, în ochi, nevoia de bani. Marie-Louise aduce cel mai mult. Dă în casă cea mai mare parte din ei. Din ce păstrează, împarte cu Lucien. Asta înseamnă puțin pentru fiecare. Și pe ea a apucat-o o adevărată frenezie a banilor ; de cînd Lucien o neglijează, cheltuiește mult pe reviste, cosmetice, panglici, bijuterii. A citit într-o rubrică sentimentală tîmpită că trebuie să fii ca mai multe femei într-una singură. Dar rețetele ca să satisfaci un bărbat costă scump. Deseori am pîndit-o în timp ce-și prindea flori în păr cu un aer încîntat, îndrăgostită de imaginea ei. Are nevoie de bani Marie-Louise. Cei pe care i-am împrumutat lui Lucien îmi lipsesc grozav. Zece mii de franci. Cu ce să trăiești o săptămînă întreagă. Noi sîntem niște săraci demni. Din cei care-și ascund sărăcia ca pe un defect rușinos. Asta trebuie să rămînă între noi.

Chipurile noastre în întuneric — noaptea se lăsase de tot — m-au făcut să cred că putem să ne spunem totul, să mergem pînă la capăt. Era cald,

dar fereastra trebuia să stea închisă, lumea din casă ar fi putut să ne prindă vorbele.

— Noi trei trebuie mai întîi să cheltuim cît se poate de puțin, să renunțăm deocamdată la orice alte cumpărături în afară de hrană și apoi să căutăm prin orice mijloc să cîștigăm mai mult.

— Adică să muncim.

— Da, să muncim.

— Bine, a spus el. Pentru asta nu era nevoie de un consiliu de familie. Dar pentru că s-a strîns... În anotimpul ăsta, eu n-am să găsesc nici o slujbă mai bănoasă. În plus, m-am apucat... în sfîrșit, n-are rost să dau amănunte aici. În momentul de față am nevoie de tot timpul liber. În octombrie, o să meargă mai bine. Pînă atunci îți mai cer un mic efort și puțină răbdare.

— De acord, a zis Marie-Louise care a crezut discuția terminată și s-a ridicat.

Îi era cu siguranță ciudă pe mine că-i scurtez în felul acesta una din rarele seri în care Lucien stătea cu ea.

— Nu, nu sînt de acord.

Mă cuprindea furia, mi-era deodată atît de cald, încît trebuia să izbucnesc.

— N-ați înțeles, n-am bani.

— Păi... nici eu n-am.

— Lucien, îți cer să-mi dai tot ce ai, cît de puțin. Și tu la fel Marie-Louise.

— Păi n-avem, a zbierat Lucien, unde vrei s-ajungi cu asta ?

Am tăcut. Afară, se auzeau țipete de copii care nu voiau să intre-n casă. Bîjbîind, Marie-Louise a aprins lumina. Acum, cînd ne vedeam la față,

nu mai eram sigură că aş îndrăzni să continui. El a scos din buzunar cîteva monede de zece franci şi le-a pus zîmbind pe masă.

N-am mai stat pe gînduri.

— Marie-Louise, tatăl tău cunoaşte pe toţi cei care angajează la lucru pe chei. Pentru cîteva săptămîni, Lucien, nu poţi să-l rogi să-ţi ajute să găseşti ceva de lucru ? Este o soluţie provizorie, ştiu că eşti în stare s-o faci şi ne-ai salva.

— Asta nu, a spus Marie-Louise rotunjind gura.

— Nu, asta nu, a repetat încet Lucien.

Pe deasupra mesei, m-a apucat de gulerul bluzei.

— Înţeleg, a spus el, doamna, ba nu, domnişoara a descoperit acum o altă lume, a învăţat ce înseamnă o grevă, un şomer, un muncitor. Este noua ei religie. Şi atunci, pentru liniştea ei morală, îşi închipuie că are un proletar în sînul familiei. E mai uşor decît să devii proletar tu însuţi. De ce n-ai muncit şi tu niciodată ca ceilalţi ? Ce scuză ai ? Ca să mă creşti pe mine ? Te minţi singură. Dacă era ca să mă creşti pe mine, de ce mă trimiţi astăzi pe chei ? E cam tîrziu. De ce n-ai făcut-o cînd aveam şaisprezece ani ?

Şi, dintr-o dată, îşi vărsă toată pica. Îl trimisesem la liceu. La început, da, la început fusese fericit. Dar mai tîrziu ? Vanitatea noastră o plătise scump.

— Trebuia să mă creşti potrivit situaţiei noastre ! a ţipat el.

— Şi totuşi, i-am spus cu amărăciune, cîte sacrificii am făcut noi pentru tine. Ca să-ţi dau mai mult, eu am trăit aproape în sărăcie. Adu-ţi aminte, Lucien, la serbări, la împărţirea pre-

miilor, pentru ca tu să ai o cămașă nouă ca ceilalți, eu te însoțeam într-o bluză veche, o fustă refăcută.

— Tocmai asta îți reproșez !

— Taci. Taci din gură.

Bunica a deschis ușa.

— Ce-i asta, a spus ea oțărîtă, se aude din curte. Ce e ?

Nimeni n-a răspuns.

— Nu te băga.

Lucien a împins-o spre camera ei.

— Ce e ? a zis ea.

Și a ținut ușa larg deschisă.

— Vreau să știu și eu.

Gestul acesta l-a înfuriat. S-a repezit și a închis ușa.

Ea a deschis-o iar.

— Ușa o să stea deschisă.

El a prins clanța și a trîntit ușa cu violență. Bunica a apărut și a început să țipe.

— Aici nu-i pușcărie ! Nu poți să închizi lumea.

Erau amîndoi la fel de deslănțuiți și de mai multe ori ușa s-a deschis și s-a trîntit. El a ținut ușa de clanță, în timp ce ea bătea în tăblia de lemn urlînd. M-am aruncat asupra lui vrînd să-i iau mîna de pe clanță. M-a împins cu cotul stîng, dar gestul acesta i-a micșorat forța și bunica a reușit să deschidă.

— Rușine, rușine ! a țipat ea. De ani de zile zaci aici, hrănit de alții, ne bei sudoarea. Un leneș, un vicios, știu tot, a zvîrlit ea. Da, tot.

— Taci din gură.

I-am făcut semn spre Marie-Louise.

— Mi-e totuna, am să spun tot. Să plece de aici, să muncească, să nu-l mai văd.

Lucien a apucat-o, a zgîlţîit-o şi-a aruncat-o pe pat. Ar fi fost oare în stare s-o strîngă de gît? L-am prins pe la spate ca să-l fac să se întoarcă împotriva mea, în clipa în care o ţinea de gît. I-a dat drumul, m-a îmbrîncit şi s-a repezit în bucătărie. Mi-a fost frică. O să iasă şi ce-o să facă afară? Am alergat după el şi l-am oprit. Mi-a înţeles greşit gestul şi m-a îmbrîncit. M-am împiedicat de masă. Atunci a venit spre mine, mi-a tras două palme, cu ură, apoi a apucat muşamaua de pe masă de unde nu fuseră încă luate farfuriile şi a tras. Marie-Louise, fără să se uite la mine, cu fetiţa în braţe, a ieşit cu el. Cînd m-am ridicat, am strivit o piersică rostogolită din salatiera spartă, sub picioarele mele. Ce vor crede vecinii despre noi? Fusesem atît de mîndri că eram singurii care nu ne dădusem niciodată în spectacol.

— L-ai văzut? M-ar fi omorît... E un nemernic, Elise.

— Măcar de n-ar fi auzit nimic ceilalţi.

Am stat o săptămînă fără să-l vedem. Într-o seară, a venit însoţit de Henri, ceea ce a evitat orice explicaţie. Marie-Louise mi-a dat bani. „Am luat un avans.“ Nu mai era nimic de zis. Ziarele au început să se tîrască iar prin bucătărie.

Henri ne-a anunţat plecarea lui. Urma să petreacă trei ani la Paris. Vestea aceasta m-a lăsat pe gînduri. Ce revoluţie adusese el la noi în casă numai în cîteva luni! Se deschiseseră ferestrele.

O dată cu el intraseră nume, ţări, oameni, Indochina la fel de aproape de noi ca şi colinele de la Verdelais. Toate acele ziare pe care ni le citea şi ale căror titluri îmi umpleau acum gura, pe care le reciteam ca pe o formulă magică ! Cu cîteva zile înainte de plecarea lui, în noiembrie, Henri a intrat gîfîind cu un ziar în mînă. A aruncat un cuvînt căruia nu i-am dat atenţie : acest cuvînt era Algeria.

Fără rost în primele zile, pînă la urmă ne-am obişnuit cu absenţa lui Henri. Îi scria scrisori lungi lui Lucien care, atunci cînd se închidea în cameră ne spunea : „Îi răspund lui Henri". Fratele meu s-a apropiat de mine. Curînd am înţeles motivul. Niciodată nu-i fusese străină ostilitatea mea faţă de Marie-Louise. Devenea supărătoare, lua locul pe care-l ocupasem eu toată copilăria lui. Şi ea care în mod confuz simţea aceasta, fără să ghicească cauza, se apropia de bunica ; legătura dintre ele era Marie. Dar Lucien aştepta ca să plătesc cu complicitatea mea această afecţiune restituită.

În acel an şcolar, îşi începea supravegherea elevilor la ora patru şi obţinuse şi două meditaţii în fiecare joi. Uneori îmi era ruşine de victoria mea cînd mă chema în sanctuarul în care nu intram decît cu îngăduinţa lui.

Marie-Louise mă urma. El n-o vedea. Îmi vorbea, îmi citea cîte un articol, îl comenta :

...ce înseamnă rasismul în Africa de Nord, la ce excese duce... dar e ruşinos, unele maltratări nu lasă nici o urmă.

— Ce-i aia maltratări ?

— Haide, Marie-Louise, nu mă-ntrerupe.

Şi-mi explica mie, fără să-i arunce o privire, scotea o scrisoare a lui Henri din care îmi citea anumite pasaje. Eu mă uitam la masa pe care un morman de cărţi, împrumutate de la Henri înainte de plecarea lui, puneau o culoare de viaţă care mă fascina.

— Războiul... Trebuie făcut ceva.

— Aici nu eşti la Paris. Mai cunosc cîţiva izolaţi ca şi noi.

Lucien spunea „noi". El şi cu mine.

— Ascultă, o să-ţi prezint o tovarăşă ; o cheamă Anna. A participat la cîteva mişcări. Acum activează mai puţin, are prea multe treburi. Ce ai ? Te uiţi fix la mine, te-ai roşit toată.

— Nimic, atît am spus.

N-am îndrăznit să spun mai mult, aş fi tremurat.

Stau aşezată în faţa fratelui meu. Barul se numeşte „0 20 100 0". Cînd se deschide uşa, o ceaţă rece ne îngheaţă picioarele. O s-o văd pe Anna. Mi-e teamă. Fără s-o cunosc, ea a devenit pentru mine o fiinţă uriaşe, fantastică.

A intrat cineva care se află deodată în faţa mesei noastre. Lucien nu se ridică, eu mă ridic fără să privesc persoana care este în faţa mea. Împing scaunul pe care stau, şi asta îmi ia cîteva secunde. Văd nişte picioare încălţate în pantofi deformaţi. Îndoi ziarul în opt şi asta mai îmi ia încă vreo cîteva secunde. Trebuie totuşi să ridic capul. Ea mă fixează. Faptul nu mă şochează. În

fața mea nu e decît o imagine banală. Își desface un imens șal alb care i-acoperă capul „à la saharienne". Are un păr lung, negru, care-i intră sub gulerul unei haine sau jachete, nu disting bine. Și-l resfiră cu degetele. Îi cade pînă jos pe frunte într-un breton inegal tăiat. Restul obrazului este îngust, palid. Lucien a comandat trei cafele. A spus despre mine o frază politicoasă, asta am auzit-o. Restul discuției îmi va rămîne pentru totdeauna confuz. Mă gîndesc și nu pot urmări ce-și spun. Ea are o voce șoptită, care mă enervează. Se joacă cu părul și eu mă întreb dacă mie mi-ar sta bine cu părul desfăcut. Răspund da la tot ce spun. Lucien îi oferă o țigară, îi arată un desen din *Le Canard enchaîné* pe care l-a scos din buzunar. Ea rîde și mă privește. Acum m-am obișnuit cu obrazul ei slab. Îi descopăr un anumit farmec. Ochii căprui-deschis sînt mari și frumoși. Cum poate să aibă gene atît de lungi și negre? Privind-o din profil, bag de seamă, după înțepeneala lor, că sînt acoperite cu un rimel gros.

Marie-Louise e mai drăguță decît ea: regularitatea trăsăturilor, calitatea pielii, conturul gurii. Ca să ajungă la frumusețe, obrazul Annei trebuie să fie într-o necontenită mișcare. Ea se aprinde ca o lampă și atunci devine atrăgătoare... Slăbiciunea n-o dezavantajează. Păr de înecată, ar zice bunica. Dar pe trupul ei subțiratic, are farmecul unor ierburi ude. Există o anumită vrajă, un anumit mister în această atracție care este contrară oricărei atracții: un trup șubred, încheieturi de copil, piept plat, față albă și serioasă. Dintre acelea care-ți inspiră încredere. Anna poartă un pu-

lover negru, o fustă cenuşie, o jachetă largă de postav negru, cu buzunare mari. Ne ridicăm. Ea îşi pune la loc şalul. Lucien se scuză faţă de mine. Trebuie să se întoarcă la colegiu ; şi Anna merge în aceeaşi direcţie, nu-i aşa ? Plec singură.

„Ai să vezi, într-o zi o să înceapă adevărata viaţă, spunea el adesea. Principalul este să te ţii nevătămat pînă atunci."

Ce înseamnă adevărata viaţă ? Mai multă agitaţie ? O galerie de portrete umane mai compactă în jurul nostru ? Ce s-ar schimba cu asta ? Cum am şti că începe adevărata viaţă ?

— De ce nu sînteţi ca toţi ceilalţi ? se văita Marie-Louise.

S-a întîmplat ca într-o vineri două femei s-o însoţească pînă acasă. Fusese cuprinsă de ameţeli stînd în faţa maşinii. Cînd s-a întors Lucien, a găsit-o pe nevastă-sa culcată. Eu stăteam lîngă ea ; aşteptam doctorul. I-a mîngîiat uşor mîna şi ea a început să plîngă. I-a pus cîteva întrebări fără să-mi poată ascunde, o anumită lucire în ochi pe care-o cunoşteam bine şi care mi-a tăiat respiraţia. În clipa aceea în el se ivise speranţa că ea o să moară.

Doctorul a venit foarte tîrziu, a recomandat examene şi analize. Socotea că Marie-Louise este foarte slăbită şi ne-a sfătuit să le facem toate foarte repede. În timp ce-şi aranja trusa, l-am luat deoparte pe Lucien.

— Ai bani ?

— Nu, dar tu ?

— Foarte puţini. Trebuie să-i păstrez pentru reţetă. N-ai nici măcar cinci sute de franci ?

— Nici un ban.

Ruşinată, am fost silită să-i cer scuze doctorului care cunoştea refrenul acesta. O să-i achităm consultaţia la vizita următoare.

Lucien avea o mie de franci. O ştiam ; chiar în dimineaţa aceea îi scosese fără să vrea din buzunar o dată cu batista. I-am mai cerut o dată ; a continuat să pretindă că n-are bani.

Boala soţiei îl încurca. A făcut în aşa fel ca pentru Marie-Louise, perioada aceea să fie un infern. Dar abia a reluat drumul la fabrică, că boala a întors-o.

— Dar ce poate să aibă ? Elise, crezi că se mai face bine ?

Bunica, împărţită între bunătatea ei firească şi socoteli, nu mai ştia încotro s-o ia, îşi pierduse capul, pregătea pentru Marie-Louise deserturi hrănitoare, aprindea lumînări la biserică, mă chema după uşă ca să facem împreună calculul tuturor acestor eforturi şi, cum ele apăreau inutile, manifesta împotriva soţiei lui Lucien o ură fără temei.

Pînă la urmă Marie-Louise a cedat presiunilor făcute de fratele meu, de mine şi de bunica. A acceptat să plece. A fost primită la Cestas împreună cu fetiţa, pentru trei luni. Cred că s-a speriat cînd s-a văzut cu pielea vînătă şi galbenă în jurul ochilor. Odihnită — deci drăguţă, spuneau revistele ilustrate — Lucien ar mai putea-o dori.

— Şi n-o să te coste nici o para, stăruia bunica. Găsea asta grozav.

Ciudată impresie să ne regăsim iar în trei, ca altădată.

Cu mine Lucien ajunse aproape drăgăstos, în sfîrşit atît cît putea el să fie cu cineva pe care nu-l iubea. Serveam de interpret între bunica şi el pentru că nu-şi mai vorbeau. Ea era foarte nefericită. Trebuia să suporte duşmănia celor de peste drum, care duceau vorba, ori cui voia să asculte, că Lucien le omoară fata. Trebuia să rabde discuţiile noastre în timpul meselor pe care Lucien le lua acasă, şi politica şi războiul n-o interesau de loc. Marie îi lipsea. Eu, spunea ea, „trecusem în tabăra lui Lucien". Cînd cobora, îşi închipuia că oamenii se întorceau şi vorbeau despre noi.

Iarna a început cu frig. Pervazul ferestrelor s-a acoperit de gheaţă. Cînd se înnopta, bunica se ducea pînă la ghereta unui negustor de legume care arunca lăzile goale în faţa uşii. Aducea mai multe, cu care făceam un foc straşnic în fiecare după-amiază. Într-o seară cu polei, a căzut şi-a trebuit s-o internăm în spital cu trei fracturi. Oamenii ne priveau curios. „Le vine rîndul la toţi", spuneau în spatele nostru. „Atrag nenorocirea."

Niciodată Lucien şi cu mine nu fuseserăm singuri. Nici n-am fost multă vreme : două zile după accidentul bunicii, şi-a făcut apariţia Anna. A privit amănunţit cele trei încăperi, i-a plăcut mult camera lui Lucien care, neavînd nici o îndoială asupra neutralităţii mele, mi-a închis uşa în nas. Aşa m-am trezit singură în bucătărie, în fiecare după-amiază, în timp ce ei vorbeau pe şoptite lîngă mine.

Vizitele la spital începeau la ora unu. Eu ajungeam cu punctualitate şi stăteam pînă la trei, încurajînd-o pe bunica, dar ea plîngea că vrea să iasă. Mă întorceam acasă ; Anna sosea, pleca la şapte, mult după Lucien, în aşa fel încît vecinii curioşi să creadă că vine la mine.

Dar s-a întîmplat să petreacă şi noaptea la noi. Trecuseră cinsprezece zile de cînd mergeam zilnic la spital. În ziua aceea, am trecut pe la întreprinderea Peusch care-mi dădea de lucru, apoi m-am întors acasă. Anna era oare deja acolo ? Ce făcea în timpul cînd nu era împreună cu Lucien ? Existau deci fiinţe fără o ocupaţie stabilă, care-şi puteau da întîlniri, hoinări, face dragoste în mijlocul imensului furnicar în care alţii se istoveau ?

Le-am recunoscut vocile, de la etajul întîi. Fără îndoială, se certau. Am urcat în fugă ultimele trepte. Anna stătea cu spatele la Lucien şi se sprijinea cu o mînă de uşa camerei în timp ce, cu cealaltă, îşi încălţa pantofii. Fusta îi atîrna.

Lucien vorbea. Nu m-au auzit.

— Mi-am asumat toate riscurile, te-am adus aici, m-am descurcat ca s-o fac pe nevastă-mea să plece, făcîndu-i o viaţă insuportabilă. Acum ce vrei să facem ? Nimic nu ne mai stă în cale. Să mergem la Paris. Eu o să plec primul, tu ai să mă aştepţi aici, la mine, dacă vrei...

— Ascultă-mă, Lucien ; cînd a fost vorba de plecare, totdeauna am spus c-o să plecăm împreună. Astăzi, n-ai curajul s-o mărturiseşti, dar ai poftă să pleci singur să-ţi întîlneşti prietenul. Ai să pleci şi n-am să mai aud de tine. Atunci, ne-am înţeles, plec, dar singură şi n-ai să ştii unde mă

duc. Și răul pe care mi-l faci o să-l simți și tu la rîndul tău. Bine, plec, dar mai-nainte, lasă-mă să-ți dau o veste, de mică importanță, e-adevărat, aștept un copil, o știu de trei săptămîni.

— Ce spui ? Nu-i adevărat...

Ea s-a desprins de fereastră și s-a întors cu fața spre el. Plîngea.

— Nu-i adevărat ? Mă cunoști bine, mă vezi goală în fiecare zi... Uite-te.

Lucien înaintase pînă la ușă. Sprijinită acum de masă, ea și-a lăsat în jos fusta, și-a ridicat puloverul. Nu purta combinezon și i s-a văzut burta. De departe părea puțin umflată.

— Uite-te bine, repetă ea de mai multe ori, cu vocea înecată de plîns. Vezi aici, umflătura asta mică, este un copil, copilul tău. Uite-te bine, e prima oară că-l vezi, dar și ultima. E tot ce-ai să vezi din el.

Și-a pus la loc fusta, înghițindu-și lacrimile. Tremurînd, nu izbutea să-și închidă cordonul. Și-a aruncat un șal pe cap, și-a tras jacheta, și-a adunat pantofii. O auzeam cum geme și răsuflă tare. A alergat la ușă și-a fugit pe scară. Lucien a intrat în camera lui și eu am ieșit din ascunzătoarea în care mă strecurasem. Mă cuprinse deodată sila. Se instalau peste tot. Cînd făceau dragoste într-un loc, erau ca la ei acasă. Aveam nevoie, la fel ca și bunica, de respectabilitate, de considerație. „El pleacă, mi-am spus. Anna se duce sau nu după el ; are sau nu un copil. Se ceartă sau nu. Peste trei luni, cînd se va întoarce Marie-Louise, vom vedea ce-i de făcut. El pleacă. S-a terminat cu zgîndăritul ranei care nu mai

ajunge să se vindece. Cu curaj, am să ies din asta. N-am fost întotdeauna singură ? Va fi mai puţin îngrozitor decît un scandal, care n-ar întîrzia să izbucnească aici. Ce se va întîmpla departe, nu mă va atinge."

Mai rămăsese încă puţină zăpadă cenuşie în jurul uşii de intrare de la Glycines, casa de odihnă de la Cestas, cînd ne-am dus acolo. Marie-Louise ne-a întîmpinat cu strigăte de bucurie. Nu-şi recîştiga prea repede puterile şi obrazul îi era încă galben şi vînăt. Îi reproşa lui Lucien că nu-i scrie. El închise cîteva clipe ochii fără să răspundă. Au adus-o pe Marie care, în ce-o privea, profitase mult. Lucien nu ştia ce să spună. Repeta într-una aceleaşi întrebări despre hrană, despre îngrijire, despre program. Apoi, vorbi mult despre evenimentele politice care-l preocupau, despre mentalitatea rasistă care creştea cu furie. Dar Marie-Louise nu-şi dădu prea multă vreme osteneala să-l asculte.

— Mai am încă patruzeci şi ceva de zile. Cînd am să ies, o să vii să mă iei ?

Lucien n-a răspuns. M-am simţit complicea unei crime tăcute, pe care el se pregătea s-o făptuiască. Eram stingherită şi am dublat întrebările drăguţe, în aşa fel încît după vizită ea să rămînă cu impresia că este iubită. Sala în care stăteam semăna cu vorbitorul unui internat. Marie se aşezase pe jos, pe pardoseala de piatră, jucîndu-se cu o păpuşă pe care i-o adusese taică-său.

— Îmi pare rău de bunicuța, a spus Marie-Louise. De ce nu m-ai anunțat cînd s-a întîmplat accidentul ? I-aş fi scris și asta i-ar fi făcut plăcere.

Lucien a făcut o mutră neîncrezătoare și-a spus încet :

— N-am avut timp.

Se juca cu mînuța Mariei și învîrtea lănțișorul pe care-l avea la încheietură. Asta mi-a dat deodată o idee. Într-un sertar de la dulap, bunica își adunase comorile : verigheta și ceasul bărbatului ei, un inel, două ace de aur, cerceii mamei noastre. Va primi oare să le amaneteze pentru ca Lucien să poată pleca la Paris ? Mă îndoiam.

— Mă ții deoparte, se plîngea Marie-Louise.

M-am îndreptat spre fereastră, temîndu-mă ca unul sau celălalt să mă ia drept martoră.

— Du-i-l Elisei, a spus Lucien, dîndu-i fetiței ziarul pe care-l avea.

Voia să mă întorc lîngă ei. Marie-Louise și-a dat seama și a rămas cîteva clipe fără să spună nimic. Trăsăturile grațioase ale obrazului i se crispaseră, se stăpînea să nu izbucnească în plîns. El a tresărit și s-a tras repede înapoi. Cu un oftat, ea a făcut o mișcare ca să-și îndrepte trupul.

— Fără lacrimi, a spus el aspru, sau plec.

L-a privit, dar el a întors ochii.

— Lucien, i-a spus cu o voce blîndă, și eu sînt Algeria ta.

El a ridicat din umeri și n-a răspuns nimic.

Comparația asta care îi venise spontan pe buze, nu-i făcu plăcere lui Lucien. Nici mie. Am păstrat

fiecare pentru sine și pentru multă vreme această frază mică — ultima pe care Marie-Louise avea să i-o spună fratelui meu.

Am luat bijuteriile, le-am amanetat și am scos pe ele douăzeci și cinci de mii de franci pe care i-am dat lui Lucien în ajunul plecării lui.

Mi-a mulțumit și m-a asigurat că într-o zi mi-i va înapoia. I-am cerut să-mi scrie des și am început să plîng, în ciuda hotărîrilor mele. Faptul acesta părea că-l emoționează. De mai multe ori a făcut înconjurul încăperii, cu pași mici. Cu toate că era frig, a deschis fereastra și a privit îndelung copacul negru cu crengile pline de perle de gheață. Am insistat în zadar să-l fac să mănînce ceva. S-a culcat devreme pentru că a doua zi lua trenul de ora șapte. Aș fi vrut să-l însoțesc, dar a refuzat. N-am avut deci cum să știu dacă pleca singur.

Cînd s-a sculat, m-a găsit în bucătărie. Valiza îi era gata. Nu-mi venea să cred. Bineînțeles n-am rostit nici una din toate frazele pregătite în căldura patului. Plecarea aceasta era oare reală ? Se juca doar de-a plecarea, o să-și desfacă valiza, nu se putea să rămîn singură. Cu atît mai rău pentru adevărata viață. Și cine știe dacă adevărata viață nu era aici, în lungile visări, în așteptarea și dorința unui altundeva ? Și-a pus canadiana, și-a aprins o țigară și atunci inima a început să-mi bată cu putere. Clipa sosise. M-a îmbrățișat distrat și era deja ca și plecat. Nu mi-a spus nici unul din acele cuvinte care cicatrizează ră-

nile sîngerînde, nici cel puțin o formulă care dă speranța. Dar în timp ce deschidea ușa și eu îi atingeam țesătura hainei, mi-a făcut cu ochiul și a privit decorul ce ne înconjura. Ultimele secunde se prelungiră, crescură, se micșorară, ușa se închise. Pe scară, mersul i se încetinea la curbele scării. Mai rămînea fereastra. Am alergat acolo ; tocmai ieșea, asta însemna treizeci de metri de răgaz înainte de colțul străzii. O să întoarcă capul ? Ca niște furnici, oamenii părăseau casele negre. Unul din ei îl acoperi pe Lucien. Plecase. M-am întors în bucătărie, m-am culcat la loc, m-am sculat iar, m-am așezat pe pat, am deschis sertarele goale. N-am început să sufăr decît mai tîrziu, la lumina zilei care alungea unghiurile, dădea pereților adevăratele dimensiuni, lumina fără milă golul din jurul meu. Nu m-am dus la spital. Toată ziua aceea am stat închisă cu amintirea fratelui meu.

*

Am suferit mult și îndelung, pînă la prima lui scrisoare. A scris în a douăzecea zi de la plecare, șase rînduri seci, fără amănunte, ca să mă liniștească în ceea ce privește sănătatea, moralul, ocupațiile sale.

Îmi rămîneau două sarcini neplăcute de dus la bun sfîrșit : s-o anunț pe Marie-Louise, s-o împiedic să se ducă după el, s-o liniștesc, să-i spun să aibă răbdare. În ceea ce privește pe cea de-a doua, care era să scot bijuteriile bunicii, nu ve-

deam decît o soluţie : să economisesc şi să mă restrîng. Şi dacă n-o să reuşesc înainte să se întoarcă de la spital, ce-o să se întîmple ? Îmi simţeam conştiinţa încărcată şi preferam ca ea să nu afle nimic din toată povestea asta. Teama m-a dus la hotărîrea care urma să-mi schimbe tot viitorul. Am crezut că-n trei luni voi strînge banii necesari. Trebuia deci să rămînă la spital aşa cum i se recomandase. A fost greu. A plîns, m-a implorat, i-am jurat că nu este vorba decît de o scurtă perioadă de odihnă şi că îi pregăteam reîntoarcerea. M-a ocărît, a ameninţat că o să moară, apoi a căzut într-o tăcere duşmănoasă.

M-am dus s-o văd pe Marie-Louise şi i-am anunţat plecarea lui Lucien ca pe o veste bună. Va găsi de lucru, îşi va putea întreţine nevasta şi fetiţa. Argumentul acesta îi era indiferent. I-am zugrăvit perspectivele fratelui meu în culori strălucitoare. Am minţit, am vorbit despre o absenţă de cîteva săptămîni. S-a resemnat şi am părăsit-o, uşurată.

Lucram mult, mînată fie de exaltarea pe care mi-o dădea contemplarea propriei mele persoane, fie din nevoia de a ajunge la beţia oboselii. Seara, mîncam devreme şi mă culcam devreme. Era o clipă de care mă bucuram din plin. În sfîrşit, ziua murea. Mîine va veni poate o scrisoare. Somnul mă elibera pentru cîteva ore. Singurătatea serii nu era dureroasă. Mă simţeam în siguranţă acasă la mine. Siguranţă. Îmi plăcea cuvîntul acesta şi semnificaţia pe care o deştepta. Îmi plăcea sonoritatea lui aspră. Siguranţă.

înlocuia cuvîntul fericire. Bunăstarea întregului trup în repaus, lumina pe care-o făceam mică, cartea pe care-o deschideam... Ce-mi mai păsa de fratele meu în clipele acelea !

O lună întreagă n-am avut nici o veste. De mai multe ori am crezut că viața mi se scurge în amețelile care mă doborau în fața cutiei de scrisori goală. Apoi Lucien a scris cîteva pagini. Lucra.

M-am găsit în obligația materială de a primi o muncă grea, dar cît de exaltantă. Mă voi amesteca printre adevărații luptători, voi trăi viața inumană a muncitorilor din uzină. În mijlocul bretonilor, algerienilor, polonezilor exilați sau spaniolilor, o să găsesc legătura cu singura realitate în mișcare. Și cînd voi sfîrși ziua de uzină, îmi voi regăsi hîrtiile, caietele, pentru că, dragă Elise, voi depune mărturie pentru cei ce n-o pot face.

Urmau cîteva fraze politicoase și silite despre sănătatea bunicii și un ciudat post-scriptum :

În hotelul în care locuiesc există o cameră liberă pentru cîtva timp. Dacă ți-ar face plăcere să profiți de acest fapt, anunță-mă cît mai repede și-i voi strecura un cuvînt administratorului. Ai trăi la Paris cîteva săptămîni în timpul absenței bunicii.

Sper că vei spune da, pentru că sora mea îmi lipsește.

Adio somn, masă, lucru ; apăruse tentația, imaginile pe care le trezea mă urmăreau pretu-

tîndéni, prea multe gînduri mă asaltau : să plec, să trăiesc alături de Lucien, Parisul, adevărata viață, Lucien la uzină. Ultima imagine mă întrista dar, îmi spuneam eu, făcuse alegerea asta mai ales din apostolat.

Să plec ? Cum ? Şi pe bunica cine mai merge s-o vadă ? Lucien preciza : „cîteva săptămîni". Şi după aceea ? Cum o să trăiesc eu acolo ? Dar bijuteriile pe care aproape le răscumpărasem ? Am deschis fereastra şi m-am aplecat spre stradă. Nişte femei rîdeau de primii paşi ai unui copilaş nesigur pe el. Peste drum de casa noastră, din cîrciumă, răzbătea vocea unui bețiv care cînta. Fete la fel cu Marie-Louise necăjeau un băiat. „Fiecare trăieşte ca un animal, nu se trezeşte decît ca să apere interesele breslei sale, ale clanului, docher, funcționar sau muncitor la pavaj. Nu e nimic de scos de aici. Trebuie căutat în altă parte." Aşa mă gîndeam cînd un vînt uşor s-a ridicat dinspre fluviu. L-am simțit pe obraz şi n-am deslușit pricina neaşteptatei mele bucurii. Voi pleca. În aceeaşi seară i-am scris lui Lucien. Mi-a trebuit o săptămînă ca să-mi organizez plecarea, într-atîta era de fantastic evenimentul. Am anunțat întreprinderea Puesch, pe un ton nou şi sigur de sine, că voi lipsi două luni. Am scuturat în cele trei încăperi, am pudrat pervazele cu insecticid contra gîndacilor care nu vor întîrzia să apară, am spălat şi călcat îmbrăcămintea pe care-o aveam, dar n-am putut găsi îndrăzneala de a-i anunța bunicii apropiata mea plecare. Îi voi scrie de la Paris, voi

minți, cu atît mai rău voi invoca o boală subită a lui Lucien.

„Și apoi, mi-am zis cu lașitate, mă întorc peste două luni.“

Am rîs cînd m-am urcat în tren. Erau oameni care străbăteau drumurile în viteze nebunești, în timp ce eu, eu luam trenul pentru prima dată. Dar era trenul răzbunării, nu se putea ca adevărata viață să nu înceapă.

Partea a doua

Omul care-și pipăie ciorapii scorțoși de
sudoarea din ajun și îi încalță la loc
Și cămașa scorțoasă din ajun
Și-o îmbracă iar
Și care dimineața își spune că se va
spăla pe obraz seara,
Și seara că-și va spăla obrazul dimineața
Pentru că este prea obosit...

R. DESNOS.

Ascultam ploaia. Cădea pe cotul de zinc al streșinii, tocmai sub fereastră. Ploua de o săptămînă. Sosisem cu douăzeci de zile mai înainte și administratorul, citindu-mi fișa de înscriere, rîsese în bătaie de joc: „Ah, sînteți din țara ploii".

Nu văzusem Parisul decît înecat, lucind de apă, cu un cer coborît. Pe o mică suprafață în jurul ferestrei, camera era luminoasă. Patul, acoperit cu o catifea castanie care îi ascundea picioarele de fier, umbrea colțul din stînga ușii. Cu două etaje mai jos, Lucien și alții puneau la cale soarta mea. Așteptam. Picăturile se zdrobeau pe pavaj. M-am îndreptat spre noptieră și am pus în priză picupul. L-am potrivit ca muzica să se audă încet. Era un cîntec portughez al cărui titlu mi-l tradusese Lucien, „Cînd se iscă vîntul". Îmi plăcea începutul tremurat și sincopat. Ce vor hotărî ? M-am așezat pe pat. Epoca de răgaz lua sfîrșit. Voiau

să recupereze camera și eu nu doream s-o părăsesc. Discutau fără mine.

Ploaia încetase. Am deschis fereastra și m-am aplecat. Aici nu exista nici copac, nici vegetație, nimic altceva decît linii seci, care se întretăiau, printre care se alungeau fîșii de fum negre sau albe. Peisajul avea ceva dezolant care-mi mișca sufletul. Hotelul depășea cu multe etaje casele vecine. Seara, la ora ceții și felinarelor, camera mi se părea suspendată, plutind într-un univers ireal și puțin înspăimîntător.

Lucien intră după ce zgîlțîise clanța.

— Vino, Elise, o să-ți explicăm cum o să ne aranjăm.

— Trebuie să eliberez camera ? am întrebat în timp ce coboram.

— Asta, bineînțeles. Dar s-a găsit o soluție...

A luat-o înaintea mea. Camera lui era la etajul doi, la capătul unui coridor întunecos. Mi-a deschis și mi-a făcut semn să-l urmez. Erau acolo doi băieți care păreau de vîrsta fratelui meu, așezați, mai bine zis întinși, pe pat, și o femeie, pe care la început n-am văzut-o decît de la spate.

— Bine, a spus Lucien, Vera, aici de față, va lua deci camera lui Robert.

Vera a făcut semn că da. Era frumoasă dar nu zîmbea. Hainele ei mi s-au părut elegante. Îmi venea greu să cred că n-are cameră.

— Eu, o să dorm cu Michel cîtva timp, și tu, Elise, iei camera mea.

Am spus timid că sînt de acord. Eram dezamăgită. Camera, mai mare decît cea pe care-o ocupam, era întunecoasă și fereastra da spre stradă.

Prin perdea am citit firma de peste drum: BRUTĂRIA BISERICII.

— Şi încă ceva, a spus Lucien. Fondurile sînt cam pe sponci. Trebuie să-ţi înapoiez ce mi-ai dat. Am s-o fac înainte de plecarea ta. Dar pînă atunci ? Vrei să lucrezi ?

De ce-mi punea întrebarea aceasta în faţa unor străini ? Şi cum să-i răspund nu ? O făcuse dinadins şi-şi calculase lovitura. I-am atras atenţia că voi pleca acasă în cîteva săptămîni. Putea să mă ţină pînă atunci ?

— Sigur că pot. În ce priveşte lucrul, am crezut că ar putea fi o experienţă interesantă pentru tine. Şi pe urmă, banii se duc repede aici. Dar...

M-am simţit prinsă într-un asemenea angrenaj că nu-mi rămînea decît să mă las în voia soartei. Am avut dintr-o dată dorinţa să regăsesc oraşul meu familiar, pe bunica şi viaţa noastră monahală. Fiinţele mă speriau, viaţa mă speria.

În cameră, Vera, fără să se sinchisească de mine, deschidea fiecare sertar. Mi-am făcut repede valiza. Îmi venea să plîng. Am privit furiş pe geam. Ploaia cădea iar pe streaşină şi zgomotul ei m-a impresionat adînc. Vera a luat o scrumieră. I-am întins mîna. A ei era albă, cu unghiile ca nişte flori mici, roşii şi lunguieţe la capătul fiecărui deget. Întindea mîna cu degetele depărtate şi gestul mi s-a părut plin de graţie.

Nu-l văzusem pe Lucien de trei zile cînd, într-o seară, l-am găsit în faţa uşii mele.

— Te aşteptam, mi-a spus. Ei, merge ?

Era murdar. Purta pantalonii cenuşii, mereu aceiaşi, încreţiţi şi pătaţi. Canadiana îi era unsuroasă şi pantofii plini de noroi. Dar mai mult decît hainele, mă izbi delăsarea din fiinţa lui atunci cînd s-a dezbrăcat ca să se aşeze. Avea o barbă de mai multe zile şi straturi de murdărie după urechi. Mîinile mai ales şi unghiile erau murdare. Mi-a ghicit gîndurile.

— Găseşti că sînt murdar ? Sînt atît de obosit că nu mă gîndesc decît să dorm. O să mă spăl mîine, e duminică. Hai, spune-mi puţin ce mai faci.

I-am spus pe scurt. Ştiam că nu venise ca să afle ce mai fac. Mi-aducea poate ceva bani ? Ochii lui îngustaţi mi s-au părut umflaţi. Probabil nu dormea de loc. Erau spălăciţi şi trişti ca întreaga lui făptură. Chiar şi vocea i se schimbase. Era mai seacă şi mai puţin sonoră. Se exprima cu mare economie şi se mărginea, în prezenţa mea, la nişte şoapte din care eu pricepeam esenţialul : „dă-i drumu, fă-te încoa, ia startul, şterge-o, valabil, mă spetesc, salve, cască ochii", şi cîteva cuvinte obscene învăţate de curînd.

Astă-seară, vizita îl costa o conversaţie în toată regula. Am avut o presimţire rea pentru că a folosit precauţiuni oratorice special pentru mine.

— Îţi aduci aminte de Anna ?

— Bine-nţeles.

Am fost cît pe aici să adaug ceva în bătaie de joc, dar m-am oprit la timp. Ochii lui reci mă fixau. Rostisem acest „bine-nţeles" pe un anumit ton, care-l pusese în gardă. Am reluat :

— Da, sigur că da.

Și, de data asta, totul spus cu cel mai firesc glas.

— Anna o să vină.

N-o prevăzusem și mi-am dat seama că am roșit. „Ar fi prea lung ca să-ți explic..." Asta era, de ani de zile, fraza alibi, poziția de apărare, suprema și ridicola paradă. O așteptam de fiecare dată cînd se schița o așa zisă discuție.

— Da, o să fie aici mîine sau poimîine. N-are rost să-ți explic, ar fi prea lung... Numai că, vezi, e vorba de cameră. Îmi pare foarte rău, a spus el cu ipocrizie.

„De ce-oi fi adus-o ?" se întreba probabil. Ce idee ! Stătea jos, cu picioarele depărtate și brațele atîrnînd între pulpe. Barba, ochii amețitor de goi, o scobitură accentuată sub pomeți, două rînduri între sprîncene, care-i dădeau o expresie încruntată, cămașa murdară — o epavă, spusese prietenul Henri — mi-l închipuiam, singur într-o dimineață, căutînd în jurul lui cafeaua fierbinte pe care nu era în stare s-o prepare. Ieșeam bătută din jocul ăsta, dar am hotărît să lupt.

— Trebuie să plec acasă ? l-am întrebat ca să-l înfund.

Îi venea greu să răspundă da.

— Cum să facem ? a spus el abil.

Ne-am jucat așa cîteva secunde și am simțit că-și pierde răbdarea.

— De data asta, am spus, unde mă mai trimiți ?

N-a răspuns. Mi s-a părut bleg. Unde erau izbucnirile dealtădată ?

— O să-ţi iau o cameră cu ziua într-un hotel, pe aproape, ca să nu te simţi prea izolată. Şi pe urmă, în orele libere, o să caut. O să vorbesc cu Henri, cu ceilalţi prieteni... Michel ştie un cămin prin apropiere...

— Şi pînă atunci ?

— Pînă atunci, rămîi aici. Eu o să iau o cameră cu ziua.

— Nu, i-am spus mai liniştită. Eu aş plăti mai puţin decît... voi doi. Ştii vreo adresă ?

— Oriunde, la Paris, aici.

— Nu ştiu ce înseamnă oriunde. Mai ai ceva bani din...

— Da, uite cinci mii. Cu asta, sînt lefter.

— Şi atunci ce-o să faci ?

A avut un gest de indiferenţă.

— Nu crezi, a spus el, că banii sînt într-adevăr un lucru important ?

— Nu chiar. Cred mai curînd că pierdem din vedere lucrurile importante din cauza banilor.

— E tot una, a oftat el.

A încercat timp de cîteva minute să se intereseze de discuţia noastră, dar mi-am dat repede seama că vorbea fără să mă urmărească. Privirea fixă îi lucea. Venirea Annei îi ocupa imaginaţia. Muream de curiozitate, dar nu i-am pus nici o întrebare.

— Trebuie să plec astă-seară ?

— Da de unde ! a protestat el. Lasă cheia jos, la birou. Asta-i tot. Pînă mîine seară o să-ţi găsesc ceva.

A doua zi dimineaţa, mi-am făcut valiza. „Ar fi fost mai firesc să mă lase aici. Ea este obiş-

nuită cu hotelurile. Am impresia că-i face plăcere să mă hărțuiască, să mă silească să trăiesc afară din acvariumul meu. O să mă întorc acasă la noi."

Anna nu este decît un decor, o construcție aranjată cu îndemînare, o minciună, o iluzie. Dezbrăcată, din Anna nu rămîne decît un trup slab, cocoțat pe niște picioroange, doi sîni mijiți, tenul ingrat al fetelor pătimașe, niște ochi mari și prea îndepărtați, niște enorme cicatrice lăsate pe gît de ganglioni la pubertate, o imensă lene, un orgoliu care-și găsește satisfacția în scene voite de umilire, o permanentă nevoie de a sta în pat, de căldură, de somn, o indiferență neprefăcută pentru hrană, în sfîrșit, niște șuvițe lungi de păr. Anna este o imaginație fără măsură care se vede așa cum nu este și se construiește așa cum se vede. Anna, pentru Lucien, este o trestie fragilă. Totul este fabricat. Părul pe care-l încrețește, genele pe care le vopsește, această față pe care o modelează lipindu-și părul de obraji urmărind o umbră bine calculată, ochii pe care-i desenează, tenul contrafăcut, sînii ascuțiți sub pulover. Lucien se lasă înșelat? Iubește oare imaginea pe care ea i-o oferă sau pe adevărata Anna, nereușită de creator, înduioșătoare în eforturile pe care le face? Cu el, ea poate folosi toate trucurile. S-a înfipt în peretele minții lui ca un fluture rar. Și, prizonieră a acestei imagini, nu i se arată decît gata să-și joace rolul. Se scoală noaptea ca să se

dezbrace de acest chip ; se scoală dis-de-dimineață ca să și-l pregătească.

Și-au adus valizele, în fiecare sînt scrisorile celuilalt. Ea îi scrie : „antilopa ta sfioasă" sau „femeia-copil". El îi răspunde „...ca o liană în brațele mele".

Dar în dimineața aceea, cînd am venit să-mi iau lucrurile, am găsit-o încă culcată. Pentru că Lucien pleca la ora cinci, ea n-avea nevoie să se miște. A sărit pînă la scaun ca să se acopere cu paltonul. I-am văzut osul omoplatului ascuțit ca o aripă, pulpele subțiri și obrazul trist ca o plaje de pe care s-a retras marea.

Niciodată nu știm ce să ne spunem. Mi-a oferit cafea. Am acceptat, am pîndit-o, i-am cercetat atent pîntecul ; mi s-a părut normal și plat. Dar Anna nu vorbește niciodată despre ea. I-am ghicit totuși înourcătura și asta mi-a făcut plăcere. Am întrebat :

— Și pe la noi, e mai bine ca aici ?

— Păi, habar n-am.

— Iartă-mă. Credeam că vii de acolo.

— Ah, nu.

— Ți-a trebuit mult timp ca să te obișnuiești cu Parisul ?

„Dacă o mai întreb ceva, o să-i spună lui Lucien." Am vorbit despre Paris ; și-a cerut scuze pentru cameră ; Lucien, a spus ea, a insistat să viu să mănînc cu ei seara de fiecare dată cînd o să am poftă. O să stau mult timp la Paris ?

Mă derutează și mă intimidează. Cu Marie-Louise era simplu. Iată că încep s-o regret.

Michel m-a condus la Căminul Femeii. Camere cu două paturi, despărţite printr-o perdea grea. Un dulap cu sertare, un cuier, o chiuvetă, o fereastră spre stradă. Trei mii de franci pe lună. Toate astea mi s-au părut că arată foarte bine, aproape luxos. La parter era o bucătărie mare, deschisă în fiecare dimineaţă la ora şase, unde fiecare putea să bea o cafea cu lapte preparată în ajun.

— For-mi-da-bil, a spus Lucien. O să ai din ce trăi o lună, cît să cunoşti Parisul.

— Şi tu, Lucien ?

— Ah, eu, mi-a răspuns, am pierdut o mulţime de ore chenzina asta. O să mă duc să-l caut pe Henri. Poate că mă scoate din încurcătură. Nu ţi-a rămas cît de cît din cele cinci mii ? Ţi i-aş da înapoi vineri... Ştii ce ar trebui să facem ? Să-i trimitem o mică amintire bunicii. Ce zici ? Un turn Eiffel, o batistă...

Cu ochii strălucitori mă uitam la fratele meu.

— Oh, Lucien...

— Ai să cumperi în locul meu şi-o să-ţi dau înapoi banii la leafa viitoare.

Eram atît de înduioşată că i-am propus să-l ajut.

— Bine, primesc, a spus fără vădit entuziasm. Îţi mai sînt dator ceva bani, nu-i aşa ? Pînă-ntr-o lună, sînt aranjat. Am să pot chiar trimite un mic mandat... acolo.

— Cît îţi trebuie pînă atunci ?

— Păi, două sau trei mii.

I-am dat.

Primisem două scrisori de la bunica, răspuns la ale mele. Se plîngea și mă implora să vin s-o iau.

Într-o seară cînd eram la ei, tocmai cînd mă pregăteam să ies, Lucien m-a întrebat deodată :

— Elise, vrei să lucrezi cu mine ?

— Păi Lucien, am spus, curînd o să plec acasă!

— Chiar așa ? Vrei să te întorci acolo ?

— Și despre ce lucru e vorba ?

— Angajează fete pentru calcularea primelor, bonificațiilor, ceea ce se cheamă control. Se plătește o sută optzeci și cinci ora.

— Nu, Lucien. Trebuie să plec acasă. Ai citit scrisoarea bunicii ? Să zicem că rămîn pînă-n noiembrie, încercînd să cîștig banii de întoarcere. Nu se pleacă așa, lăsîndu-i pe ceilalți în urmă.

A stat îmbufnat toată seara. I-am lăsat la ora nouă și-am mers pe jos pînă la cămin. Sub ploaia ușoară și plăcută propunerea lui Lucien m-a amețit. Să nu mai plec, să-l văd în fiecare zi, să fiu amestecată, puțin, în viața lui...

„Începe", mi-am spus, fără să pot defini ce începea.

Înțelesesem în sfîrșit că n-o să-mi dea banii înapoi. Anna nu lucra. Își făcuse rost de cărți ; împreună, învățau nu prea știu bine ce, dintr-o dată engleza, jurnalism, fotografie, civilizațiile orientale, un talmeș-balmeș care le dădea impresia că sînt oameni superiori.

— Cum vrei. Dacă vrei să pleci...

— Nu mai am destui bani, știi asta. Bine, primesc, o să lucrez aici două luni.

— Patru chenzine. O să-ți dau înapoi...

— Nimic. Nu-ţi cer nimic. Ocupă-te numai de tine. Crezi că ai progresat cu ceva ?

— M-am îmbogăţit. Nu băneşte, asta nu.

— De cinci ani o spui. Şi sănătatea ? Eşti slab, dacă te-ar vedea bunica...

— Nu mă vede şi e foarte bine. N-o să mă mai întorc niciodată acolo. Şi pe urmă, aici e treabă de făcut.

— Să lipeşti afişe e ceva care te mulţumeşte ?

— Nu te băga ! a ţipat el pierzîndu-şi răbdarea. Nu te ocupa de mine.

Mi-a întins farfuria plină cu fructe.

— Ţine, mănîncă şi taci, mi-a zis liniştit.

— Munca asta de control, eşti sigur că o s-o pot face ?

— Încerci. Dacă nu poţi, o laşi.

— Mergi cu mine mîine ?

Mi-era într-adevăr frică.

Drumul nu se mai termina. Luasem autobuzul la Porte de la Chapelle şi-am coborît la Porte de Choisy.

Dimineaţa începea luminoasă şi limpede. O bucurie comunicativă ţîşnea din fiecare copac de pe bulevardul Masséna unde se trezeau păsările. Mă pieptănasem cu mare grijă şi rezultatul mă mulţumea.

— Salut, salut, salut, spunea fratele meu celor care-i întindeau mîna.

Eram în faţa unui zid uriaş şi-a unor uriaşe porţi.

— Tu, stai acolo.

— Păi, Lucien, nu mă lăsa singură.

— Aşteaptă-mă cinci minute.

M-am ghemuit în colţul porţii. Bărbaţii şi femeile care treceau prin faţa mea nu m-au luat în seamă. Soarele se ridica; fără să fie mai mare decît o portocală, depăşea acoperişurile din faţa uzinei.

Lucien s-a întors cu un bărbat înalt, lat în umeri, drept şi zîmbitor.

— Este Gilles, contramaistrul.

Mi-a strîns tare mîna.

— Uite ce e, o să aşteptaţi pe undeva să se facă opt şi-o să vă prezentaţi aici.

Mi-a arătat o uşă de sticlă pe care scria „Angajări".

— O să spuneţi că domnul Gilles ştie despre ce-i vorba. Eu am să confirm. Ei se vor ocupa de actele dumneavoastră, veţi face o vizită medicală şi vă vor conduce la atelierul şaptezeci şi şase. E vorba de muncă pe bandă, a insistat el, v-a spus Lucien?

— Da, domnule.

— Bun, atunci, pe curînd.

— Şi dacă nu mă primesc?

A izbucnit în rîs.

— Trebuia să spuneţi „...şi dacă nu primesc". O să vă angajeze. Pe curînd.

Lucien s-a întors spre mine.

— Nu-ţi fă griji, mi-a spus.

— Mă simt foarte bine.

Chiar mă simţeam bine. Gilles, Lucien... Se ocupau mult de mine. Aveam de aşteptat patruzeci şi cinci de minute. Am luat-o pe o stradă

transversală, la întîmplare. Dădea pe un teren mare viran la capătul căruia se înălţau mai multe clădiri noi.

La opt fără un sfert, m-am întors la biroul de angajări. Cîţiva bărbaţi, cea mai mare parte străini, aşteptau deja. S-au uitat la mine cu curiozitate. La opt, un paznic cu şapcă a deschis poarta şi a închis-o repede după el.

— Tu ce vrei ? l-a întrebat pe unul din bărbaţi care stătea rezemat de zid.

— Pentru angajare.

— Nu e nici o angajare, a spus el dînd din cap. Nimic.

— Aşa ?

Neîncrezător, omul nu s-a clintit.

— Nu se fac angajări, a repetat paznicul.

Bărbaţii mişcară puţin picioarele dar rămaseră în faţa porţii.

— A apărut în jurnal, a spus careva.

Paznicul s-a apropiat de el şi i-a zbierat în faţă :

— Ştii să citeşti, să scrii, să socoteşti ?

Începură să se depărteze de poartă, încet, cu părere de rău parcă. Unul din ei vorbea, în arabă fără îndoială, şi cuvîntul Citroën revenea adesea. După aceea se risipiră şi trecură pe sub intrarea principală.

— Dumneata pentru ce ? întrebă paznicul întorcîndu-se spre mine.

Mă privi din cap pînă-n picioare.

— Trebuie să mă înscriu. Domnul Gilles...

— E pentru angajare ?

— Da, am spus eu intimidată.

— Intrați.

Și-mi deschise ușa cu geam.

În birou patru femei scriau. Mi s-au pus întrebări ; am dat explicații. Una din femei a dat un telefon, mi-a spus să stau jos și am început să completez hîrtiile pe care mi le-a întins.

— Știți că nu este pentru birou, a spus ea, după ce mi-a citit fișa.

— Da, da.

— Bine. Ieșiți, traversați strada, pe ușa din față scrie „Serviciul social", la etajul doi, controlul medical pentru angajare.

În sala de așteptare eram cinci, patru bărbați și cu mine. O pancartă mare zicea „Fumatul interzis" și dedesubt era imprimat în litere arabe. Așteptarea a durat două ore. Pînă la urmă, unul din bărbații așezați lîngă mine a aprins o țigare. A venit doctorul, urmat de o secretară care avea fișele noastre. Vizita era rapidă. Doctorul întreba, secretara nota răspunsurile. Mi-a pus niște întrebări neplăcute, nu a insistat cînd a văzut că mă-nroșesc și mi-a spus să-i arăt picioarele, pentru că urma să lucrez stînd în picioare. „Radiografia", a anunțat secretara. Cînd mi-am scos puloverul, m-am ciufulit, dar nu exista o oglindă ca să-mi potrivesc părul. Doctorul i-a făcut o observație algerianului care era înaintea mea. Se mișca în fața aparatului.

— Cum te cheamă ? Repetă. E foarte complicat de pronunțat. Te cheamă Mohamed ? Și-a început să rîdă. Pe toți arabii îi cheamă Mohamed. Haide, apt pentru serviciu. Următorul. Ah, e o următoarea...

După ce-a terminat, m-a luat deoparte.

— De ce n-ați cerut o slujbă de birou? Știți unde mergeți? Mergeți la lucru pe bandă, cu o grămadă de străini, mulți algerieni. N-o să puteți sta acolo. Sînteți prea bine pentru asta. Vorbiți cu asistenta, vedeți ce poate face pentru dumneavoastră.

Paznicul ne aștepta. Ne-a citit fișele. Pe a mea scria : Atelier 76. Ne-am urcat la etajul doi cu un ascensor uriaș. Acolo, o femeie care tria niște piese mici l-a oprit pe paznic să-l întrebe :

— Sînt mulți azi?

— Cinci, a spus el.

Am privit-o fix și mi-ar fi plăcut să-mi zîmbească. Dar ea privea prin mine.

— Aici ești dumneata repartizată, mi-a spus paznicul.

Gilles venea spre noi. Purta un halat alb și-mi făcu semn să-l urmez. Un huruit ajungea pînă la mine și-am început să tremur. Gilles a deschis o ușă grea și m-a lăsat să trec. M-am oprit și l-am privit. A spus ceva, dar nu-l mai puteam auzi, eram în atelierul 76.

Mașinile, ciocanele, sculele, motoarele care puneau în mișcare banda rulantă, fierăstraiele își amestecau zgomotele infernale și acest vacarm insuportabil făcut din bubuituri, șuierături, sunete ascuțite, care-ți spărgeau urechile, mi s-a părut atît de neomenesc încît am crezut că este vorba de un accident, că, pentru că aceste zgomote nu se împăcau laolaltă, unele vor înceta. Gilles a observat nedumerirea mea.

— E zgomotul ! a țipat el la urechea mea.

Nu părea să-l stingherească. Atelierul 76 era imens. Am înaintat, trecînd peste cărucioare și lăzi, și cînd am ajuns în fața rîndurilor de mașini unde lucra un mare număr de bărbați, s-a stîrnit un urlet care s-a prelungit, reluat, după cum mi s-a părut, de toți lucrătorii din atelier.

Gilles a zîmbit și s-a aplecat spre mine.

— Nu-ți fie teamă. E pentru dumneata. De fiecare dată cînd intră o femeie aici, se întîmplă așa.

Am plecat capul și-am mers însoțită de acest „ah" răcnit, care acum se ridica de peste tot.

La dreapta mea, un șarpe de automobile înainta încet, dar nu îndrăzneam să privesc.

— Așteaptă, a țipat Gilles.

Pătrunse într-o colivie de sticlă, construită în mijlocul atelierului și ieși repede, însoțit de un bărbat tînăr, de o curățenie impecabilă.

— Domnul Bernier, șeful dumneavoastră de echipă.

— Este sora lui Letellier ! urlă el.

Bărbatul îmi făcu un semn din cap.

— Ai un halat ?

Am făcut semn că n-am.

— Mergi totuși la vestiar. Bernier o să te conducă, să-ți lași paltonul. Numai că o să te murdărești. N-ai nici niște sandale ?

Părea contrariat.

În timp ce vorbeam, țipetele încetaseră. Au fost reluate cînd am trecut însoțită de Bernier. Mă sileam să privesc înaintea mea.

— Trei zile o să dureze așa, mi-a șoptit Bernier.

Paznicul avea la el cheia de la vestiar. Era încuiat în permanență din cauza furturilor, mi-a explicat Bernier. Mi-am lăsat în grabă haina și poșeta. Vestiarul era întunecos, îl luminau doar două ferestruici cu zăbrele. Era scăldat într-un miros de urină și anghinare.

M-am înapoiat. Bernier m-a condus tocmai în fundul atelierului, în partea care dădea spre bulevard, luminată de niște ferestre mari împărțite în ochiuri vopsite cu alb și zgîriate pe alocuri, de lucrători bineînțeles.

— Asta e banda, a spus Bernier cu mîndrie.

M-a pus să mă cațăr pe un fel de banc făcut din șipci de lemn. Automobile treceau încet și niște bărbați se agitau în interiorul lor. Am înțeles că Bernier îmi vorbea. Nu auzeam și i-am cerut iertare.

— Nu-i nimic, a spus el, o să te obișnuiești. Numai că o să te murdărești.

A strigat un bărbat care a venit lîngă noi.

— Uite, dînsa e domnișoara Letellier, sora ăluia înalt care lucrează acolo. O iei cu tine la control două, trei zile.

— Asta-i bună. Acum o să fie femei la control ?

Nemulțumit, îmi făcu semn să-l urmez și am traversat banda între două automobile. Era spațiu puțin. Din cauză că se mișca, mi-am pierdut echilibrul, m-am împiedicat și m-am agățat de el. A mîrîit. Nu mai era tînăr și purta ochelari.

— O să mergem puțin în susul benzii, a zis el.

Banda cobora cotit, într-o pantă ușoară, purtînd pe spinarea ei automobile bine fixate în care intrau și ieșeau oameni grăbiți. Zgomotul, mișcarea, trepidația șipcilor de lemn, acel dute-vino al oamenilor, mirosul benzinei, mă amețiră și mă sufocară.

— Numele meu este Daubat. Și-al dumitale ? Ah, da, Letellier.

— Îl cunoașteți pe fratele meu ?

— Sigur că-l cunosc. Acela înalt de colo. Uite-te.

M-a tras spre stînga și-a întins degetul în direcția mașinilor.

Banda rulantă domina atelierul. Noi eram la capătul unde începea ; se termina foarte departe de aici, după ce făcea înconjurul uriașului atelier. De cealaltă parte a aleii erau mașinăriile la care lucrau mulți oameni. Daubat îmi arătă o siluetă, cu capul acoperit de un basc, cu ochii protejați de o mască, îmbrăcat într-un combinezon de lucru. Ținea într-o mînă învelită cu cîrpe un fel de pistol cu vopsea din care proiecta un jet pe niște piese mici.

Era Lucien. Din locul unde eram, pe jumătate ascunsă de automobilele care treceau, m-am uitat cu atenție la oamenii care lucrau în partea aceea. Unii vopseau, alții ciocăneau niște piese pe care apoi le agățau pe un odgon. Piesa trecea apoi la următorul. Era locul cel mai murdar din atelier. Oamenii, îmbrăcați în salopete pătate, aveau fețele mînjite. Lucien nu mă vedea. Daubat m-a

strigat şi m-am dus lîngă el. Mi-a întins o placă de metal pe care era aşezat un carton.

— Îţi dau şi un creion. Gata ?

A urcat spre capătul de sus al benzii. Îl urmam ca o umbră, pentru că simţeam mulţi ochi care mă priveau şi mă străduiam să nu mă uit decît la obiecte. Mă sileam de asemenea să-mi aşez cum trebuie picioarele de-a curmezişul pe şipcile bancului. Trebuia să te caţeri şi să cobori. Daubat m-a luat de braţ şi m-a băgat într-un automobil.

— Te uiţi aici.

Îmi arăta tabloul de bord din material plastic.

— Dacă sînt defecte, le notezi. Vezi ? Aici, nu e bine întins. Notezi. Şi acolo ? Priveşte.

Se uita la ştergătoarele de parbriz.

— Sînt la locul lor. Merge. Şi parasolarul ? Vai de mine, rupt ! Notează : parasolar rupt. Ah, păi asta trebuie să meargă repede, ia uite-te unde-am ajuns.

A sărit din maşină şi m-a tras şi pe mine. Eram departe de locul de unde luasem maşina.

— N-o să mai putem s-o facem pe următoarea, a zis el descurajat. O să-i spun lui Gilles, cu atît mai rău. Hai s-o-ncercăm pe asta.

Am reînceput. Îmi explica repede. Spunea „acolo şi acolo" ; „acolo o cută", „acolo lipseşte un retrovizor", sau „retrovizor prost pus". Eu nu pricepeam.

Timp de cîteva minute, m-am consolat cu gîndul că mîine nu mai vin. Nu mă vedeam urcînd, coborînd pe bandă, intrînd în maşină, observînd totul în cîteva minute, scriind, sărind jos,

alergînd la următoarea, urcînd, sărind, observînd, scriind.

— Ai înţeles ? m-a întrebat Daubat.

— Puţin.

— Nu de puţin e nevoie aici, a spus el clătinînd din cap. Eu unul nu înţeleg de ce pun femei la treaba asta. Trebuie să stau de vorbă cu Gilles. Dacă merge tot aşa, prima mea se duce. Am lăsat să treacă trei maşini.

Am urcat mai sus pe bandă.

— Aici, e bine, a zis Daubat.

În maşina în care eram, erau cinci oameni. Unul înşuruba, altul fixa un burlet în jurul portierei, ceilalţi umpleau cu cîlţi tabloul de bord.

— Păi, a zis Daubat, aţi întîrziat !

Îi împinse. Oamenii, de altfel, se opriseră şi mă priveau.

— Acum sînt femei ? a zis unul.

— Da, ei şi ? Lucrează, eşti deja în întîrziere cu o maşină.

Cel care vorbise — era un arab — a rîs şi s-a adresat celorlalţi în limba lui.

Acum eram şapte în această carcasă, ghemuiţi pe tabla de oţel, pentru că nici covorul, nici scaunele nu erau încă puse.

— Începe să meargă ? m-a întrebat Daubat.

— Cred că da.

— Următoarea, o faci singură. Sînt lîngă dumneata.

Poticnindu-mă, ceea ce-l făcu să rîdă pe unul din băieţi, am ieşit din maşină şi am aşteptat-o pe următoarea. Cu foaia în mînă, rezemată de portieră ca să-mi ţin echilibrul, am încercat să

observ. Braţul meu atingea spatele unui bărbat care bătea cuie. Cînd m-am aplecat spre tabloul de bord, a fost cît pe aici să cad peste lucrătorul care se pregătea să înşurubeze retrovizorul. El a zîmbit şi m-a ajutat să mă pun pe picioare. Am ieşit repede şi nu l-am văzut pe Daubat. Trebuia să notez ceva. Nu puteam să pun foaia albă pe plaja din spate a maşinii — se spunea „plaje" părţii din spate, tocmai aflasem. Am notat la întîmplare „lipsă retrovizor" pentru că-l văzusem pe Daubat notînd asta pe fiecare foaie. Dar după asta, ce fac? Fără Daubat eram pierdută. El a coborît din maşina care ajunsese în faţa mea.

— Ei, merge? Ia-o pe cealaltă, din spate, a zis el.

S-a dus la maşina dinainte şi-a citit foaia mea. Eu m-am concentrat asupra maşinii noi. Am văzut cute pe plafon şi-am notat „cute". Un bărbat era lîngă mine şi mă atingea. L-am privit aspru şi pe urmă am înţeles că-mi cerea să-i dau voie să treacă. Nu-l auzisem.

Cineva a intrat în maşină. M-am întors. Era Gilles. Mi-a dat nişte explicaţii rapide, dar multe din cuvintele lui mi-au scăpat.

— Curînd e pauza, a zis el.

Oh, eliberare... Să poţi să nu te mai întorci după-amiază.

Deja oamenii lăsau lucrul şi-şi ştergeau mîinile. Mă întrebam unde să mă duc în timpul acestei ore. Cînd s-a auzit soneria, toţi lucrătorii s-au năpustit în fugă spre ieşire. Tocmai mă întîlnisem cu Daubat, cînd s-a apropiat de mine Lucien.

— Cum te descurci ?

M-am uitat la Daubat care a înţeles gestul meu.

— E la început. O să-i vină greu să se obişnuiască aici. Mai ales că nu-i uşor cu pungaşii ăştia. Dacă semnalezi greşelile, îţi fac mizerii. Dar mai sînt şi eu aici. Dacă vreunul nu te lasă-n pace, spune-mi. Numai că asta nu-i treabă de femeie, i-am şi spus-o lui Gilles.

— Aşa e, a zis Lucien visător. Tu unde mănînci ?

— Nu ştiu. Dar tu ?

— La cantină. Vrei bonuri ? Pot să-ţi împrumut.

— Să-mi iau haina.

— Dacă vrei, dar repede. Te aştept.

Am intrat în vestiar unde cîteva femei, aşezate pe bănci, pălăvrăgeau în timp ce mîncau. M-au privit cu atenţie. Le-am salutat şi am ieşit.

Lucien nu spunea nimic. Nici eu. „E greu, sînt obosită", nu însemna nimic. Ce semnificaţie putea avea ?

Aerul de afară mi-a trezit dorinţe mai ascuţite decît foamea.

— Iartă-mă, i-am spus lui Lucien. Prefer să umblu, e prea frumos.

— Ce soare ! a zis el. Am să fac ca tine. Asta e, o să umblăm.

Am traversat pe partea însorită. Treceau muncitori cu sticle şi pîini.

— Aceştia mănîncă în uzină. Mai ales algerienii, din cauză că la cantină se dă carne de porc.

A cotit pe bulevard în direcția Porte d'Italie. Am găsit o bancă și ne-am așezat alături. Aveam soarele în spate. Îmi tremurau picioarele și nu lucrasem decît două ore. Urma să o iau de la început timp de patru ore și jumătate. Lucien căzuse lat, cu picioarele întinse înainte, brațele desfăcute în cruce pe spetează și capul pe spate.

— Ei, care-i adevărul ? a spus el încet. Crezi c-o să poți rezista ?

— O să pot.

La soare și pe bancă, era simplu de afirmat.

— Nu ți-a fost frică azi-dimineață cînd indivizii au țipat ?

— Nu, frică nu. — Mințeam. — Dar de ce fac așa ?

Și-a îndreptat trupul și apoi și-a îndoit picioarele.

— Cînd lucrezi în asemenea condiții, te întorci la starea de animal. Niște fiare care văd o femelă. Zbiară. Este exprimarea animalică a plăcerii. Nu sînt răi. Se cam țin scai de femei pentru că e ceea ce le lipsește.

— Sînt totuși speriată de ce am văzut.

— Ce ai văzut ? N-ai văzut absolut nimic. Dacă ai să reziști, dacă rămîi, ai să descoperi alte lucruri.

— Tu, Lucien, crezi că ai să rămîi mult timp ?

— Habar n-am, mi-a răspuns. Trebuia să trec prin asta, să văd. Dar cîteodată, mi-e teamă că o să renunț. Nu pot să mănînc nimic, sînt intoxicat cu vopsea. Și cei din jur, ce dezamăgire...

— Și Henri ?

— Ce-i cu Henri ? Tot timpul îmi vorbești despre el. Ce-ai vrea să facă ? Cînd o să-și termine examenele, o să aibă o situație strălucită și gata.

— N-a putut să facă nimic pentru tine ?

— Nu-i vorba de asta, a spus el enervat.

N-am insistat.

— Hai să mergem totuși să mîncăm ceva.

Ne-am îndreptat spre Porte d'Italie. Unii lucrători, cînd treceau pe lîngă noi, îi făceau cu ochiul lui Lucien.

— Păi e vară de-a binelea !

— Așa e, mi-e sete, am spus eu.

Stăteam pe terasa unei cafenele. Lucien purta salopeta lui unsuroasă și eu nu avusesem timp să mă spăl pe mîini. Ce importanță avea... Era pauza de prînz, trebuia să recuperăm.

Fratele meu a cerut un sandviș pe care l-am împărțit. A băut două halbe. Soarele ne mîngîia. Aerul proaspăt ne spăla plămînii. Bucuria de a trăi părea suspendată de acest cer de toamnă curat și limpede.

— Vezi, viața muncitorului începe în clipa în care se termină lucrul. Și cum mai trebuie să și dormi nițel, nu-ți mai rămîn multe ore de trăit.

S-a ridicat și s-a întins.

— Și la urma urmei, las-o baltă, a spus el cu un aer scîrbit. Nu merită să perseverezi. Ce ai vrea să-ți aducă asta ?

L-am mai întrebat o dată de ce nu renunța el însuși.

— Și cu ce să trăiesc ? Ce ai vrea să fac altceva ? Dacă n-aș fi un ticălos pe de-a-ntregul, ar

trebui să trimit ceva bani... acolo. Şi să trăiesc aici.

Discuţia asta m-a cufundat într-o mare tristeţe. Am reluat fără curaj drumul atelierului.

În faţa porţii uzinei, unde cîţiva bărbaţi aşteptau semnalul aşezaţi pe jos sau stînd în picioare sprijiniţi de perete, mi-am luat porţia de fluierături şi strigăte. În atelier am reuşit să trec neobservată. Soneria nu sunase încă şi oamenii, împrăştiaţi pe ici, pe colo, fumau. Am înaintat printre lăzi, stîlpi şi maşinării. M-am rătăcit şi m-am trezit în faţa unui grup de trei bărbaţi care discutau. Daubat m-a recunoscut şi m-a oprit.

— Este mica mea elevă, le-a spus celorlalţi. Vino-ncoa.

M-a luat de umeri.

— Este sora brunetului înalt, Lucien.

Toţi trei erau cam de aceeaşi vîrstă. Salopetele lor erau îngrijite, cîrpite, aproape curate.

Daubat îi prezentă :

— Asta este reglorul nostru.

Cel arătat îşi scoase chiştocul din gură şi scuipă un fir de tutun.

— Da, eu sînt ăla.

— Şi ăsta, e singurul specialist din atelier.

Era mai înalt decît ceilalţi doi şi în obrajii rotunzi îi jucau două bile albastre vioaie.

— Sîntem, îmi destăinui el, singurii trei francezi din sector. Vă daţi seama. Numai străini. Alge-rieni. Marocani, spanioli, jugoslavi.

— Fratele dumitale îi iubeşte mult, a spus reglorul cu amărăciune.

— Lucien iubeşte pe toată lumea.

— Rău face. O să aibă neplăceri. Nu se poate lucra cu oamenii aceştia. Ce mai, dacă vă fac mizerii, sîntem aici.

— Şi Gilles ? spuse cel voinic.

— Gilles nu e de încredere.

Daubat îmi arăta o bunăvoinţă care contrasta cu proasta dispoziţie de dimineaţă.

— Trebuie să ne susţinem între noi.

Şi-l bătu pe umăr pe reglor.

— O să sune imediat, a spus acesta.

M-am dus iar la locul meu, mergînd de-a lungul automobilelor în care dormeau cîţiva lucrători. Unii se culcaseră chiar pe jos pe cîteva ziare întinse.

— Uite-te aici, a spus Daubat.

Îmi arăta un trup încovrigat ca o pisică şi culcat pe un morman de vată de sticlă. Pentru că o atinsesem de dimineaţă, ştiam că provoca nişte mîncărimi insuportabile.

— Crezi că ăştia sînt oameni ? Au talpă în loc de piele.

Soneria a pus în mişcare toată lumea. Cei care dormeau s-au întins alene.

Am luat iar placa, creionul şi foaia şi am reînceput. A venit Gilles şi mi-a spus că va controla trei maşini cu mine ca să-mi arate cum trebuie făcut.

L-am ascultat cu deosebită atenţie. Mergea repede, descoperea de la prima ochire defectul sau lipsa.

— Uite.

Repetam da. Începeam să înţeleg, dar aş fi vrut să-mi explice tot ce se întîmpla înainte ca maşina să ajungă în dreptul meu.

— Domnişoară Letellier, am să încerc să fac asta într-o zi, sper. Dar, vezi, aici e greu de explicat. Dacă mă opresc, maşinile trec, toată banda este întîrziată.

— Ei, m-a întrebat Daubat după plecarea lui, şeful ţi-a explicat ?

— Da. E grozav. Vede imediat defectul.

— E normal, de, un şef...

Faţa lui avea o expresie ironică.

— Repede, mi-a spus, n-avem timp.

Îl contrariasem. Pînă la urmă s-a descreţit cînd reglorul care trecea i-a strigat ceva despre eleva lui. Asta-i dădea importanţă.

— Cît e ceasul ? am întrebat.

— Trei. Ai obosit ?

— Nu, nu, merge.

— Ia uite-te la asta !

Daubat m-a tras spre maşină şi mi-a arătat parasolarul. Deasupra balamalei, ţesătura prea întinsă se rupsese.

— Merg prea repede. Ca să înainteze, fac zece maşini la rînd, oricum, doar ca să stea jos şi să meargă să fumeze o ţigare la toaletă. Mai ales ăsta.

Mi-a arătat spatele rotund al unui bărbat ghemuit în faţa ferestrelor.

— Hei, tu, vino niţel să vezi ce ai făcut aici.

Spatele nu se clinti.

— Notează, notează, mi-a spus Daubat. Cu atît mai rău pentru prima lui. Oricum, oamenii ăştia nu rămîn. Altădată treaba asta era făcută

de specialişti ; trei maşini pe oră. Acum, şapte. Scrie culoarea părţii din spate nereglementară.

Aş fi vrut să mă opresc, să cer voie să răsuflu puţin. Cu picioarele tari ca lemnul, anchilozate la încheieturi, coboram mai încet. Şi cînd mă căţăram într-o maşină în spatele lui Daubat, mă grăbeam să mă ghemuiesc cîteva secunde. Şi-a dat seama că nu-l urmăream foarte atent.

— Odihneşte-te. După asta, o să stai în locul meu, şi eu o să mă duc să fumez o ţigară.

Nu exista nimic pe ce să te aşezi. M-am înghesuit între două butoiaşe de benzină. Acolo n-o să stau nimănui în drum. Oboseala mă despărţea de ceilalţi şi de ce se petrecea în jurul meu. Motoarele benzii rulante duduiau în patru timpi, ca o muzică. Cel mai ascuţit era al treilea. Îţi pătrundea în tîmple ca un ac, urca pînă la creier, unde exploda. Şi schijele lui îţi cădeau în jerbe deasupra sprîncenelor şi în spate, pe ceafă.

— Domnişoară ! Rîndul dumitale.

Daubat îmi întindea placa lui.

— Du-te, mă întorc. Atenţie la parasolare.

Să mă caţăr, să intru în maşină să mă ghemuiesc, să privesc la dreapta, la stînga, în spate, deasupra, să văd dintr-o ochire ce nu este în regulă, să examinez cu atenţie contururile, unghiurile, scobiturile, să trec cu mîna peste burleţii de la portiere, să scriu, să pun foaia, să ies din maşină, să cobor, să alerg, să mă caţăr, să intru în maşină, să mă ghemuiesc în maşina următoare, să reîncep de şapte ori într-o oră.

Am lăsat să treacă multe maşini. Daubat mi-a spus că asta n-avea importanţă pentru că era cu

mine două sau trei zile. Gilles i-o confirmase.

— După asta, mă vor pune la fabricație.

La încheietura mîinii îi vedeam acele ceasornicului mare. Încă o oră și jumătate...

Cînd a mai rămas mai puțin de o oră de lucru, am recăpătat putere și am controlat foarte bine două mașini la rînd. Dar avîntul mi s-a curmat la a treia. În ultimul sfert de oră nu mai izbuteam să articulez cuvintele ca să-i semnalez lui Daubat ce nu mi se părea în regulă. Unii lucrători își curățau mîinile la butoiul de benzină care se găsea aici.

— Aștia, mi-a spus Daubat, totdeauna lasă lucrul înainte de oră.

Îi invidiam.

Am controlat pînă la sfîrșit și cînd s-a auzit soneria, Daubat a așezat cu grijă plăcile noastre într-un dulap cu sertare, de lîngă fereastră.

O bucurie intensă m-a cuprins. Se terminase. Am început să-i pun întrebări lui Daubat, fără măcar să dau atenție la ce-mi răspundea. Voiam mai ales să plec din atelier în tovărășia lui, mi-era frică să trec singură prin mijlocul tuturor bărbaților.

În vestiar, femeile erau deja gata. Vorbeau tare și, de bucurie că plec, le-am zîmbit tuturor.

La ora șase mai e încă puțină lumină de zi, dar lămpile de pe bulevard ard deja. Înaintez încet, respirînd din plin aerul străzii ca pentru a găsi în el un vag miros al mării. O să mă-ntorc în cameră, să mă întind, să-mi strecor sub glezne o pernă. Să mă culc... O să cumpăr ce s-o nimeri,

fructe, pîine şi ziarul. Sînt deja treizeci de persoane înaintea mea care aşteaptă acelaşi autobuz. Unele nu se opresc, altele iau doi călători şi pornesc. Cînd o să fiu în refugiu o să pot să mă reazem, va fi mai puţin obositor. Pe platforma autobuzului, strivită între oameni, nu văd decît haine, umeri, şi mă las puţin sprijinită de aceste speteze moi. Zgîlţîielile autobuzului mă fac să mă gîndesc la banda rulantă. Se avansează în ritmul ei. Mă dor picioarele, spatele, capul. Trupul mi-a devenit uriaş, capul enorm, picioarele nemăsurat de mari şi creierul minuscul. Încă două etaje şi iată patul. Mă scap de haine. Aşa e bine. I-am spus întotdeauna lui Lucien că spălatul te destinde, te tonifică, îţi curăţă sufletul. Totuşi, în seara asta, cedez primei dorinţe, aceea de a mă culca. O să mă spăl după asta. Cînd stau lungită, picioarele mă dor mai puţin. Mă uit la ele şi văd sub piele mici tresăriri nervoase. Las să cadă ziarul şi-mi văd ciorapii, călcîiul negru care-mi aminteşte mişcarea benzii rulante. O să-i spăl mîine. Astă seară mi-e prea rău. Şi somn.

Şi pe urmă mă trezesc, lumina arde, sînt pe pat ; lîngă mine au rămas două coji de banană. N-am să mai dorm. Dormitînd, am să visez că sînt pe bandă ; am să aud zgomotul motoarelor, am să simt în picioare tremuratul oboselii, am să-mi închipui că mă împiedic, că alunec şi-am să mă trezesc brusc.

Cînd am cumpărat ziarul, vînzătorul îşi mai instala încă taraba. Atîrna o lămpiţă cu ulei de

prelata care-i servea drept acoperiş. Frontul de Eliberare Naţională şi colaboratorii lui ocupau trei coloane. Se făceau zilnic arestări. Apăreau alţii. Se cereau măsuri excepţionale. În autobuz, în jurul meu, erau mulţi algerieni. Făceau parte oare din Frontul de Eliberare Naţională ? Ucideau în timpul nopţii ?

Îmi plăcea lungimea drumului. Uneori erau peisaje plăcute, zăreai părţi din Bois de Vincennes, ferestre luminate cu faţa spre copaci, în spatele cărora îmi închipuiam miros de cafea şi de săpun parfumat. Pe drum reuşeam să mă trezesc complet.

La vestiar am ajuns printre primele. Celelalte femei nu-mi vorbeau încă. Şi totuşi, o fată venită după mine, pătrunsese deja în cercul lor.

Adusesem un halat vechi, destul de lung, în care mă înfăşuram ca să mă feresc de pete şi de praf.

Era cea de-a patra zi şi începeam să privesc dincolo de mine şi de oboseală. Descopeream că braţele şi picioarele care se mişcau în jurul meu aparţineau unor oameni şi că oamenii aceştia aveau şi chipuri.

Am ajuns pe aleea din mijloc — mai devreme ca să evit acel „huuu" al bărbaţilor — şi am văzut un băiat care meşterea o pancartă. După ce-a terminat-o, a pus-o pe burleţii spînzuraţi de un cîrlig.

În trecere am citit :

NU ATINGEŢI

Se auzise soneria. Lipseau mulţi lucrători. Mirosul greţos al motoarelor care se încălzeau se con-

topea cu cel al benzinei. Trebuia să-ţi învingi greaţa şi să-ţi dezmorţeşti picioarele. Băiatul cu pancarta a luat cîteva cîrlige cu burleţi în spate şi s-a căţărat într-un automobil. Le punea la cele două portiere din faţă. Era subţirel, mic, cu nişte ochi negri şi rotunzi de animal curios pe un obraz uleios. S-a uitat la mine sever. Involuntar, i-am spus bună ziua. S-a oprit din bătut.

— Astăzi ziceţi bună ziua ? Şi ieri de ce n-aţi zis ?

Nedumerită, n-am răspuns. Nu mă gîndisem niciodată să spun bună ziua sau la revedere. El a ridicat din umeri. Nu era un băiat frumos. Am vrut să mă justific.

— Îmi cer scuze, am spus.

Dar el isprăvise deja şi alerga spre maşina următoare. Şi alţii au intrat, au bătut, au înşurubat, au ieşit. Nimeni nu m-a salutat.

Daubat a venit la mine.

— Ei, singură astăzi ? O să meargă ? O să trec să te văd curînd.

Era drăguţ cu mine. Îi plăceam, eram serioasă, nu rîdeam cu bărbaţii, mă ţineam deoparte.

Cînd a ieşit din maşină, băiatul care fixa burleţi a scuipat alături cu un aer scîrbit. Am înţeles imediat că putea să ia tăcerea mea drept o apucătură de rasistă şi m-am apropiat de el.

— Scuzaţi-mă.

El s-a întors.

— Ce ? Ce e, doamnă ? a întrebat nerăbdător.

Am spus mai tare :

— Scuzaţi-mă, nu îndrăzneam să spun bună ziua.

— Nu ştiţi ce-i politeţea ? a întrebat aplecîndu-se spre mine. Atunci de ce le spuneţi bună ziua şefilor ?

— Scuzaţi-mă, am repetat pentru a treia oară.

S-a oprit să mai bată.

— Pardon, doamnă, a spus ceremonios. Vă rog să mă lăsaţi să trec.

Îl simţeam duşmănos şi eram nemulţumită. S-a îndreptat spre burleţii agăţaţi unde mai era încă pancarta şi a strigat la un bărbat care se apropia. Aş fi vrut să urmăresc scena, dar maşina mă ducea cu ea, trebuia să cobor s-o iau pe următoarea.

L-am reîntîlnit puţin mai tîrziu şi i-am zîmbit.

— De ce vă bateţi joc de mine ? m-a întrebat supărat.

M-am întors şi mi-am promis să-l evit.

Ne-am observat toată dimineaţa şi sub privirea lui am evitat să las să mi se vadă oboseala şi spaima cînd nu vedeam defectul.

El a lăsat lucrul la douăsprezece şi douăzeci, a rînduit sculele, şi-a curăţat mîinile cu benzină şi a aşteptat soneria.

La şi jumătate, a alergat spre uşă şi l-am pierdut din vedere.

Nu mîncam la cantină. Lucien îmi spusese „n-o să-ţi placă şi pe urmă, nu sînt decît bărbaţi. La masa mea nu mai este loc".

Aduceam cîte ceva cu mine şi mîncam în vestiar. Pe urmă mă plimbam niţel în jurul uzinei. Singurătatea mea era totală şi o resimţeam intens. La două fără un sfert, mă înapoiam în atelier la locul meu, cu o deosebită grijă să nu-i deranjez pe cei care dormeau.

Lîngă butoaiele cu benzină era o piatră mai ieșită în afară pe care-o descoperisem cu mare plăcere. Acolo mă odihneam și mă făceam uitată.
Dușmanul meu de dimineață m-a descoperit acolo. S-a apropiat de mine.

— Sînteți sora lui Lucien ?

— Sigur.

— Credeam că sînteți soția lui. De ce, a reluat el cu un ochi inchizitorial, purtați un halat așa de lung ? Celelalte femei nu au așa.

Uluită, l-am privit. Dar plecase deja. Acum fiecare își ocupa locul. Banda urma să se pună în mișcare. De fiecare dată cînd reîncepea lucrul mă gîndeam : „O să rezist ?" Nu era prevăzut nici un minut pentru odihnă, pentru nevoia cea mai firească. Bărbații reușeau să răsufle puțin, trișînd, dar eu nu reușeam încă s-o fac. Un automobil era aici, și după el următorul și încă unul.

Băiatul cu burleții mă opri iar. Se așezase pe marginea unei portiere și cînd mașina a ajuns în dreptul meu, a alunecat spre mine zicînd :

— De ce nu vă opriți nițel ?

Cu același ton supărat și fără să aștepte să-i răspund.

Din cînd în cînd Daubat se repezea pînă la mine. Devenisem protejata, eleva lui.

— Mi-ar place, i-am spus, să văd cum se fabrică un automobil. De ce nu-i aduc pe cei noi să viziteze fiecare atelier, ca să priceapă ?

— Atenție, ai lăsat să treacă o cută, aici. De ce ?

— Da. De ce ? Nimeni nu înţelege nimic din treaba pe care o face. Dacă ai vedea pe unde trece maşina, de unde vine, unde se duce, lucrul te-ar putea interesa, ai căpăta conştiinţa sensului eforturilor tale.

El s-a tras înapoi, şi-a scos ochelarii, i-a şters şi i-a pus la loc.

— Şi producţia ? Îţi dai seama dacă toţi cei noi ar fi plimbaţi prin uzină ? Mărturiseşte, a spus el rîzînd, că astea-s tot nişte idei ale fratelui dumitale ! Atenţie, maşina.

A sărit pe aleea centrală.

Atenţie, atenţie. Toţi spuneau cuvîntul acesta de dimineaţa pînă seara.

— Unde aţi mai lucrat înainte ?

Era băiatul care punea burleţi. Îşi apleca capul pe umărul pe care ţinea burleţii.

— Locuiam în provincie.

S-a întors ca să fixeze.

— De ce-aţi pus pancarta aceea pe burleţi ?

— Poftim ?

Am repetat întrebarea.

— Ca să nu-i atingă nimeni. Pregătesc dinainte. Cu vîrfurile înăuntru. Uitaţi.

Mi-a arătat. Atunci am înţeles sensul avizului : NU ATINGEŢI.

Un elan de simpatie mă împingea spre el.

— Cum vă cheamă ?

— De ce ? a spus el mirat.

Apoi a sărit jos.

L-am regăsit în maşina următoare. Bătea tare şi a coborît cînd am ajuns eu. Mă aştepta în cea de a treia şi mi-a zis :

— Mă cheamă Mustafa. Şi pe dumneavoastră ?
— Elise.
— Elise ? E franţuzesc ?

La ora cinci, cînd se aprind lămpile cele mari, mi-am pierdut puterea de tot. O toropeală periculoasă îmi distrugea orice efort de gîndire. Mă stăpînea o idee dominantă, fixă, obsedantă : să mă aşez, să mă întind. De patru zile, cînd ajungeam în camera mea după nouă ore pe bandă, o oră de autobuz, zece ore de stat în picioare, mă aruncam pe pat şi efortul ca să mă spăl mi-era dureros. Începusem prin a-mi neglija pantofii. Nu-i mai făceam. În primele zile mi-era silă de mine. Dar, pe nesimţite, alunecam spre obişnuinţă. Frunzăream ziarele fără să le citesc. Într-o seară, totuşi, am pierdut o oră şi jumătate ca să-mi scurtez halatul şi să fac un cordon din tivul tăiat. Speram ca trupul meu să se obişnuiască cu oboseala şi oboseala mi se aduna în trup.

În seara aceea, Lucien venise să-mi spună înainte de ieşire : „Treci pe la noi, vino să mănînci diseară“.

Mi-a deschis Anna. Era frumoasă. Petrecuse desigur după-amiaza pregătind „punerea în scenă“. Lucien, care era culcat pe pat, s-a ridicat :

— Iat-o pe tovarăşa Elise, muncitoare de şoc în uzină...
— Lucien, taci sau plec.
— Nu te supăra, a spus el.

S-a întins, s-a dat jos din pat şi s-a apropiat de mine.

— Fără glumă, merge ?

Am vorbit despre lucru și pentru prima oară s-a interesat de ce spuneam. Anna se așezase pe pat și ne asculta. I-am vorbit lui Lucien despre Mustafa. Îl cunoștea, lucrase pe bandă cu el. Mustafa avea nouăsprezece ani, mi-a spus. Era cel mai tînăr din cei care lucrau pe bandă. Și cel mai năbădăios.

— A bătut cineva, a spus Anna.

Lucien s-a dus să deschidă. A intrat Henri.

— Pe tine, i-a spus el lui Lucien în loc de bună seara, te-am notat. Două luni fără să dai un semn de viață. Elise, ești aici ? Habar n-aveam. Bună seara. Salut, Anna. Nu poți să scrii, să vii ?

— Nu, amice, a spus Lucien calm. Lucrez, n-am timp.

— Cum crezi...

Și-a scos haina de ploaie, a pus-o pe pat. Noi toți eram puțin stingheriți, el de loc. A început să vorbească cu fratele meu despre cărți, conferințe, teatre.

— Și tu, a spus el, ce faci ?

Mîndru, Lucien i-a dat amănunte despre activitățile lui nocturne, numărul afișelor lipite, lozincile vopsite pe ziduri. Henri nu zicea nimic.

— Uite ce e, a spus după un timp. Tu ești satisfăcut. Ardoarei tale, ideilor generoase, posibilităților tale, nu le-ai găsit o mai bună întrebuințare decît să lipești afișe. Te ascult de cîteva minute. Pentru tine ăsta-i un sport, un joc de-a v-ați ascunselea cu sticleții. Mîzgălitul zidurilor este eficace ?

— Bineînțeles, mai puțin decît să scrii cărți, să joci piese interzise sau să organizezi conferințe. Dar ce vrei, lucrurile astea depășesc posibilitățile

mele. Mie nu mi-a rămas decît mîzgălitul. Mai tîrziu, cînd se va sfîrşi războiul, lumea îşi va aminti de voi, în timp ce despre cei ce lipesc afişe...

— Mai bine culcă-te noaptea, în loc să baţi străzile cu un borcan de lipici în mînă. Ai ajuns piele şi os!

Lucien s-a făcut alb ca varul. Henri îl atinsese.

— Ai ajuns un uvrierist[1], ţi-am mai spus-o, n-avem ce să mai vorbim despre asta, a terminat Henri.

S-a întors către mine :

— Şi Parisul, Elise ?

Am discutat banalităţi. Unde erau serile de acasă, în mirosul de supă şi sos cu usturoi, cu ţipetele de pe stradă şi din curte ? Ce eşuase ? Anna o înlocuia pe Marie-Louise, eu eram tot aici. Dar trecusem vremea dorinţelor. Eram în mijlocul vieţii, luam parte directă, spunea Henri. Intrasem în scenă. Fratele meu se înveseli pînă la urmă. Henri şi el plecară împreună, ca altă dată, dar eram sigură că-şi vor continua afară discuţia în contradictoriu.

— Ce crezi despre Henri ? am întrebat-o pe Anna.

— Multe lucruri care se bat cap în cap.

Părul îi ascundea jumătate din faţă. O invidiam pentru că ştia să se facă frumoasă.

— Mă duc să mă culc, am oftat eu. Deja zece. Nu mai rămîne mult pentru somn. Cum rezistă Lucien ?

1 Doctrină care atribuie muncitorilor locul preponderent într-o societate organizată pe baze sindicaliste.

Ea îmi zîmbi. Mă enerva această voită evitare a discuţiilor. „Gata să se fofileze, prefăcută, falsă, falsă." Mi-o închipuiam lucrînd pe bandă cu părul ei lung. I-ar place lui Mustafa ? Şi eu aveam păr lung. Aş fi vrut ca Mustafa să ştie asta, maimuţica asta firavă care mă întrebase :

„De ce purtaţi un halat aşa lung ?"

Să zăreşti orizontul printre capete şi gulere ridicate, prin geamurile autobuzului, să urmăreşti cum se lasă ceaţa. Ceaţa îmi aducea aminte de nişte lecturi şcolare. Melancolia. Vedeam un cap plecat, sprijinit pe o mînă.

Aveam cincizeci de minute de vis. Mă închideam pentru cincizeci de minute cu nişte fraze, cuvinte, imagini. O fîşie de negură, o sfîşietură pe cer le dezgropau din memoria mea. Timp de cincizeci de minute, mă sustrăgeam. Adevărata viaţă, fratele meu, te ţin lîngă mine ! Cincizeci de minute de desfătare care nu este decît vis. Porte de Choisy, o deşteptare ucigătoare. Un miros de uzină chiar înainte de a intra în ea. Trei minute la vestiar şi ore de lucru în lanţ. Lanţul, ce cuvînt potrivit... Legaţi de locul respectiv. Fără să înţelegi şi fără să vezi. Şi depinzînd unii de alţii. Dar fraternitatea va fi pentru mai tîrziu. Visez despre toamnă, vînătoare, cîini nebuni. Lucien numeşte starea asta romanţiozitate. Numai că el o are pe Anna ; între grăsime şi unsoare murdară, vopsea cu gudron şi sudoare împuţită se strecoară speranţa pe care ţi-o dă dragostea, apropierea fizică... Altă dată, acum cîteva luni, era

Dumnezeu. Aici îl caut, ceea ce înseamnă că l-am pierdut. Apropierea ființelor m-a îndepărtat de el. Un imens foc invizibil. Atîtea ființe noi au intrat în existența mea și atît de repede : focul a izbucnit cu mii de limbi și am început să iubesc oamenii.

Mustafa fluiera. Îmi fusese frică că n-o să bage de seamă că mi-am scurtat halatul și mai ales că n-o să-mi observe părul. Mi-l prinsesem simplu la ceafă cu cordonul în pătrățele de la halat. Mustafa era visător. Lucra repede, prea repede, notasem deja trei burleți prost așezați.

Examinam porțiunea din spate a unei mașini cînd a intrat cineva în ea. Mustafa a scos un chiot de bucurie și a dat drumul ciocanului. Un bărbat, pe care nu l-am văzut decît din spate, s-a ghemuit lîngă el. S-au îmbrățișat. Mustafa rîdea, bătea din palme. Mașina îi duse cu ea în timp ce flecăreau.

Ce trebuia să fac ? Trebuia să-i aduc aminte de lucrul care-l aștepta ? Trebuia să notez „lipsă burleți, lipsă..." ?

M-am dus către un lucrător, care, mai sus, punea tablourile de bord. L-am bătut ușor pe braț. S-a întors și mi-a zîmbit.

— Atrăgeți-i atenția colegului dumneavoastră, am spus eu. A lăsat să treacă patru mașini. N-aș vrea să aibă neplăceri.

A ridicat din umeri.

— Lăsați-l în pace. E un leneș.

Unul care lucra lîngă el se aplecase ca să asculte.

— Cine ? a strigat el celuilalt care i-a răspuns în arabă, arătîndu-i-l pe Mustafa.

A pus jos sculele şi-a alergat spre maşină.

Eu mi-am reluat locul. Încetul cu încetul, muşchii se obişnuiau. Dar mai visam încă noaptea benzi rulante uriaşe pe care le escaladam.

Mustafa m-a oprit.

— Ce s-a întîmplat ?

— Voiam să vă previn, am spus eu. Aţi lăsat să treacă patru maşini.

— Asta nu vă priveşte.

Era nemulţumit şi a făcut gestul de a scrie.

— Notaţi, asta-i tot.

Bărbatul venise şi el. M-am întors dar am simţit că vorbeau despre mine şi n-am îndrăznit să mă mişc.

S-au îndepărtat de portieră. Am coborît şi m-am oprit cîteva secunde. M-a apucat o sete subită. Emoţiile succesive, timiditatea, ironiile lui Mustafa s-au concretizat în această dorinţă brutală. Mai erau aproape trei ore pînă la pauză. M-am dus să mă sprijin de perete. Mustafa tocmai trecea. Cu burleţii puşi pe după gît, semăna cu un îmblînzitor de şerpi. Bărbatul îl însoţea şi acum. Din profil, era uscăţiv şi, cînd vorbea, obrajii i se scobeau sub pomeţi. Sub sprîncenele groase, ochii lui erau ca un foc negru alungit. Zîmbea şi se sprijinea cu o mînă de umărul lui Mustafa.

Trebuia să ies. Nu mă simţeam bine. Mirosul de benzină făcea în jurul meu ca nişte cercuri de fum care mi se urcau pînă în gură. Lăsasem să treacă mai multe maşini. Cum să ies ? M-am gîn-

dit la Daubat. Era pe undeva în partea de sus a benzii. Mergînd de-a lungul aleii l-am zărit în timp ce întindea plasticul, ajutat de doi băieți. M-a văzut și s-a mirat.

— Sînt bolnavă, am spus eu. Puteți să mă înlocuiți o clipă ?

M-a privit căscînd ochii.

— Ați lăsat mașinile ?

— Sînt bolnavă.

— Of, of, of !

Mi s-a părut că eram ținta tuturor privirilor. Mi-a fost frică. Să fii bolnav nu era atît de simplu. Nu era prevăzut. Aș fi vrut să-mi reiau locul. Să fii o mașinărie care nu se strică niciodată îți dădea un sentiment de securitate ; dar să fii întors pe dos, să ajungi un stomac sensibil, un cap greu...

— Draga mea, a spus Daubat — și-mi strîngea brațul — ieși. Arăți ca un cadavru. Of, femei la lucru pe bandă ! În trecere, anunță-l pe șeful de echipă. O să pună pe cineva. Eu, vezi singură, nu pot să mă mișc. Merge prea repede treaba. Said, a chemat el pe cineva, condu-o la Bernier.

Bernier stătea așezat pe un scăunel înalt, în fața unui pupitru care-i ajungea aproape pînă la bărbie. Îmbrăcat cu un halat prea lung, căruia îi îndoise mînecile, părea plăpînd. Fața lui cu nasul cîrn, cu ochii mici, rotunzi și înfundați, era în mod obișnuit surîzătoare. Părea mereu mulțumit. Uneori, cu un răcnet, le amintea unor oameni care nu-i dădeau respectul cuvenit, funcția pe care o avea. Dar țipetele lui semănau cu niște chelălăi-

turi, nu speriau pe nimeni. Din contră, el tremura de cîte ori îl interpela Gilles.

— Bine, a spus după ce i-am explicat. Bine, bine.

Căuta soluția pe care trebuia s-o dea.

— Ei bine, da. O să-ți dau un bon de ieșire pentru infirmerie. Uite. Un sfert de oră ajunge ? E opt și cincizeci, pînă la nouă și cincisprezece. Și, a adăugat el trist, o să te înlocuiesc chiar eu.

Și-a pus jos tocul. Scria pancarte cu litere gotice : FRÎNE — VATA DE STICLĂ — ȘNUR nr. 2.

— Unde este, vă rog, infirmeria ?

— Pe partea cealaltă a străzii. Dar...

A coborît de pe taburet și a ales cu grijă un creion.

— Nu trebuie să ieși, treci prin subteran.

Nu cunoșteam subteranul.

— O să te descurci acolo jos, a spus el enervat.

Prietenul lui Mustafa s-a apropiat în clipa aceea de pupitru.

— Salut, Rezki, i-a strigat Bernier. Te-ai întors ?

— Da, îmi duc actele la controlul medical.

— Uite, du-o pe dînsa la infirmerie, a spus repede Bernier.

Am luat bonul pe care mi l-a întins și l-am urmat pe bărbatul numit Rezki. Cînd am ajuns lîngă ușă, un strigăt general ne-a întîmpinat.

— Huu, huu ! urlau bărbații. Cel care mă însoțea s-a întors și s-a apropiat de ei. Erau vreo zece, africani negri și algerieni care ne huiduiau zgomotos. Am înaintat cîțiva pași și am ajuns în

dreptul ghidului meu. Le-a strigat ceva în limba lui și m-a împins spre ușă. Cînd ușa ne-a despărțit de vacarmul din atelier, mi-a spus încet : „Iertați-i". Apoi a adăugat, ca Lucien :

— Uzina-i face sălbatici.

După asta, nu mi-a mai adresat nici un cuvînt și părea că m-a uitat. Am mers după el prin subteranul care lega cele două părți ale uzinei.

— De cînd sînteți aici ? a întrebat cînd am ajuns afară, la aer.

— De nouă zile.

Mi-a arătat scara care ducea la infirmerie și și-a continuat drumul spre birouri.

Era o încăpere mică, luminoasă și bine încălzită. În fața unei mașini de gătit cu gaz stătea o bătrînă în halat alb.

— Ce s-a întîmplat ? a întrebat ea.

— Mă simt rău, mi-e greață.

— Ești însărcinată ?

Am negat indignată.

— Așează-te.

Mi-a luat cu blîndețe încheietura mîinii și după ce-a terminat, s-a întors spre mașina de gătit, a ridicat ceainicul, a ales un pahar de pe un raft și l-a pus pe masă, în fața mea. Am văzut că purta papuci cu blană pe margine.

— Uite, dragă. S-o bei încetișor.

Era o infuzie. Am savurat clipa. Cineva se ocupa de mine, îmi prepara o infuzie. Infirmeria călduță, însorită, unde erau obiecte familiare, ceainicul, aburul care urca în spirală, un spălător cu plăci albe, pahare, m-a făcut să-mi fie groază de lumea disproporționată din atelier, de

banda rulantă, de stîlpii metalici și mirosul de benzină caldă. „N-o să mai stau aici. Încă cinci zile, chenzina, și plec."

Bătrîna s-a uitat la ceas.

— Îți semnez bonul, dragă. Cînd o să te simți mai bine, o să pleci.

Am băut încetișor, suflînd cu buzele țuguiate în ceai. Degetele mi se încălzeau la contactul cu paharul. A sunat telefonul. Infirmiera s-a îndreptat spre aparatul agățat în perete. În timp ce vorbea, cu mîna a descoperit un ac de păr în pieptănătură, cu care s-a scărpinat în ureche. Gestul acesta îl avea și bunica adesea.

Căldura plăcută, lumina, ochiurile ferestrei au dispărut. Scrisorile mele mincinoase, și ale ei, scrise de cîte o pacientă căreia i le dicta, acuzațiile, blestemele și rugămintea de la sfîrșit: „Vino să mă iei!". Eu răspundeam: „Răbdare, aici cîștig bani. La întoarcere, zugrăvesc totul și-ți cumpăr un radio."

Cineva a bătut la ușă. Infirmiera a pus jos receptorul și-a strigat: „Intră".

— Iar tu, i s-a adresat bărbatului care a apărut.

Era mic, cu o piele rumenă și păr creț.

— Ce-mi mai îndrugi?

— E vorba de gît, a spus bărbatul.

— Bine. Stai jos. Și cînd treci fii atent la sticluțe.

M-am ridicat, am mulțumit și-am ieșit. Cei care zbierau de obicei, erau ocupați. M-au zărit prea tîrziu. Strigătele lor au ajuns la mine atenuate, cînd eram deja departe de ei.

— Vă simţiţi rău ? m-a întrebat Mustafa cînd m-a văzut.

— Mi-e mai bine.

— Poftim ? a spus el întinzînd urechea.

— Mi-e mai bine ! am ţipat eu.

Reglorul care trecea m-a privit cu severitate. M-am căţărat pe bandă. Bernier m-a zărit şi-a venit să-mi ceară biletul de voie.

— Merge ?

Am dat din cap. Era adevărat. Mă simţeam mai bine. Locul meu, pătrăţelul meu de univers în care aveam deja puncte de reper, ceea ce se cheamă obiceiuri, îmi dădea senzaţia liniştitoare a vizuinei, a culcuşului, a refugiului.

Pe la ora zece, s-a făcut o mutare. A venit prietenul lui Mustafa şi Bernier l-a chemat pe lucrătorul care înşuruba retrovizoarele. Era un străin. Mustafa îl numea Maghirul. Daubat îmi spusese „un ungur" şi Gilles precizase „un maghiar". Nu vorbea franţuzeşte şi lucra fără un cuvînt, sărind dintr-o maşină în alta cu un soi de îndîrjire. Cînd îmi imaginam singurătatea acestei fiinţe fără contact cu nimic, nici cel puţin acela, aspru dar real, al unei grosolănii pe care şi-o aruncă bărbaţii între ei, mă socoteam privilegiată.

Bernier a azvîrlit o privire spre maşina în care mă aflam.

— Rezki ! a strigat el.

M-a apucat de braţ şi mi-a spus la ureche :

— El este cel care o să pună acum retrovizoarele.

Începu să rîdă. Părea un purceluş vesel.

— Rezki, a strigat el, ai grijă, dînsa vede tot.

— Vede tot în cîte minute ? a întrebat celălalt cu răceală.

Bernier mi-a lăsat braţul şi a coborît. Algerianul a înşurubat repede şi, fără să mă privească, a părăsit maşina. L-am observat toată dimineaţa. Lucra repede şi bine. Niciodată nu ne-am întîlnit. O luase înainte şi l-am căutat cu ochii fără să-l văd. Mustafa umbla de colo-colo fără rost, uita o maşină, alerga la capătul de sus al benzii, înjurînd. Cîteodată îmi făcea un semn şi ajungea din urmă maşina în care punea burleţii în cîteva secunde.

Am avut încredere în graba lui şi n-am notat nimic. Într-o maşină în care l-am întîlnit, l-am întrebat cît este ceasul. El a pus jos ciocanul şi mi-a arătat cele zece degete depărtate, apoi încă două degete. Douăsprezece ; încă o jumătate de oră. Mustafa îşi pusese lădiţa sub tabloul de bord şi fuma visător. Era interzis. Închisese ochii. M-am apropiat de el.

— Prietenul dumitale lucrează repede.

— Arezki ? a spus el cu o voce adormită.

— Îl cheamă Arezki ? Am auzit Rezki.

— E acelaşi lucru.

A tras din ţigare şi s-a făcut că se ridică.

— Duceţi-vă, mi-a spus. O să vă pierdeţi prima.

Am alergat la maşina următoare. Coboram din ea cînd a venit Arezki şi a căutat bidonul cu benzină să-şi cureţe mîinile. A luat un şomoiog din vată de sticlă, a făcut un tampon şi i l-a trecut vecinului.

— Poftă bună, a venit să-mi spună Mustafa.

Am poftă de mîncare. Mănînc la vestiar unde picură un singur robinet. Uneori, nu mai am răbdare şi mănînc fără să mă spăl pe mîini. Cad pe bancă. După ce-o să mănînc, o să mă culc, cu haina înfăşurată ca pernă sub cap. O plăcere senzuală, plăcerea odihnei.

După-amiază, Gilles a venit să mă vadă. Era o plăcere să-i priveşti faţa frumoasă de militant de cartier. Hotărîtă, severă şi limpede, privirea lui directă te pătrundea. Mi-a făcut un mic semn discret şi ne-am tras deoparte.

— Domnişoară Letellier, ce s-a întîmplat? S-au găsit unsprezece maşini la care lipseau burleţii şi nu era semnalat. Bine, du-te, a adăugat împingîndu-mă spre maşina care sosea. Controlează repede şi vino să-mi spui.

M-am căţărat şi m-am uitat maşinal. El mă observa. Defectele dispăreau la apropierea mea şi, cînd mă întorceam pe jumătate, reapăreau. Cu nişte litere mari şi tremurate am notat ceva la întîmplare şi m-am întors la el.

— Azi-dimineaţă am avut un bilet de voie pentru infirmerie.

— Da, ştiu, dar ţi-a ţinut locul Bernier. Nu, a fost după asta, spre sfîrşitul dimineţii.

Am tăcut. Privirea nu era mînioasă. Se apropia maşina următoare.

— Du-te.

Am controlat şi, cînd am coborît, el a reluat:

— Uite ce este, domnişoara Letellier, dumneata eşti aici ca să controlezi munca *lor*.

A apăsat pe *lor*.

— Ei sînt aici ca s-o facă. Mi-ar fi plăcut să pot vorbi despre asta cu dumneata, aşa cum am făcut cu fratele dumitale. Din nenorocire, este absolut imposibil. Du-te.

M-am dus, am inspectat, am coborît.

— Aici, nu se poate sta de vorbă. Seara, nu sînt liber, am alte ocupaţii. Du-te.

Controlînd, m-am gîndit la pauza pentru masa de prînz. I-am spus-o în timp ce coboram. A clătinat din cap şi mi-a spus nu, Lucien o să-mi explice de ce.

— Nu-i nimic, a spus el.

Şi mi-a urat mult curaj.

— Dar, a adăugat, fă-ţi bine treaba. E greu, ştiu, şi sînt împotriva ritmului actual. Există mijloace ca să se schimbe anumite lucruri. Mă-nţelegi ?

M-a părăsit şi l-a chemat pe Mustafa. Eu m-am urcat în maşina din care tocmai coborîse el. În ea era Arezki. M-a privit cu cea mai completă indiferenţă.

Erau amare, reci, descurajante, aceste apropieri fără urmare, aceste fraze aruncate la întîmplare, aceste simpatii ce mureau în faşă. Legaţi de banda rulantă ca nişte unelte. Noi înşine unelte.

Mă pregăteam să cobor ; Mustafa m-a oprit. Mi s-a părut nemulţumit.

— Nu-i nevoie să nu notaţi cînd las treaba nefăcută. După asta contramaistrul vă ceartă şi poate vă şi dă pe uşă afară. Şi, pentru mine, asta nu schimbă nimic.

Făcu cu degetele gestul de a scrie.

— Notaţi !

Arezki se întorsese. A întrebat şi Mustafa a făcut gesturi largi ca să-i explice. I-am lăsat împreună.

Cu toată oboseala, îmi dădeam silinţa. Dar observaţia lui Gilles mă ardea. Ca şi Mustafa, se gîndea la un gest caritabil şi erau nemulţumiţi şi unul şi celălalt. Dar ce să fac ? Să fiu aspră ca Daubat ?

„Trebuie să-l văd pe Lucien şi să vorbesc cu el. Am să-i spun tot. Oboseala, zgomotul care ne izolează pe unii de ceilalţi, murdăria dintre degete pe care nu-mi mai dau osteneala s-o răzui, pudoarea care se duce fîşie cu fîşie."

— Atenţie ! a strigat cineva lîngă mine.

M-am întors repede. Era Daubat.

— Am vrut să te sperii, a spus el izbucnind în rîs. Ei ! Merge mai bine ?

Îmi inspira un soi de respect şi el o ghicea. Flatat, simţea un fel de obligaţie faţă de mine, venea pentru o clipă să mă-ncurajeze, să mă întrebe. Secunde preţioase pe care le-ar fi putut păstra pentru odihnă, să aprindă o ţigare. Accentul lui parizian mă fermeca.

— Te las, a zis el. Nu trebuie să te fac să întîrzii. Şi n-ai teamă. Notează totul.

Privirea lui îl căuta pe Mustafa.

— Şaptezeci şi două. Încă trei.

Mustafa nu mai era de mult aici. Se pregătea de ieşire cu cinci minute înainte. Am lăsat ultima maşină să alunece înainte fără s-o controlez. Banda trebuia să se oprească, maşina n-o să meargă mai departe. Trebuia să-l văd pe Lucien şi m-am repezit la primul sunet al soneriei.

El cobora încet ; l-am apucat de braţ.

— Aş vrea să-ţi vorbesc, Lucien. Pot să viu la tine astă-seară ?

— Astă-seară ? E un miting, nu se poate. Dar poţi să vii cu noi. Niciodată nu sînt prea mulţi. Este pentru pace în Algeria. În strada Grange-aux-Belles, o ştii ?

— De unde vrei să ştiu ?

Mi-a propus să-l însoţesc. Anna îl aştepta la Porte de la Chapelle.

— Se termină tîrziu ? Mîine trebuie să ne sculăm...

— Păi aşa nu mai facem nimic, niciodată.

— Bine, aşteaptă-mă.

— Da, dar grăbeşte-te. Mă găseşti la staţia autobuzului.

Am dat zor. Părul, mîinile, o să meargă aşa cum erau. La un miting e lume multă. Cuvîntul mă excita.

Oboseala se cuibărise undeva în trupul meu. Vicleană, îşi aştepta ceasul. Cu picioare uşoare am alergat vioi spre autobuz.

Fratele meu mă aştepta.

— Nu ai prieteni sau fete pe care ai putea să-i iei cu tine ? m-a întrebat.

Întrebarea mi s-a părut prostească.

— Pricepi, trebuie să fim mulţi. Dar oamenii se dezumflă, n-au timp.

— Sînt obosiţi, am spus eu.

Lucien a ridicat din umeri. În autobuz, m-am strecurat în spatele lui, dar îmbulzeala ne-a despărţit şi m-am trezit în faţă, lîngă şofer.

Speotacolul era feeric. Alunecam încet pe bulevardul Masséna și, coborînd panta înainte de podul Național, aveam în fața noastră zeci de mașini asemănătoare unor comete care lasă în urma lor dîre orbitoare. Un întreg fascicol de fire împletite, roșii și galbene, iluminau podul și în turnurile cubice de cetate care mărgineau spre dreapta acest tablou, străbăteau ici, colo, lumini pătrate.

Dar, după Porte Dorée, am ajuns iar în cîmpie și feeria a încetat. Acum Lucien era lîngă mine. Ținea cu mîna bara metalică și-i vedeam pielea care se crăpase din loc în loc și urme de mercurocrom ; avea falangele umflate și încrețite ; părea o mînă de om bătrîn.

De la mînă, am urcat pînă la obraz. Pe furiș, îi pîndeam privirea. Ochii lui aveau același luciu și deodată m-am întrebat dacă i se întîmpla vreodată să se gîndească la Marie sau la soția lui. Și dacă se gîndea, cum suporta gîndul ăsta ?

— Aici este.

Am coborît. Anna se adăpostea în refugiu. A observat părul meu înnodat la ceafă cu cordonul în pătrățele. Lucien a spus să luăm metroul. Mergeam cu un pas în urmă. Sub neonul multicolor, Anna părea frumoasă, dar ținuta îi era neîngrijită. Cu siguranță nu avea bani. Pantofii deformați îi făceau picioare urîte. Aveau amîndoi înfățișarea neglijentă a acelor „copii ai naturii“, cetățeni ai lumii întregi, adepții non-violenței, care fac lumea să zîmbească. Simțeai nevoia să-i protejezi. Dar eu știam cît pot fi de necruțători.

Lucien fluiera, coborînd scările metroului.

— Ai un tichet ?

N-aveam. Anna ni l-a întins pe al ei, zîmbind. Ochii îi erau galbeni şi blînzi.

La Stalingrad am schimbat direcţia. Pe o bancă o bătrînă vagabondă strîngea patru saci îndesaţi, din care unul plin de ziare. Am urmărit-o. Capul învelit în mai multe şaluri s-a sprijinit pînă la urmă pe automatul de bomboane. Dar s-a depărtat brusc şi s-a tras înapoi. Era din cauza contactului rece al metalului sau din cauza propriei ei imagini brusc apărută ? Oare se mai vedea pe ea însăşi, şi se mai vedea aşa cum o vedeam noi ?

Lucien a început să rîdă.

— Vezi ? i-a spus el Annei. Asta eşti tu peste treizeci de ani.

Anna n-a rîs. S-a uitat atent la femeie şi a aprobat.

— Da, într-o zi, o să fiu aşa.

Lucien voise să glumească. Dar tonul grav al Annei ne-a stins zîmbetele pe buze. Ea privea cu atîta amănunţime femeia ca şi cum şi-ar fi văzut viitorul.

A venit metroul, ne-am urcat tăcuţi şi am uitat să citesc numele gărilor. Mi-o închipuiam pe Anna, după Lucien, după un altul, după alţii, îmbătrînită dintr-o dată, cu mîinile la fel de goale ca astăzi. Firea ei puţin cam embrionară şi societatea o vor împinge încetul cu încetul spre marginea ei, acolo de unde venise. Nimeni n-a vorbit pînă la ieşirea din metrou.

— Este, mi-a explicat Lucien, cu ocazia morţii unui tînăr în Algeria. Dacă am putea să fim cinci sute...

Eram treizeci. Aşteptînd să mai vină lume, cîţiva bărbaţi discutau în jurul estradei care servea de tribună.

Anna se aşezase la capătul unei bănci şi m-am dus lîngă ea.

— N-o să fie lume multă, mi-a spus.

— Ai mai asistat la mitinguri ?

— Sigur. Dumneata nu ?

— E pentru prima dată că fratele meu mă ia cu el la aşa ceva. Nu găseşti, i-am spus, profitînd că eram numai amîndouă, că Lucien arată prost ?

— N-am băgat de seamă.

S-a ridicat. Întrebarea mea nu-i plăcea. Vedea în ea reproşuri indirecte la care eu nu mă gîndisem. Nu reuşeam să mă fac înţeleasă nici de unii, nici de ceilalţi. Şi pentru ea eram un fel de soră miloasă. Aş fi vrut să am minunatul ei dispreţ pentru sănătate, odihnă, hrană.

Unul din bărbaţii prezenţi, care ţinea în mînă mai multe foi de hîrtie, s-a urcat pe estradă, cu faţa la noi. Nu exista nici un microfon, nici o masă şi lămpile luminau prost.

— Tovarăşi, a început el.

Toată lumea s-a adunat în faţa estradei. M-am întors. Formam cîteva rînduri cu multe locuri goale între noi.

— Tovarăşi, sîmbăta trecută, familia lui Jean Poinsot a aflat că el a fost ucis în Algeria. Jean era un tînăr lucrător de la Lavalette şi locuia în cartier. Într-una din ultimele lui scrisori, îşi exprima speranţa că în curînd se va întoarce în Franţa. Cu această dureroasă ocazie, secţiile sindi-

cale ale Confederației Generale a Muncii și uniunile locale din cartier iau parte la durerea acestei familii în fața acestei tinere vieți secerată de război.

Noi am aplaudat.

Oratorul a tușit și a reluat cu o voce mai limpede :

— Războiul din Algeria trebuie să înceteze cît mai repede !

Toată lumea a strigat și aplaudat puternic.

— Muncitori din sectorul zece, de unirea voastră depinde în mare măsură restabilirea păcii, acordul dintre cele două popoare.

Ce făcea Mustafa seara ? Ce-ar fi crezut dacă m-ar fi văzut aici ?

Au mai fost încă două discursuri. Ultimul orator, după ce a privit cu atenție auditorul, ne-a vorbit fără să ridice glasul. Ne-a spus că micul număr de participanți nu trebuia să ne descurajeze ; că moartea acestui tînăr lucrător îi va impresiona pe muncitori, că ea nu va fi inutilă dacă ei se vor uni pentru a impune pacea.

Cînd am ieșit, am găsit vreo zece polițiști postați pînă în capătul de sus al străzii. Crezînd că sîntem mai mulți, sticleții se uitau să vadă dacă nu mai vine nimeni după noi. Lucien a strîns cîteva mîini și am rămas numai patru în noapte, pe cheiul Jemmapes. Băiatul care ne însoțea a propus să mergem să bem un păhărel. Ne-a condus într-un bar liniștit ; cunoștea bine cartierul.

— Sandvișuri ?

— Da.

— Da.

În sfîrşit, o să mîncăm. Pînă atunci nimeni nu părea să se fi preocupat de asta. Lucien şi tovarăşul lui discutau cu mare însufleţire. Ne-a adus bere spumoasă şi puţin după aceea şi pîine.

Berea m-a făcut vorbăreaţă.

— Dînsa ! a oftat Lucien. S-a întors spre vecinul lui : i-au trebuit douăzeci şi opt de ani ca să se trezească ; şi acum vrea să meargă mai repede decît toată lumea.

— Eu stărui să mă indignez că nu s-a făcut nici o aluzie la principalele victime, algerienii, populaţia de acolo şi emigranţii de aici.

— Păi, m-a întrerupt băiatul, ceea ce contează este să-i mişti pe oameni. Vreţi să-i mişcaţi cu suferinţele algerienilor ? Trebuie să le vorbeşti despre ce îi doare. Un biet tînăr care cade în Algeria, asta o să facă vîlvă ; mîine îi aşteaptă aceeaşi soartă, pe ei sau pe fiul sau fratele lor. Sensibilitatea pariziană este un fenomen de scurtă durată. Poţi să ridici în picioare tot oraşul pentru ajutorarea vagabonzilor dacă vagabonzii sînt la modă, poţi să-i ridici de asemenea împotriva războiului, a unei nedreptăţi, dar valul coboară repede. Între două valuri trebuie să le laşi oamenilor timp să trăiască.

— Exista un pericol, a observat Lucien. Aceasta putea să aţîţe ura, putea provoca dorinţe de răzbunare.

— Uitaţi, a spus băiatul.

Luase un ziar rămas pe banchetă. Pe prima pagină, un desen încadrat cu chenar gros reprezenta siluetele unor bărbaţi aşezaţi în jurul unei mese, şi, din spate, legat bine şi cu un căluş în gură,

păzit de doi oameni înarmați, încă un bărbat. Din fiecare cap pornea o linie albă punctată care se termina la o notă explicativă.

— Judecător.

— Condamnat.

— Călău.

— Jurat.

Și legenda spunea în litere groase și mari :

„Condamnat la moarte de tribunalul Frontului de Eliberare Națională, acest om va fi executat în fața judecătorilor lui".

Desenul era impresionant. Pe pagina din interior se mai putea citi :

„În plin Paris, oamenii sînt uciși în beciuri."

— Se dau tare unii la alții, n-ai impresia ?

— Îi privește, a spus Lucien. Să conduci o mișcare clandestină chiar în inima taberei dușmane, asta impune niște metode...

— Sigur, a aprobat tovarășul nostru. Revoluția nu se face cu mănuși albe, dar populația le este total ostilă.

Cu berea, oboseala se deșteptase și mi se răspîndise în tot trupul pînă-n vîrful degetelor. Lucien a pomenit de plată, celălalt a protestat ; în sfîrșit ne-am ridicat și el ne-a însoțit pînă la metrou. Mie și lui Lucien ne era somn. Fratele meu m-a întrebat dacă îmi convenea munca la bandă, dacă rezistam.

— Ah, l-am întrebat, vrei să-mi explici ce-a vrut să spună Gilles ?

Și i-am povestit.

— De ce nu vrea să discute la prînz, afară sau în uzină ? E simplu. Dacă ați fi văzuți că vă

izolați împreună, toți ar spune că Gilles umblă după tine, sau că tu umbli după el. Asta l-ar stînjeni, și pe tine la fel.

— Aici ? La Paris ? Lucrătorii ar gîndi așa ?

— Ei da, ce crezi ?

Am mers repede. Ceața se întindea.

— Uite c-ai ajuns.

Mai aveam încă o sută de metri de făcut. M-am culcat la repezeală. Era aproape miezul nopții. Ceasul o să sune la cinci ; noaptea va fi scurtă.

Am împins ușa atelierului. M-a strigat cineva. M-am întors. Reglorul strivea pe jos o țigare neterminată. Era însoțit de un lucrător pe care-l văzusem de cîteva ori trecînd pe aleea noastră.

— Salut, mi-a spus. Dumneata ești cea nouă ?

— Ba e chiar de două săptămîni, a remarcat reglorul.

— E a unsprezecea zi, am spus eu.

— Eu sînt delegatul sindical.

— Asta mă interesează.

I-am zîmbit larg.

— O să-mi scrieți numele și mîine o să vă trimit carnetul și timbrul.

— Trebuie plătit imediat ?

A început să rîdă.

— La leafă, dacă vă convine așa. De unde veniți ?

— Eram în provincie.

Soseau oamenii. Am înaintat. I-am vorbit despre fratele meu. Mi-a spus că-l cunoaște, că e un tip tenace.

Daubat, care sosea, m-a bătut prietenește pe umăr.

— Bună dimineața, domnișoară... Un sfat. Dumneata ești tare drăguță și serioasă, așa cum trebuie. Nu te băga în ghearele sindicatului. Și nu vorbi prea mult cu algerienii. Servici ușor!

Motoarele s-au pus în mișcare și imensul șarpe mecanic a reînceput să ne devoreze. Am intrat într-o mașină. Arezki, tovarășul lui Mustafa, înșuruba deja. S-a întors spre mine.

— Am pus acum retrovizorul la mașina din față. Dacă ați fi controlat-o aseară, nu l-ați fi găsit.

— E adevărat. Mulțumesc.

Arezki lucra foarte repede și se oprea din cînd în cînd. În dimineața asta, îl căuta cu privirea pe Mustafa. Am devenit și eu neliniștită și mi-am reamintit desenul din ziar. Îl băgaseră într-un beci? Sau el îi băga pe ceilalți?

M-am uitat pe rînd la fiecare din oamenii care lucrau în jurul meu. Arezki avea un obraz grav, vorbea puțin.

În sfîrșit Mustafa a apărut. Nu se dezbrăcase. Purta un pardesiu cu dungi groase negre și albe.

— Bună ziua, a strigat el tare.

Arezki părea nemulțumit.

Șeful de echipă s-a apropiat.

— Ce faci aici? Ce ți s-a întîmplat?

— Am adormit! a strigat el.

— Șterge-o la vestiar și întoarce-te repede. O să fii sancționat. Hai, mișcă...

— Încetișor, a spus Mustafa.

Şi, foarte demn, a coborît şi s-a îndreptat spre maşini.

Bernier, fără chef, a început să prindă în cuie cîţiva burleţi. Halatele albe se plimbau prin atelier, trebuia să fie la adăpost, puteau să vină şi prin partea asta.

Mustafa s-a întors şi Bernier i-a întins ciocanul.

— Ţine. Şi lădiţa ta e în maşină. Dar prima s-a dus.

— Ah, făcu Mustafa dispreţuitor, nici n-aştept aşa ceva.

Purta un pulover gros albastru şi alb ; niciodată nu-l văzusem cu salopetă sau combinezon de lucru. Nici unul din algerienii care lucrau la bandă nu purtau aşa ceva. De obicei lucrau într-o haină de stofă de casă peste nişte pantaloni de pînză unsuroşi. Arezki avea o cămaşe de polo neagră căreia îi ridica mînecile.

Mustafa a început să bată cuie, apoi s-a oprit şi m-a anunţat.

— Atenţie, mai e şi Crono.

— Crono ? Ce-i asta ?

A ridicat din umeri ; am trecut la maşina următoare fără să-i aştept răspunsul. A venit cu pasul lui tîrşîit, l-a împins pe micul marocan, a dat cîteva lovituri cu ciocanul şi s-a oprit.

— Şi părul dumitale ? Ţi l-ai ridicat în sus ? Nu ştii cine-i Crono ? E Crono. Trebuie să mergi încet.

Mi-a făcut o demonstraţie, întreruptă de Bernier care mi-a cerut să-l urmez.

— Vino să vezi ce-ai lăsat să treacă.

Maşina pe care mi-a indicat-o pornea, tocmai în faţă de tot, spre secţia lăcătuşerie. Bernier s-a urcat, s-a ghemuit şi mi-a arătat o ruptură mare în ţesătură la marginea burletului din stînga.

Mi-am cerut scuze.

— Fii atentă data viitoare. Dacă asta cădea sub ochii lui Gilles sau ai unui şef de atelier...

Obrazul lui de căţeluş care latră nu se potrivea de loc cu o discuţie serioasă.

— Întoarce-te repede la loc, altfel o să-ţi treacă toate pe sub nas. Defectele, se-nţelege.

Mustafa mă pîndea. M-a întrebat.

— Am făcut nişte prostii, i-am spus eu.

— E vorba de lucrul meu ?

— Da.

S-a întors şi părea că se gîndeşte la ceva.

— Aşteptaţi, a strigat.

M-a ajuns din urmă şi cu degetul îndreptat spre mine, cu o privire serioasă, cu nasul încreţit din cauza efortului de gîndire, mi-a explicat :

— Asta e a patra maşină pe care o fac de azi dimineaţă. V-a dus pînă la lăcătuşerie ? Păi atunci, a strigat încîntat, el a făcut-o pe aia.

Îşi freca mîinile de mulţumire. Mie însă nu-mi convenea. Decepţionat, Mustafa a clătinat din cap.

— Vă e frică de şef ?

Da, mi-era frică.

Pînă la prînz am lucrat fără să vorbim. Din cînd în cînd, mă sprijineam de perete şi închideam ochii timp de cîteva secunde. Cum putuse rezista Lucien ?

Am rămas în vestiar să moțăi pe bancă. A intrat o femeie și a spus că era două fără douăzeci. Mi-am îmbrăcat haina și am coborît. O cafea m-ar stimula. Cînd nu se învîrteau motoarele și oamenii erau plecați, îmi plăcea să merg prin atelierele imense și să privesc mașinile adormite.

În fața ușii, cînd am trecut, cîțiva bărbați au fluierat. Începeam să mă obișnuiesc. Lucien era și el acolo și vorbea cu ei. La lumina zilei, obrazul îi era cenușiu. I-am făcut un semn cu capul. A venit după mine.

— Unde te duci ?

— Să beau o cafea.

— Am auzit că Bernier s-a legat de tine azi.

— Cine ți-a spus ?

— Băiatul care lucrează cu tine.

— Mustafa ?

— Da.

— Sînt de cinci luni aici, a continuat Lucien. Am fost pe locul tău și pe altele. Și am înțeles care-i sistemul. Fie că pleci, fie că rămîi, ce-ți spun eu o să-ți fie de folos. Trei zile, o lună, nu contează. Nu fi umilă. Aici umilința este o mărturisire. Puțină obrăznicie o să-i facă să se simtă la largul lor. Șefilor le place să latre. Nu le lua plăcerea asta. Nu te omorî cu lucrul. Fă-l ca o unealtă bună, nu ești altceva. Nu încerca niciodată să înțelegi ce faci. Nu întreba la ce servește asta sau aia. Tu nu ești aici ca să înțelegi, ci ca să faci niște gesturi. Cînd ai să prinzi cadența, ai să devii o mașinărie bine potrivită care nu va mai vedea mai departe de capătul benzii rulante. Vei

fi cotată bună lucrătoare şi-ţi vor mări salariul cu trei franci pe oră.

— Nu am intenţia să rămîn, am spus eu ridicînd capul.

Eram pe bulevardul Masséna. Am căutat la al doilea etaj ochiurile de geam ale atelierului.

— E fără zece, să ne grăbim.

Am băut în tăcere şi repede. Lucien a plătit. Pe cînd ieşeam, m-a întrebat :

— Ai veşti ?

— Am avut săptămîna trecută.

— Să nu dai cumva adresa mea. S-a făcut ora, să ne grăbim.

Am auzit soneria în clipa în care începeam să urc scara.

Banda este un imens boa care se întinde de-a lungul pereţilor. O gură uriaşă vomită caroseriile din atelierul de vopsitorie, o etuvă situată la etajul de dedesubt care, cu ajutorul unui ascensor, dă afară şapte automobile pe oră. La coborîre, maşina este îmbrăcată cu ţesătură din plastic şi, pe parcursul lent al călătoriei ei, este împodobită pe rînd cu faruri mai întîi, cu burleţi, retrovizoare, parasol, tablou de bord, geamuri, scaune, portiere, broaşte.

Gilles m-a văzut cînd am trecut prin faţa biroului şefilor. L-am văzut şi eu, privirile ni s-au încrucişat. Desigur întîrzierea mea îl nemulţumea. Mi-am luat placa, creionul şi controlul.

Un acord de Mozart mi-a venit în minte. Lucien îl repetase de atîtea ori cînd se întorcea de la liceu, încît îl reţinusem. Melodia fredonată de mine se pierdea în zgomotul benzii rulante. Aş fi

vrut să știu întreaga simfonie ca s-o șoptesc ca un flaut în uruitul mașinilor.

Mustafa își scoase capul prin deschizătura de la spate.

— Crono, Crono, atenție !

Crono era aici. Era un bărbat cu halat cenușiu lîngă care stătea șeful de atelier, cu pălăria pe cap, după cum îi era obiceiul. Crono avea un caiet gros, două creioane în mînă și, bineînțeles, un cronometru enorm pe care-l ținea în palma deschisă.

S-a postat lîngă mine și m-a observat. M-am silit să lucrez încet, dar fără voia mea, unele din gesturile mele erau vioaie, degetele bine dresate mergeau drept la țintă. Am tărăgănat verificarea tabloului de bord. Încercam să pierd secunde. Dar era pură naivitate. Crono ghicea și nu se uita la cîte minute cerea o anumită operație, ci determina el însuși timpul necesar fiecărui gest al lucrătorului. Trecerea lui era semnul unei apropiate schimbări. Își punea la loc orologiul cînd s-a apropiat Mustafa.

— Domnule, a strigat el, puteți să-mi spuneți cît e ceasul ?

Celălalt a strîns disprețuitor buzele și s-a depărtat fără să răspundă.

A doua zi, Gilles a venit să ne anunțe noile hotărîri. La mine se adăuga controlul farurilor din față și al semnalizatoarelor de la spate. Maghiarul le va înșuruba, Arezki va pune pe tabloul de bord maneta pentru calorifer.

— E prea mult, a spus Gilles. Le-am spus-o. Dar sînt singurul care le-o spun. Curînd veți avea tovarăși. Începînd de la cinsprezece, vor face controlul patru femei. Una aici, celelalte mai jos. Fratele dumitale urcă la vopsitorie.

— Lucien ? De ce ?

— Șefule, a spus Mustafa care venea, și eu ce-am de făcut în plus ?

— Tu, nimic, a zis Gilles rîzînd. Dar ce faci, fă bine.

Arezki sta îmbufnat. L-a oprit pe Gilles și au discutat îndelung. Mașinile treceau. Eu am notat „lipsă retro".

— Cu atît mai rău, a spus Arezki reluîndu-și locul, prima mea s-a dus.

În cea de a paisprezecea zi s-a dat salariul. Bernier ne-a adus plicurile. Fiecare lăsa lucrul pentru cîteva secunde ca să verifice suma. Unii se duceau la Bernier să protesteze. El îi trimitea la șeful de atelier.

De ce n-am plecat în momentul acela ? De ce n-am încheiat socotelile, cum se zice. Nu îndrăzneam să-i cer lui Lucien banii pe care mi-i datora. Or, dacă dădeam deoparte costul călătoriei, mi-ar fi rămas doar cu ce să mănînc cîteva zile. În scrisori îi vorbisem bunicii de economii, de bani cîștigați, de aparatul de radio pe care-l voi cumpăra... Ei bine, am să mai lucrez o chenzină. Pînă atunci Lucien îmi va da poate ceva. O să fac economii...

Mă gîndeam așteptînd autobuzul. Salariul pe care-l băgasem în fundul poșetei mă decepționa. Atît de multe gesturi, atît de puțini bani. M-am

îndepărtat de mulţime şi am mers pe bulevard în direcţia pieţei Italia. Dintr-un taxi a coborît o femeie. Ajunsă în dreptul lui i-am făcut semn să mă aştepte.

Minune. Minune. Tolănită pe banchetă, mi-am oferit feeria nocturnă care-mi umplea ochii : jerbele luminoase ale podului Naţional, coşurile uzinelor transfigurate de sclipirile de la orizont, Parisul la limita periferiei, topitoriile incendiate şi uriaşele rezervoare care străpungeau cerul nopţii coborît, catifelat, ca suspendat la lumina felinarelor. Şi toate astea le gustam stînd jos, cuibărită, dorind zece mii de stopuri pentru ca serbarea să dureze.

Seara, m-am dezbrăcat, m-am spălat toată, şi părul, mi-am tras cămaşa de noapte, o vestă de lînă şi m-am instalat pe pat. Am simţit o desăvîrşită mulţumire fizică. Am făcut socoteli serioase. Atît pentru masă, atît pentru cameră şi am ascuns cinci mii de franci care vor fi primele economii.

Deseori dimineaţa, prinsă de zgomot, apucată de oboseală, aveam dureri de cap violente. Am cumpărat aspirină şi am luat obiceiul, pe la ora nouă, cînd ceafa îmi devenea grea, să înghit o caşetă. Am mai cumpărat şi o sticluţă cu lavandă pe care o respiram din cînd în cînd. Aşezasem totul într-o cutiuţă pe care scrisesem : E. Letellier şi pe care-o pusesem deoparte, într-un ungher.

Într-o dimineaţă, Arezki şi-a aşezat sculele şi s-a dus la pupitrul lui Bernier. S-a întors curînd

şi a început iar să înşurubeze, dar am observat că avea obrazul contractat. Nu vorbeam niciodată unul cu celălalt. Mustafa a venit să-mi spună :

— E bolnav, nu poate lucra.

— Să ceară voie să plece, să meargă la infirmerie.

— Şeful a spus nu.

— Ce vă doare ? l-am întrebat direct.

— Mă doare capul. Nici nu mai văd retrovizoarele.

Am lăsat maşina şi l-am căutat pe Bernier. Tocmai venea spre noi.

— Domnule, am spus eu, e un lucrător bolnav. Nu poate lucra.

— Cine ? a întrebat el cu un zîmbet vesel.

— Cel care pune retrovizoarele. Arezki.

— Ei şi ? a spus el amuzat.

— Ar trebui să meargă la infirmerie.

— Păi da, toţi vor să meargă la infirmerie. Înainte, era cu toaleta. Nu te necăji pentru el, domnişoară.

M-a bătut uşor pe mînă.

— Nu mai dau bilete de voie. Am dispoziţii. Numai pentru un accident sau dacă omul cade din picioare. Ceilalţi sînt nişte simulatori, nişte trişori. Îi cunosc eu.

— Dar e inuman.

— Hei, uşurel, domnişoară Letellier, a spus el, pierzîndu-şi zîmbetul plăcut. Întoarce-te la locul dumitale şi nu te mai ocupa de asta.

M-am întors la bandă furioasă, în cîteva minute am dat peste cap două controale şi l-am căutat pe Arezki. Înşuruba încet manetele de calorifer şi Mustafa punea retrovizoarele în locul lui.

— Vă mai este rău ?

Mustafa a răspuns da.

— Vreţi nişte caşete ? am strigat.

Arezki a ridicat capul.

— Aveţi dumneavoastră ?

I-am adus două.

— Tunisienii au lapte, a spus Mustafa. Du-te...

Arezki a luat caşetele şi-a coborît din maşină. Mustafa a prins burletul numai cu cîteva ţinte, a alergat la următoarea, a înşurubat retrovizorul, manetele de calorifer, şi-a dispărut în cealaltă, din spate, ca să prindă burleţii.

Verificam un tablou de bord cînd Arezki s-a aplecat spre mine şi mi-a mulţumit.

— Vă e mai bine ?

— Nu încă, dar o să fie mai bine peste o clipă.

A venit puţin mai tîrziu să-mi spună că se simţea uşurat. La prînz, mi-a adus un tampon cu benzină ca să-mi şterg degetele. I-am mulţumit cu emoţie. Ne-am spus „poftă bună" şi „bună seara, pe mîine" la sfîrşitul zilei.

Avea o faţă frumoasă, severă, care mă intimida. Părea mai puţin tînăr decît ceilalţi.

A doua zi dimineaţa, am găsit în cutia mea o foiţă subţire care învelea un corn. L-am chemat pe Mustafa.

— E al dumitale ?

El a dat din cap şi pentru că nu înţelegeam, a spus :

— Arezki l-a pus pentru dumneavoastră.

Arezki lucra mai încolo. După obiceiul lui, o lua înainte. Cînd ne-am întîlnit, l-am întrebat, ca pe Mustafa :

— E al dumneavoastră ?
— Nu, e al dumneavoastră.
Mustafa care venea mi-a spus :
— E pentru casetele de ieri.
— Pentru casete ? Atunci, luați-l.
— Pentru prietenie, a spus Arezki privindu-mă.
Am împărțit cornul în trei și-am întins fiecăruia o bucată.
— Mie nu, a spus Arezki. Nu mănînc dimineața.
— Eu da, a spus Mustafa.
Privirea lui lacomă ne-a făcut să rîdem. Exact în clipa aceea Gilles și-a băgat capul prin geamul de la spate al mașinii. M-a privit mirat. Prinsă asupra faptului, mi-am luat placa și m-am ridicat în grabă. Dar el și plecase. Arezki a observat încurcătura mea. A început iar să lucreze.
Peste cîteva minute m-a strigat Mustafa.
— Hei, domnișoara Lise, nu mai aveți încă o casetă ? Și pe el îl doare capul.
El era maghiarul. Nu vorbeau aceeași limbă, dar făceau niște gesturi pe care numai ei le înțelegeau.
În ziua următoare, am găsit în cutia mea alt corn. Mustafa care mă pîndise, m-a încurajat.
— Mîncați-l.
— E tot...
— Da, a spus el.
Cînd am ieșit din mașină, l-am întîlnit pe Arezki.
— Domnule... am început eu.
Dar el a clătinat din cap zîmbind și nu s-a oprit.

L-am găsit puţin mai tîrziu ; discuta cu Mustafa. Vorbeau araba şi am avut impresia că vorbesc despre mine.

Spre seară, în timp ce verificam farurile unei maşini, cînd m-am ridicat, privirea mi s-a încrucişat cu a lui Arezki, ghemuit în interior. Încurcaţi amîndoi, ne-am evitat, dar ritmul benzii ne-a apropiat de multe ori.

Mi se întîmpla, seara, să fac să-mi apară pentru mine singură chipul lui şi găseam atîta plăcere în asta, încît îl evocam adesea.

Nu ne vorbeam deschis. Mustafa ne servea drept pretext. Nu spuneam niciodată dumneavoastră sau eu, ci el, şi nu vorbeam decît despre el. Timiditatea noastră se potrivea cu acest procedeu. Mustafa făcea, spunea atîtea prostii că exista întotdeauna subiect de conversaţie. Şi de fapt, ce puteai să-ţi spui în zgomotul care te obliga să ţipi, în aceste neîncetate urcări şi coborîri dintr-o maşină în alta ?

În fiecare dimineaţă, găseam în cutia mea ceva bun. Acceptam, gîndindu-mă la plăcerea lui Arezki cumpărîndu-le şi punîndu-le acolo.

Împărţeam cu Mustafa care aştepta nerăbdător acel moment.

Daubat a venit într-o dimineaţă şi l-a acuzat pe Mustafa că-i sfîşie ţesătura de pe plafoane, din cauză că bate prost burleţii. Mustafa a protestat, a ţipat şi pe urmă l-a apucat pe Daubat de gulerul hainei. Atunci Arezki a sărit dintr-o maşină,

l-a tras înapoi pe Mustafa și l-a făcut să-i dea drumul.

S-au urcat împreună în mașină. Arezki părea nemulțumit. Își însoțea cuvintele cu gesturi amenințătoare adresate prietenului său.

— M-a făcut pungaș !

— Ei și ? a întrebat Arezki. Nu poți să auzi asta ? Și taică-tău și maică-ta, acasă, ce aud ?

Am intervenit spunînd că era rușinos ca un lucrător să fie rasist și să-l facă pe altul pungaș.

Arezki a început să rîdă și a clătinat din cap.

— Dacă nu poți să rabzi asta, i-a spus lui Mustafa, cum o să rabzi restul ?

— Trebuie vorbit cu delegatul sindical, am propus eu.

Mustafa a făcut un gest obscen. Dar pierdusem prea mult timp și fiecare și-a reluat lucrul.

— O să ningă, a spus Mustafa.

S-a aplecat spre maghiar.

— Zăpadă !

Celălalt și-a ridicat capul acoperit cu păr des, blond, foarte creț. Obrazul lui plin de coșuri și roșu vorbea despre mizerie, singurătate, și în clipa aceea m-am gîndit cîtă plăcere trebuiau să-i facă vorbele pe care i le adresa Mustafa.

Am intrat în mașina din care ieșea Arezki. Privind într-o parte, a aruncat :

— Azi e ziua mea de naștere.

Cîteva secunde am rămas surprinsă și mi-am reluat verificarea. Mușchii, la început refractari, acum se supuneau, dar dacă o mișcare neprevăzută schimba ordinea mecanică, scîrțîiau ca niște scripeți vechi. Un lucrător bun este acela care-și contro-

lează gesturile şi nu face nici unul inutil. Şi pentru că în acest ritm nu a fost prevăzută conversaţia, trebuie, ca să schimbi cîteva fraze, să grăbeşti o mişcare sau să sari alta. Reuşeşti s-o faci totuşi, dar dînd peste cap ordinea stabilită şi stingherindu-ţi colegii. De aceea, cînd cineva îţi aruncă coborînd din maşină „astăzi e ziua mea", uiţi tabloul de bord ca să poţi să-l ajungi din urmă la maşina următoare şi să-i spui, în vacarmul ciocanelor : „la mulţi ani". Şi tocmai cînd spuneam asta şi el îmi mulţumea cu un zîmbet, a izbucnit tărăboiul, atît de puternic, încît a acoperit motoarele. Ne-am oprit toţi. Marocanul, Mustafa şi maghiarul au sărit pe alee. Arezki s-a întors către mine.

— E pentru femei.

Venea Gilles, urmat de patru fete, şi de pe bandă se porniră urlete. Mustafa gesticula, ţipa, şi Arezki mi l-a arătat rîzînd.

Cînd grupul a trecut, toţi şi-au reluat lucrul, dar Mustafa, foarte excitat, se ducea şi venea, cobora, urca, şi pînă la urmă s-a lăsat dus de maşina care mergea în frunte.

S-a întors după o clipă, s-a năpustit spre maghiar.

— Femeie frumoasă, a spus el.

Întîrzierea nu părea să-l neliniştească. Arezki a luat-o înainte ; Mustafa l-a apucat de braţ.

— E o femeie chiar acolo. Verifică broaştele.

A fluierat admirativ.

— Cu atît mai bine, a spus Arezki, indiferent.

Răspunsul lui mi-a făcut plăcere. Entuziasmul lui Mustafa mă cam iritase.

În timpul pauzei de prînz, noile venite şi-au luat în primire dulapul din vestiar. Pe urmă s-au dus să mănînce.

— Pun femei la bandă.

— Nu-i mai greu decît altceva.

— Sînt tinere.

— Aşteaptă să le vezi după cîteva săptămîni.

— Acolo, la un loc cu algerienii.

— O să pună peste tot, afară de vopsitorie.

Lucien lucra la vopsitorie de patru zile. Nu-l mai văzusem. Am mîncat repede şi am ieşit ca să încerc să-l întîlnesc. Dar n-am văzut pe nimeni. Ceaţa rece golea străzile. Era oare în vreo cafenea ?

La fără zece, m-am îndreptat încet spre atelier. Din fericire, atenţia era îndreptată spre noile venite. L-am văzut pe Lucien. Glumea cu una din fete, care urca ţinîndu-se de balustrada scării.

L-am strigat ; s-a întors repede.

— Voiam să te văd, să ştiu ce mai faci. Se pare că te-au dus sus.

— Merge, a spus el cu indiferenţă.

Şi-a continuat să urce.

— Lucien !

— Ce mai vrei ?

— Cînd pot să te văd.

Mi s-a părut plictisit.

— Vino joi seară, a oftat el. Henri trebuie să-mi aducă ceva.

Am ajuns la locul meu. Maghiarul îşi strîngea cureaua de la pantaloni. Arezki era deja aici. Cele patru femei au trecut ţinîndu-se de braţ. Cea mai tînără era foarte drăguţă. Mi-a adus

aminte de Marie-Louise. Mustafa, superb pieptănat, venea în urma lor.

De mai multe ori în după-amiaza aceea Arezki s-a supărat pentru că, ducîndu-se și venind, Mustafa ne deranja pe toți.

— Pentru că e ziua mea, veniți astă-seară cu mine să bem un pahar ?

N-am răspuns nimic. Și el a rămas în fața mea, în timp ce maghiarul se scuza că ne împinge. Atunci am văzut că stăteam imobili pe banda rulantă și alunecam spre capătul din față.

În mine se deschideau trei guri. Una spunea „în sfîrșit..." alta obiecta „și în ce fel ? și unde ? și dacă lumea..." Din cea de a treia ieșea un „nu", dar nu acela care însemna un refuz. Era nu-ul ezitant pe care-l spui atunci cînd se întîmplă evenimentul pe care timp de ani de zile ți l-ai închipuit la nesfîrșit. Cuprinsă de teamă, această gură spunea „încă o clipă..."

— Ei, ce e ? a întrebat Arezki.

I se adresa lui Mustafa care șchiopăta.

— E frumoasă, frumoasă. Dar pentru pălăvrăgeală nu-i ușor.

— Las-o baltă, a spus Arezki sec. Franțuzoaicelor nu le plac arabii.

Am înțeles cuvintele acestea ca pe o sfidare și voind să n-o las neobservată, puțin mai tîrziu l-am întrebat :

— Și cîți ani sărbătoriți ?

— Treizeci și unu.

— Unde vreți să ne întîlnim ?

Obrazul i s-a luminat. S-a interesat de drumul pe care merg seara, de cartierul în care lo-

cuiam. Dar s-a întrerupt din cauza lucrului, pentru că venea Gilles. Mergea repede şi halatul zbura în urma lui.

Se lăsa noaptea, ochiurile ferestrelor erau întunecate. Micul marocan a pus jos ciocanul şi-a spus „uf", frecîndu-şi încheietura mîinii. Arezki a înaintat şi mi-a făcut semn să plec urechea.

— Luaţi autobuzul la colţ ? Ne întîlnim acolo. Am să urc în spatele dumneavoastră şi vom coborî undeva, pe drum.

Se pare că atunci cînd soneria oprise maşinile, eu continuam să mai controlez. Un lucrător care trecea mi-a strigat :

— Hei, cea de acolo, e gata... !

La vestiar era înghesuială. Femeile se îmbrăcau, vorbeau tare. Era bucuria trecătoare a recreaţiei. Jos, la metro, la întoarcerea acasă, vor cădea într-o altă nebunie.

L-am căutat pe Arezki. Nu venise încă. M-am aşezat la rînd. Pacea sufletească, era în urma mea. Acum, furtuna atît de mult dorită cobora în mine. Arezki fu acolo dintr-o dată. Ţinuta lui m-a surprins. Purta un costum de culoare închisă, o cămaşă albă, dar n-avea nici pardesiu nici altă haină călduroasă. S-a aşezat în spatele meu, fără să vorbească, şi mi-a făcut un semn complice. Un algerian înalt care lucra la bandă şi se numea Lakhdar a trecut pe lîngă noi. I-a întins mîna lui Arezki.

— Tu unde te duci ?

— Am un drum de făcut.

În sfîrşit am urcat şi ne-am trezit striviţi unul de celălalt pe platforma autobuzului. Arezki nu

se uita la mine. La Porte Vincennes am putut să avansăm.

— O să coborîm la Porte des Lilas, ce părere aveţi ? Vă place să umblaţi pe jos ?

— E foarte bine aşa, am spus eu.

Stinghereala mea creştea şi tăcerea tovarăşului meu nu era de natură să mă destindă. Am citit tot regulamentul Companiei de autobuze afişat deasupra capului meu.

Arezki mi-a făcut un semn. Am coborît. Nu cunoşteam cartierul. I-am spus-o, şi ăsta a fost un subiect de conversaţie. După ce am traversat piaţa, am intrat într-o cafenea *La halba din Porte des Lilas.* Literele erau de un verde brutal. La tejghea erau strînşi mulţi bărbaţi. Unii ne-au privit lung. Mesele erau ocupate. „Veniţi", a spus Arezki şi ne-am strecurat spre colţul din stînga unde cîteva scaune stăteau goale. Arezki s-a aşezat în faţa mea. Vecinii s-au uitat la noi fără nici o discreţie. M-am văzut în oglinda de pe stîlp ; eram vînătă şi nepieptănată. Mi-am răsfrînt gulerul hainei şi chiar în clipa cînd făceam acest gest, am fost conştientă de ciudăţenia situaţiei. Eram cu un algerian. A fost nevoie de privirile celorlalţi, de expresia chelnerului care lua comanda, ca să-mi dau seama. O panică bruscă m-a cuprins, dar Arezki se uita atent la mine şi am roşit, temîndu-mă să nu-mi ghicească turburarea.

— Ce luaţi ?

— Ce luaţi şi dumneavoastră, am spus eu prosteşte.

— Un ceai fierbinte ?

Nu părea mai destins decît mine. Am repetat de două ori înainte de a bea : „La mulți ani !"
El a zîmbit ciudat și mi-a pus întrebări. I-am vorbit de viața noastră cu bunica, despre Lucien.
— Credeam că sînteți mai tînără decît el.
— Pentru că sînt mică ? Nu, am douăzeci și opt de ani.
M-a privit uimit.
— Vă iubiți mult fratele...
— Da, am spus eu.
Și l-am întrebat dacă avea frați, mamă. Avea trei frați, o soră, și trăia și mama lui. Mi-a descris-o îngălbenită ca frunza gata să cadă, zdrobită ca un fruct prea copt, cu vederea aproape stinsă. M-am gîndit la bunica.
Ca să ne destindem, vorbim despre Mustafa.
— Umblăm puțin pe jos ? m-a întrebat.
Ieșim. Bulevardul Serrurier. Noaptea liniștitoare. Nimeni nu ne vede. Oamenii grăbiți și înfrigurați se întorc acasă în grabă.
Aproape monologam. Arezki mă asculta, aproba. mergea privind drept înaintea lui. De mai multe ori m-a întrebat dacă eram obosită. Eu căutam ceva cu care să-i mai rețin atenția. El era de acord cu tot ce spuneam. I-am povestit reuniunea de la Grange aux Belles.
— Dacă mergeți la mitinguri, a spus el, o să aveți neplăceri.
L-am întrerupt, i-am vorbit de Henri, de Lucien, de Indochina, înșiram visuri și realități. Vorbeam într-una. Am mers pînă la Porte de Pantin. El s-a uitat la ceas.

— Nu vă e frică să vă întoarceți singură ? E ora opt.

— Sigur că nu.

— Sînt silit să vă las aici. Dar rămîn cu dumneavoastră pînă la sosirea autobuzului.

— Cu ce vă înapoiați ?

— Cu metroul.

— Nu aveți neplăceri seara cu controalele poliției ?

— Se întîmplă, a spus el.

Am așteptat pe refugiu. Arezki tremura de frig, cu siguranță. Stătea țeapăn, cu mîinile în buzunare și privea dincolo de mine. Cînd s-a apropiat autobuzul, a scos o mînă și mi-a întins-o.

— Mulțumesc, a spus. Sînteți foarte drăguță. Pe mîine.

M-am întors acasă obosită, flămîndă și nemulțumită.

A doua zi s-a purtat cu mine așa cum avea obiceiul. Mi-a fost puțin ciudă că nu mi-a arătat mai multă prietenie. Îl decepționasem ? În schimb eram mulțumită că nimeni nu ne văzuse împreună în seara aceea.

La vestiar, le-am observat pe cele noi. În prima zi lucraseră în sandale și halate spălăcite. Dar vecinătatea bărbaților le-a făcut mai cochete. Una din ele adusese un halat roz, alta își pusese agrafe strălucitoare în păr, și alta avea niște papuci înflorați.

Dimineața veneau fardate și frumos pieptănate și reușeau, în timpul zilei, să se izoleze ca să-și

dea iar cu ruj. Era în asta ceva care depăşea cochetăria : o paradă, o apărare instinctivă împotriva unei munci care pînă la urmă te făcea să arăţi ca un vagabond. Roşul de pe unghii era acoperit de cele mai umlte ori de murdărie ; părul murdar era împodobit cu catifea ; îşi pudrau transpiraţia cenuşie a pielii. O revăd pe vecina mea în acest vestiar, o femeie de treizeci şi cinci de ani, nu frumoasă, zbîrcită, obligată de regulament să se îmbrace într-o salopetă de dril decolorată, şi care, ca să conducă un Fenwick, nu-şi scotea din picioare pantofii cu tocuri înalte.

În această imensă colivie mă simţeam foarte izolată. Cu toate acestea, m-am contaminat şi din primele economii am luat banii pentru un halat. Am cumpărat unul bleu, cu un şiret alb pe margine, nu mai lung decît pînă la jumătatea pulpei.

Nu mi-am adus aminte decît joi dimineaţa de invitaţia fratelui meu. Ia te uită, semn bun. Este ca un spin care iese încetişor, fără să zdrelească prea mult.

Dar îmi intrase un altul. Arezki părea că mă evită. Zilele mi se păreau mai lungi şi mai grele.

Am ajuns la Lucien pe la ora opt. Henri era deja acolo şi mi-a strîns cu putere mîna. Anna s-a interesat dacă aş bea o cafea. Lucien a mormăit bună seara. Pe masă, erau cărţile pe care le adusese Henri. Împreună cu fratele meu au discutat înflăcărat despre situaţie. Se ciocneau adesea. Henri încerca să-i arate lui Lucien contradicţiile lui şi atunci acesta, îndărătnic, încăpăţînat, se în-

chidea în tăcere. Anna, așezată pe marginea patului, își mîngîia coama, uitîndu-se cînd la unul, cînd la celălalt. Eu simțeam că adorm și regretam micile mele plăceri egoiste, toropeala dinaintea somnului.

— Tu susții, spunea Henri cu tărie, că lucrătorii puțin se sinchisesc de războiul din Algeria. Și eu îți spun că asta-i din cauza lipsei de informații. Dacă-ar ști că...

— Atunci de ce-ți bați joc de afișe, de inscripții și de cei care le pun ?

— Pentru că tu poți să faci și altceva. Să aduci mărturii cu condeiul. Sînt șase luni, a rostit Henri răspicat, șase luni de cînd ești acolo înăuntru. Clasa muncitoare e la douăzeci de mii de leghe sub mări. O altă lume. Du-te să vezi ce se întîmplă acolo. Prin partid ? Demobilizează masele cu buletinele lui de sănătate : totul merge bine, muncitorii sînt vigilenți, partidul a cîștigat voturi etc. Tu nu poți să povestești ceea ce vezi, ce auzi ? Să descrii relațiile dintre algerieni și francezi la nivelul proletariatului ? Aveai intenția s-o faci și ți-o datorai. Să lipești un afiș noaptea...

— Nu mai vorbi de afișele mele, a mormăit Lucien.

Au tăcut cîteva minute. Anna și-a încălțat papucii și a venit să ne toarne cafea.

Ceea ce spunea Henri mi se părea înțelept. Aspectul lui puțin greoi, vocea calmă și joasă adăugau oarecare forță argumentelor. Dar ce mă supăra era că o parte din el se bucura de aceste evenimente, drame sau conflicte. Rămînea pe jumătate spectator, aproape ca cei pe care-i excită

spectacolele lubrice la care privesc fără să fie văzuţi. Fineţea lui psihologică, inteligenţa rapidă se desfătau pe seama lui Lucien.

Fratele meu bea cu lăcomie şi Anna l-a mai servit de două ori. Cînd a terminat şi-a aprins o ţigare şi s-a aplecat spre mine.

— Elise, spune-i lui Henri ce crezi tu.

— Eu, păi...

— Tu, da, nu eşti proastă. Ai oricum ceva de zis.

Am spus-o, cu stîngăcie. Lucien m-a întrerupt.

— Vezi, Henri, nici soră-mea nici eu nu sîntem avocaţi buni. Adineaori mi-ai făcut un reproş. E adevărat, acum şase luni cînd am început — mai mult de nevoie decît de voie — această muncă, m-am exaltat la perspectiva celor ce le-aş putea face. Să aduc mărturii, cum spui tu. Ei bine, astăzi, amice, am renunţat, nu pot. Este un cerc vicios. Toată ziua sînt ca un aparat de filmat care înregistrează imagini. Seara, mă prăbuşesc. Imaginile nu ies din mine. Ca să supravieţuieşti, trebuie să munceşti. Atunci, amîn pe mai tîrziu. Şi cu fiecare zi, mă abrutizez încă niţel. Ştii unde m-au trimis ? La vopsitorie. N-am nici măcar chef să-ţi explic. Ca să mă scîrbească şi ca să plec. Se pare că sap moralul muncitorilor, perturb. Pînă şi delegatul sindical este împotriva mea. Zice că merg prea departe. Dar n-o să plec. Numai că, atunci cînd vin seara acasă, beau litri de apă, mănînc şi mă culc. Un efort intelectual ? Nu-i posibil. În şase luni, e caraghios cît am decăzut. Şi-am să-ţi spun mai mult decît atîta, Henri, dacă n-aş lucra cu algerienii, cu negrii, dacă n-aş fi

cot la cot cu ei, i-aş fi uitat deja. Aş reclama trei franci în plus, sau o jumătate de oră de lucru mai puţin, sau cinci minute de pauză la oră. Dar ei sînt acolo, şi oricît de exploatat şi de diminuat m-aş simţi, sînt un privilegiat în comparaţie cu ei. Ei sînt un carburant fără valoare, o rezervă inepuizabilă. Trebuie să fim vreo trei sau patru în uzină care găsim că au figură de oameni. Tu ai bine-nţeles dreptate : să lipeşti un afiş, să mîzgăleşti un zid, să distribui manifeste, soluţia lenii. Dar cine redactează aceste afişe, cine inspiră aceste manifeste ?

— Tu nu eşti un adevărat revoluţionar, a spus Henri. Nu eşti decît un revoltat, ţi-am mai spus-o. Te pierzi. Nici aşa nu sîntem prea numeroşi şi avem nevoie de tipi ca tine. Trebuie oricum făcut ceva, reacţionat împotriva acestei situaţii.

— Lucrurile au luat o întorsătură proastă, a şoptit Lucien. Oamenilor le e frică. Felul în care sînt traşi la răspundere, justiţia... şi oamenii au trecut de partea cealaltă.

Henri m-a condus. Lăsase maşina în fundătură, în spatele bisericii.

— Şi dumneata, Elise, a întrebat el, te adaptezi ?

I-am răspuns nu ; curînd o să plec acasă, nu ştiam cînd, cu siguranţă de Crăciun.

— Uzează de afecţiunea care o are pentru dumneata ca să-l convingi pe Lucien să plece de la uzină. A ajuns la punctul de ruptură.

— Afecţiunea lui ? am spus eu, sceptică.

— Trebuie să se odihnească o vreme, să caute altceva.

— N-are posibilităţi materiale.

— În sfîrşit, a protestat Henri, cîteva zile, nu e imposibil. Poate să reziste două sau trei săptămîni fără să lucreze. Şi ajutorul de boală ?

Nu i-am răspuns. N-ar fi servit la nimic. Între el şi noi exista un întreg ocean de deosebiri. El nu dădea expresiei „lipsă de bani“ acelaşi înţeles ca noi. Pentru el însemna să te lipseşti de cinema, sau în cel mai rău caz de benzina pentru maşină. La noi era ceva vital pentru că nu exista nimeni nici înainte, nici la spate. Ca Lucien să stea trei săptămîni, două luni fără lucru, ar însemna asfixie. Nu mai eram la bunica. „Se găsesc întotdeauna zece mii de franci“, spunea Henri. Noi nu-i puteam găsi decît în josul unui stat de plată.

— Bietul Lucien. A petrecut ani nefăcînd nimic...

— Trimite ceva bani pentru fetiţă ? a întrebat deodată Henri.

Încurcată, am răspuns că nu ştiam nimic despre asta.

— Dar, am spus eu, Anna ar putea să lucreze. Ar fi o uşurare.

Henri a clătinat din cap.

— Te las aici ?

— Da, e bine.

— El nu vrea ca ea să lucreze. Cel puţin deocamdată. Ştii că ea a venit la mine, aşa, într-o seară, era în mai, cred. Lucien trăia la Paris de vreo şase sau opt săptămîni. Ea şi-a adus aminte de adresa mea. Cum şi cu ce bani ajunsese pînă aici ? A apărut într-o stare de exaltare care m-a impresionat. Voia să-i anunţ lui Lucien moartea

ci. Mi-a lăsat o scrisoare pentru el şi-a plecat. Am căutat-o amîndoi. Lucien era nebun. De spaimă dar şi de o bucurie morbidă pe care i-o stîrnea gestul Annei. Se omora pentru el. Se juca cu viaţa ei. Datorită unui camarad, am găsit-o într-un spital, pentru că n-a murit încă nimeni abuzînd de aspirină. A stat totuşi acolo cîtăva vreme. A cîştigat o dimensiune suplimentară în ochii lui. Sînt foarte, foarte departe de noi, nu crezi ?

— Da, am spus eu, privind uşa căminului pe care noaptea o făcea albastră.

Aceste teritorii îndepărtate îmi rămîneau străine. Ajungeam să regret mediocritatea odihnitoare a Mariei-Louise. Mă temeam de Anna.

— Domnişoară Letellier, n-ai văzut că toate semnalizatoarele din spate sînt montate pe dos ?

Gilles m-a împins încetişor de o parte şi cînd maşina a ajuns în faţa noastră, a stat să-l observe pe maghiar.

— Vezi ?

S-a aplecat spre el.

— Nu, a spus el, aşa.

S-a lăsat jos şi i-a arătat.

— Înţeles ? a spus Gilles.

Maghiarul a făcut semn că nu pricepe cuvîntul ăsta. Gilles i-a întins şurubelniţa.

— Hai, mi-a strigat, o să fiţi în întîrziere. Am intrat iar în maşină. Gilles m-a urmat. S-a ghemuit în spate.

— E prea scurt timpul, nu-i aşa ? N-ai timp să verifici exteriorul ?

— Da, domnule, e prea scurt.

— Bine, a spus el, lasă să treacă semnalizatoarele de la spate. Nu le mai controla.

Reglorul cel înalt a apărut în rama portierei.

— Ce este, domnul Gilles ?

— Plafoanele tale. Nu sînt destul de întinse, de două zile le semnalează controlul.

— Ah ?

Şi-a trecut mîna peste ţesătură şi au apărut cute.

— E adevărat. Dar trebuie să şi vedeţi cît timp mi s-a dat ca să pun asta, a izbucnit el. Habar n-au de meserie, şi pe deasupra, de-o lene...

— Ia spune, i-a retezat-o Gilles, eşti sigur că li se explică bine ce au de făcut ?

— Mai vorbă ! Chiar eu le explic.

— O să mă duc totuşi să văd.

Reglorul a coborît din maşină.

— E rasist, nu-i aşa ? l-am întrebat pe Gilles.

El a trecut peste întrebarea mea.

— Te-aş vedea mai potrivită pentru munca în birouri, mi-a spus. O să mă ocup de asta în ianuarie, după sărbători.

N-am spus nimic, dar m-am gîndit : „După sărbători n-o să mai fiu aici".

Arezki venea spre mine. Am încercat să-l evit, dar el mi-a întins un şomoiog de vată îmbibată cu benzină şi i-am mulţumit.

— Vă văd astă-seară ? La autobuz, ca data trecută. O să ne plimbăm puţin.

S-a aplecat ca să-mi spună la ureche :

— Am să vă spun ceva.

Reglorul se uita la noi. Era în maşina din faţa noastră, însoţit de Gilles care măsura ţesătura de pe plafoane. N-am citit nimic în ochii lui, pur şi simplu mă privea, dar m-am roşit ca şi cum aş fi fost vinovată. Motoarele şi-au încetinit mersul, soneria ne-a eliberat.

— Bine, a spus Gilles coborînd, e timpul. Să mergem. Mănînci la cantină, domnişoară Letellier ?

— Nu, în vestiar.

— Mănînci mîncare rece ?

În seara aceea, Arezki n-a şters-o mai înainte. Cînd m-a văzut că îmi pun la loc placa, a venit în spatele meu şi mi-a spus foarte repede :

— Pe curînd, vă aştept.

Am coborît la Porte des Lilas, ca şi ultima dată. Drumul mi s-a părut lung.

Ne-am înfundat în întunericul străzii Gladiolelor.

— Mergem întîi puţin pe jos ? mă întrebase Arezki.

Mi s-a părut a fi un semn rău.

Era o stradă scurtă, prost luminată. Arezki în haină, cu mîinile în buzunare, cu gîtul între umerii strînşi, şi eu ţinîndu-mi poşeta lipită de şold, mergeam încet. Mă domina cu douăzeci de centimetri. Aşteptam să vorbească el primul. La început a spus nişte banalităţi : frigul, iarna, ce bine e cînd ieşi din uzină. Am răspuns obosită.

— Seara trecută, a spus el, v-am spus de aniversare. Dar sînt născut în luna iulie.

— Ah, da ?

— Da. Voiam să v-o spun, pentru că ascultîndu-vă, am regretat după aceea că v-am spus asta.

— Dar de ce-ați spus-o ?

Arezki a ridicat din umeri.

— Așa. Ca să răspundeți da.

Ajunsesem la colțul străzii. A ezitat încotro s-o luăm. Pînă la urmă, ne-am întors spre bulevardul Serrurier.

— Nu-i nimic grav. Ați fost pentru o clipă cuprins de idei negre, doreați prezența cuiva. Dar nu trebuia să vă scuzați.

— Da, așa e. Vă întîrzii. Aveți poate altceva de făcut în altă parte. Să mergi noaptea, în frig...

Am protestat că dimpotrivă, îmi făcea plăcere. Mi s-a părut că o să mă părăsească la capătul străzii, vedeam drumul imens și întunericul din jur, oamenii înapoindu-se cîte doi, bărbații ducînd pîinea, sticlele, oameni care știau unde merg, acasă, împreună, și care-și vor prelungi atît cît vor voi plăcerea de a-și vorbi.

— Am crezut că mă socotiți vorbăreață sau plictisitoare. Din seara aceea păreți supărat pe mine.

— Eu ? a spus el.

M-a privit. Zîmbea. Asta i se întîmpla rareori.

— Păi cum vreți să vorbim în timpul lucrului ? Și pe urmă, nu vreau să vă produc neplăceri. Dacă am fi văzuți vorbind, ieșind împreună...

Eram pe bulevard, unde mașinile încep în sfîrșit să se rărească, pe acel coridor de lumină format de luminile galbene de neon.

A ghicit că eram mai destinsă și am discutat vesel despre munca noastră, despre colegi și despre banda rulantă.

— Cum de vorbiți atît de bine franțuzește ?

— Norocul, mi-a răspuns.

La Porte de Pantin refugiul autobuzului a apărut deodată în fața mea. Trebuia deci să ne despărțim. Autobuzul a venit imediat. Înainte de a mă urca, după ce ne spusesem bună seara, el mi-a răsfrînt gulerul hainei. Am șters cu pumnul un rotocol pe geamul opac și l-am văzut cum se uita la dreapta și la stînga ca să traverseze.

Oh, lacuri ațipite, poteci înflorite, margini de pădure pline de ferigă, cîmpii de grîu în care iubita așteaptă, mai aurie decît aurul spicelor, pîraie pe care le urmărești în doi. Vechi visuri care au zburat, care au fost îngropate, dar care nu sînt moarte. Iată partea mea : Porte des Lilas, coborîrea spre Pré Saint-Gervais cu fumurile uzinelor care se sting la orizont, stepa periferiilor uscată de frig și aerul viciat, bulevardul pe jumătate pustiu unde mașinile trec atingînd trotuarul, și, lîngă mine, acest bărbat cu care pentru a treia oară, mă las dusă de val, ca și cum la capăt ne-ar aștepta paradisul.

La capăt, era un „bună seara, pe mîine", deja ceva mai afectuos. Fiecare își vedea de drum. Conversațiile noastre timide erau încă greu de legat. Un cuvînt îl putea face pe Arezki, încrezător o clipă mai înainte, să dea înapoi.

Să pîndeşti metamorfoza copacului, să laşi ochii să se plimbe leneş pe drumuri imaginare semnalate de stele, să bei în zori ploaia proaspătă şi seara ceaţa, să-ţi dai întîlnire cu tine însuţi în faţa ferestrei deschise pe un patrat de cer, cu plante în ghiveci, ramuri schiţate, toate astea te fac, fără să vrei, deosebit de cei care nu au timp pentru aşa ceva. Deosebit dar nu mai bun. Dar iată-te, pe viaţă, încărcat cu emoţii şi senzaţii care te încurcă şi, ca printr-un caleidoscop, fiecare eveniment care se iveşte este alungit, deformat, colorat, aranjat.

Mutilată de viaţa mea închistată, de pasiunea pentru fratele meu şi orizonturile limitate, senzualitatea mea pe deplin prezentă şi care nu-şi găsise altă exprimare decît aceste contemplări nocturne şi bucuria mistică a renunţării, a izbucnit la căldura acestei prietenii ascunse.

Pentru a patra oară, Arezki mi-a suflat „astă seară vă văd". Dar a adăugat puţin mai tîrziu :

— Nu la autobuz. O să vă explic. O să luaţi metroul, în direcţia Villette. Veţi coborî la Stalingrad şi veţi aştepta chiar în capul scărilor. De acord ?

Era un discurs lung. Mustafa l-a întrerupt o dată ; maghiarul a trecut printre noi şi Bernier, de la pupitrul lui, ne-a surprins apropiaţi.

Stalingrad nu mai era la margine, era chiar în oraş. Arezki m-a găsit unde-mi ceruse să-l aştept, în mijlocul mulţimii care urca şi cobora scările de piatră.

— Veniţi pe aici.

Circulau mulţi arabi în jurul nostru. Am traversat şi-am luat-o pe strada Aqueduc, prost luminată. M-a condus într-o cafenea mică de sat, supravegheată de o femeie bătrînă aşezată în spatele tejghelei.

— Bună seara, Mémère, a spus el frecîndu-şi mîinile. Merge bine ?

— Bună seara dragă, bună seara domnişoară.

Arezki a ales ultima din cele patru mese acoperite cu muşama.

— Ne-ar fi fost prea frig afară.

— Da.

Dar regretam noaptea şi libertatea de a te plimba fără să te vezi. Aici eram imobili, nu ne puteam mişca decît ochii.

Bătrîna a adus două cafele. Arezki cunoştea locul. Altădată, cînd lucra în cartier, venea să mănînce aici.

— La un electrician. Am făcut multe meserii. Asta nu contează, nu ? Contează ceea ce eşti, nu ceea ce faci.

Am aprobat. N-am îndrăznit să-i spun că erai şi ceea ce făceai. Am vorbit despre Paris. Arezki mi-a explicat geometria lui. L-am întrebat dacă iubeşte Parisul.

— L-am iubit. Acum, nu iubesc nimic.

Ochii îi scăpărau pe obrazul triunghiular. Niciodată nu-l văzusem atît de aproape.

— Iubiţi Algerul ? l-am întrebat zîmbind.

— Nu iubesc nici un loc de pe pămînt.

Cînd vorbeam despre război, privirea i se stingea ; şi-o îndrepta în altă parte şi se silea să fugă

de privirea mea. Bătrîna mormăia de una singură mişcînd sticlele. Era plăcut, ne simţeam la adăpost. Arezki mi-a atins de două ori degetele. Eu m-am retras într-o tăcere care s-a prelungit cînd el m-a fixat zîmbind.

Acum, patroana dădea semne de nerăbdare. Două cafele într-o oră, nu-i aduceau cine ştie ce cîştig. Arezki s-a uitat la ceas.

— Trebuie să mă întorc.

Ne-am trezit afară, unde frigul viu ne-a paralizat buzele. În căldura metroului, Arezki mi-a explicat că o să mă lase aici. O să se întoarcă pe jos, trebuia să vadă un prieten. I-am spus că asta n-avea importanţă. M-a condus pînă pe peron, mi-a dat indicaţii unde să schimb şi a apărut garnitura.. Atunci m-a atras spre el şi m-a sărutat pe obraz, foarte repede. Eu n-am încercat să scap ; el a repetat gestul şi mi-a dat drumul. Am urcat în vagon, apoi, brusc, cuprinsă de dorinţa de a rămîne cu el, mi-am îmbrîncit vecinii şi-am coborît pe peron. Metroul a pornit. Îl văzusem plecînd pe scara din stînga. Am alergat ; am ajuns la capătul scării. Nu era. Unde să mă duc ? În faţa mea se deschideau mai multe coridoare. Pe unul era o tăbliţă „Ieşire". Spusese „mă-ntorc pe jos". Dalele albe ale pereţilor dădeau coridorului un aer de coşmar, ca cel al unui azil, un coridor care-ţi făcea poftă să alergi urlînd.

Am ajuns la intrarea turnantă. Oamenii intrau şi ieşeau. Arezki nu era. Dar, la dreapta, am crezut că-l văd. Nu era el. Am înaintat spre stradă. Între stîlpii metroului aerian erau două maşini mari ale poliţiei şi bărbaţi grupaţi, încadraţi de

sticleţi cu mitraliere. Vedeam spectacolul acesta pentru prima dată. Alţi poliţişti canalizau trecătorii. Nemişcată la picioarele scării, m-am gîndit. Arezki era acolo ? La cîţiva metri de mine, cu braţele ridicate ? Nu era posibil să distingi nimic din cauza nopţii, a perdelei poliţiei. Mi-era frică. Nu puteam înainta. Hainele de ploaie negre, armele la orizontală, negrul maşinilor, ghetrele negre, strălucitoare, noaptea neagră, centiroanele negre, bărbaţii cu păr negru, creţ sau întins. Arezki era acolo, m-am gîndit. Şi am dorit să mă vadă. Dar frica mă paraliza. Totuşi, oamenii care treceau nu păreau jenaţi. Doi din poliţiştii care supravegheau scara m-au privit. Am urcat înapoi cîteva trepte şi m-am întors încă o dată înainte de a trece prin intrarea turnantă. De sus, nu mai vedeam decît roţile maşinilor şi cîteva umbre uriaşe pe stîlpi, unde mitraliera căpăta dimensiunile unui tun.

M-a cuprins dorinţa să alerg la Lucien şi să-i spun tot. Dar m-am întors în camera mea şi m-am lungit pe pat fără să mănînc. Mi-l închipuiam pe Arezki cu braţele în aer. Amănunte de pe chipul lui pe care le descoperisem astă-seară mi-l făceau mai drag.

Totuşi am adormit şi m-am sculat cu întîrziere, dar m-am grăbit atîta să mă fac gata, că m-am trezit în faţa uzinei cu mult înainte de oră. În vestiarul încă gol, scîrţîitul balamalelor, cînd am deschis dulapul, m-a rănit ca o gheară. Mi-am luat repede locul şi m-am aşezat în interiorul unei maşini ca să-i pîndesc pe cei care soseau. Arezki a apărut, încadrat de tunisieni. A stat de vorbă

cîteva minute în tovărăşia lor. Maghiarul s-a căţărat pe bandă fredonînd. M-a văzut, mi-a spus „bună ziua", cuvînt pe care-l învăţase de la Mustafa. Micul marocan ne-a salutat. Daubat şi reglorul s-au oprit lîngă pupitrul lui Bernier care ştergea praful de pe el. Aceste cîteva minute înainte ca banda să se pună în mişcare aveau dulceaţa unei amînări. Îmi închipuiam de fiecare dată minunea imposibilă : pe Gilles ţîşnind cu o baghetă şi un tablou uriaş şi explicîndu-ne, cu frumoasa lui voce severă, metamorfozele la care participă mîinile şi muşchii noştri.

Soneria i-a făcut pe întîrziaţi să alerge. Motoarele porneau, maşinile înaintau, treceau prin faţa noastră fără să se mai întoarcă vreodată şi, învîrtindu-ne în spaţii limitate, potrivit unor gesturi calculate şi măsurate, noi munceam pentru acest sublim scop : producţia.

De mai multe ori, Arezki a căutat fără succes să-mi vorbească. Lunga dimineaţă s-a tîrît fără să schimbăm un singur cuvînt. În mai multe rînduri Mustafa şi Arezki s-au certat. Acesta din urmă părea enervat şi celălalt încerca zadarnic să-l facă să rîdă.

— Du-te, a strigat Arezki, du-te s-o vezi pe fata care e în faţă şi lasă-ne să lucrăm.

Mustafa s-a retras, jignit.

La prînz, potrivit ritualului, Arezki mi-a adus tamponul cu benzină. Am pus jos placa şi ne-am sprijinit de ochiurile ferestrei.

Mustafa a venit la noi. I s-a adresat lui Arezki şi amîndoi s-au îndepărtat spre capătul de sus al benzii rulante.

Îndată ce-a răsunat soneria, m-am îndreptat în grabă pe alee dar, ca să le-o plătesc, m-am oprit lîngă Daubat. Arezki era la cîţiva metri în faţa lui.

— Ei, mica mea elevă, mergem la supă ?

— Da, dar...

Am improvizat la repezeală.

— Dar voiam să vorbesc cu dumneavoastră despre fratele meu.

— Cu mine ? a spus el mirat.

Acum Arezki se pierduse în învălmăşeală. Am renunţat să-l mai ajung.

Daubat îşi scoase haina de pînză şi o agăţă de un cui unde atîrnau nişte foarfeci imense.

— Atenţie, Mohamed, dacă văd că te-ai atins de ele...

Purta o vestă vişinie tricotată de mînă şi pe dedesubt o cămaşă de flanelă maron care-i contura o burtă deja proeminentă.

— Ei, ce-i cu fratele dumitale ?

— Nu suportă vopseaua. Nu-i sănătos. Nu puteţi să cereţi să coboare iar aici ca să lucreze cu dumneavoastră ?

— Eu ? Lui Gilles trebuie să i te adresezi. Cum vrei ca eu... N-are decît să se ducă să vorbească cu doctorul sau cu delegatul sindical...

— Hei, a strigat reglorul care trecea, ce faceţi împreună ?

Daubat a rîs.

— Îmi vorbeşte de frate-său. E bolnav la vopsitorie, ar vrea să schimbe.

Reglorul n-a mai zîmbit.

— E din vina lui. Cînd era cu noi, n-avea decît să stea liniştit. Acum o să-l lase acolo sus pînă ce o pleca.

S-a oprit ca să-şi reaprindă ţigara şi Daubat, mai puţin brutal, a adăugat :

— Eu am vrut să-i explic. Este un tinerel, nu cunoaşte viaţa. I-am spus, lasă-i baltă pe algerieni, nu te amesteca în poveştile lor, fă-ţi treaba ta, nu discuta cu şefii, fără politică aici. Nu m-a ascultat, s-a supărat cu toată lumea, chiar şi cu delegatul sindical. S-au certat chiar aici, înainte de venirea dumneavoastră. Provoacă, provoacă. Oamenii s-au săturat şi şefii la fel. Pentru ei nu e un element interesant, discută prea mult.

— Da, înţeleg. Iertaţi-mă, am spus eu, v-am făcut să întîrziaţi.

— Păi asta nu-i nimic ! Dumneata trebuie să-l potoleşti. Poftă bună.

Am împins uşa vestiarului. Femeile se instalaseră şi locul meu obişnuit era ocupat. M-am apropiat de o muncitoare care-şi pusese picioarele să se odihnească pe bancă.

— Vă rog, puţin loc.

Şi-a tras picioarele şi, fără să mă bage mai mult în seamă, şi-a reluat conversaţia cu colegele ei. Una dintre ele povestea discuţia care-a avut-o cu şeful de echipă.

— Acolo unde eram înainte, a încheiat ea, era încă mai greu.

Profilul ei oferea un desen plăcut, dar colţul ochiului era împînzit de prea multe zbîrcituri. Părul i se ondula în jurul urechilor şi marca ocrul fardului.

— Dar cel puţin, a adăugat ea, nu erau arabi.

M-am roşit, dar nimeni nu se uita la mine. Tocmai atunci a intrat fata care-mi aducea aminte de Marie-Louise. Nu-i semăna prin forma sau trăsăturile obrazului, ci prin privirea liniştită şi îndrăzneaţă, prin mers, în felul în care îşi purta halatul de lucru închis cu o centură lată de lac negru, cu sînii mici care apăreau în relief, cu inelele strălucitoare atîrnate în urechi. A cerut o ţigare şi i-a răspuns celei care o întreba dacă brunetul cel înalt de la vopsitorie i-a plătit o cafea.

— La vopsitorie toţi sînt bruneţi, a rîs zgomotos una din femei.

Celelalte au izbucnit în rîs. Sus, aproape toţi bărbaţii erau africani negri. Fata a ridicat din umeri.

— Credeţi c-o să umblu cu un negru ?

— Ai dat gata totuşi un algerian.

— Ah, ăluia, a spus ea, pînă la urmă o să-i ard o palmă. Se propteşte în faţa mea, se uită la mine, mă fixează. Azi-dimineaţă, a zîmbit tot timpul.

— Se ţin scai după femei.

— Dar brunetul înalt de la vopsitorie îmi place mult.

— Fără zece, a spus cineva.

— Haide, a oftat vecina mea, să-mi fac tencuiala.

Şi-a deschis pudriera. Se străduia cu o grijă care desminţea ironia vorbelor.

Vecina mea a strigat-o pe fată — o chema Didi — pentru că lăsase uşa vestiarului dată de perete.

— Îl pîndesc pe tipul meu, a răspuns ea.

În cadrul uşii, cu halatul înflorat şi fardul auriu, cu cerceii strălucitori jucîndu-i la urechi, ea făcea să renască culorile, moarte aici. Şi această poleială, care oriunde în altă parte ar fi părut ţipătoare, îţi trezea, în această geometrie posomorîtă, gustul de viaţă. Îmi închipuiam privirile, dorinţele pe care le provocau mişcările ei. Cel mai neînsemnat gest al ei avea o prelungire erotică de care părea inconştientă ; se expunea, ca o prăjitură apetisantă privirii unor subalimentaţi şi se sustrăgea foamei lor lacome.

Mi-am potrivit părul cu mîna şi-am ieşit. A sunat reînceperea lucrului. Am alergat cu cei întîrziaţi.

O dată intrată în atelier, totul se termina : mirosurile şi zgomotele te cuprindeau între cleştii lor şi oricît ai fi luptat, pînă la urmă te doborau. Mai ales zgomotele ; motoarele, ciocanele, maşinile-unelte stridente ca nişte fierăstraie şi, la intervale regulate, căderea fierăriilor.

Arezki m-a privit o singură dată, dar ochii lui nu vorbeau, erau absenţi. Ziua s-a dus încet, n-a mai fost decît un reflex alb de-a lungul geamurilor, micul marocan a spus „încă una".

Arezki era departe. Lădiţa lui cu scule stătea pe jos în maşina pe care o controlam. M-am aplecat, am scotocit, închipuindu-mi deodată că era ascuns acolo un bileţel pentru mine. N-am găsit nimic şi-am coborît descurajată. Maşinile se goleau, zgomotele se-ndulceau. Încă vreo cîteva minute şi bubuitul benzii va muri. În ce-l priveşte pe Arezki, i-am recunoscut spatele printre

lucrătorii care ajunseseră deja la uşă. Nici măcar nu mă salutase. Mai păstram încă speranţa să-l întîlnesc pe scară ; apoi la ieşire şi în sfîrşit la autobuz. Dar m-am înapoiat acasă fără să-l fi văzut, singură şi nefericită.

Am înţeles care este semnificaţia tuturor acelor cuvinte : a leşina, a-ţi înghiţi saliva, a avea inima strînsă, de care altădată rîsesem. De fiecare dată cînd Arezki trecea prin faţa mea abia şoptind „pardon", de fiecare dată cînd lăsa să treacă o ocazie de-a fi singur cu mine, mă durea tot trupul.

Dimineaţa sosea împreună cu Mustafa şi nişte tunisieni care lucrau la plafoane. La prînz îmi trimitea prin Mustafa vata îmbibată cu benzină pe care acesta mi-o înmîna cu nişte strîmbături de care nu reuşeam să rîd. Lucra cu cîteva maşini mai departe de cea în care mă găseam eu. Şi seara, cînd mă aşezam la coadă la autobuz, lăsam dinadins să mi-o ia înainte vecinii, în speranţa că-l voi vedea apărînd. Feeria podului Naţional mă lăsa indiferentă şi totuşi ploaia fină şi uşoară transforma în oglindă şoseaua de obicei mohorîtă. Era destul ca cineva să mă lovească puţin, ca să-mi vină lacrimi în ochi. Titlurile ziarelor mă făceau să plîng, ca şi reflectarea mea dezordonată în geamuri, ca şi fiecare mică neplăcere în care aş fi vrut să-mi concretizez nefericirea. Şi la urma urmei, ce nefericire ? îmi spuneam cînd mă apucam să raţionez. Mai întîi de toate, eu trebuie să plec. O voi regăsi pe bunica, pe Marie, camera lui Lucien. Va fi a mea şi-o voi aranja după placul meu.

Porte de la Chapelle. Am mers pe jos pînă la cămin. Un aer sărbătoresc se răspîndea pe toate străzile pe care le traversam. Apropierea Crăciunului transforma vitrinele. Cîrnăţarii şi brutarii îşi iluminau prăvăliile cu ghirlande electrice şi pe geamuri, inscripţii enorme cu vopsea albă vorbeau de ajunul sărbătorilor. Era ceva violent, ţipător, viu, cald. Toate astea mă interesau, mă agitau, mă excitau. O amintire se ridica la suprafaţă : Domnul Scrooge şi acea atmosferă din povestirile lui Dickens în care sînt descrişi nişte curcani enormi şi torturi uriaşe. Domnul Scrooge... Era în vremuri bune. Aveam treisprezece ani şi Lucien şase. Mîncam prost şi nu văzusem niciodată un curcan. Ni-l descria bunica. Citeam cu glas tare pentru ea şi pentru fratele meu. El mă asculta, încremenit. Eu amestecasem totul şi crezusem că această pasiune a lui pentru povestiri mi se datora în parte. Ridicînd ochii după fiecare paragraf, sesizasem şi păstrasem expresia atentă, dăruită, a chipului său. Flatată, cînd de fapt nu mie mi se adresa, orbită şi în culmea fericirii, făcusem greşeala să mă arăt faţă de el ca o mică mamă. Îşi mai amintea oare Lucien de domnul Scrooge ?

Mă lăsam să cad pe patul mic de îndată ce închideam uşa şi, timp de o clipă, toată oboseala comprimată, brusc revenită, mă ţintuia pe pat, incapabilă să mai schiţez vreun gest. Spuneam mîine cînd era vorba să-mi curăţ pantofii sau să-mi spăl halatul. Era prea tîrziu şi mi-era prea rău. Muşchii chinuiţi se răzbunau. Mai spuneam „Arezki“ cu voce tare şi lacrimile se întorceau.

De mai multe ori mi s-a părut că Arezki mă privește. Mă sileam să nu ridic ochii. Maghiarul îmi zîmbea adesea. Acum spunea foarte corect „mulțumesc, pardon, bună ziua, la dracu" ; acest ultim cuvînt îl rezerva lui Bernier.

Dintr-o dată Arezki a fost în spatele meu. Eram lipită de geamuri, scriam în grabă înainte de a arunca foaia pe partea din spate a mașinii și, în momentul acela, el s-a apropiat ; dar Gilles, în același timp, a traversat banda ca să-mi vorbească. Arezki a rămas imobil.

— Domnișoară Elise, a spus Gilles, merge ? Da ? Spune-mi, la plafoanele controlate de dumneata, s-au găsit iar trei rupturi nesemnalate.

Mă impresiona. M-a privit fix cîteva secunde cu privirea lui limpede și pătrunzătoare.

Aplecîndu-se spre mine, a adăugat :

— În ianuarie, am să fac în așa fel ca să treci în birou.

S-a urcat iar pe banda rulantă, s-a ținut de capota mașinii care trecea și a sărit greoi pe alee.

M-am uitat în stînga mea. Arezki își contempla șurubelnița. Mi-auzeam bătăile inimii. Aș fi vrut tare mult să mă îndepărtez, fără să pară că îl aștept, dar picioarele nu înaintau. El s-a apropiat și foarte repede mi-a strigat la ureche :

— O să mă așteptați astă-seară la autobuz ca înainte ? Numai că, ieșiți mai tîrziu, la șase și douăzeci, douăzeci și cinci. De acord ?

Și îndată, a adăugat foarte tare :

— Mașina care vine are un plafon sfîșiat deasupra retrovizorului.

Maşina a trecut şi a venit următoarea. Maghiarul, care cobora, s-a uitat la mine, mirat să mă găsească acolo, nemişcată. Arezki ajunsese la tunisienii care lucrau la plafoane, fără să aştepte răspunsul meu.

Ca să lungesc timpul, m-am spălat de mai multe ori pe mîini. Femeile plecau grăbite, fără să se mai uite cum le arată obrazul. Le aştepta altă muncă, pentru care nu era nevoie să se înfrumuseţeze. Cele mai tinere, sau cele care aveau o întîlnire îşi făceau „tencuirea". Tencuire şi era. Nouă ore de uzină distrugeau şi cel mai armonios obraz.

— Repede la pensie... a oftat vecina mea încheindu-şi haina.

Eu am protestat.

— Ce, a zis ea, n-o să fie începutul vieţii frumoase ?

— O să fie sfîrşitul vieţii.

— Ei şi ? Parcă acuma ce e pentru mine viaţa ? Să alergi mereu, să te uiţi la ceas, să munceşti. O să am timp să trăiesc.

Pendula de la Porte de Choisy arăta şi jumătate. Arezki era deja la rînd, dar puţin mai la o parte. M-am dus spre el. Mi-a făcut un semn. Am înţeles şi m-am aşezat în spatele lui, fără să spun un cuvînt. A venit Lucien. Nu m-a văzut şi m-am făcut că nu-l văd. Şi-a aprins o ţigare şi, cum ţinea chibritul lîngă obraz, i-am surprins profilul uscat, negru din cauza bărbii, osos.

Am urcat în acelaşi lot. Cu neputinţă să dau înapoi, m-ar fi văzut. Am mers în faţă, avînd grijă să nu mă întorc. Arezki nu m-a băgat în

seamă. La Porte de Vincennes unde a coborît multă lume, m-am apropiat de el. M-a întrebat unde aş vrea să cobor în aşa fel ca să putem să ne plimbăm puţin. Am spus: „La Porte de Montreuil". Reperasem în serile dinainte o stradă ca un furnicar în care, mi se părea că o să ne pierdem cu uşurinţă.

A coborît şi l-am urmat. Mă văzuse Lucien? Presupunerea asta mă stingherea. Am traversat şi, privind două cafenele vecine, Arezki a întrebat:

— Bem un ceai cald?

— Dacă vreţi.

Era multă lume şi mult zgomot. Toate banchetele păreau ocupate. Arezki a înaintat în cea de-a doua sală. L-am aşteptat lîngă tejghea. Cîţiva consumatori m-au privit atent, le simţeam ochii şi le ghiceam gîndurile. Arezki a reapărut. Privindu-l cum înainta, am avut un şoc. Doamne, cît era de arab!... Unii din cei de la bandă, puteau da naştere la confuzii cu pielea de culoare deschisă şi părul castaniu. În seara asta, Arezki nu purta cămaşe, ci un tricou negru sau maron care-l întuneca şi mai mult. M-a cuprins panica. Aş fi vrut să fiu afară, în mijlocul mulţimii de pe stradă.

— Nu sînt locuri. Nu-i nimic, mergem să bem la tejghea. Veniţi-ncoa.

M-a împins în colţ.

— Un ceai?

— Da.

— Şi eu la fel.

Un chelner ne-a servit îndată. Am suflat în ceaşcă ca să înghit mai repede. În oglindă, în spa-

tele percolatorului, am văzut un bărbat purtînd şapca salariaţilor de la metrou, care se uita atent la mine. S-a întors spre vecinul lui care îndoia un ziar.

— Eu, a spus el, foarte tare, aş trînti o bombă atomică pe Algeria.

M-a privit iar, cu un aer satisfăcut. Vecinul lui nu era de acord. Preconiza :

— ...să-i vîre pe toţi pungaşii ăştia din Franţa în lagăre.

Mi-a fost frică de Arezki să nu riposteze. L-am privit pe furiş ; era calm, în aparenţă.

— Se pare că o să ne împartă pe echipe, mi-a spus.

Vocea îi era sigură. Deţinea informaţia de la Gilles şi-mi înşiră în amănunt avantajele şi inconvenientele. M-am relaxat. I-am pus multe întrebări şi, în timp ce-mi răspundea la ele, ascultam ce vorbeau oamenii din jurul nostru. Am avut impresia că pe cînd îmi răspundea, urmărea conversaţia celorlalţi.

Cînd am trecut prin dreptul lui spre ieşire, bărbatul care voia să arunce o bombă atomică a făcut un pas spre mine. Din fericire, Arezki era înaintea mea. N-a văzut nimic. M-am tras la o parte fără să protestez şi l-am ajuns afară cu senzaţia de a fi scăpat dintr-o primejdie.

Strada Avron se întindea, scînteietoare, la infinit. Timp de cîteva minute, vitrinele ne-au absorbit.

— Ei, m-a întrebat el ironic, ce mai faceţi ?

— Păi, bine.

— Aveați un aer nefericit în ultimele zile. N-ați fost bolnavă ?

Poți să glumești, Arezki. Ești aici. Astă-seară, nu-ți mai evoc chipul. Ești chiar tu, prezent. Simt chiar dorința, în decorul în care înaintăm, să-ți vorbesc de domnul Scrooge, de curcani. Este o clipă privilegiată, suspendată în chip ireal deasupra vieților noastre cum sînt ghirlandele agățate pe strada aceasta. Să nu vorbești decît ca să rostești fraze ușoare, care să ne facă să zîmbim.

— Trebuie să mă iertați pentru ultimele zile, eram ocupat. Au venit niște rude la mine.

— Am crezut că sînteți supărat. Nu mi-ați spus nici bună ziua, nici bună seara.

Protestează. Mi-a făcut un semn cu capul în fiecare dimineață. Și, la urma urmei, are atîta importanță ? Ar trebui, spune el, să alegem o zi, un loc fix ca să ne întîlnim.

. Consimt. Prăvăliile se răresc, strada Avron scînteiază mai puțin și acolo, în fața noastră, este întunecată, abia luminată. Traversăm. Arezki mă ține de braț, pe urmă își trece brațul prin spate și-și pune mîna pe umărul meu.

— Sînt destul de ocupat zilele astea. Dar luni, de exemplu... Fratele dumneavoastră a urcat în urma noastră. L-ați văzut ?

— L-am văzut.

— Elise, dacă ne-am spune tu ?

Îi răspund că o să încerc, dar că mă tem că n-am să știu.

— Singurul bărbat pe care-l pot tutui este Lucien.

— Asta e, a zis el batjocoritor, iar o să-mi vorbească despre frate-său...

În timpul primei noastre plimbări nu i-am vorbit, remarcă el, despre Lucien.

— M-am întrebat dacă erai în adevăr sora lui. Unde ne-am putea întîlni lunea viitoare ?

— Păi eu nu cunosc Parisul.

— Cartierul ăsta nu-i bun, declară el.

Şi mă face să mă-ntorc din drum. Urcăm iar spre lumini.

— Alegeţi dumneavoastră şi-o să-mi spuneţi luni dimineaţa.

— Unde ? pe bandă ? În faţa celorlalţi ?

— De ce nu ? Ceilalţi îşi vorbesc. Gilles îmi vorbeşte, Daubat...

— Uiţi că sînt un algerian.

— Da, uit.

Arezki mă strînge, mă zgîlţîie.

— Repetă. E adevărat ? Uiţi ?

Ochii lui mă cercetează.

— Da, o ştiţi foarte bine. Nu pot să fiu rasistă.

— Asta o ştiu. Credeam mai curînd dimpotrivă, din cauza lui Lucien şi a oamenilor de felul acesta, că era vorba de puţin exotism, de mister. Acum un an...

Ne reluăm mersul şi din nou mă ţine de umăr.

— ...am cunoscut o femeie. Am... da, am iubit-o. Citea în fiecare zi într-un ziar un foileton cu poze, Pasiunea maurului, care i-a înflăcărat imaginaţia. Amesteca asta cu amintirile tatălui ei care luptase clandestin în timpul războiului cu nemţii.

Tace. Acum sîntem iar în mijlocul mulţimii şi braţul lui Arezki mă stinghereşte. Mi-e teamă de oameni. Pe uşa unui vînzator de ziare, ediţia de seară anunţă : *Reţea a Frontului Naţional de Eliberare dezorganizată la Paris.*

Arezki a citit, pleoapele au clipit puţin.

— Motivele pentru care iubeşti, am spus eu sec, sînt oare vreodată pure ? Trebuie adesea să te mulţumeşti...

— Eu nu, mi-o retează el la fel de sec.

Mergem în tăcere pînă la gura metroului.

— Trebuie să ne despărţim, e tîrziu.

Opresc un „deja" care era să-mi scape.

— Da, trebuie să fiţi obosit.

— Obosit ? Nu.

Ideea asta îi displace.

— Bagă de seamă, spune el încet — şi vocea-i devine afectuoasă — de trei zile, din cauza ta, nu mă culc.

Cînd îmi vede mirarea, rectifică :

— Nu, trebuie spus, nu dorm. Voiam să te văd, şi nu puteam. Nu vreau să-ţi vorbesc în faţa celorlalţi. M-am gîndit să-ţi trimit vorbă prin fratele tău, dar am preferat să aştept. Da, să dorm, nu să mă culc. E o expresie de la noi.

— Vorbiţi foarte bine franţuzeşte, am spus eu, ca să-mi ascund emoţia.

— De vorbit, merge... Cînd scriu, fac multe greşeli.

Un autocar al poliţiei trece claxonînd tare. Arezki mi-a dat drumul. Maşina s-a oprit.

— E frig. Hai, e timpul să ne întoarcem acasă.

Îmi explică unde trebuie să schimb corespondenţele.

— Unde locuiţi ?

Nu răspunde imediat, pe urmă spune :

— Pe strada Jaurès.

Regret întrebarea. Ştiu că a minţit. Urcăm în acelaşi compartiment, ne aşezăm faţă-n faţă.

— Coboară aici, ia-o în direcţia Dauphine, îmi spune simplu, strîngîndu-mi foarte tare mîna pe care i-o întind.

Am petrecut în pat duminica următoare.

Am dormit mult. Citisem undeva că somnul înfrumuseţează.

Luni dimineaţa, Mustafa şi maghiarul au întîrziat. A venit întîi Mustafa şi, apropiindu-se de Bernier care-l pîndea, i-a făcut un salut militar. Bernier şi-a vărsat focul pe maghiar. Dar maghiarul, care căpăta din ce în ce mai multă siguranţă, s-a depărtat şi a intrat într-o maşină. M-a văzut şi mi-a strigat „ohoo" arătîndu-l pe Bernier. Arezki lucra destul de departe şi încă nu mă salutase. De s-ar opri banda ! Să am timp să stau jos şi să mă gîndesc în linişte. Banda nu se opreşte şi gîndurile mele se schimbă în ritmul gesturilor. Asta duce la spaime sincopate. Zăresc silueta lui Arezki şi mă liniştesc. Gîndesc că m-am îmbarcat cu el pe aceeaşi galeră.

Mustafa a venit la noi atunci cînd pentru prima dată în dimineaţa aceasta eram împreună. Arezki l-a îndepărtat sub nu ştiu ce pretext.

— Astă-seară, mi-a spus după asta, nu pot. Amînăm pe altă seară, nu-i aşa ?

Micul marocan m-a îmbrîncit cu bruscheţe. Gilles era în spatele lui. Mustafa s-a întors cu o cutiuţă cu cuie şi-a răsturnat-o în faţa lui Gilles, apoi, fără să catadicsească să le adune, s-a instalat lîngă Arezki.

La rîndul lui, reglorul a intrat în maşină.

— El e, a spus arătîndu-l lui Gilles pe Mustafa care s-a întors. L-am observat o vreme. Uitaţi-vă. Cînd bate cuie, trage de pînză. Şi pînza se rupe.

Gilles l-a dat deoparte pe Mustafa şi i-a luat ciocanul. A examinat atent burletul, plafonul, şi-a început să bată burletul. Mustafa aştepta, strîmbînd din nas şi mormăind în arabă.

Gilles, cu un semn cu capul, l-a chemat pe reglor.

— E obligat să tragă de pînză ca să o bage sub burlet şi-atunci se rupe... Lăsaţi trei sau patru centimetri în plus. Tăiaţi prea exact.

Mustafa s-a ridicat fluierînd.

Gilles a coborît şi reglorul l-a urmat.

— Atunci eu ce fac ? a ţipat Mustafa. Continui sau nu ?

— Continui şi încerci să nu tragi prea tare.

Şi Gilles s-a îndepărtat.

Eram singură în maşină. Arezki o părăsise de cîteva minute. Am ieşit din maşină şi am ocolit-o. Maghiarul punea semnalizatoarele din spate. O oboseală ascunsă îmi reteza muşchii pulpelor. M-am sprijinit cu braţul drept de capacul deschis al portbagajului. Acesta s-a clătinat şi s-a închis. Am auzit ţipătul maghiarului. A aruncat unealta

din mînă şi mai prompt decît mine a ridicat capacul. Dar marginea lui la acest nivel al benzii era încă o tablă tăioasă. Mîna maghiarului, antebraţul, erau pline de sînge.

Am privit fără să spun nimic încheietura mîinii lui tăiată ; şi Mustafa şi marocanul şi un altul, se uitau la fel de prostiţi ca şi mine.

Maghiarul se ţinea de încheietură. Sîngele curgea în voie. A făcut cu degetele gestul de a înoda strîns o batistă pe care-a scos-o din buzunar. M-am mişcat. Am luat batista întărită de murdărie uscată ca să fac un garou provizoriu.

— Veniţi, am spus eu.

A venit după mine. Bernier nu era la locul lui. L-am căutat. Ceilalţi ne priveau şi am fost satisfăcută că m-a văzut Arezki.

— Ce s-a întîmplat ?

Se apropiase Gilles. I-am explicat. A luat din sertarul lui Bernier un bon pentru infirmerie. S-a răzgîndit şi mi-a dat şi-al doilea.

— Duceţi-vă cu el. Nu vorbeşte franţuzeşte.

Am traversat rîndul de maşini. Nimeni n-a fluierat. Maghiarul era impresionant. La primul etaj, cînd am trecut prin faţa urinoarelor, s-a oprit şi mi-a spus „pipi". Învăţase şi cuvîntul acesta.

L-am aşteptat în faţa uşii. Nu mai ieşea. M-am neliniştit, mi-am închipuit că i-a venit rău şi, pentru că nu era nimeni la îndemînă, ca să văd ce s-a întîmplat am deschis uşa. Mirosea tare, ca într-un grajd. Ţi se-ntorcea stomacul. Maghiarul se spăla. Trăsese o pulpană a cămăşii, o udase în apa care curgea în urinoare şi-şi freca palmele mîinilor.

I-am făcut semn „repede, repede". El a zîmbit şi mi-a arătat o palmă aproape albă.

Pe peretele mîzgălit cu cărbune, erau inscripţii revendicative gravate cu cuţitul.

„Cinci franci ai noştri."

„Duşuri."

„P.C. la putere".

Puţine din ele erau obscene.

— Repede, i-am spus iar maghiarului care acum îşi spăla faţa cu aceeaşi pulpană udă.

Pe peretele din dreapta era gravat, cu litere tremurate, scrise desigur în grabă : „TRĂIASCĂ IGERIA"

Era, bineînţeles „Trăiască Algeria" şi te impresiona faptul că autorul nici nu ştia să scrie ceea ce voia să glorifice în acest fel. Mi-am amintit pancarta lui Mustafa, „Nu ati geţi". Aş fi vrut să vorbesc despre toate acestea cu Arezki.

I-am explicat infirmierei cum se produsese accidentul şi l-am lăsat pe maghiar aşezat pe un scaun, privind ceainicul care cînta. Ochii lui exprimau o totală satisfacţie. Cu siguranţă se felicita că se spălase ca să pătrundă în această încăpere albă şi caldă. Infirmeria era, pentru toţi bărbaţii aceştia aruncaţi din uzină în cămine, barăci sau într-un hotel sordid, o imagine a bucuriei de a trăi, un lux pe care şi-l puteau oferi din timp în timp.

M-am întors în atelier şi i-am dat lui Bernier bonul ştampilat de infirmieră.

— Ce are ? m-a întrebat el.

— Cred că o să-l trimită la spital.

— Străinii ăştia, a oftat el, au o îndemînare deosebită să se accidenteze.

— E din vina mea. Am închis fără să vreau capacul.

— Va trebui să faci un raport în caz de oprire. L-am pus pe Daubat în locul dumitale. Du-te.

Mustafa, Daubat şi încă cîţiva au venit să mă întrebe. A venit şi Arezki. Am schimbat între noi o privire fără semnificaţie. Ochii lui, foarte schimbători, exprimau de minune stările succesive prin care trecea şi avea, în mod deosebit, o anumită privire neutră şi indiferentă care ucidea orice încercare de apropiere.

Să mă destăinui fratelui meu ? Ce proastă eram. Ştiam bine că n-aş putea să-i spun nimic. Cuvintele nu ar trece de buze. Şi ce să spun ? În rezumat, strîns în cuvinte, totul se reducea la patru plimbări în noaptea Parisului, la nişte apropieri temătoare şi la nişte uriaşe înflorituri brodate de mine însămi în jurul a toate acestea.

Bernier a adus un algerian ca să-l înlocuiască pe maghiar. Reglorul s-a deplasat de mai multe ori ca să-l supravegheze pe Mustafa şi plafoanele.

Descoperisem de multă vreme ostilitatea subterană dintre lucrători. Francezilor nu le plăceau de loc algerienii şi străinii în general. Îi acuzau că le fură munca şi că nu ştiu s-o facă. Truda comună, sudoarea comună, revendicările comune erau, cum spunea Lucien, „palavre“, „lozinci“. Adevărul era în „fiecare pentru el“. Cea mai mare parte aduceau la uzină ranchiuna şi neîncrederea personală. Nu se putea să fii de acord cu raziile de afară şi pentru fraternitatea muncitorească cînd intrai în cuşcă. Uneori asta izbucnea şi fiecare îşi lua drept paravan rasa şi naţionalitatea lui ca să atace

sau să se apere. Delegatul sindical se interpunea fără convingere. În ziua în care îmi adusese timbrul și legitimația, îi mărturisisem mirarea și deziluzia mea.

— A fost atîta barbarie între ei, îmi răspunsese el fără să se lase impresionat.

Chiar și el vorbea de „africanii din Algeria", de „arabi infecți" și nu-i ierta că nu participaseră la greva pentru cinci franci în plus.

Banda s-a oprit și-a răsunat soneria. Mustafa mi-adusese tamponul cu benzină pe care i-l încredințase Arezki. Era un semn. Nu voia să-mi vorbească.

Mi-am luat haina și-am plecat spre Porte d'Italie. Simțeam nevoia să umblu și să vorbesc cu voce tare. Pale de vînt violente îți zbîrleau părul și-ți biciuiau pielea feței ; fete frumoase în mantouri călduroase pe care, culmea nedreptății, frigul și hainele de iarnă le făceau mai drăguțe ; algerieni cu mers ca de rață, îmbrăcați cu vestoane de primăvară cu gulerul ridicat ; sticleți la gurile metroului care verificau identitatea ; și vitrinele, de la marile magazine pînă la merceriile dărăpănate, cuprinse de febra ghirlandelor și gătelilor colorate și luminoase. O mare mulțime fericită, bine hrănită, care-și lua în noiembrie pantofi îmblăniți și mantouri dublate, în august vacanță la mare, și la Paști îmbrăcăminte de primăvară, o mulțime care-și cîștiga cu sudoarea frunții vacanțele, mergea, se așeza la mesele cafenelelor și cobora tare de tot pleoapele cînd, în apele sale teritoriale, se strecurau niște neliniștitoare specimene prost hrănite, care-și păstrau și în noiembrie hainele de la

Paşti şi care, cu toată sudoarea frunţii lor, nu-şi cîştigau decît pîinea. Din fericire, aceste specimene se îngrămădeau în cartierele rezervate — baracamente, hoteluri mizerabile — şi în comunităţi. Algerieni, spanioli, portughezi şi francezi bineînţeles. Şi aceştia din urmă, se împărţeau în diverse categorii : alcoolici, leneşi, tuberculoşi, degeneraţi. Ghetoul are o parte bună. Dar oameni de felul acesta reuşeau să se strecoare lîngă tine, în metrou, la cafenea, şi pe deasupra erau gălăgioşi. Nu mai ştiau în ce direcţie merg, sau beau urît. Şi uneori în aceste caricaturi ale omenirii, în aceste trupuri suferinde, mutilate de mizerie, în aceste camere întunecate, reci, între rufele murdare şi rufele puse la uscat, unul din aceste deşeuri purta în el, ca prin minune sau ca din întîmplare, scînteia, flacăra, lumina care-l va face să sufere încă mai mult. Mintea respira aici ca şi aiurea, inteligenţa se dezvolta sau murea, strivită.

Gîndurile acestea, frigul, şuviţele de păr care-mi zboară pe gît, lipsa lui Arezki, sîngele maghiarului şi mirosul uzinei, cele patru ore la bandă care mă aşteaptă, scrisoarea bunicii pe care n-am citit-o încă, tot amalgamul acesta, reprezintă viaţa. Cît era de liniştită cea dinainte, viaţa puţin ştearsă, departe de adevărul sordid. Era simplă, animală, bogată în gînduri imaginare. Spuneam „într-o zi..." şi mi-era deajuns.

Am văzut această zi, am văzut adevărata viaţă, amestecîndu-mă cu celelalte fiinţe omeneşti şi sufăr. „Nu eşti combativă", ar spune Lucien.

O dorinţă fizică de a sta de vorbă cu el m-a făcut să mă întorc din drum. Am ajuns în faţa

cantinei. Ieşeau nişte bărbaţi. A apărut Gilles, m-a recunoscut, i-am spus că-l aştept pe fratele meu.

— Ia te uită, nu l-am văzut la prînz. Aşteaptă-mă aici, mă-ntorc.

A trecut un contramaistru. Era unul voinic care purta pălărie. Văzut de departe mă speriase. Am avut timp să-i examinez obrazul şi l-am găsit mult mai puţin înfricoşător.

— Nu, a spus Gilles care se întorcea. Nu-i aici. Mănîncă la masa din faţa mea şi am impresia că n-a venit azi.

M-a întrebat ce mai fac, i-am răspuns că bine şi m-am întors la uzină.

Didi, fata cea drăguţă, stătea în mijlocul vestiarului, sub becul electric şi, cu capul ridicat spre slabul izvor de lumină, îşi dădea cu ruj pe buze. M-a văzut şi m-a strigat.

— Dumneavoastră sînteţi sora brunetului înalt de la vopsitorie ? E bolnav sau nu mai vine de loc ?

Îngrijorarea m-a împins pînă la camera lui chiar în seara aceea. Vederea Annei mă stingherea, dar am trecut peste asta şi-am bătut la uşa lor. Ea mi-a deschis.

Lucien era pe pat, sprijinit de tăblia de lemn, şi discuta cu Henri, aşezat la celălalt capăt.

— Ce-am spus eu ? a anunţat fratele meu cu o voce răguşită. A venit ! Ce-i, mi-a strigat el, ţi-a fost frică ? M-ai crezut mort ?

— Nu. Dar văd că eşti bolnav.

— Ei asta, bolnav... Am răcit, proasto. Dar mîine, mă duc la treabă.

— Atunci, dacă totu-i bine, plec.

— Stai jos cinci minute, a zis el. Bine, e rîndul tău, Henri.

Henri a citit niște hîrtii pe care le avea în mînă. Era o povestire, inspirată lui Lucien de condițiile de muncă, de metodele la care era martor.

— Foarte bine. O s-o dau lui Glottin care o s-o publice în numărul viitor sub forma unei „scrisori primite".

— Crezi în puterea cuvîntului ?

— Cred în puterea semnăturii publice, a spus Henri pe un ton sec.

— Păi Glottin nu-i un fost P.C. ?

— Ba da, și ce-i cu asta ?

— Nimic, a spus Lucien. A oftat, și-a dres glasul de mai multe ori... Oamenii ăștia, după ce au părăsit partidul, nu mai sînt nimic. Partidul îi vertebrează. Ieșiți de aici, se întorc la starea de ectoplasmă.

— O să mai vorbim despre asta altă dată, vrei ?

— Vreau. Anna, dă-mi o lămîie.

Anna s-a ridicat, a tăiat o lămîie în două și i-a adus-o.

— Cu asta te îngrijești ?

Cînd puneam astfel de întrebări, vocea mea avea, fără să vreau, o rezonanță neplăcută, ironică și certăreață.

El s-a întors spre scaunul meu. Zîmbea radios.

— Și arabul tău ? E bine ?

Spusese cuvîntul din dorința de a fi vulgar și ca să mă lovească.

— Azi-dimineață, a fost un accident !

Am povestit despre rana maghiarului, foarte repede, ca să-i schimb subiectul.

Mi-era rușine din cauza lui Henri și mai mult din cauza Annei.

— Ești tot la Paris, Elise ? Ai hotărît să rămîi ?

— Nu, o să plec la sfîrșitul lunii, de Crăciun.

Lucien a pus jos lămîia.

— Pleci la sfîrșitul lunii ?

— Am vești de-acolo. Trebuie să mă întorc.

Voiam să-i trezesc mustrări de conștiință, simțeam dorința să-i tulbur viața îngrădită în care se închisese ca într-o cameră, deschisă numai către marile mase de oameni, război, condiția proletariatului și zidită în partea dinspre două ființe, fetița lui și Marie-Louise. Voiam să mă răzbun pentru cuvintele lui. A înțeles.

— Arezki o să te regrete. Ai știut să alegi, este tipul cel mai bine din tot atelierul, poate chiar din uzină. El și Gilles. Doar că Gilles... Da, cel mai bine. Dar are un caracter imposibil. Am lucrat cu el, îl cunosc. E susceptibil, bănuitor. Și Gilles îl apreciază.

— Mi-ar place să stau de vorbă cu Gilles ăsta al tău, a intervenit Henri.

Lucien părea că vrea s-adoarmă.

Henri se ridicase și se întindea.

— Îți las ziarele și manifestele. Dacă găsești cîțiva tipi care să le-mpartă...

— Da, dintre cei care lipesc... Vezi că servesc şi ei la ceva ?

Anna a ieşit cu Henri. Voia să cumpere medicamente pentru fratele meu. După ce au închis uşa, Lucien şi-a rezemat capul de pernă şi mi-a spus :

— Veşnic vrea să întîlnească pe cîte cineva.

A adăugat :

— E un salonard.

Mă temeam să rămîn singură cu el. Nu ştiam cum să aduc vorba şi să nu spun nimic nu puteam.

— Te-a căutat cineva la prînz.

Eram conştientă de prostia mea.

— Cine ? a zis el, interesat.

— Fata care controlează broaştele. Una brunetă, drăguţă.

— Da, da, ştiu. Ah, a spus el cu ochii închişi, o fată fără complicaţii.

S-a ridicat şi şi-a căutat ţigările. Negăsindu-le, s-a lăsat iar pe pat.

— Eu am pretenţii mai mari.

N-am răspuns nimic. Henri plecase, eu rămăsesem, el dormea pe jumătate şi-mi urmărea greu vorbele.

— Şi-apoi...

A făcut o pauză lungă. Cînd a reînceput să vorbească, vocea-i era nedesluşită, încleiată de somn.

— Sînt oameni care poartă în ei arma care ucide dragostea şi care este însăşi excesul de dragoste. Îşi scurtează viaţa prin felul lacom şi devorator în care iubesc.

— Ei, filozofezi ? i-am spus rîzînd.

— Da, o iau razna.
A deschis ochii.
— Cît e ceasul ?
— Plec, e opt şi jumătate. Îngrijeşte-te, Lucien. Ai slăbit, eşti palid.
— Nu mai începe iar !...
S-a ridicat în picioare. Anna se întorcea.
— Uite, a spus ea.
Şi a pus pe masă o pungă în care erau medicamente.
— Cît au costat toate astea ? a întrebat fratele meu.
— Trei mii şi... Henri mi-a împrumutat bani.
— Henri ?... La urma urmei, bine-a făcut, a adăugat el. Începe marea circulaţie a averilor.
Ajunsesem la uşă şi i-am privit. Cercul de lumină al becului îi înconjura ca un proiector. Nu s-au mişcat cînd am apăsat pe clanţă. O dată plecată, vraja lor se va ţese din nou.

Maghiarul revenise la lucru cu încheietura mîinii stîngi bandajată. Din nou înşuruba semnalizatoarele de la spate.
— Cum e ? îl întreba Mustafa de cîte ori îl întîlnea.
— Bine, spunea celălalt.
Un ochi de geam spart lăsa să treacă aerul rece şi Bernier ne-a spus să punem un carton pînă ce va fi înlocuit.
— E spart de un an, a spus cineva.

Maghiarul lucra cu haina de la costum închisă la toţi nasturii ; gulerul i se lustruise de jeg. I-am spus lui Mustafa.

— De ce nu-şi ia o salopetă ? Şi dumneata la fel.

— O ce ? Ce-i aia ?

— O salopetă, am repetat. O bluză şi un pantalon de pînză ca a lui... Daubat, de exemplu.

— Eu unul nu port salopetă, a spus el, şocat.

Arezki a apărut tocmai cînd el cobora din maşina pe care o verificam.

— Astă-seară, îţi convine ? Ne vedem ?

I-am răspuns că n-o să pot. Am spus asta pe un ton sec, apoi am ieşit şi m-am dus la maşina următoare. N-a căutat să mă mai întîlnească pînă la prînz. Atunci mi-a adus chiar el tamponul cu benzină. Am rămas fără glas ; s-a dus spre Mustafa.

Daubat venea pe alee cu nişte cartoane vechi de ambalaj. A pus unul lîngă mine. Era pentru ochiul de geam spart.

— Le-am făcut pe jumătate treaba. Nu mai au decît să-l taie şi să-l pună. Nu mergeţi să mîncaţi ?

— Tocmai coboram.

— Ce nu e în regulă azi ? Frigul ? Treaba ? Au fost greşeli ?

Ca să-i fac plăcere, i-am cerut sfaturi. Am coborît împreună. Îmi convenea pentru că în felul acesta nu treceam singură pe lîngă băieţii de la montat broaştele care zbierau cînd treceai ; ei

mîncau în atelier, cu toate că era interzis, și după asta se culcau în mașini.

Daubat mi s-a plîns de ritmul accelerat care nu permitea un lucru făcut cu grijă.

— Și pe deasupra, sînt prea mulți străini, nu știu să lucreze și nu este timp să-i înveți. Mîncați la vestiar ? Feriți-vă de mîncarea rece adusă în pachet.

Banca — banca mea — era liberă. Puteam să mă bucur din plin de clipa asta. Zidurile dispăreau, banca lua proporții uriașe, trupul meu la fel. Trebuia să suferi cinci ore în picioare ca să simți voluptatea de a sta la orizontală, fără să auzi decît șoaptele micului grup de femei. Munca, oboseala, foamea, zgomotul supuneau trupul unei torturi ; stomacul, picioarele, tîmplele, ceafa, aceste patru puncte cele mai vulnerabile, se topeau, dîndu-ți impresia unui unic membru dureros. Salivația în timp ce mestec pe-ndelete prînzul adus în hîrtie, iar pleoapele clipesc a somn și o toropeală călduță mă învăluie de la picioare pînă la mijloc, aceasta era bucuria incomparabilă pe care mi-o ofeream în fiecare zi.

Și în timp ce mîncam, am simțit în gură gustul ceaiului cald pe care Arezki și cu mine îl băusem împreună la fiecare întîlnire. Parfumul lui s-a amestecat cu gustul pîinii, impregnînd-o puternic și a început să-mi pară rău că l-am refuzat de dimineață. Eram cu atît mai sensibilă la plăceri, chiar modeste, cu cît erau mai rare. Cei care au totul și care consideră bunăstarea ca ceva ce li se datorează, sau care n-o mai iau în seamă de loc, pentru că este ceva prea obișnuit, nu cunosc

această impresie, asemănătoare beţiei, care te cuprinde pentru că ţi-e cald după ce ţi-a fost frig, pentru că mănînci bine, pentru că ai băut o cafea. Toate problemele se destramă, o senzaţie de putere te năpădeşte. Te crezi dintr-o dată de neînvins pentru că ai stomacul plin sau picioarele uscate.

Femeile tăcuseră. Tocmai intrase o lucrătoare, roşcată, nu prea frumoasă, cam slabă şi nici prea tînără. Şi-a deschis dulapul, a cotrobăit prin lucruri şi după ce a pus la loc lacătul, a strecurat cheia în sutien.

— Ce mai faci, Irène ? a întrebat o femeie.

— Tu ce mai faci ?

Vorbea ca o fumătoare inveterată. Vocea păstra o rezonanţă la sunetele joase pe care le prelungea, dîndu-le o notă senzuală. Era singurul ei farmec, pentru că obrazul, numai unghiuri aspre, nu te impresiona de loc plăcut.

Irène a ieşit. În grupul de femei s-au auzit şoapte. Am prins o frază :

— ...umblă cu algerieni.

Era expresia folosită obişnuit : a umbla cu, urmată totdeauna de plural. Şi era ocara cea mai gravă : umblă cu algerieni, umblă cu negri...

O clipă, m-am închipuit făcînd confidenţe acestor femei. Aş sta pe aceeaşi bancă cu ele, le-aş spune : e curios, ce părere aveţi ? Am avut cîteva minute de satisfacţie vanitoasă cînd i-am spus nu lui Arezki. Dacă aş putea, aş lua înapoi acest refuz. Sînteţi într-un fel amestecate în acest nu. Mi-e frică de voi toate. Dar ceaiul cald, contactul

mîinii lui cînd ne despărțim și mersul prin noapte, nu pot să renunț la toate acestea.

Mîine, ele vor spune despre mine „umblă cu algerieni". Cuvintele acestea evocau case de rendez-vous mizerabile în care aceeași femeie trece pe rînd în brațele multor bărbați.

El lucra cît mai departe cu putință de mine. Se întîmpla totuși să fie în întîrziere și ne întîlneam, totdeauna înconjurați de ceilalți tovarăși.

— Încă două !

Micul marocan se simțea ușurat. M-am simțit pe dată tristă și-am văzut în fața mea o imensă groapă fără fund.

Sosea ultima mașină. Arezki a coborît.

— Să notați : pînza plafonului ruptă. Cînd am pus retrovizorul am tras tare.

— Am aranjat, l-am decomandat pe fratele meu și pot să te întîlnesc.

— Ah ?

A rămas surprins. Spusesem atît de repede fraza asta încît mă întrebam dacă a auzit bine.

Maghiarul, Mustafa și micul marocan au venit lîngă noi. Arezki m-a împins repede în mașină.

— Ascultă-mă iute. Iei metroul. Da ? pînă la Stalingrad. Cobori, te așezi și mă aștepți fără să pleci de pe peron. Cît aștepți, citești, cu ziarul desfăcut în fața ta. Dacă sînt oameni de aici care coboară, nu te vor recunoaște.

I-am urmat instrucțiunile. Ne-am întîlnit pe peronul stației Stalingrad unde dispărusem cu totul sub foile mari ale unui ziar. Asta l-a făcut să rîdă. A bătut cu degetul în hîrtie și mi-a spus că vom merge la Ternes.

— Aproape de Étoile. Cred că e un cartier bun.

Arezki era foarte îngrijit îmbrăcat. Purta o cămașă albă, o cravată ascunsă sub fular, și costumul lui maron, lucios de uzură, era de o curățenie desăvîrșită.

Am văzut în sfîrșit Parisul noaptea, cel de pe ilustrate și calendare.

— Îți place ?

Arezki se distra. A propus să mergem pînă la Étoile, ca să ne întoarcem după aceea pe celălalt trotuar. Părea simplu să te topești și să devii tu însuți un element din decor. Să ai conștiința că ești la locul tău în acest oraș frumos, să fii integrat, să fii ca și, să fii în...

Am vorbit cîtva timp despre accidentul maghiarului. Și unuia și celuilalt ne era frig. Arezki arunca cîte o privire spre cafenelele pe lîngă care treceam. „Se teme desigur să nu fie scump. Leafa este peste trei zile și ca și mine trebuie să fie aproape lefter."

Coborînd spre Ternes mi-a spus: „ți-e frig", și-am intrat într-un local unde terasa era încălzită. El a preferat însă să mergem înăuntru, a ales două locuri și a comandat două ceaiuri. Se întîmpla mereu la fel. Vecinii ne priveau în tăcere cîteva secunde și era ușor să le ghicești gîndurile. Încercam să-mi spun : „Ei și, sîntem în Paris, orașul proscrișilor și fugarilor din lumea întreagă ! Sîntem în 1957. O să-mi pierd cumpătul pentru cîteva priviri ? Sîntem un obiect de scandal în acest cartier frumos. Poți să le-o reproșezi acestor oameni ?"

...Dar ce face poliția ? Să vezi un tip din ăștia așezîndu-se lîngă tine, într-un local serios, unde ți-ai dat întîlnire cu o fată frumoasă pe care o însoțești mai tîrziu cu mașina ta parcată în imediata apropiere, să vezi un arab însoțit de o franțuzoaică ! — e franțuzoaică și fată în casă cu siguranță, se ghicește după înfățișare. Sîntem în război cu indivizii ăștia... Ce face poliția ? Nu, nu să-i facem să sufere, sîntem umani. Există lagăre, domicilii obligatorii. CU-RĂ-ȚI-REA Parisului. Poate că ăsta are o armă în buzunar. Toți au...

Fiecare privire spunea așa. Ceaiul își pierduse parfumul turburător din vestiar. Mi s-a părut fără gust și-am observat nerăbdarea lui Arezki. Mi-a făcut semn și-am ieșit. Mai tîrziu mi-am dat seama că nu avea încredere, deseori fără motiv, în cei care-l priveau cu insistență. Vedea peste tot poliția și se temea de provocatori.

În întunericul dens al străzilor transversale, pe care am apucat, eram plină de curaj. Mergeam fără grabă, puțin contractați de frig. Arezki pierduse felul rezervat de a fi, care mă derutase în primele seri. Mi-a repetat cuvîntul „noroc" cînd am remarcat cît de bine vorbea limba noastră.

În spatele unui geam, la parterul unei clădiri pe colț, am văzut o pisică care privea în stradă. Arezki a început să rîdă.

— Numai o pisică este în stare să se așeze după un geam. Cînd eram acasă, aveam o pisică. Eram nebun după ea, dar fugea mereu. Mă întreb acum cu ce trăia, ce mînca, nu existau resturi niciodată. Ce vrei să-ți povestesc ? mi-a spus,

cînd l-am întrebat despre copilăria lui. Mizerie, mizerie, mizerie.

Avea un frate, descurcăreț și voinic, care, plecat la Alger, lucrase pe rînd ca băieș, hamal în port, negustor de gogoși. La vîrsta de treisprezece ani, Arezki se dusese după el și fusese și el băieș. Noaptea dormea în stabilimentul băilor. O vreme cărase bagaje, dar, datorită fratelui său, nu-i fusese foame niciodată. La baie, cunoscuse un compatriot, un tînăr burghez care-și vînduse tocmai toate bunurile și le dăduse partidului, încă în ilegalitate. Mica flacără care strălucea în ochii lui Arezki, omul acesta a întrezărit-o și a întreținut-o. De atunci, din plăcerea de a înțelege și de a ști, Arezki se dedicase studiului de unul singur, anarhic. La început fratele lui l-a încurajat, apoi, într-o zi, după o ceartă, l-a trimis în sat la ei. Mai tîrziu, a fost Franța și necesitatea de a supraviețui.

— Nu m-am mai întors acolo de șase ani.

Am rămas mută, mă gîndeam la scrisoarea Annei.

Arezki m-a privit rîzînd, ca și cum și-ar fi bătut joc de mine.

— Dacă începem să ne povestim fiecare necazurile...

— Ale noastre, am spus eu, nu se pot compara cu ale voastre.

— Da, așa cred și eu.

După un moment de tăcere, a reluat :

— Dacă păstrăm bine secretul, ne putem întîlni aproape în fiecare seară.

cînd l-am întrebat despre copilăria lui. Mizerie, mizerie, mizerie.

Avea un frate, descurcăreț și voinic, care, plecat la Alger, lucrase pe rînd ca băieș, hamal în port, negustor de gogoși. La vîrsta de treisprezece ani, Arezki se dusese după el și fusese și el băieș. Noaptea dormea în stabilimentul băilor. O vreme cărase bagaje, dar, datorită fratelui său, nu-i fusese foame niciodată. La baie, cunoscuse un compatriot, un tînăr burghez care-și vînduse tocmai toate bunurile și le dăduse partidului, încă în ilegalitate. Mica flacără care strălucea în ochii lui Arezki, omul acesta a întrezărit-o și a întreținut-o. De atunci, din plăcerea de a înțelege și de a ști, Arezki se dedicase studiului de unul singur, anarhic. La început fratele lui l-a încurajat, apoi, într-o zi, după o ceartă, l-a trimis în sat la ei. Mai tîrziu, a fost Franța și necesitatea de a supraviețui.

— Nu m-am mai întors acolo de șase ani.

Am rămas mută, mă gîndeam la scrisoarea Annei.

Arezki m-a privit rîzînd, ca și cum și-ar fi bătut joc de mine.

— Dacă începem să ne povestim fiecare necazurile...

— Ale noastre, am spus eu, nu se pot compara cu ale voastre.

— Da, așa cred și eu.

După un moment de tăcere, a reluat :

— Dacă păstrăm bine secretul, ne putem întîlni aproape în fiecare seară.

dată. Din ipocrizie, am stat țeapănă. Mi-a dat drumul, m-a luat de mînă și, cu părere de rău, am spus adio piațetei.

Contactul mîinilor noastre mă liniștea. E-adevărat că el vorbea firesc și pe un ton neutru, comparînd clima diferitelor orașe în care locuise, dar am ghicit că reținerea mea l-a dezamăgit.

— Cînd ești liberă ? m-a întrebat.

Întrebarea nu mi-a plăcut.

— Care din noi nu este liber ?

Am spus asta cu o voce seacă. S-a oprit, m-a străpuns cu privirea și mi-a răspuns dur :

— Am crezut că ești o femeie deșteaptă.

Și-a reluat mersul, cu mîinile în buzunare, în timp ce eu, încurcată, nu mai știam ce să zic.

— Ce frig, ce frig este.

Speram să mă ia iar de mînă.

El a zîmbit ironic.

— Ce frig, sigur. Ar fi trebuit să stăm într-o cafenea. Dar într-o cafenea cu un arab... e jenant. Se uită lumea la tine. Străduțele întunecoase sînt mai discrete.

— Îți pierzi timpul. De data asta tonul vocii mele îmi plăcea. Nu vorbești despre mine, nu mă simt vizată de ce-ai spus, și o știi prea bine.

Furia mea i-a plăcut. Eram în fața vitrinei unui magazin de încălțăminte și neonul galantarului proiecta pe fețele noastre o licărire lucitoare. Arezki s-a destins și m-am trezit în brațele lui.

În timpul celor cîteva secunde cît a durat contactul plăcut și cald, gîndul meu s-a desprins și

mi-am imaginat înspăimîntată că s-ar putea ca într-o seară să mă sărute așa în public.

— Nu vorbi nimănui de plimbările noastre. Mîine seară, să mă aștepți ca astă seară, la Stalingrad, cu un ziar.

Ne pregăteam să traversăm ca să ajungem la gura metroului, cînd Arezki m-a tras înapoi.

— Stai.

S-a retras spre întunericul unei arcade și s-a uitat atent la trei bărbați care se plimbau prin fața scării.

— Să ne despărțim aici, a spus Arezki. Pe mîine, întoarce-te repede acasă.

— Dar de ce ? Și dumneata ?

Mi s-a părut nerăbdător și m-a asigurat că nu era nimic, dar că trebuia să ne despărțim. N-am insistat. Privirea lui trecea peste mine. L-am părăsit și-am traversat. Trecînd prin fața celor trei bărbați am încetinit pasul și i-am examinat. În comportamentul lor nu mi s-a părut nimic anormal. Păreau că așteaptă. Dar cînd am ajuns la jumătatea scării, m-am oprit și am urcat din nou treptele ca să-l observ pe Arezki. Silueta lui subțire dispărea pe strada din stînga. Unul din bărbații care erau la gura metroului m-a studiat rapid și și-a reluat acel du-te-vino în jurul balustradei, fără să se mai intereseze de mine.

Era aproape unsprezece cînd am ajuns în camera mea. Am mîncat niște fructe și am întîrziat îndelung în fața oglinzii pusă deasupra chiuvetei. Căutam acolo o schimbare care nu era vizibilă.

Cînd ne-am întîlnit la stația Stalingrad, Arezki a declarat că nu ne mai ducem la Ternes, nu era un cartier bun.

— Mergem... la Trocadero.

Am fost la Trocadero. Am revenit chiar, în acest loc, peste două zile. Ne-am plimbat prin grădini în care ceața înghețată ridica în jurul nostru ziduri protectoare.

Am fost la Operă și-am făcut de mai multe ori înconjurul clădirii.

Am traversat poduri.

Ne-am pierdut pe străzile cartierului Saint-Paul.

Am urcat bulevardele în jurul axei Saint-Augustin.

Plecați din Vaugirard, ne-am trezit la Porte d'Auteuil.

Strada Rivoli am străbătut-o în ambele sensuri.

Și bulevardul Voltaire și bulevardul Temple și străduțele din spatele lui Palais Royal. Și Trinité și strada Lafayette.

Nu ne întorceam niciodată în același cartier. Un fapt banal, un grup de oameni adunați la un loc, umbra unei mașini a poliției, un hoinar care mergea în urma noastră, făcea ca plimbarea să se termine brusc. Trebuia să ne despărțim, să ne înapoiem acasă separat. Aceste seri neterminate, conversațiile întrerupte și neliniștea — să nu știu, să-l las în urma mea, să aștept pînă a doua zi ca să am siguranța că nu s-a întîmplat nimic grav — m-au legat profund de el potrivit fenomenului banal care face să ne fie mai drag ceea ce este nesigur.

El vedea poliția peste tot. Gîndeam că exagerează. Protestam puțin cînd îmi spunea :

— Uite-te, tipul ăla care este în fața vitrinei, e un sticlete. Nu crezi ? Ți-o spun eu.

— Ei și, ce-ți pasă ?

Continuam să mergem.

Erau multe razii. Arezki se temea de ele.

— O dată ce ai acte în regulă...

— Crezi că le e de ajuns ?

Și, în seara următoare, schimbam sectorul. Nu puneam întrebări, nu ceream nimic. Timpul trecea, întîlnirile noastre erau aproape zilnice. Încercam să-i spun „tu" pentru că într-o seară se supărase pentru acel „dumneata" pe care-l foloseam mereu. Îmi plăcea să-l ascult vorbind. Cînd pronunța pe *r* limba lui scotea un sunet ușor rulat, foarte plăcut. Treceam de la seriozitate la veselie, ne distram pe socoteala tovarășilor care lucrau la bandă. Îi povesteam despre tinerețea lui Lucien, îi vorbeam mult despre bunica. Îi devenise familiară ; îi știa acum cusururile, expresiile, maniile. Mustafa, bunica, Lucien, aceste personaje de care ne înconjuram, ne ajutau să ne descoperim. Din pudoare, ne serveam de ei ca să vorbim despre noi.

Plină de idei preconcepute, în seara în care ne plimbasem în grădinile Trocadero și cînd, alegînd un loc întunecos, Arezki mă sărutase pătimaș, mă gîndisem : acum, după asta, o să mă ducă la el în cameră. Dar nu s-a întîmplat nimic. Înțelegerea dintre noi era un miracol. Oricare altul în locul

lui ar fi fost mai nerăbdător şi mai îndrăzneţ. Faptul că n-a fost aşa, se datora împrejurărilor grele care-l împiedicau, la care se adăuga plăcerea calculată de a mă cuceri pe încetul.

Ne-am observat îndelung unul pe celălalt cu o duioşie crescîndă. Am jucat, faţă de ceilalţi, jocul indiferenţei, acel joc în care cel mai neînsemnat gest, o clipire a pleoapelor, o inflexiune a glasului, capătă o valoare imensă.

De fiecare dată cînd ne despărţeam, Arezki îmi recomanda păstrarea secretului ceea ce mă enerva puţin. La drept vorbind, îmi convenea şi mie.

Ploua, îngheţa, noi umblam. Parisul era un imens bulevard plin de capcane în care noi înaintam cu precauţii derizorii. Duioşia dădea splendoare decorurilor vagabondajelor noastre. Nimic nu era urît. Ploaia lustruia pavajul în care unica lumină a unei fundături se fracţiona în pietre strălucitoare. Scuarurile aveau graţia pieţelor de provincie şi şoproanele dărăpănate silueta unor vechi mori părăsite. Plăcerea noastră transforma Parisul.

În serile în care nu putea să mă întîlnească, recuperam aruncîndu-mă în pat, unde se întîmpla să adorm îndată îmbrăcată.

O rezervă dîrză, de care nu izbuteam să mă dezbar, îl enerva uneori. Şi eu, temîndu-mă să nu o confunde cu o repulsie rasistă, mă obligam să fac gesturi pe care le credeam îndrăzneţe şi care nu erau decît fireşti.

Autodidacţi amîndoi, găseam fiecare în prezenţa celuilalt o îmbogăţire. Avea o pasiune pen-

tru geografie despre care se întreba el singur de unde îi venise.

Cînd vorbeam prea mult despre Lucien, uita să mă asculte. Eram dezamăgită. Într-o seară cînd pomeneam de maghiar, mi-a spus încetișor : „Dă-l încolo pe maghiar și nu-i mai zîmbi atît".

De două sau trei ori îi pusesem niște întrebări indiscrete pe care, fără să se supere, le ocolise. Mă resemnasem deci să nu știu despre el decît ce voia să-mi spună. Vorbeam rareori despre război pentru că totul ni-l reamintea, ochii trecătorilor, chioșcurile de ziare, ieșirile din metrou, pentru că nu eram niciodată siguri că ne mai întîlnim a doua zi. Vorbeam despre munca pe bandă de la uzină. Arezki îmi mărturisi că zgomotele furioase și stridente deșteptau în el o excitație sexuală, aceeași pe care o resimțea afară, în larma bulevardelor. Tăcerea și calmul îi deșteptau spaima.

Îi găsea scuze lui Mustafa și-mi explica, cu propria lui experiență, comportarea colegului lui față de fetele din uzină.

— Cînd am început să lucrez la Paris, spunea el, eram uluit, mi se învîrtea capul. Fetele de aici au niște trupuri care-ți trezesc dorințe. Sînt mai atrăgătoare decît femeile de la noi pentru niște motive... care n-au nimic de-a face cu frumusețea. Eram înnebunit cînd le simțeam în preajma mea. Stăteam cu capul aplecat ca să nu le văd mișcîndu-se ori aplecîndu-se. Acasă la noi vedem atît de puțin femeile și aici, e de-ajuns să întinzi mîna. Îți închipui ce înseamnă asta pentru Mustafa care vine din fundul munților...

— Şi dumneata ai iubit multe din femeile astea frumoase ?

Cînd foloseam cuvîntul dumneata, ştia că sînt contractată.

Uneori, îmi spunea bătîndu-şi joc :

— Care din noi doi este „slab-dezvoltat“ ?

Zilele treceau. Ne apropiam de sărbătorile de Crăciun. Nu-mi mai dădeam seama. Crăciunul devenea o zi proastă, o zi fără Arezki ; duminicile şi sărbătorile nu era niciodată liber. Săptămîna se împărţea în patru zile faste şi alte trei cenuşii. Amînam scadenţa întoarcerii mele şi fabricam minciuni uluitoare pentru bunica.

Lucien şi Mustafa au deranjat acest periculos echilibru.

Arezki spusese în ajun :

— Mîine mergem la Saint-Michel. Mai întîi ca să cunoşti locul şi-apoi toate ungherele-astea sînt putrede. Îţi spun sigur, sînt pline de poliţie. N-ai văzut adineauri pe tipul care s-a ridicat cînd ne-am aşezat lîngă el ? Aşa că, nu uita. O să mă aştepţi la Châtelet. CHA-TE-LET. Ca de obicei, pe peron.

A doua zi dimineaţa, am ajuns la şi treizeci şi patru în loc de şi jumătate şi paznicul mi-a spus „prea tîrziu, s-au ridicat cartelele. Veniţi să pontaţi la ora opt o dată cu cei din birouri.“

La început asta m-a amuzat, pentru că ghiceam mirarea lui Arezki, neliniştea lui. O să-mi fac apariţia la opt şi-o să-i observ reacţia. Această maliţie copilărească m-a preocupat şi-am plecat să mă plimb în jurul uzinei. M-am dus să privesc

din bulevardul Masséna ferestrele atelierului nostru. Mi-l închipuiam pe Bernier afurisind pentru că trebuia să mă înlocuiască. Absența făcea din mine un personaj important, fiecare se întreba: ce i s-a întîmplat?

Plăcerea asta însă a durat puțin. În timp ce priveam cu capul ridicat spre geamurile vopsite cu alb de la etajul al doilea, o spaimă brutală, o inexplicabilă nerăbdare m-au făcut să doresc să fiu deja acolo sus. Am reluat mersul cu pas rar în jurul uzinei. „E din teama de a străbate singură tot atelierul; e din cauza frigului dimineții; e din cauza stomacului prea gol." Era din cauza fricii, aceea care îți burdușește stomacul cu loviturile ei surde și te face să înghiți anapoda saliva. La vederea zidurilor înalte, înnegrite, a porții zăbrelite care mă despărțeau de Arezki, în mine se nășteau imagini sinistre și nu mai izbuteam să zîmbesc la gîndul farsei mele involuntare.

Am intrat în atelier și am reușit să mă strecor pînă la bandă. Obișnuiți cu prezența mea, bărbații nu mai manifestau. Înaintînd, am privit tabloul în ansamblu, l-am remarcat întîi pe Mustafa care ridica brațele vorbind cu micul marocan.

Arezki m-a văzut. Cobora dintr-o mașină și-și ținea sculele strînse la piept. Le-a lăsat în mașină, chiar pe jos, a schițat o mișcare către mine, dar s-a mulțumit să mă salute cu capul.

Bernier îl pusese pe Daubat în locul meu. Acesta a scos un „Ah", cînd m-a văzut, dar fără căldură.

— Am pierdut condica, i-am strigat eu.

— Păi, a răspuns el fără să zîmbească, trebuie să te culci devreme ca să te scoli de dimineaţă.

A coborît apoi de pe bandă şi s-a îndreptat spre pupitrul lui Bernier.

— Aţi adormit ? a întrebat Mustafa.

Am zîmbit şi m-am grăbit să-mi iau locul. Mi se părea că fiecare se uita cu atenţie la mine. Contrar principiilor sale, Arezki mă aştepta în maşina în care trebuia să urc.

— Ce s-a întîmplat ?

Mi-a pus întrebarea fără să mă privească, continuînd să înşurubeze.

— Nimic. Am întîrziat.

— Astă-seară grăbeşte-te la ieşire. Ţii minte ? Châtelet. N-o să am mult timp şi trebuie să-ţi vorbesc. Să nu asculţi pe nimeni înainte de a vorbi cu mine.

Aparent, era o dimineaţă ca celelalte. Arezki lucra cît putea mai departe de mine. Ritmul mecanic al gesturilor funcţiona mulţumitor. Dar era ceva nou în felul de a mă privi al lui Mustafa, în cel al micului marocan şi în privirea depărtată şi insistentă, a lui Bernier. Ceva se schimbase.

La pauza de la prînz, m-am trezit din întîmplare şi fără să vreau în urma lui Arezki pe scară. Daubat, care cobora repede, m-a fixat în clipa în care, proiectată înainte de cei care coborau în fugă treptele, m-am sprijinit de spatele lui Arezki.

M-am oprit în faţa vestiarului femeilor şi, în timp ce ridicam maşinal capul, l-am văzut pe Lucien. Cobora încet, pămîntiu la faţă şi ţeapăn ca un om beat. La tîmple părul îi era alb şi lipit

de vopsea. Expresia obrazului era îndobitocită din cauza împietririi trăsăturilor şi fixităţii privirii. Chipul ăsta atît de îndrăgit, atît de urmărit pe ascuns, care se descompunea, m-a tulburat adînc. L-am aşteptat ca să-i spun cîteva cuvinte.

— Ia te uită, a zis el, eşti aici ? Ce ţi s-a întîmplat ?

Şi el ! L-am întrebat de unde ştia.

— Am coborît azi-dimineaţă să văd o caroserie. Se pare că o rasolisem rău de tot. Bernier m-a oprit să mă întrebe dacă ştiu din ce cauză lipseşti. Nu ştiam. I-am spus că nu. Ne-am dus amîndoi să vedem caroseria. Arezki lucra înăuntru. L-am întrebat dacă erai bine aseară cînd s-a despărţit de tine.

L-am privit, neîncrezătoare.

— L-ai întrebat aşa ? În faţa lui Bernier ?

— Da, în faţa lui Bernier. De ce nu ?

— Ţi-a răspuns ?

— A mormăit ceva.

— Şi Bernier ?

— Ce-i cu Bernier... N-a zis nimic. Nici ceilalţi. Poate că nici n-au auzit.

— Care ceilalţi ?

— Ei, asta-i, a spus el, mă plictiseşti. Micul Mustafa, Daubat parcă, şi încă unul.

Eram copleşită. Lucien s-a mirat. De ce să te ascunzi ? m-a întrebat. Mi-era ruşine ? Frică ?

— Ai un aer de parcă s-ar fi întîmplat o catastrofă. La urma urmei, ce-i cu asta, v-am văzut de mai multe ori seara în autobuz. Este aşa sau nu ?

— Ai făcut o mare prostie, mai ales față de Arezki.

— Haida-de, nu-i vorba de Arezki, te gîndești la tine, înainte de toate. Te cunosc eu bine. Ce vrei, e-un accident. Cînd te amorezezi de un arab...

Vorbea prea tare, cu un aer satisfăcut. Acționase oare în felul acesta fără să se gîndească, spontan ? Voise în mod perfid să mă înfunde, să mă oblige să sfidez opinia celorlalți, așa cum făcea el ? Cînd mă zărea coborînd din autobuz în urma lui Arezki, cînd ne vedea îndreptîndu-ne cu precauție spre străzile liniștite, ocrotiți de anotimpul care cufunda Parisul în ceață și întuneric de la șapte seara, nu gîndea oare că-mi lipsește îndrăzneala, demnitatea, și că trebuia să-mi forțeze puțin mîna ? Nu fusese poate o plăcere pentru el să pună în încurcătură pe cea ale cărei priviri și păreri dezaprobatoare le suportase ani în șir ? Ce răzbunare !... Am băgat-o la apă, își spunea el desigur. Îmi ghicea panica și mă privea, calm și batjocoritor. În ceea ce-l privea, tăiase punțile în toate direcțiile și reușise să fie respins de fiecare, peste tot unde mergea.

Orice explicație era inutilă. Orice-aș fi spus, răul era comis. Din fericire, îl voi vedea pe Arezki chiar astă-seară și vom discuta faptul împreună.

Am observat în mod deosebit de atent femeile care mîncau în vestiar. Nu mi-au dat mai multă atenție decît în celelalte zile. Asta m-a liniștit puțin. Să mă întorc în atelier, să trec prin fața lui Daubat, a lui Bernier, să-l privesc pe Gilles în față... Bineînțeles că va afla. Toți vor afla.

„Umblă cu...“ Mustafa, maghiarul, contau prea puţin. De ceilalţi mi-era frică.

Cînd reglorul cel înalt a venit să-mi spună ceva după-amiază, am simţit că-mi vine rău. M-a întrebat cum era pusă pînza pe plafoane. I-am spus că era bine, chiar foarte bine. Satisfăcut, a riscat să facă şi o glumă nevinovată, fapt care m-a liniştit. El nu ştia. I-am ascultat explicaţiile profesionale cu un interes care l-a măgulit. Voiam să-mi asigur dinainte simpatia lui. De neînţeles, dar aveam senzaţia unei vinovăţii care nu-mi lăsa decît o dorinţă : să cîştig timp.

*

M-am prăbuşit pe o bancă în staţia Châtelet şi l-am aşteptat, cu mintea goală. Arezki întîrzia. La fiecare garnitură care se golea, enervarea mea creştea. Cînd a venit, n-am putut să-mi redobîndesc calmul. Răceala mea i s-a transmis. Am ieşit şi ne-am trezit pe un pod. Decorul în relief era aspru şi apa avea, din loc în loc, tresăriri luminoase. Arezki tăcea şi eu nu îndrăzneam să-i spun : „Să ne oprim o clipă“. Orizontul, gol deasupra fluviului, lăsa o impresie de libertate, de spaţiu fără sfîrşit.

— Cunoşti clădirea asta ?

În sfîrşit, vorbea.

— Este Prefectura poliţiei. O să ocolim cheiul.

Am spus, cu voită nepăsare :

— Lucien a făcut o boroboaţă azi-dimineaţă.

Arezki m-a privit. Părea mirat.

— Cine ţi-a spus ?

— Chiar el.

— De ce-a făcut-o ?

— Asta-i Lucien. A vorbit fără să se gîndească.

— Da.

Pentru că rămăsese preocupat, am insistat.

— E grav ?

— Grav ! a spus el. Un fleac ca ăsta. Doar pentru tine. Şi pentru mine puţin, dar mai ales pentru tine.

— Mie mi-e totuna.

Am spus asta ţipînd. În clipa aceea, da. O dulce moleşeală mă cuprinde şi-mi este de ajuns. Anna descria asta foarte bine cînd îi scria fratelui meu „Cu dumneata, mă simt pe mine însămi". Şi eu în seara asta mă simt pe mine însămi şi simt existenţa acestui oraş, dincolo de Arezki, dar prin el, şlefuită de întunericul care se deschide în faţa noastră.

Ploaia vine acum să înmulţească mirajele.

— Pune-ţi şalul, o să te uzi.

Îmi place gestul ăsta. Îmi ţine geanta, îmi înnod capetele şalului sub bărbie şi pornim din nou.

— Ce-ai de gînd să faci ? Păstrarea secretului era cea mai bună soluţie pentru amîndoi. Acum o să ne sîcîie, mai ales pe tine. La urma urmei, nu-i nimic. N-ai să te schimbi din cauza asta ?

Am rîs încet, sigură de mine.

— Dacă n-aş fi egoist, ţi-aş spune să părăseşti uzina şi să-ţi cauţi de lucru în altă parte. Dar îmi place să te am în faţă, mai ales dimineaţa ; cînd vin, te caut, te văd. În sfîrşit... Să aşteptăm şi-o să vedem.

— Îți place cartierul ăsta, reia el. Nu mă-ndoiam. Și mie, dar este un cartier periculos.

— Și totuși sînt mulți frați de-ai tăi aici.

— Fata asta n-o să înțeleagă niciodată, oftează el. Tocmai de asta. E un cartier de razii. Și pe deasupra, nu-i cartierul meu. Eu locuiesc pe strada Crimeia.

Mai înainte îmi spusese pe strada Jaurès.

— Astă seară, puțin ne pasă. Hai, mergem să bem ceva.

Trecem prin străzi medievale. Pentru o clipă plăcerea mi-e tulburată de imaginile care se ivesc brusc, pasajul de la Trois-Chandeliers, poarta noastră, Clubul, bunica căutînd noaptea lăzi goale. Arezki mă ține lipită de el și mergem în același pas.

Bunica, poarta, pasajul, dispar.

— Să ne adăpostim, plouă prea tare.

La stînga străduții este o cafenea arabă. Ușa este întredeschisă. E ticsită de lume, zgomotoasă ; e și muzică. Un bărbat iese, se uită afară, intră iar și închide ușa.

— Mergem în cafeneaua asta ?

— Nici gînd, nu se poate ! Nu sînt din cartierul ăsta. M-ar lua drept un spion al poliției, un denunțător.

Șalul meu a alunecat. Ne-am retras sub arcada unei porți. Arezki, lasă apa să-ți picure din păr, nu-ți șterge obrazul. M-ai sărutat. Haina ta, de care mi-am lipit obrazul, e rece. Mirosul ei de piele udă mă amețește. Ploaia continuă. Ușa cafenelei s-a deschis. Muzica ajunge pînă la noi. O frază, un leit-motiv se repetă. Arezki traduce,

„*Ana ounti : tu şi eu*, e în egipteană". Muzica se pierde, uşa s-a închis. Arezki a oftat. L-am întrebat „Ţi-e frig ?"

— Nu, a spus el, e gîndul că trebuie să ne despărţim.

— Deja ?

— Da, trebuie să ajung devreme acasă.

Nu mai plouă atît de tare, ne continuăm mersul. Această clipă prea scurtă cade ca o imagine în fundul unei cutii.

Bulevardul Saint-Michel era pentru mine o întreagă lume simbolică. Henri, Lucien îl însoţeau întotdeauna de adjective fascinante.

Observam cu atenţie trecătorii. În seara aceea, bulevardul nu mi s-a părut asemenea legendei lui. Erau mai ales fete drăguţe care mîncau din ochi vitrinele prea numeroaselor prăvălii de modă. Nu păreau de loc sărace. În unele locuri apăreau brusc nişte personaje purtînd ca pe un travesti haine neîngrijite, murdare, care, printr-o fericită întîmplare, se lipeau de trupul fetelor acolo unde trebuia, înfrumuseţîndu-l.

Arezki m-a tras de mînecă.

— Cămaşa aia, o vezi ?

Mi-a arătat într-o vitrină, o cămaşă albă, cu o ţesătură în găurele mici, mătăsoasă, scumpă.

— Îmi trebuie cămaşa asta.

— Bine, dar costă aproape cît o săptămînă de lucru.

— Cu atît mai rău... La leafa următoare o cumpăr.

— Mai sînt şi în altă parte cămăşi frumoase şi mult mai puţin scumpe.

— Nu-i tot una. Uite-te bine la ea. Spune tu dacă-şi poate cineva închipui o cămaşe ca asta pe un algerian.

I-am atras atenţia că se încăpăţîna.

— În orice caz nu e o cămaşe pentru un revoluţionar.

— Asta-i sigur.

A mai privit-o visător timp de cîteva secunde şi mi-a spus : „Haide".

— Dacă aş putea să-ţi explic asta cu cuvinte din care să mă fac înţeles.

Traversam printre maşini şi n-am răspuns nimic. Pe trotuar, a rămas nemişcat şi s-a uitat la ceas.

— N-o să avem timp să bem ceva.

— Lasă, am spus eu resemnată, rămîne pe mîine.

— Poimîine. Vai, vai, a şoptit el repede, lasă-mă şi mergi înainte.

Am avut o mişcare de ezitare. El s-a oprit, a repetat printre dinţi : „şterge-o". Ajunsesem la colţul unei străzi unde staţionau mai multe dube ale poliţiei. Nu ne puteam întoarce din drum. Am ascultat. Arezki a făcut un pas spre stînga ca să se depărteze de mine şi în aceeaşi clipă a fost strigat.

Am traversat în mod mecanic. Cînd m-am întors nu l-am mai văzut. Nu voiam să plec fără să ştiu. Sticleţii, răspîndiţi ca o reţea pe strada care cobora, înhăţau pe cei care treceau, arabi sau cu trăsături de arab. Viaţa nocturnă continua pe bulevard şi studenţii, adevăraţi sau nu, se plimbau sau discutau.

Trebuia să plec. Nu mai era nici o posibilitate să-l zăresc pe Arezki. Era cu siguranţă într-una din dube şi însemna doar să atrag atenţia stînd lipită, nemişcată, lîngă o vitrină.

Arezki n-a venit la lucru a doua zi dimineaţa. Am controlat plină de curaj maşinile. Erau ochi care mă observau, îmi urmăreau gesturile. L-am pîndit pe Lucien la prînz pentru că luasem hotărîrea să-i spun tot. N-a apărut şi n-am vrut să mă duc pînă la cantină ca să-l găsesc.

La ora două, cînd s-a reluat lucrul, Arezki era acolo. Privirea lui mi-a spus: „Da, eu sînt. Răbdare." Eram atît de fericită încît m-am mulţumit cu acest mesaj.

Arezki şi Mustafa se certau. Arezki vorbea încet şi, fără să înţeleg limba, am ghicit că era cumplit de furios. Bernier a apărut în cadrul ferestrei de la spate a maşinii.

— Rezki, l-a chemat el.

Acesta s-a întors.

— De ce n-ai lucrat azi-dimineaţă ?

— Am fost bolnav, a spus Arezki.

— Iar ?

A intrat în maşină, s-a lăsat pe vine şi-a spus examinînd plafonul.

— Dacă nu veneai azi după-masă, aş fi trimis-o pe domnişoara aceasta să vadă ce ţi s-a întîmplat.

Arezki a pus jos scula cu care lucra.

— De ce pe domnişoara ? l-a întrebat pe Bernier.

Îl fixa cu ochi furioşi ; celălalt s-a dat înapoi şi-a coborît. A coborît şi Arezki.

Mustafa a ieşit şi el din maşină şi s-a aşezat în spatele lui Arezki. Timp de cîteva secunde toţi trei s-au privit cercetător, apoi doi lucrători au trecut printre ei ca să ajungă la maşina care venea, şi Bernier s-a întors la pupitrul lui.

Arezki m-a chemat printr-un semn. Ne-am urcat în maşina goală.

— Ce faci ? l-am întrebat foarte repede.

— Bine. Dar m-au ţinut pînă azi-dimineaţă.

— Pentru o simplă verificare ?

— Păi da. Cînd ne adună, ne ţin toată noaptea. Poftim de explică asta unui şef. Gata, ascultă-mă repede. Astă-seară n-o să te pot vedea. Mîine e sărbătoare. E Duminică... Pe luni seară. Nu pot să-ţi dau telefon ? Dacă da, scrie-mi numărul, pune-l în cutie şi am să-l găsesc imediat.

Banda mergea, viaţa mergea, războiul mergea şi, prinşi în aceste gheare de fier, noi căutam să smulgem clipe de bucurie liniştite şi plăcute.

— Sărbători fericite ! a venit să-mi spună Gilles.

— Mulţumesc, domnule.

Mi-a întins plicul în care era salariul.

Încerc, fără să găsesc, o modalitate de a descrie ceea ce se petrecea cînd Gilles era aici, în faţa ta. Îţi deştepta dorinţa să lucrezi. Îţi restituia demnitatea pe care abrutizarea muncii la bandă şi dispreţul şefilor ţi-o răpiseră. Te liniştea. Exigent şi sever, era un om foarte drept. Îl asculta pe Said cu acelaşi interes ca cel pe care-l avea pentru şeful producţiei. Nu arăta simpatie muncitorilor dar avea o stimă egală pentru fiecare din ei. În sfîrşit, din fericire, natura îl dă-

ruise cu un chip cu trăsături energice și fine, cu o expresie directă, deschisă și generoasă.

La ora cinci, bucuria curgea de-a lungul benzii. „O oră, tovarăși, și vine odihna! Trei zile. În noaptea asta ajunul Crăciunului. O facem lată, și mîine o luăm de la capăt. Duminică, recuperăm. Și luni... Dar de azi pînă luni, trei zile... Se duce toată leafa..."

— Faceți chef? m-a întrebat Mustafa.

— Eu? Nu, dar dumneavoastră?

— Eu, a spus el, eu nu pot. E război, domnișoară.

— Nici eu nu doresc de loc așa ceva.

— Ne scoatem pîrleala după! a strigat el în timp ce cobora.

S-a întors și s-a aplecat puțin:

— ...dacă nu murim...

În vestiar, bucuria femeilor era gălăgioasă. Nu mi-a trezit nici o amărăciune. Nici măcar nu le invidiam. Plăteau destul de scump plăcerile care le așteptau. Aceste cîteva minute de mulțumire, rîsul din orișice, halatul murdar aruncat mototol, aminteau agitația veselă a vacanțelor școlare.

Crăciun parizian, aproape călduț, ploios; serpentine care profanează, pocnitori care tulbură zorile fermecate. Mă trezesc cu o tresărire. Sînt cei care au sărbătorit ajunul și care se întorc acasă, cu chef. Întîrzii în pat, cu voluptate. O lovitură în inimă. Figura lui Arezki a ucis această bucurie. Descopăr cît sînt de searbăde plăcerile neîmpărtășite. Dar rămîne speranța, incurabila speranță, și bucuria renaște. Refac în minte fi-

gura lui Arezki pentru mine însămi, cu amănuntele pe care mi le pune la îndemînă memoria, imagini fixate în ochii mei. N-aş putea să vorbesc despre frumuseţea lui, cuvîntul ar fi nepotrivit.

Uscat, în aparenţă nemusculos, cu vine groase pe braţele slabe, cu degete subţiri, umblă cu un mers liniştit, îşi ţine gîtul uşor băgat între umeri cu acel aspect înfrigurat pe care-l au arabii, care merg cocoşaţi cînd nu se ţin exagerat de drept, legănîndu-şi braţele. Părul, de care are o deosebită grijă, luceşte, mai ondulat la tîmple şi urcă în rînduri strînse, lungindu-i profilul. Încerc să ghicesc cum va arăta obrazul lui în viitor, mai sarazin încă. Scobituri şi carne puţină şi, deasupra gurii rămasă roşie, dunga albă a mustăţii. Aş spune că obrazul şi expresia lui mă fac să mă gîndesc la un anumit animal. Am de ales între comparaţii. Ochii unui lup, profilul unui vultur. Dar nu-i aşa, chipul lui Arezki este un chip uman, schimbător ; nici măcar furia nu distruge cu nimic construcţia lui armonioasă : pleoapa lungă sub sprînceana oblică, tîmplele uşor scobite, bărbia fină. Ochii sînt negri, negri, negri. Catifea, tăciune, lignit, tot ce vrei. Ranchiuna nu-i trece uşor. Arezki iartă greu. „Ţi-o jur“ şi „pe cuvîntul meu“ apar de zece ori în frazele lui. Îi place cuvîntul „frate“ şi spune „poporul nostru“. De altfel îşi alege cu grijă cuvintele, ca şi cum le-ar conferi o putere. Nu vorbeşte decît în silă de boală. Nu spune „sînt bolnav“, ci „sînt obosit“. Cuvîntul poate atrage faptul. Nu se îmbracă ca să se apere, se îmbracă ca să se gătească. Îi place ceea ce îi poate da un aer măreţ, culorile strălu-

citoare care fac să se dilate pupila. Singuratec, izolat cînd nu e cu frați de-ai lui, a ajuns să se considere superior celor care-l disprețuiesc. Se înțepenește în izolarea lui, și resemnarea lui — trecătoare — nu este umilință. Imaginativ pînă la delir, aerul gînditor și tăcerea lui ascund valurile nebune, șuvoaiele colorate care-i fug de sub pleoape.

În a doua zi a sărbătorilor, singurătatea mă apasă. Îmi pun întrebări, ezit și mă hotărăsc. O să-i fac o vizită lui Lucien.

Iau autobuzul care mă lasă în fața bisericii. Am cumpărat niște prăjituri din cele care știu că-i plac. E ciudat, nu-i mai port pică, am nevoie să mă simt aproape de el. Din pricina lui Arezki. Mă învîrtesc pînă la ora două în jurul bisericii, cu pachetul ăsta în formă de con care mă încurcă. Bat la el la ușă și aștept. Ușa se deschide, Anna se aruncă în brațele mele cu un vaiet, apoi se trage înapoi, dezamăgită. Nu se aștepta să mă vadă.

— Iartă-mă, credeam că e Lucien.

Întoarce capul, dar ochiul meu prompt a zărit pleoapele umflate și roșeața nasului prea mult suflat. Ca să scape de privirea mea, se preface că se îmbracă și se întoarce cu spatele la mine. Dar glasul ei trădează lacrimile vărsate. Întreb dacă Lucien o să vină. Pîndesc cu satisfacție clipa în care va fi obligată să întoarcă fața la mine. Aceeași satisfacție ca cea de ieri văzînd cum se topește Marie-Louise. Să-i prelungesc supliciul ? Să-i spun că rămîn ? S-a întors puțin și-și îmbracă fusta. Unghiul ascuțit al cotului cînd își încheie cordonul, scobitura mijlocului, picul de carne de pe

stomac, aprind în mine viciul de nelecuit, dorința de a mă pleca, de a obloji, de a fi de folos și necesară.

— Nu prea merge, nu-i așa ?

La început nu răspunde și mă simt ridicolă ; apoi cedează.

— Nu, nu merge.

Zîmbește ca să poată face această mărturisire și pupilele-i dispar în umflătura lăsată de lacrimi. Acum e îmbrăcată și aranjează patul. Își face socoteli, își pune întrebări. O să-i transmit lui Lucien ce-o să-mi spună ? Îi vin în ajutor și-i vorbesc de fratele meu, de munca lui, de uzină, de etuva în care se scaldă ore în șir, de vizibila schimbare a trăsăturilor lui, de necesitatea de a avea grijă ca să se odihnească, să mănînce. La început m-a ascultat cu atenție, pe urmă am simțit că interesul ei a slăbit. Fixează un punct de pe pat și caută în amintiri erotice asigurarea că Lucien o să se întoarcă. Tot trupul ei exprimă cît îl dorește în clipa asta. Numai să vină și, îmbrățișîndu-se, se vor pierde unul în celălalt. Numai așa simte că există. Argumentele mele i se par fără importanță. Socotește că n-am înțeles nimic. S-au certat. El a plecat în timpul nopții. Ea așteaptă, plînge. Vrea să fie cît mai repede singură ca să plîngă iar. Las prăjiturile pe masă și ies.

Mașinile și motoarele au dormit timp de trei zile dar la prima manivelă au pornit din nou. Trupurile noastre erau mai greu de urnit. Prima

mașină a trecut neterminată ; celei de a doua îi lipseau burleții. Cu a treia ritmul a fost regăsit.

Arezki m-a surprins atunci cînd intram în mașina pe care o părăsiseră bărbații.

— Ce faci ? mi-a spus repede. Pe diseară ?

Am ridicat ochii spre el.

— Da, pe diseară. Totul e-n ordine.

Scurtul schimb de priviri, trei cuvinte simple, totul nu durase decît cîteva secunde. Transformați în statui, duși de bandă ca o plută purtată de mare, era să ajungem prea departe de locurile noastre obișnuite încît asta să treacă neobservat. Dar Arezki părea foarte bine dispus. L-a lăsat pe Mustafa să zumzăie în jurul lui, a rîs cînd maghiarul i-a arătat că-și descotorosise ceafa de acele buclișoare îndoielnice, a schimbat cîteva cuvinte cu Gilles care venise să inspecteze plafoanele mașinilor. În două rînduri, ca din nebăgare de seamă, și-a pus mîna peste a mea, scuzîndu-se cu un zîmbet complice.

M-am liniștit. Nu mi se părea nimic schimbat în comportarea bărbaților din jurul nostru. Suflau din greu ca întotdeauna ca să păstreze cadența. Prima le dansa prin fața ochilor ca morcovul în fața măgarului. Bernier a trecut o dată și încă o dată, s-a oprit, a plecat și s-a întors iar. Dar asta-i intra în obicei. Am băgat de seamă doar că Mustafa îmi vorbea cu mai puțină bunăvoință. Mai rămînea proba de la vestiar. N-am fost ținta nici unei priviri deosebite.

Pe șoptite, Arezki îmi precizase : „Crimeia, a doua stație după Stalingrad".

Era deja acolo cînd am coborît din ultimul vagon.

— E cartierul tău ?

Văzîndu-mă zîmbind, a rîs şi el şi-a zis :

— Nu, locuiesc la Goutte d'Or. De data asta e-adevărat. Nu mă întrebi unde mergem ?

I-am spus că-mi păsa prea puţin s-o ştiu.

Mergeam pe o stradă liniştită, aproape pustie, prost luminată. Un zid imens, foarte lung, foarte înalt, care înconjura vreo uzină, se înălţa pe trotuarul din stînga.

— Mustafa a vorbit prea mult, ca şi fratele tău.

I-am pus întrebări. Ce spusese Mustafa ? Cui ?

— Mustafa locuieşte pe aceeaşi stradă cu mine. A vorbit prin cartier. A vorbit şi la uzină pentru că Said, cel care lucrează la plafoane, mi-a repetat cele spuse. Nu-i nimic. Aproape că mă simt uşurat. Luasem toate măsurile de precauţie, acum gata, nu trebuie să ne pară rău. N-o să ne mai ascundem. Numai că, trebuie să înţelegi că eu am nişte... ocupaţii ; nu sînt liber întotdeauna. M-am gîndit bine. Ceea ce ne trebuie este un loc unde să fim în sfîrşit singuri. Ce spui de asta ?

L-am lăsat să creadă că am înţeles greşit.

— Păi nu, nu-i vorba de o cafenea. Voiam să spun că ne trebuie o cameră.

A adăugat imediat :

— La tine la cămin nu poate fi vorba. Eu nu locuiesc singur. Trebuie găsit ceva. Acum o să mergem la un unchi care stă la colţul străzii acesteia. O să încerc să-l trag pe sfoară. Om vedea.

— Merg şi eu acolo ?

— Sigur, dragă Elise, acum îți faci intrarea la frați.

Casa părea părăsită. Nici un zgomot nu trecea de ziduri.

— E normal, a spus Arezki. În față sînt birourile economatului uzinei de peste drum. Nu sînt decît trei locatari. El stă la ultimul etaj.

A bătut la singura ușă de la etajul șapte. N-a răspuns nimeni ; a bătut iar, a strigat, și-a spus numele. Ușa s-a deschis. Un omuleț gros, stufos, a apărut. L-a copleșit pe Arezki cu gemete de bucurie și ne-a poftit să intrăm. Cînd i-a pus întrebări lui Arezki arătînd spre mine, acesta l-a oprit.

— Ea nu înțelege, vorbește franțuzește. Ți-o prezint pe Elise.

Mi-a adresat un bună seara rece și s-a întors spre nepotul lui.

— Stați jos.

Ne-a arătat patul. Acesta ocupa cea mai mare parte din încăpere. Avea căpătîie de fier vopsite cu alb și o saltea atît de subțire, încît așezîndu-mă am simțit arcurile. Camera minusculă avea o ferestruică ce se deschidea în acoperiș, ca un oblon a cărui tijă de fier spînzura deasupra capului bătrînului.

Pe jos, printre crătiți și coșuri, o cafetieră era așezată pe un reșou electric. Acesta era legat printr-un fir lung de priza pusă la becul care lumina mansarda.

Conversația dintre ei nu se mai sfîrșea: Fără să vrea, unchiul revenea la limba lui maternă. Din

cînd în cînd o făcea şi Arezki. Atunci îşi dădea seama şi se-ntorcea spre mine.

— Iartă-ne, obişnuinţa e de vină.

Priveam în jurul meu, îmi închipuiam mansarda curăţată şi transformată.

Treceau în revistă pe fiecare membru al familiei.

Ascultam cu răbdare.

— Mama mea e verişoara lui, a precizat Arezki.

Şi s-au lansat în noi poveşti de familie din care nu înţelegeam nimic.

— O să mîncaţi cu mine, a spus deodată unchiul.

Şi fără să ia în seamă refuzul lui Arezki, s-a lăsat pe vine şi a tras de sub pat o oală rotundă plină cu fasole.

— Uite, e gata. O s-o încălzesc. O să mîncaţi cu mine.

Ceva roşu plutea pe deasupra.

— E boiaua, mi-a explicat el.

S-a întors spre Arezki şi i-a spus cîteva cuvinte neînţelese. Arezki a început să rîdă.

— Spune că e şi carne la fund. Nu, nu, noi trebuie să plecăm.

— N-o să plecaţi fără să mîncaţi, s-a încăpăţînat celălalt.

— Şi vinul unde-l ascunzi ? a întrebat Arezki încetişor.

Unchiul a rămas încremenit, cu gura deschisă, cu braţul ridicat. Pe faţa lui boţită, ridată, mustaţa albă îngălbenită de tutun desena un accent

circonflex care îi da un aer de tristețe și-l îmbătrînea. Arezki continua să zîmbească batjocoritor.

— Vai, fiule, a spus celălalt.

Și-a lăsat în jos brațul. Acum ținea oala de amîndouă toartele.

— Îmi faci mizerii cu asta. Duminica trecută au venit doi. Le-am spus, n-aveți decît, loviți-mă, omorîți-mă, nu pot fără asta. Lucrez de treizeci de ani în Franța. Douăzeci de ani la topitorie. De zece ani sînt paznic de noapte. Trebuie să beau. O să plătesc amendă în fiecare săptămînă dacă vreți. Dar la vîrsta mea, nu te mai poți lăsa de obiceiuri. O să plătesc.

A repetat de trei ori : o să plătesc.

— Și pe urmă ? a întrebat Arezki.

— Pe urmă mi-au pus o amendă. Și mi-au spus : o să ai cîte una pînă cînd n-o să mai bei. Așa n-o să-ți mai poți cumpăra vin.

Își legăna cu durere capul deasupra fasolei.

— Tu ai putea să faci ceva. Găsește-i și explică-le. Un bătrîn ca mine. Nu sînt periculos.

— Unde-l ascunzi ?

A pus jos oala, s-a ridicat și s-a îndreptat spre reșou.

— În cafetieră. Vrei și tu ?

— Nu. Și dacă-ți cereau o ceașcă de cafea ?

— Spun : o să vă pregătesc una proaspătă. Și ies să spăl cafetiera la robinetul de la șase. Pe tine te vor asculta. Spune-le că o să plătesc amenda. La fiecare leafă. Dar să mă lase. Nu fac nici un rău. Sînt singur cuc, nu sînt eu ăla care pune bețe-n roate revoluției.

— Revoluţia, a spus Arezki cu gravitate, este un buldozer.

A făcut un gest larg.

— Trece peste toate.

Unchiul îşi turnase un pahar de vin şi bea oftînd. Cînd l-a pus jos gol, Arezki l-a întrebat :

— Fă-ne cîte-o cafea, din cea adevărată.

Cu grijă, a vărsat vinul într-o cratiţă, a acoperit-o cu o farfurie şi a ieşit.

— Nu eşti prea dezamăgită de seara asta ?

L-am liniştit. M-a mîngîiat pe obraz.

Am băut cafeaua fără plăcere, dar am spus că a fost foarte bună.

— E groaznică, a spus hotărît Arezki. Ai grijă, unchiule, vinul lasă un gust. Şi acum, vreau să-ţi cer un serviciu.

— Tot ce vrei.

Cînd Arezki a terminat, bătrînul a fluierat uşor. Au schimbat cîteva fraze între ei, dar cum începuseră iar să vorbească în limba lor, nu-i urmăream. Arezki insista, celălalt răspundea printr-un mîrîit dezaprobator.

— La ce oră începi tu ?

— La zece.

— Acum o să te lăsăm. Mai gîndeşte-te, o să mă întorc.

— Veniţi să mîncaţi !

— O să vedem.

Se sărutară de patru ori. Unchiul deschise uşa, îmi întinse degetele, şi-am coborît. Preocupat, multă vreme Arezki a rămas tăcut. La întrebările mele a răspuns mai întîi distrat, apoi a izbucnit.

Unchiul nu voia să-şi cedeze camera, nici s-o împrumute, nici s-o schimbe.

— Dacă i-aş fi promis ce-mi cerea, ar fi primit.

— Şi de ce să-l refuzi ? E bătrîn.

— Găseşti că sînt aspru ? Există nişte reguli. Un om care bea devine periculos. Vorbeşte. Dacă n-are nimic de spus, spune te miri ce. Sare în ochi. Şi apoi asta-i regula şi basta. Acolo, în faţă, vezi lumina aceea roşie. Traversarea interzisă. Pentru ai noştri punem lumini roşii. Avem totul de învăţat şi lucrăm în întuneric ca nişte cîrtiţe... La urma urmei lasă asta. Haide să mîncăm. Cu atît mai rău, o să căutăm altă soluţie. Fasolea aia mi-a trezit pofta, dar mi-a fost frică că ţie nu-ţi place. Este o cafenea mică unde se serveşte de mîncare. Patronul e de la noi. Nu ţi-e frică să mergi la arabi ?

Nemulţumită, m-am oprit. El s-a prefăcut mirat.

— Hai, vino, ureche simţitoare. Mi-e foame şi ţie ţi-e frig.

La colţul străzii, cînd să traversăm, m-a oprit.

— Trebuie să găsim o cameră. Repede. Întreabă-l pe fratele tău, caută şi tu. Nu se mai poate să umblăm noaptea pe afară.

Nu l-am întrebat nimic pe fratele meu. M-am mulţumit să doresc fierbinte ca Arezki să reuşească să găsească.

Am stat trei zile fără să ne întîlnim. Se strecura pe lîngă mine îndată ce mă vedea singură şi-mi spunea foarte repede : „Astă seară nu, sînt ocupat. Te-ai gîndit la ce ţi-am spus ?“

Bernier mă supraveghea. Îi scriam bilețele lui Arezki pe care căutam zadarnic să i le strecor. Bernier era peste tot. Mergînd de-a lungul benzii sau trecîndu-și brusc capul rîzător prin fereastra de la spate a mașinii, părea că ține morțiș să mă prindă cu ceva. Îmi rezerva lătrăturile lui și nu-mi puteam îngădui nici cea mai mică greșeală. El însuși era calul de bătaie de predilecție al superiorilor lui, de la șeful de atelier pînă la Gilles, de la șeful producției la șeful magaziei, toți îl copleșeau cu observații, reproșuri și pretenții. Singur Gilles binevoia uneori să facă sugestii în loc de critică. Dar, mintea lui Bernier, mărginită și meschină, nu trăgea din asta decît pică față de contramaistru. Atunci se întorcea împotriva noastră, se agita în toate direcțiile. Indiferenți, moi ca piftia sau zbîrliți, nu-l luam în seamă. Ne avea la mînă cu prima, pentru că avea dreptul să ne-o taie. La ce bun să ajungi un adult, uneori chiar un om în pragul bătrîneții, ca să cazi iar în lumea infantilă a recompensei nesigure ?

Nu aveam nici vocabularul, nici siguranța de sine necesară pentru a-i ține piept. Prin mine își astîmpăra ranchiuna adunată împotriva lui Arezki. Și nu era numai Arezki cel vizat ci, dincolo de el, toți cărora nu le era de loc frică, și-l obligau să alerge de la un capăt la altul al benzii, răspunzători de perdaful pe care-l înghițea el. Și pe acest Arezki, de loc vorbăreț, ai cărui ochi îl înghețau, care se făcea ascultat de Mustafa, de Said și de restul, ar fi dorit să-l umilească, să-l atingă prin mine.

Am mințit cînd Arezki m-a întrebat dacă i-am vorbit lui Lucien despre cameră.

— Nu știe. O să se gîndească și-o să-mi spună.

Nu-l întîlnisem pe Lucien de cîteva zile. Nu el fugea de mine, eu îl ocoleam.

Eram din nou pe stradă, plimbîndu-ne dorințele și speranțele.

— O cameră în care m-ai aștepta la adăpost. Ai vrea ? Dacă nu, spune-o imediat, nu mă lăsa să visez.

— Dar tu, tu poți ? Nu e nimic care te împiedică ?

— Ți-am mai spus-o. Aș fi preferat secretul. Acum trebuie să-ncercăm să ieșim din asta fără necazuri.

— Din cauza, nu-i așa, a acelor... obligații care...

Bîiguiam, lăsînd fraza neterminată. El a zîmbit, fără să mă privească și fără să răspundă.

O brutărie, arcada unei porți întredeschisă, două ferestre zăbrelite, o fațadă lungă avariată, un burlan de zinc care picura înflorind zidul cu mucegai, o cîrciumă cu geamuri opace în fața căreia pietrele trotuarului se lăsaseră, s-au perindat la dreapta mea în tot timpul acestei tăceri. Toate făceau tăcerea mai densă, o materializau și obiectele deveneau martorii ei. Pentru totdeauna acele pietre, acele firme, acele garduri, acel asfalt ros s-au impregnat de o senzație amară, a cărei origină îmi va rămîne necunoscută : era de vină urîțenia lor mizeră, sufocantă sau neputința de a fi sinceră față de Arezki. Dorințele contradictorii care mă aruncau de colo-colo mă împingeau spre

disimulare. Îmi ţinea mîna cu căldură şi uneori o ducea la buze. Îşi întorcea pe jumătate capul spre mine. Discuta cu gravitate şi mă asculta la fel. În acele clipe mă scuturam de ezitările care mă paralizau. Piedicile căpătau un aspect exaltant şi-mi adunam calităţile : viaţa mea căpătase un sens. Dar prin toate crăpăturile felului meu de a fi, apăreau din nou teama, ezitarea, şi nu lipseau pretextele care să mă facă să amîn această alegere eroică. Pentru că era una. Şi pentru el la fel şi nu mi-a spus-o niciodată.

La uzină păstram aceeaşi atitudine rezervată. Arezki îşi lua numai libertatea de a mă înştiinţa despre ce o să facă seara, printr-o frază scurtă la care răspundeam cu două cuvinte. Ni se întîmpla mai des să ne privim sau, lucrînd în aceeaşi maşină, să ne atingem. De două ori, Arezki a repetat cînd ne-am despărţit seara :

— Ne trebuie o cameră.

Spuneam cu ardoare : da, o să caut, o să-l pun în mişcare pe Lucien, o să-l văd pe prietenul lui, Henri.

Îndată ce mă părăsea, îmi închipuiam munţii care trebuiau mişcaţi din loc şi rămîneam copleşită. Îmi aminteam de Lucien şi Marie-Louise, de scrisoarea Annei, de camerele de hotel. Niciodată nu ne fusese dat nimic. Totul trebuia smuls.

— Vrei să vii cu mine sîmbăta viitoare ? Nu ţi-e frică de noroi, de mizerie ?

— Arezki, aş vrea să te însoţesc peste tot.

— O să mîncăm în cartier şi-o să mergem împreună la Nanterre. Trebuie să văd nişte prieteni. Mă aşteaptă şi nu pot să nu mă duc.

M-a prezentat: „Ea este Elise". Era aşteptat. L-au îmbrăţişat. Şi-au început nesfîrşite conversaţii întrerupte de venirea vreunui prieten sau vecin. Se îmbrăţişau. „Ea este Elise". Strîngeam mîna întinsă, noul venit se aşeza şi conversaţia continua. Nu mă plictiseam; nu-mi pierdeam răbdarea. Observam, mă gîndeam. Simţeam liniştea deplină pe care ţi-o dă prezenţa, sunetul glasului iubit.

Atîtea ziare, martori, relatări au descris, de atunci, aceste locuri în care, închişi ca într-un ţarc, înghesuiţi, supravieţuiau sute de fiinţe; ca s-o mai spui, ar fi însemnat să înşiri şi să repeţi aceleaşi cuvinte, să aduni laolaltă aceleaşi adjective, să te învîrteşti în cerc în jurul aceloraşi verbe: înghesuială mizeră, suferinţă fizică, boală, sărăcie, frig, ploaie, vînt care zgîlţîie scîndurile, băltoace care curg pe sub uşi, frică de poliţie, obscuritate, îngrămădire inumană, durere, pretutindeni durere. Un singur cuvînt era necunoscut aici, disperare. Toţi spuneau: „Într-o zi..." şi nici unul nu se îndoia. Prezentul însemna lupta pentru a supravieţui. Unii din ei se descurcau bine. Dar cea mai mare parte, fugind de suferinţele înzecite din cauza războiului, căutînd să hrănească de departe un trib muritor de foame, soseau de pe Podişurile Înalte, din îndepărtatele aşezări de corturi kabyle. Atunci imigrantul care, fără să ştie să citească inscripţiile, înnebunit de zgomotele oraşului, solicitat la dreapta, la stînga, în faţă, pe

ziduri, peste tot, de imagini, de evocările erotice ale afişelor, de cinematografe, de lumini, interpelat, verificat, scotocit, în mod inevitabil suspect, incapabil să se facă înţeles, începea alergătura ca să găsească de lucru.

Hîrtia cea mai preţioasă, libera trecere, permisul de stabilire în oraş era fişa de salariu. Fără ea, uşa neagră a dubei rămînea închisă. Fără ea, începea lungul supliciu al interogatoriului, loviturile şi trimiterea spre satul de corturi de origine, în realitate un centru de triaj în care erau atît de bine triaţi, încît mulţi suspecţi nu mai ieşeau niciodată de acolo.

— Cînd îl văd pe Mustafa cum se joacă cu focul, mă înfurii. Dacă o să-l dea afară, s-ar putea să nu mai găsească de lucru şi atunci îl trimit înapoi imediat.

— Păi dacă Daubat îl face pungaş. Eu l-am auzit, cum vrei să se stăpînească ?

— Aşa ? Dacă asta îl jigneşte, înseamnă că n-a înţeles nimic. Trebuie să te împietreşti, să ajungi nesimţitor. Mie dacă-mi spune cineva pungaş sau arab infect îmi vine să zîmbesc. Cere-i fratelui tău să-ţi explice, o s-o facă mai bine decît mine ; mie-mi lipsesc cuvintele potrivite.

— Tu n-ai nici un cusur, am spus eu vrînd să glumesc.

Şi am adăugat, pentru că aşa gîndeam :

— Tu eşti un exemplu pentru ceilalţi.

— Pentru asta, a remarcat el, aş putea să mă supăr, pentru că aş putea crede că-ţi baţi joc de mine şi asta nu-mi place. Sînt ca şi ceilalţi. Şi eu am poftă să pocnesc cîteva mutre, şi mie îmi vine

să mă îmbăt cînd am idei negre și, ca să uit, și eu am băut pe ascuns. Și eu am chef să trag pe sfoară pe cel care strînge cotizațiile și nici eu nu mă duc la întruniri fără să-mi fie frică. Aș vrea să stau diminica dimineața în pat și nu să mă scol la șase ca să alerg prin cartier, să n-am de dat socoteală, să nu fiu comandat ; și sînt frați pe care nu pot să-i sufăr. Numai că este ca dragostea pentru o femeie ; faci eforturi ca să-i placi, te bărbierești mai bine, te parfumezi, stai pînă tîrziu ca s-o vezi, îi vorbești șoptit, îi duci pachetele, îi faci cadouri. Dar în asta trebuie o dragoste cu mult mai mare, pentru că uneori ținta se depărtează sau gîndești că nimeni nu merită să suferi. Sîntem departe de a fi niște sfinți. Avem propriile noastre cusururi și pe deasupra cele pe care le aduc lupta clandestină și viața în comun. Ne certăm, ne purtăm pică, ne ajutăm ca niște oameni care înoată în același borcan fără să se poată izola, dormind unii lîngă alții, spălîndu-se unii în fața altora. Unii sînt veseli, unii vanitoși, unii ascunși, unii naivi, unii aspri, unii ticăloși, unii timizi. Într-un cuvînt oameni. Și minunea este că s-a reușit să se împiedice explozia a o sută sau o mie de firi condamnate să se suporte, să se pună la încercare.

Cînd a tăcut, un bărbat s-a ridicat, a scormonit în sobă și a aprins lampa de petrol pentru că noaptea, care în ianuarie se lasă de la ora cinci, cufunda în întuneric așezarea lacustră.

— Rămîneți să mîncați, a propus cineva în franțuzește.

Trebuia să primim.

Arezki m-a privit. Era gata să refuze, a văzut semnul scurt pe care i l-am adresat şi ochii lui mi-au dat dreptate.

Un bărbat a rînduit farfuriile. Am avut dreptul la cea mai nouă.

Arezki s-a întrerupt din mîncat ca să spună :

— Elise e de partea noastră.

Unul din bărbaţi l-a privit, neîncrezător.

— E de partea ta.

— Nu, era de partea noastră înainte de a fi cu mine.

Încurcată, stăteam cu ochii plecaţi spre farfurie.

— Cunoşti mulţi francezi care sînt de partea noastră ?

Arezki a protestat : erau totuşi cîţiva.

— Muncitori ?

— Nu prea mulţi, a recunoscut Arezki.

— Şi ştii de ce sînt împotriva războiului ? Pentru că îi costă scump. Nu pentru noi, nici pentru copiii, nici pentru soţiile noastre. Pentru că le micşorează biftecul.

— Sînt prost informaţi, a spus Arezki.

Seara se prelungea. Pe feţele noastre cobora lumina blîndă a lămpii cu petrol. Cînd flacăra tremura, reflexele ei puneau pete jucăuşe pe obrajii noştri. Pe o poliţă, pe care stăteau aliniate fotografii, un deşteptător cu un tic-tac gîfîit părea să ne spună, grăbiţi-vă.

A trebuit să făgăduim că mai venim. Cînd am ieşit din drumurile înnămolite, am putut să ne îmbrăţişăm, să ne sărutăm, şi am descoperit în asta o delectare necunoscută pînă atunci. Arezki a

simţit-o. Asta i-a mărit plăcerea. Nu ne puteam coborî braţele care-l strîngeau pe celălalt.

— Ne trebuie o cameră.

Eu am fost cea care i-am spus-o.

Fără zece. Urcasem prea devreme, cea mai mare parte a lucrătorilor însă nu venise. La salutul meu, Daubat îmi adresase un zîmbet pe jumătate. Reglorul, care măsura distanţa între două maşini, mi-a întors spatele vădit. Ştia, deci. Mă aşteptam la asta, dar am simţit o înţepătură neplăcută. M-am instalat la fereastră şi-am scos din buzunar cuvintele încrucişate pe care le decupasem în ajun din ziar. Deseori fratele meu îşi bătuse joc de interesul pe care-l purtam careurilor. Rămăsese oare ceva de care să nu-şi bată joc, din moment ce venea de la mine?

Soneria. Am strîns hîrtia. „Se îndoaie sub acţiunea unui vînt." Din patru litere. Grîul, bineînţeles. N-are rost să notez, o să ţin minte. Nu trebuia să întîrzii. Dar mi-a rămas imaginea, cu culorile, ondularea graţioasă, care-ţi evoca răcoarea şi întinderi nesfîrşite. Era unul din visele care-ţi submineaza energia.

Mustafa mi-a făcut un semn scurt şi l-am văzut pe Arezki în spatele lui. Am rămas în maşină.

— Nu te mişca, mi-a strigat el la ureche. Nici nu te întoarce, Bernier vine în urma mea.

Acesta a trecut, m-a văzut scriind, l-a privit pe Mustafa care, ajutat de Arezki, întindea din nou pînza care făcea cute pe plafon deasupra portierelor, şi nu s-a oprit.

— Eşti în stare să nimereşti singură cafeneaua de ieri ? O să fiu acolo la ora opt. O să mergem la mine, unde nu e nimeni. Ai înţeles tot ?

Pîndea venirea mea de după vitrină şi a ieşit îndată ce m-a recunoscut. Cafeneaua era la colţul străzii Crimeia.

— O să mergem la mine, pe strada Goutte d'or.

„Picătura de aur." Numele ardea. Dar era noapte şi n-am văzut nimic care să facă această stradă mai deosebită.

— Sîntem nebuni. Eu sînt nebun, a exclamat de mai multe ori.

L-am urmat pe un coridor în care a pătruns primul. De două ori s-a întors ca să mă facă atentă la cîte o placă din pardoseală, desprinsă sau plesnită. La începutul scării m-a luat de mînă. M-am lăsat condusă. Doream ca scara să nu aibă sfîrşit, ca urcuşul acesta tăcut să nu se termine niciodată. Mă temeam de sosire, de clipa în care, o dată uşa închisă, ne vom regăsi în lumină. Oare această ascensiune calmă nu este partea cea mai preţioasă din dragoste ? Nerăbdător, el mă trăgea şi mă purta tot mai repede, ducînd la buze şi muşcîndu-mi degetele.

A deschis o uşă şi-am intrat. Înainte ca el să aprindă lumina s-au scurs cîteva secunde şi-am rămas nemişcată în întuneric. A aprins. Camera avea două paturi, unul destul de lat, celălalt pliant, împins într-un colţ. Cîţi dormeau acolo ? Pe patul cel mare, o bucată de pînză, cu flori rotunde, mov şi mari, în buchete depărtate, înmiresma camera cu un miros de creton proaspăt.

Pentru că țesătura mai păstra încă urmele de cum fusese îndoită la împachetat și scrobeala lucrului nou. Cu siguranță, abia fusese cumpărată. Cumpărată pentru mine. Pe o masă, în colțul din dreapta, niște pahare erau așezate pe cîteva cutii. M-am uitat spre fereastră, cu mîinile spînzurînd peste palton.

Arezki a venit către mine și mi le-a luat într-ale lui. Deasupra pleoapelor, sprîncenele i se uneau aproape, într-o bară groasă. Privirea asta fără veselie, avînd în centrul ochilor reflectarea becului, privirea asta nu mai însemna dorință. Ai fi zis, dintr-o dată, că prezența mea îl apăsa. Mi-a arătat fereastra fără perdele, nici jaluzele.

— Stai, a spus el, o să sting.

Luminile locuințelor de peste drum erau de ajuns ca să lumineze camera. În întuneric m-am simțit mai la îndemînă. Distingeam pielea lucitoare, mai întunecată, din jurul gurii lui Arezki. Aș fi vrut să vorbesc, dar alunecam, eram dusă de o vîltoare furioasă.

Arezki a zîmbit. M-am destins puțin. M-a ajutat să-mi scot paltonul, l-a împăturit încet, l-a așezat cu grijă pe singurul scaun. Nu ne mai puteam așeza decît pe pat, pe pat și pe uriașele lui flori. M-a atras spre el.

Florile se topeau, pereții cădeau, luminile păleau. Vorbea repede, spunea cuvinte în limba lui aspră. La rîndul meu, mă simțeam prinsă de duioșia lui ca într-o plasă. Aș fi vrut să-mi muște iar degetele. Mă gîndeam în același timp la Lucien și la Anna, la ce mi se întîmpla și era ca un vîrtej în interiorul unui cerc în care viața mea se făcea

tot mai mică, se închircea ; anii, lunile, zilele, cele care urmau să vină și cele care trecuseră se împietreau dintr-o dată și clipa asta stătea în mijlocul cercului, ca un punct, rotund, luminos, strălucitor, orbitor, răspîndind stropi. Mă lăsam dusă în brațele lui cu obrazul strivit de țesătura aspră a hainei lui. O larmă asurzitoare s-a răspîndit pe stradă. „Pompierii", m-am gîndit. Arezki nu se mișcase. Probabil mașinile veneau una după alta, urletul s-a amplificat, s-a prelungit sinistru și s-a oprit sub fereastră. Arezki mi-a dat drumul. Am înțeles. Poliția. Am început să tremur. Nu-mi era frică și totuși tremuram. Nu-mi puteam opri tremuratul : sirenele, frînele, zgomotul sec al portierelor și frigul — acum îl simțeam — frigul din cameră. Peste drum, luminile din camere s-au stins. Nu știam ce să fac, abia scăpată din îmbrățișarea lui. El și-a pus mai întîi o țigară între buze și mi-a întins paltonul.

— Ține, mi-a spus, evitînd să mă privească. Pune-l și întoarce-te acasă imediat ce va fi drum liber.

Am aruncat haina în celălalt capăt al camerei. În hotel era liniște. Cînd urcasem, un patefon cînta „L'Aïd, l'Aïd". Tot timpul cît Arezki mă ținea strîns în brațe muzica mă învăluise. Acum se oprise. Nu mai ajungeau la noi decît fluierele și vocile polițiștilor repetîndu-și ordine. Urcau scara în fugă. Picioare grele se loveau de trepte. Acolo, ajunseseră pe palier ; acolo, se opreau ; acolo, plecau. De ce nu voia Arezki să mă privească ? Fuma. Aprinsese o țigare și pusese chibritul înnegrit pe marginea mesei. Fuma, calm în

aparență, ca și cum nu înțelegea, nu auzea nimic. Ei băteau cu pumnul în ușile camerelor. Dădeau și cu piciorul, se ghicea după forța loviturii.

— Poliția !

— Poliția !

Nu puteam vorbi. Nu mă puteam relaxa. În întuneric, nemișcată, ascultam și, după zgomote, urmăream desfășurarea percheziției, ca o oarbă. Acum se fluiera în interiorul hotelului. Cineva a strigat un ordin și zgomotele de pași s-au făcut mai grăbite. Ajunseseră la etajul nostru și alergau spre ieșiri. Glasurile căpătau un sunet ciudat, liniștea hotelului le amplifica. Aveau lămpi mari, fascicolul lor de lumină pătrundea pînă la noi prin crăpăturile ușii uzate. Unul din ei, urmat cu siguranță de alții, venea alergînd.

— La vînătoare de șobolani, a glumit el.

S-au auzit rîsete.

Tăcerea era lucrul cel mai înspăimîntător. Nici un strigăt, nici un vaiet, nici o voce ridicată, nici un semn de rezistență ; polițiști într-o casă goală. Apoi deodată s-a auzit o rostogolire, încă una, un zgomot surd de cădere, de coborîre precipitată. Și apoi din nou tăcerea. În stradă, cineva striga.

— Haide, haide, haide !

Am făcut un efort, m-am ridicat în picioare și m-am dus pînă la fereastră. Bărbați urcau în dube. Unii aveau cătușe. Alții, în rînd, își desumecau mînecile, își potriveau pantalonii. Noaptea era luminoasă, rece, limpede. Felinarele, lîngă dubă, luminau scena, bărbații înșirați din care nu vedeam decît capetele alungite, lîna neagră a părului. „O, rasă cu capete de oaie și tot la fel condusă la

abator..." Aşa spunea Henri într-un poem pe care ni-l citise altădată, pe cînd aşteptam adevărata viaţă. Unul din ei, ultimul la rînd, mic de statură, al cărui păr a strălucit cînd a trecut prin rotocolul de lumină, a încetinit pasul şi s-a scotocit în buzunar. Probabil îi curgea sînge din nas. Îşi dădea capul pe spate şi se ştergea cu mîneca. Unul din poliţişti l-a observat, s-a repezit, l-a apucat de umeri şi l-a aruncat spre maşină tăbăcindu-i spatele cu ghionţi. Omul n-a nimerit treapta şi-a căzut cu faţa pe pavaj. M-am întors. Nu m-am mişcat imediat. Fiecare gest mi se părea nelalocul lui, dar nu mai puteam răbda întunericul, tăcerea, fumul acru care ieşea de pe buzele lui Arezki, se ridica, se răsucea, se pierdea în colţuri. De ce nu vorbea Arezki ? Încă nu se mişcase. Acum, băteau la uşa vecină. Ciudăţeniile construcţiei aruncaseră camera noastră într-un embrion de coridor, la dreapta cabinetelor de toaletă. Trebuiau să viziteze tot etajul înainte de a ajunge la uşa noastră. Dar ce făceau o dată intraţi ? Şi ceilalţi, de ce nu se opuneau ? De ce nu ţipau ? O să mă mişc. O să mă întorc să mă aşez lîngă Arezki, o să mă prind, să mă agăţ de braţul lui. S-a auzit un strigăt de jos, scurt, înăbuşit. O galopadă spre uşa noastră. Cel care alerga grăbit a văzut oare ieşirile păzite ? Părea că se frămîntă pe loc, respirînd repede şi tare, dar deja ceilalţi îl ajungeau. Am auzit şocul, strigătele, loviturile, corpul tîrît, aruncat pe scară, rostogolirea pe trepte. A izbucnit o muzică : „L'Aïd, l'Aïd". Bătăi din palme, o voce de femeie în delir, un zgomot de obiect spart, probabil patefonul.

Era rîndul nostru. A mers foarte repede. Arezki a aprins lumina, a întors cheia. Au intrat. Erau trei. Cînd m-au observat, au început să fluiere.

— Sus mîinile. Algerian, marocan, tunisian ?

— Algerian.

I-au pipăit buzunarele, mînecile.

— Actele, foaia de salariu. Ultima.

— Este acolo, a spus Arezki, arătînd portofelul.

— Dezbracă-te.

Arezki a ezitat. Ei s-au uitat la mine.

— Mai devreme, sau mai tîrziu, o să fii gata pentru după asta. Repede.

N-am întors capul. Mă străduiam să nu mă mişc, cu ochii deasupra lui Arezki, ca o oarbă care fixează fără să vadă. Arezki îşi coborîse braţele şi a început să-şi scoată haina. Nu voiam să-i întîlnesc privirea, nu trebuia ca ochii mei să se dezlipească de peretele de deasupra capului lui.

— Actele, domnişoară ? Doamnă ?

Dacă aş fi putut să nu tremur. Ca să le dau actele trebuia să-mi iau de jos paltonul, să mă aplec, să mă ridic, tot atîtea gesturi dureroase.

— N-aveţi dreptul, a spus Arezki. Sînt în regulă, nu am arme.

— Lasă vorba, frate-meu, dezbracă-te. Cu leafa ta de O.S. îţi cumperi asemenea cămăşi ?

Era aceea albă, cu găurele, cea de pe bulevardul Saint-Michel, o recunoşteam. Prin faţa uşii, pe care o lăsaseră deschisă, au trecut alţi doi poliţişti. Încadrau un bărbat cu cătuşe la mîini pe care un al treilea îl împingea de la spate cu genunchiul.

— Aici ce mai e ?

Cel care vorbise s-a rezemat de uşă.

— E o femeie, a spus poliţistul care era în faţa lui Arezki.

Celălalt m-a privit aspru.

— Numeşti asta femeie !

Au ieşit pe coridor. Arezki era tot între cei doi poliţişti care-şi ţineau armele la orizontală.

— Dă jos cămaşa !

Arezki a ascultat.

— Hai, mai departe, pantalonul, să-l controlez.

— L-aţi controlat.

— Mîinile sus !

În acelaşi timp, cel din stînga a apropiat gura armei de Arezki. Celălalt a desfăcut catarama care închidea cureaua şi pantalonul a alunecat. Acum Arezki nu mai avea decît un slip alb. Au început să rîdă.

— Scoate-i ăsta, sînt unii care dosesc cîte ceva înăuntru.

În timp ce vorbea apăsa orificiul armei pe burta lui Arezki. Celălalt, cu vîrful degetelor, a tras de elastic şi slipul s-a lăsat.

— Cînd ai venit în Franţa, cum erai îmbrăcat ? Aveai turban, nu-i aşa ? Cu păduchi dedesubt ? Aici ţi-e bine, mănînci, îţi plăteşti cămăşi frumoase, placi femeilor. Ţine, uite-ţi pantalonii, şi oricum, noapte bună.

Au ieşit toţi o dată. M-am uitat spre stradă unde luminile se aprindeau iar una cîte una. Cartierul algerian al Parisului reîncepea să trăiască. Am stat să privesc pe cer norii care se rupeau în fîşii. Urma ce era mai greu : să mă uit la Arezki. În sfîrşit m-am întors. El bea un pahar cu apă.

— O să te duci acasă, a spus cu o voce neutră.
— Da, o să mă duc.
Așezat pe marginea patului, termina de băut.
— Aș bea și eu un pahar, am spus.
— Ia, e proaspătă.
Am mers către el. Ce cuvinte să-i spun ? Aș fi vrut să știu limba lui. M-am așezat în genunchi. Capul mi se învîrtea. Avea mîinile așezate cu palma pe florile violete ale patului. Tot ca două flori. De bronz strălucitor, cu petalele strînse, cu petalele desfăcute, de un roz mat. I le-am luat. Gesturile dragostei mi-erau prea puțin cunoscute. Le țineam cu stîngăcie, neștiind ce să fac. M-am aplecat spre ele și le-am sărutat o dată, în podul palmei, cald și cărnos. Arezki nu și le-a tras. Le-am sărutat iar, fără nici o reținere, amețită de mirosul lor de piele umezită și de tutun, le-am mușcat, le-am sărutat, le-am mușcat iar, le-am mîngîiat cu limba. Arezki a spus un cuvînt pe care nu l-am înțeles. Mi-am așezat capul între palmele lui.
— Du-te acasă, a repetat el, trebuie să te duci.

— Ce s-a întîmplat, Lucien ? Mi s-a spus la cămin că ai venit de două ori să mă cauți.
— Și nu erai acolo. Nu știau cînd o să te întorci. Henri voia să te vadă. Pentru „reportajul" lui, știi. Face o anchetă mare și ținea să-ți pună niște întrebări. Ție și... lui Arezki.
— Da, m-am întors destul de tîrziu. În sfîrșit, îmi pare bine că te văd. A scris bunica. Îmi mul-

țumește pentru pachetul trimis de Crăciun. Marie-Louise a fost s-o vadă. Locuiește la sora ei, dar nu se prea împacă amîndouă. Se face anul de cînd ai plecat, așa că-ți închipui urmarea.

A dat din cap.

— M-am gîndit la asta. Deocamdată am probleme mai urgente. Datorez o groază de parale.

— Tapează-l pe Henri.

A ridicat din umeri și m-a măsurat cu dispreț:

— Henri nu-i un filantrop. Este un viitor mare sociolog. Se uită la mine cum mă înec, notînd cu grijă toate detaliile agoniei. Și pe urmă, știi bine că Henri este pentru răsturnarea totală, nu pentru rezolvarea cazurilor individuale. În asta sîntem de aceeași părere... Henri, Henri, a repetat de mai multe ori îndepărtîndu-se.

Pentru o clipă am avut tentația să mă iau după el. Dar mi-a fost teamă de vreo ironie în privirea lui sau de vorbe repezite. Îți tăia orice avînt; chiar aspectul lui fizic, descompunerea care se citea pe chipul lui de adolescent, abrutizarea expresiei, aviditatea ochilor, nervozitatea gurii prea mobile, descurajau privirea prietenoasă care i se adresa. Urcînd scara, mi-am pus întrebarea dacă dorința, atunci cînd îl cuprindea, transfigura obrazul acesta, dacă găsea lîngă Anna „micul sfert de oră de duioșie“, așa cum îi scrisese ea, în sfîrșit, o altă stare de spirit decît gîfîiala neliniștită care, pentru el, simboliza dragostea.

Dar eram încă atît de adînc pătrunsă de emoțiile nopții care trecuse încît nu puteam să mă preocup decît de mine. De altfel dragostea însemna pentru unul din noi ceva, pentru celălalt

contrariul, cum să știi și să hotărăști ? Dragostea Annei și a lui Lucien, o intuiam ca pe un lung țipăt prelungit, o luptă violentă în care se exterminau și renășteau, un joc nebun care-i izola, îi condamna la singurătate, o corabie rătăcitoare care nu acostează nicăieri. Eu nu fixasem niciodată în cuvinte absolute ceea ce mă purta spre Arezki. Nu-mi spusese niciodată „te iubesc" și nu spusesem niciodată „îl iubesc". Arezki este. Arezki există. Așa cum existase Lucien.

Evenimentele jucau rolul unor divinități răuvoitoare și un incident desfăcea țesătura greu întocmită în timp de cîteva zile.

Timp de trei zile Arezki m-a evitat. Dar nu eram nefericită. Simțeam că trebuie lăsat să curgă acest timp, pierdut de bunăvoie. Numai atunci ne-am putea preface că avem prea multe lucruri să ne spunem, ca să ne mai amintim de un incident trecut.

Lucram sub privirea curioasă a lui Mustafa care mă observa pe ascuns. Nu mai vorbea cu mine și, cum era supărat și pe maghiar, scotea uneori lungi oftaturi triste. Daubat venea deseori să inspecteze plafoanele, însoțit de reglor. În două rînduri, mi-au aruncat cîte o întrebare pe un ton ușor de glumă care mi-a dat curaj. Le-am răspuns din toată inima. Era plăcut să nu fii dat deoparte de tot.

Crimeia. A spus Crimeia, la ora șapte.

Umblăm pe străzile care ni se par cele mai liniștite, la marginea patratului blestemat care-și are

inima în Goutte d'or. Umblăm vorbind pe ocolite, și el este cel care riscă o aluzie.

— Ți-a fost frică ?

— Da, pentru tine.

Dar nu-i adevărat. Mint. Mi-a fost frică și-mi este încă atunci cînd vorbesc despre asta. Lucien, tu spuneai : „Poliția... vax !" Dar eu recunosc, mi-a fost frică. Niciodată nu realizasem concret cuvîntul forță. Acum este ceva îmbrăcat în haine de culoare închisă, cu ghetre de piele, cu cască, cu centiron. Cu umeri lați, mîini puternice, arme respectabile. Strălucesc, de la cască la pușca-mitralieră. Sînt cei mai tari.

Intrăm într-o cafenea, pe urmă în alta. Umblăm, vorbim, ne întoarcem, traversăm.

— O să mîncăm împreună. Intr-un restaurant, un birt, dar fratele patronului e însurat cu sora mea.

Prezentarea : ea e Elise. Bărbatul are brațe și picioare mari și noduroase, un obraz prelung a cărui piele e plină de zbîrcituri care se întretaie ca un model crestat pe o prăjitură uscată. Așează masa din fundul prăvăliei și ne servește din belșug. Nu putem nici să ne atingem, nici să ne zîmbim, dar faptul că sîntem împreună ne liniștește. Capete curioase ne privesc. Cînd se deschide ușa, mă întorc, pentru că Arezki s-a așezat cu fața spre ea. Mă roagă să nu fac așa ceva aici. Îi vorbesc despre Lucien care mă îngrijorează. Dar necazurile lui Lucien nu-l interesează de loc. Îi fac un rezumat din scrisoarea bunicii, fraza de la urmă în care biata bătrînă își strigă groaza de a muri la azil.

Mă ascultă.

— Şi dacă am merge să trăim acolo ? Am locui împreună, te-ai duce s-o iei. Eu aş lucra. Aş iubi-o şi m-ar iubi.

Nu-i spun că mă-ndoiesc de asta. Un arab... Groaza bunicii.

— Ai putea să pleci de aici ? Eşti liber să pleci ? Poate ai lucruri importante de făcut la Paris, responsabilităţi ?

Se apleacă şi foarte încet :

— Cu riscul de a te dezamăgi, nu sînt decît un simplu militant. Asta s-ar putea aranja. Poţi să fii de folos peste tot. Ce spui de asta ?

N-am spus nimic, sînt nenorocită.

Ne aflăm, fratele meu şi cu mine, în aceeaşi coadă care aşteaptă autobuzul, la şase patruzeci. Fără să caute să se apropie de mine, îmi face un semn uşor. Prin intermediul bunicii, Marie-Louise mi-a scris. Dar în ceasul acesta proaspăt şi neîntinat, n-o să-i spun nimic.

Barierele trec una după alta. Autobuzul încetineşte mersul, stingherit de maşinile care vin dinspre Bois de Vincennes. Şterg aburul de pe geamul de care mă sprijin. Se luminează de zi pe stadionul Charenton. În ceaţa care începe să se destrame, nişte băieţi în treninguri albastre aleargă pe pista umedă.

Se luminează de zi, ei trag în piept aerul pur şi bucuria unei noi dimineţi le pătrunde prin toţi porii. Cu muşchii încordaţi, cu paşi lungi, aleargă,

în timp ce autobuzul înaintează spre podul Național. Soarele se ridică peste vagoanele din depou. Se luminează de zi peste bariera Choisy și alți băieți aleargă spre vestiare unde-și trag pe ei combinezoanele de lucru unsuroase.

Didi povestea că fusese la Paris duminica dinainte.

— La Wagram, ca să dansăm.

Unele din ele auziseră vorbindu-se de Wagram. Majoritatea lor nu părăseau niciodată cartierul. Nu-și cunoșteau orașul, nu știau nimic despre Paris. Grăsuna care-l ajuta pe magazioner spunea :

— Eu una, se fac cincisprezece ani de cînd n-am trecut mai departe de piața Italiei.

Știam prea bine cum trece o viață pe care o privești trecînd. Dar aici, la Paris, cu toate legendele lui despre cartierele mărginașe și baricade, mă întrebam de ce și cum. Munca, uzura, lipsa de timp, dar și o pasivitate revoltătoare, cvasi-ancestrală, un instinct al turmei vlăguia o viață în care cinematograful din cartier, cîrciuma din colț reprezentau supremul refugiu. Să te ridici însemna să ai, să posezi. Să ieși din asta însemna să achiziționezi. Mobilă, o mașină, în douăzeci de ani o căsuță. Dacă ajungeai la asta începeai să exiști, te simțeai acceptat.

Trecînd prin fața mea, Didi mi-a zîmbit. Am intrat împreună în atelier și mi-a urat „curaj" cînd am ajuns la locul meu. Bărbații o priveau cu lăcomie. Ea nici nu clipea cînd trecea printre rîndurile de lucrători adunați în fața mașinilor. Îi

plăcea atenția masculină, cu toate că în aparență era insensibilă la chemări și fluierături.

— Dormi, a venit să-mi spună Arezki.

Mă surprinsese cu pleoapele coborîte, cu mîinile moi.

Eram vlăguită. Mi-a dat ajutor, semnalîndu-mi defectele pe care le observase înaintea mea. De patru ori, intrigat de manevrele acestea, Bernier s-a deranjat. Dar nu putea să zică nimic, nu era ceva interzis.

— Astă-seară te culci devreme. Te-ai gîndit ? O să-i scrii bunicii tale ?

I-am strigat : „Da, o să am grijă de asta".

În acest început de an '58 nu era de dorit să fii un algerian la Paris. Trăia de pe o zi pe alta.

Arestare, șomaj, îmbrîncire, nimic nu-l indigna pe Arezki.

— E normal, spunea el. E război.

Și rîdea de izbucnirile mele. Accepta să fie un paria. Uneori îmi povestea suferințele pe care le îndurase el sau cele pe care i le relatau alții. I-am reproșat într-o zi că asta nu-l emoționează.

— Un popor care are cinci sute de mii de morți. Și nu s-a terminat ! Vrei să te înduioșezi pentru cinci sute de mii ?

Într-o sîmbătă, am mers iar la Nanterre. Venise cineva de curînd, un bărbat de vîrstă mijlocie, așezat pe un scaun cu fața spre sobă, al cărui costum demodat, la două rînduri, cu revere ascuțite, negru cu dungi subțiri albe, flutura pe un trup uscat cu spatele rotunjit. Arezki s-a repezit

la el. S-au îmbrățișat de mai multe ori, scoțînd strigăte de bucurie și strîngîndu-se iar în brațe de îndată ce terminau litaniile. În sfîrșit, Arezki și-a adus aminte de mine și potrivit ritualului a spus : „Ea e Elise".

Bărbatul, sosit chiar în dimineața aceea, venea, mi-a explicat el, din satul lui natal.

— Si Hacène, i-a spus el, Elise e de partea noastră. Cînd evenimentele vor lua sfîrșit, o s-o duc să viziteze țara noastră.

Si Hacène nu s-a clintit. M-a privit cu indiferență, pe urmă a început iar să vorbească cu Arezki. Conversația lor se prelungea. Totdeauna vedeam cu groază pornirea unei discuții între Arezki și unul din ai lui. Semăna cu un fir lung, întins timp de ore întregi, al cărui capăt nu-l zăreai niciodată. De data asta Arezki nu l-a rugat pe Si Hacène să vorbească franțuzește. La un moment dat s-a ridicat și-a rămas afară cîteva minute. Cînd s-a așezat iar, a spus, pe un ton aproape vesel :

— Nu trebuie să facem confuzii. Francezii nu ne urăsc. Chiar și la noi acolo sînt unii dintre ei care ne iubesc.

Ochii lui Si Hacène, mărginiți cu negru, mici, puțin mobili, s-au oprit asupra mea. Și-a dres glasul de două ori, căutîndu-și cuvintele :

— Crezi asta ?

Vorbele astea le-a spus în franțuzește.

— Iubesc Algeria, dar nu pe algerieni.

— Francezul iubește pe algerian așa cum își iubește călărețul...

— Calul, a terminat Arezki. E un proverb de la noi.

Si Hacène se ridicase și luase de pe masă un pachet legat cu sfoară. I l-a întins lui Arezki și acesta, cu grijă, l-a desfăcut și l-a deschis. Dintr-o pînză albă a scos mai multe turtițe.

— Mama. S-a lipsit pe ea ca să mi le trimită.

A împărțit turtițele celor din jur și am mîncat, în timp ce unul din bărbați pregătea cafea.

— A suferit mult, și din vina alor noștri. Tatăl ei, tatăl meu, fratele meu... și eu.

— O să ne mute, a spus Si Hacène, și vor adăposti tot satul în centru.

— Ca să curețe regiunea ! Și asta, ce mai e ?

Arezki ținea o cutiuță de tablă, legată și ea cu sfoară. Si Hacène a zîmbit. Arezki a deschis-o. În ea era pămînt.

— De la maică-ta. A spus : o să păstreze puțin pămînt de acasă, în care a crescut izmă.

Arezki s-a aplecat, a mirosit, pe urmă, răsturnînd pămîntul în palme, l-a dus la buze și l-a sărutat. Dar imediat s-a ridicat și-a luat cîrligul de la sobă.

— Nu vreau să-l păstrez, porcăria asta m-ar face să plîng.

După ce a ridicat placa rotundă care servea de capac, a aruncat pămîntul în focul care era pe trecute ; s-a auzit un sfîrîit și au ieșit scîntei.

Am plecat cînd s-a înnoptat ; am văzut venind spre noi un om care mergea clătinîndu-se dintr-un trotuar în altul. Ajuns în fața noastră, l-a examinat cîteva secunde pe Arezki și i-a spus :

— Balak... gara.

Arezki s-a oprit, m-a luat de braț și ne-am întors.

— A spus, atenție. Cu siguranță este o razie la gară. Haide, o să încercăm să găsim un taxi, spre linia autobuzului. Trebuie să fiu acasă devreme.

În taxi m-a întrebat despre bunica. I-am răspuns că i-am scris ca s-o pregătesc. Trebuia înaintat încet, nu trebuia bruscată.

— Ți-am povestit cum am trăit. E obișnuită să mă știe la dispoziția ei.

— Fă cum vrei, numai fă-o. Aici n-o să putem niciodată să locuim împreună, doar printr-o minune. Dorești și tu lucrul ăsta, nu-i așa ?

Dacă-l doream... ! De fiecare dată cînd trebuia să-l părăsesc, luam hotărîrea să scriu, pe urmă o subordonam acelei condiții irealizabile : să am bani puși deoparte. Sau mă închipuiam destăinuindu-mă lui Lucien. Dar propriile lui treburi erau destule ca să-l preocupe.

Draga mea Elise, scrisese Marie-Louise, te rog să-mi dai adresa soțului meu. Am plecat de la sora mea și m-am întors la părinți. Fetița a crescut, e frumoasă, seamănă cu taică-său. Lucrez ca și înainte. Dar asta nu e o viață. Vreau să mă văd cu Lucien. Bunica se plictisește, contează pe dumneata, și eu la fel pentru adresă.

L-am întîlnit de mai multe ori pe Lucien și nu i-am spus nici un cuvînt. Era foarte nervos și mi-a explicat cu volubilitate că „afacerea se urnește". Avocați făcuseră apel la Crucea Roșie internațio-

nală, nişte poliţişti găsiseră matriţele unei cărţi care denunţa metodele de tortură şi imediat se formaseră comitete. Cînd îi spuneam lui Arezki vorbele care circulau răspundea: „Da, ştiu". Într-o zi i-am propus sfios să dispună de mine, dacă aş putea fi într-un fel de folos alor săi.

A zîmbit şi-a dat din cap.

— Nu acum. M-aş gîndi şi poate şi ei s-ar gîndi că o faci numai pentru mine. Şi nu e de ajuns. Nici chiar Lucien n-ar fi în stare de asta. Acel Henri, da, în el aş avea încredere. Dar fratele tău... pentru mine este un al doilea Mustafa.

Părerea lui despre Lucien mi s-a părut nedreaptă şi pripită. A doua zi după această conversaţie Lucien a avut o izbucnire. Din jurnalele de dimineaţă aflasem de bombardarea Sakietului.

În pauza de prînz, Lucien se dusese după ştiri, şi, profitînd de ora de repaos, pregătise un fel de moţiune pe care a citit-o lucrătorilor adunaţi în faţa porţii. Evoca în ea bombele, uciderea copiilor, violarea unei ţări, extinderea războiului, suferinţele unui popor.

Cocoţat pe piatra de kilometraj de la intrarea uzinei, a ţinut un discurs celor care soseau, a solicitat semnăturile tuturor lucrătorilor, a tratat pasivitatea lor drept o ruşine, i-a acuzat de complicitate, i-a zgîlţîit, i-a rugat, i-a implorat, a făcut apel la onoarea lor, la solidaritatea de clasă, la sentimentele lor, a vorbit despre tovarăşii algerieni arestaţi, torturaţi, despre mizeria şi spaima copiilor martori ai războiului..

Un grup mic îl asculta. Unii, după ce înţelegeau că nu e vorba de revendicări care-i privesc

personal, plecau. Alții rămîneau. Printre cei care stăteau acolo, atenți, un bărbat i-a strigat tocmai cînd el trăgea concluziile cu vocea răgușită.

— Ia spune, tu ești ăl care ne vorbești așa ? Nu cumva ești tocmai tu ăla care și-a părăsit nevasta și copilul, cum se aude pe la biroul de asistență socială ? Tu vii să ne faci morală ?

— Și-acum dă-te jos, a spus delegatul sindicatului, care-l ascultase de la distanță. Nu e treaba ta ceea ce faci. Cu ce drept ? Ce reprezinți tu ?

Am crezut că Lucien o să-l lovească.

— Sînteți niște neisprăviți a scuipat el sărind jos de pe piatră. Ce amestec are viața mea personală în toate astea ?

— Are, și încă mult, amice !

Din fericire, soneria a împrăștiat toată lumea. Lucien a rămas ultimul, a aprins o țigare și s-a îndreptat spre casă. L-am ajuns din urmă, eram necăjită, aș fi vrut să-l îmbrățișez, aș fi vrut ca Anna să fie aici ca să-l liniștească.

Cînd l-am tras de mînecă s-a întors.

— N-am ajuns la nimic, a mormăit el.

— Trebuia s-o spună cineva. Ai făcut bine.

— Faci bine cînd reușești ceva. Dacă nu e de folos, n-ai niciodată dreptate.

În formularul completat în ziua angajării, Lucien nu omisese s-o declare pe Marie. Fără îndoială își făcuse rost de actul de naștere și alte certificate din moment ce Anna încasa, în fiecare lună, alocația care era un drept al Mariei-Louise.

Un control descoperise frauda.

Chemat, Lucien a jurat că trimitea banii aceştia soţiei lui.

A venit să mă caute.

— Ai să spui că tu eşti cea care îi trimiţi şi că ai rătăcit chitanţele de primire sau că ai trimis banii printr-o scrisoare.

— Crezi că Marie-Louise o să spună la fel ?

— Da, dacă o să-i scriu într-un anumit fel. Şi pe urmă, o vezi tu pe Marie-Louise făcînd întîmpinări, depunînd reclamaţii ?

E adevărat că n-o vedeam. Cînd era vorba de comisariat, de reclamaţii, de avocat sau de proces de divorţ, nu depăşea de fapt niciodată ameninţările verbale.

— Cum speri să ieşi din asta ?

S-a făcut că n-aude întrebarea. Într-o seară m-am dus la el. Era înconjurat de cărţi. Pe un scaun am observat un picup nou de tot şi cîteva discuri aranjate cu grijă. Camera fiind abia luminată, colţurile triste dispăreau. Mirosul paginilor proaspete, al cărţilor noi, se amesteca cu cel al cafelei, şi discul, în surdină, deştepta în minte clipocitul unui izvor limpede pe pietre lustruite. Apariţie de negru şi alb în penumbră, cu obrazul sprijinit în palmă, Anna urmărea cu ochii jocul apei şi muzica o stropea cu picăturile ei strălucitoare.

Arezki şi cu mine continuam să ne întîlnim regulat. Umblam, mergeam să mîncăm seara. Eu eram cea care-l conducea pînă la el la hotel. Îl

implorasem să-mi lase această satisfacție din seara cînd, întorcîndu-se după ce mă condusese la metrou, fusese oprit și înhățat :

— La ce oră ieși de la lucru ?

— La șase.

— Și ce-ai făcut de la șase. E aproape unsprezece.

— M-am plimbat.

— Vino să te plimbi cu noi.

Îl ținuseră toată noaptea și dimineața următoare.

Eram mai fără grijă cînd îl lăsam în fața ușii lui. Îmi întindea mîna, îl saluta pe cel care făcea de planton la intrarea pe coridor. Plecam liniștită. Și umblînd, compuneam scrisoarea pe care să i-o trimit bunicii.

Said, care lucra la plafoane, a fost scos din serviciu. Locuia în arondismentul treisprezece. Prins de razii, luat, ținut, lipsea des sau sosea cu întîrziere.

— Ce o să se întîmple cu el ?

— O să-i dea de mîncare ceilalți. Dar dacă nu găsește de lucru, nu știu, o să fure.

Arezki o spunea cu atîta simplitate, încît mi s-a părut și mie firesc.

Nerăbdătoare să-și facă apariția, primăvara înghiontea parcă luna februarie, și am petrecut cîteva seri în părculețul de la Chapelle. Savuram pînă la capăt aceste plăceri modeste care ne erau îngăduite. La apropierea nopții, cerul izbucnea ; forme în mișcare se urmăreau, alergau în galop,

se topeau și se înghițeau în spatele unui zid, ca să urce din nou, mai departe, în spirale transparente.

— Privește luna.

Arezki mă trăgea de braț. Spuneam : „Oh..." încîntată. Atunci mă scutura.

— Ei asta-i, e felinarul. Uite-te mai bine, stîlpul e ascuns de copaci. Mirajele civilizației...

Și ne porneam pe rîs sprijinindu-ne de spatele băncii. Din cinci în cinci minute, metroul aerian spărgea zgomotos seara plăcută. Claxoanele poliției creșteau și descreșteau și respirația noastră le urmărea ritmul. Făceam prinsori pe momentul desfacerii mugurilor. Frecîndu-ne palmele una de alta, mîinile noastre căutau scobitura moale în care să se strecoare. Piele lipită de piele, degetele noastre tremurau.

Dintr-o dată însă s-a întors negura, cu dimineți reci, orizonturi depărtate și opace ; așa a început martie pînă pe 18, prima zi luminoasă după ceață.

Ne-a surprins ca un zîmbet neașteptat pe un obraz posomorît. Norii s-au sfîșiat încet, în sfîrșit a apărut soarele. Privirile urmăreau cu speranță fiecare spărtură. Acel 18 martie... La prînz am deschis toate geamurile. La ora unu am găsit mașinile calde. Aerul era plăcut. Îți făcea poftă să-l aspiri cu gura deschisă. Bărbații își răsuceau mînecile. Între fiecare portieră care trecea, apărea în lumină un obraz de culoare întunecată. Asta s-a petrecut pe-ncetul. Mai întîi cineva la capătul benzii, în felul în care lovea tabla cu ciocanul, apoi un altul după cum bătea cu mîinile, cu pal-

mele, pe fierăria caldă ; soarele pe părţile cromate, o mie de sori în maşină, gene lăsate cînd le atingea lumina. Gesturile se muiau. Se înşuruba şi se bătea, se înşuruba puţin şi se bătea mai mult. Bernier s-a ridicat, dulău inofensiv care latră prea fără vlagă ca să latre mult timp, fericit să-şi găsească iar, după acest efort, taburetul, hîrtiile, cerneala şi literele gotice.

Foarte curînd, a început îmbulzeala. Unii, care rămăseseră în urmă, alergau spre partea din faţă a benzii ca să-şi termine lucrul, încurcîndu-i pe ceilalţi, dînd peste cap treaba cu o învîrtitură de şurubelniţă sau o lovitură de ciocan şi, întorşi la loc în spate, din nou în întîrziere, plecau iar spre maşina care şi ajunsese prea departe. Alţii, ca să regăsească cadenţa, se odihneau cît timp trecea o maşină şi, cînd aceasta ajungea în dreptul nostru, lipseau prea multe piese ca să se poată continua lucrul. Se auzeau chemări, ţipete, toată lumea făcea o mutră descurajată, dar căuta un pretext să se oprească din lucru. Mustafa rîdea cu dinţii strînşi şi nasul mare încreţit de plăcere. Îi distra dezordinea de pe bandă, înjurăturile lucrătorilor de meserie, zelul lor inutil. Ca un cîine mare, ameţit de ierburi, întîrzia la soare, cu burleţii pe umăr, adulmecînd, cu mîini nerăbdătoare. Cineva a strigat : „Întrerupeţi curentul !" O caroserie bloca intrarea ascensorului. Maşina, prost aşezată, alunecase, cu capota spre stînga. Trebuia cel puţin o jumătate de oră ca s-o degajeze. Daubat a venit spre mine, ştergîndu-se pe mîini.

— Mă duc să văd. Veniţi ?

Am spus nu şi m-am aşezat pe marginea benzii. Nimeni nu mă vedea, m-am pieptănat. Tunisienii fumau ceva mai sus. Arezki era cu ei.

Cînteoul a pornit de mai sus, de la capătul cel mai îndepărtat al benzii. O chemare surdă, prelungită. În faţă, au răspuns ciocanele. Băteau, cristalin, aceeaşi chemare monocordă. Curînd, cîteva mîini au început să lovească ritmic. Mustafa a alergat pe alee. Auzise.

— Oh, a făcut el.

Aspira aerul, îl păstra în piept, „oh, oh !". Căţărîndu-se pe un acoperiş, a început să bată legănîndu-şi capul.

— Mus-ta-fa !

De două ori l-a strigat cineva. El a început să bată mai tare. Tunisienii s-au apropiat. Arezki la fel. Toate palmele loveau scandînd cuvintele pe care Mustafa le zvîrlea în soare de pe acoperişul maşinii lui. Era în atelierul 76 un cerc de bărbaţi care băteau ritmul cîntînd, cu ochi aproape albi, învîrtindu-şi capul. Nu mai era un joc, era, în sensul cel mai pur al cuvîntului, o relaxare, o răzbunare împotriva gesturilor reduse de pe bandă, a ritmului ei limitat. Francezii îşi făceau un punct de onoare din a nu se apropia. Unii din ei totuşi, pe care acest delir îi mira, priveau şi rîdeau. L-am zărit pe Lucien. Coborîse şi el. Nu fuma, asculta, aştepta. El gusta această muzică născută ca un fluviu dintr-o firavă şi tristă notă tărăgănată, fricoasă, ezitantă, sacadată, tremurîndă : coarda nestrunită a instrumentului scotea mereu aceeaşi notă, prelungită, dureroasă, un ac care-şi adînceşte scobitura în carne atunci cînd

nota se umflă și cînd coarda plesnește. Fără îndoială, dacă ar fi îndrăznit, ar fi intrat în ritmul grăbit al mîinilor. Ele băteau în tabla din fața și din spatele mașinii ca într-o enormă tobă metalică pe care alunecau degete lungi de bronz, acopereau glasul lui Mustafa, se opreau atunci cînd băiatul scanda ca un muezin acel „elbi, elbi" tărăgănat al tuturor melopeelor arabe. El cînta, bătea, gîfîia, cu ochi de înecat, îmbătat de propria lui voce. Redevenea păstorul așezat sub măslin păzindu-și caprele slabe, cobora desculț de pe stînca galbenă, păstoraș în zdrențe, care, cu o singură notă, deschidea, scormonea carnea celor din jurul lui, a poporului de vagabonzi în extaz, cu răsuflarea oprită, cu capul clătinîndu-se pe vrejul trupului, legănat de vîntul muzicii. Cînd credeai că ai prins ritmul bătăilor — de două ori cu mîna stîngă, o dată cu dreapta, o dată cu stînga, de două ori, o dată — cînd erai gata să i te alături, ritmul se rupea, fluviul șerpuia ; cîntecul curgea cînd în cascade de strigăte, de lovituri, cînd subțiratec ca nota din care izvorîse și, la întîmplare, se oprea brusc, reîncepea liniștit, ca un lung torent cu mișcări neprevăzute ; dacă nu cunoșteai secretul, magia acestei muzici, nu puteai să intri în ea fără să fii în contratimp, mereu în contratimp.

Așezată, cu gîtul strîns, aproape tremurînd, mă ciupeam de picioare ca să nu plîng. Mustafa cînta nazal o chemare, ridica brațele scurte și geamătul lui ne sfîșia pe toți.

Daubat a ocolit cercul. Diseară o să-i spună soției lui : „Astăzi a trebuit să înghițim un con-

cert al pungașilor". Celălalt, reglorul cel înalt cu ochelari, se gîndea desigur : „Băiatul meu e acolo, și ei aici cîntă și se distrează". Cei care ar fi trebuit să-i primească, să-i recunoască, îi dădeau la o parte, ei care strigau în toate congresele lor: „Proletari din toate țările, uniți-vă". Niște sălbateci și muzică de sălbateci. Niște „norafi"[1] cum le spuneau. Un semn mai rău decît steaua galbenă pe inima evreilor. Oameni cu cuțitul în buzunar, leneși, hoți, mincinoși, sălbatici, cruzi, murdari, niște „norafi". Astă-seară, ziarul va aduce la cunoștință : „Nord-africani atacă o băcănie". Și, mai departe, sub o poză edificatoare „Francezi musulmani salută pe ministrul rezident". În amîndouă cazurile, niște cîini. Fie niște cîini buni, credincioși, îndrăgiți, mîngîiați, fie niște cîini turbați. Dar nu mai mult. Nimic nu-i va face niciodată pe Daubat și pe mulți alții să admită că acești „norafi" ar fi egali cu ei. Era o generație pierdută. Ar trebui să se nască alta, cea a Mariei, și, așa cum o dorise Lucien, să fie totul luat de la început pornind de la ea. Niște șuruburi mici m-au lovit pe braț. M-am întors spre Arezki. Era departe de mine în cercul celor care cîntau. Alte șuruburi m-au atins iar. De data asta l-am surprins în timp ce le arunca cu îndemînare și în așa fel că nimeni nu-l putea vedea. A întors capul, ochii lui m-au găsit. Așa este, vom ieși din asta, vom trece peste obstacole, vom dărîma ceea ce ne stă în drum ! Într-o zi,

1 Nord-africani.

nu va mai fi nevoie de o cameră în care să ne ascundem. Am luat de pe jos un şurub, am ţintit şi l-am atins pe spate. Toţi ceilalţi mi-au văzut gestul.

O sonerie scurtă. Banda urma să pornească. Cercul se desfăcea. Mustafa a coborît. Daubat, care venea, l-a oprit.

— Ai văzut ce-ai făcut ?

O dîră groasă înnegrea vopseaua galbenă. Mustafa, încă beat, l-a apucat de gulerul salopetei.

— Dacă îi spui contramaistrului, te aştept la ieşire, îţi spintec burta şi-ţi mănînc carnea.

Celălalt s-a făcut alb. Îl credea. Arezki l-a apucat pe Mustafa şi, lipindu-l de maşină, a ţipat la el. Băiatul s-a depărtat şi şi-a luat iar burleţii, fluierînd.

Încet, încet, lucrul reîncepea. Avusesem cîteva minute ca să ne lăsăm niţel duşi, aşezaţi pe marginea unei maşini, într-o călătorie, mereu aceeaşi, capătul benzii.

Pe nesimţite, cercul se strîngea. Privirile deveneau duşmănoase. Reglorul nu mă mai saluta. Daubat îmi întindea mîna fără căldură. La vestiar, unde nu mă apropiasem de loc de colegele mele, sensibilizată la maximum, interpretam tăcerile lor, ochiadele curioase.

Nu-mi rămîneau decît insuliţe izolate unde mă puteam mişca liniştită. Făceam socoteala celor care nu ştiau : Gilles, delegatul sindicatului, vecina mea de dulap care mînca în oraş şi condu-

cea un Fenwick, cîţiva încă de la sculărie. Cu aceştia mă simţeam la îndemînă, aveam răbufniri de afecţiune pentru ei, le vorbeam cu recunoştinţă. Şi cînd, pe o insuliţă unde mă credeam în siguranţă, observam o privire insistentă, amestec de ironie, neîncredere, curiozitate şi dispreţ, mă pierdeam, eram turburată.

Didi a fost plină de cruzime. Cînd mă chema, mă striga Aicha şi de îndată ce intram în vestiar, bătea din palme prosteşte, cîntînd: „Allah! Allah!" Ar fi trebuit să rîd.

Arezki mi-a spus într-o seară cînd vorbeam despre asta:

— Ce vrei, pentru francezi noi sîntem nişte desfrînaţi sexual şi pentru ai noştri franţuzoaicele sînt campioanele... rafinamentului. Unii se culcă pentru aceste motive. Trebuie să-ţi spun că deseori este o decepţie şi de o parte şi de alta. Poveşti...

Îmi spunea Hawa, cînd ne întîlneam. O spunea atunci cînd îmi vorbea încetişor sau cînd mă săruta.

Nu l-am întrebat niciodată ce însemna cuvîntul acesta. Preferam să nu ştiu şi inventam diferite traduceri.

Într-o după-amiază, era ora cinci, Gilles mi-a făcut semn să viu după el. După ce am trecut de uşa atelierului, mi-a spus să nu mă sperii, Lucien avusese o hemoptizie. Îl duseseră la Bicêtre, unde puteam să mă duc să-l văd chiar în seara aceea.

Mi-a propus să mă însoţească. Aveam întîlnire cu Arezki. Am cerut să mă întorc la bandă

şi să-mi termin lucrul. Mirat, Gilles a fost de acord. M-am dus la Arezki. I-am spus vestea, în ciuda prezenţei lui Bernier care se aşezase în fundul unei maşini însoţit de reglor. Arezki a înţeles. A spus foarte tare :

— Sper ca mîine să ne aduceţi veşti bune.

Am băut în tăcere. Ştiam că Gilles va pune întrebări. Era unul din acele momente rare şi periculoase în care se decide sau se pierde o prietenie. Mirosul berii nu-mi plăcea. Trebuia totuşi s-o beau cu curaj. Gilles avea un început de chelie care se observa cînd se apleca să-şi aprindă ţigara. Haina îi stătea mai puţin bine decît halatul alb larg care-i ascundea talia groasă.

— Te-ai liniştit ?

Îmi punea pentru a treia oară întrebarea asta.

— Da, domnule, am spus.

L-am privit cu recunoştinţă. Mi-a atins mîna pe care o ţineam sprijinită pe marginea mesuţei.

— La Bicêtre erai palidă.

— Cu toate astea sînt obişnuită cu spitalele. Sînt calmă.

— Nu-i aşa grav.

Bea repede şi părea tare însetat.

— Îmi place mult fratele dumitale.

— Sînteţi printre puţinii...

— Oh, de ce printre puţinii ?

A început să rîdă.

— Dintr-un accident pulmonar, scapi. Eu, cînd m-am întors din Germania, aveam un plămîn găurit. Şi uite-te la mine acum.

— Da, ştiu, domnule.

— Nu-mi spune mereu, domnule !

Am rîs şi eu şi m-am simţit mai bine. Trebuia să beau. Am tras o duşcă bună. N-am izbutit să golesc paharul.

— Există o parte de glumă şi de comic în viaţa noastră. Ni s-ar potrivi cîntecul „cei doi orfani". La sfîrşitul fiecărui cuplet ajungi la spital. Cîteodată, am impresia că pămîntul se învîrteşte într-o direcţie, dar că Lucien şi cu mine ne învîrtim în direcţia opusă, ca nişte echilibrişti la circ.

Gilles terminase paharul. Se uita prin geamul acoperit cu perdele. Am ghicit că nu i-au plăcut vorbele mele.

— Într-un anumit sens, nu e prea rău, a spus el. Va fi îngrijit, tratat, vindecat. O să dureze cîteva luni. Pînă atunci...

Chelnerul se apropia. Gilles l-a chemat. Am crezut că trebuia să termin şi să mă ridic. Am băut ce rămăsese în pahar dintr-o singură înghiţitură.

— Încă o jumătate, a cerut Gilles. Şi dumneata, Elise ?

Pentru ca seara să mai dureze, am acceptat. Simţeam nevoia să vorbesc, ca în prima seară cu Arezki. O dorinţă să spun tot, trecutul, prezentul, ce era rău şi ce era mai puţin rău. Şi acum că ştiţi tot, descurcaţi toate astea şi vorbiţi-mi dumneavoastră !

Am descris-o pe Anna, pe Henri, pe Marie-Louise ; am vorbit despre ce ştiam : lipitul afişelor noaptea ; reuniunile, vopsitoria, etuva ; şi despre ce bănuiam : conversaţiile epuizante cu Anna, nop-

ţile nedormite, lipsa de bani. Am ajuns la scena din faţa uzinei.

— Am auzit vorbindu-se despre asta, a spus el. A doua zi, la cantină, cînd l-am salutat, abia mi-a răspuns. La început ne simpatizam. Mă interesa. Ne-am şi înfruntat. El, dumneata, ceilalţi, urîţi munca. Eu nu sînt de acord. Trebuie să faci bine ce ai de făcut. Voi daţi peste cap, faceţi o porcărie. Înţeleg de ce. Vă vindeţi munca, e adevărat, şi pentru atît de puţin. Dar respectaţi-vă rezultatul muncii care este şi al celorlalţi. Văzută dintr-un anumit unghi, oare nu e frumoasă banda ?

Am protestat.

— Şi ritmul în care muncim ?

— Da, şi iar da. În privinţa asta sînt alături de voi, şi mă bat pentru voi. Iar voi îmi tociţi armele pentru că lucraţi prost.

— Lucrăm prost pentru că n-avem timp să lucrăm.

Mă sufocam. Berea era în faţa noastră. Un tonomat repeta : „Julie, Julie cea roşcată".

— În sfîrşit, a spus el, cum v-aţi trezit băgaţi în asta amîndoi ? N-aţi fost niciodată urmăriţi, sfătuiţi, ajutaţi ? Aţi luat-o pe un drum greşit.

Ştiam că eram roşie la faţă. Simţeam transpiraţia curgîndu-mi sub braţe. Trebuia să mă linişteso şi să-l las pe Gilles să vorbească. Mi-a povestit începuturile lui Lucien, naivităţile, înverşunările. Le ştiam pe toate. Mi-a arătat greşelile comise şi mi-a explicat motivele. Nu nega rasismul lucrătorilor, acuza mecanismul social general care tîra pe oameni, sistemul şi rotiţele lui.

— Dacă arabul n-ar exista, s-ar inventa ceva în loc. Înţelegi, în faţa arabilor, se simt superiori. Adaugă ignoranţa, incultura, frica faţă de ce nu-ţi seamănă, şi pe deasupra războiul... Toate astea trebuie extirpate cu îndemînare, printr-o muncă lungă şi răbdătoare şi nu printr-o acţiune brutală, directă şi anarhică.

Nu mă convinsese. Mă identificam cu fratele meu, înverşunarea lui devenea a mea. Datorită berii l-am întrebat dacă fusese de acord atunci cînd partidul nu fusese de acord cu ajutorul direct pentru militanţii algerieni.

— Sînt de acord cu hotărîri care au fost cîntărite, analizate şi discutate. Trebuie întotdeauna să fii prudent. Unii fac revoluţie pentru ei sau pentru interese de nemărturisit. Sînteţi în măsură să judecaţi cine reprezintă în mod valabil această revoluţie ?

— Toţi cei care îndrăznesc s-o facă.

El şi-a înfipt ochii într-ai mei atît de adînc, încît am întors capul.

— Elise, a spus.

— Da.

Vedeam bine că în privirea lui se citea afecţiune.

— Trebuie să veniţi cu noi, crede-mă. Singur, nu ajungi la nimic. Veţi fi timp de zece ani nişte revoltaţi şi pe urmă, într-o bună zi, veţi deveni nişte resemnaţi. Sau, poate, cine ştie ? veţi trece în tabăra cealaltă... Ştii, a reluat el, că te-am învinuit într-o zi pentru atitudinea dumitale faţă de băiatul cu burleţii ?

— Mustafa ? Mi-aduc aminte. Nu-i notasem greşelile.

— Eu numesc asta... maternalism.

— Păi asta este atitudinea mea faţă de viaţă.

— Trebuie să ţi-o revizuieşti. Încearcă să discuţi cîteodată cu Arezki, cel care pune retrovizoarele.

Deci nu ştia.

— Am vorbit deja cu el. De mai multe ori.

— La început se înţelegea bine cu fratele dumitale. Dar n-a durat mult.

Zgomotele amestecate, berea, felul liber în care stăteam de vorbă mă îndemna să-i spun tot ce aveam pe suflet. În ultima secundă m-am oprit. Cînd am spus : „Ştiţi..." am presimţit că dacă ar afla, optica lui s-ar schimba. În mod inevitabil s-ar gîndi : asta e, şi la ea este tot o chestiune de amor. Cine ar încerca să înţeleagă ? Cine ar voi lucrul ăsta ? Şi el, şi eu, toţi, judecăm repede. Aşa se întîmplă. Luăm prima explicaţie care ni se oferă, ca să simplificăm, pentru că ne satisface partea noastră de conformism.

— Ştiţi...

— Da.

— Ştiţi, ca să mergeţi cu mine la Bicêtre, aţi întîrziat. N-aş vrea ca...

— E adevărat. Trebuie să mă duc acasă. Soţia mea nu s-ar nelinişti, dar... Trebuie să vă cunoaşteţi. Este o activistă, ştii... Şi dacă, a spus închizîndu-şi cu greu haina, ai nevoie de mine pentru fratele dumitale...

Cavernă, un cuvințel drăguț care-ți evocă vrăjitorii. Cavernă, febră, roșeală de febră, roșu sînge, radiografie, spută, bacili, spital, fișe, filieră, luare în evidență, examinări, vizite, injecții, labirint întortocheat și capătul lui : sanatoriul.

Lucien a stat puțin la Bicêtre. S-a întors la locuința lui și m-am dus de două ori să-l văd. Dacă prima mea vizită a primit-o prost, la cea de-a doua a părut mulțumit, cu toate că Henri era și el acolo, grozav de optimist, așa cum se crede oricine obligat să fie în prezența unui bolnav. Trebuia să se interneze și nu se putea hotărî. „Ce înseamnă trei luni, i-o întorcea Henri ?" „Îți spun trei și te țin șase". „Și dacă ? Ai să citești, să te odihnești..." Anna nu scotea un cuvînt. Spera că Lucien n-o să plece. O priveam cu ranchiună, gîndind, „infectă, fata asta infectă l-a contaminat. Ea are microbul, slabă cum e, pămîntie, cu înfățișarea asta nesănătoasă. Mama ei a murit din asta."

— Aincourt nu-i așa departe, o să te vedem în fiecare lună.

— Ah nu, mai ales asta nu, a protestat el. Scutiți-mă.

Ochii lui nu se așezau nicăieri, făceau ocolul camerei, obiect cu obiect și o luau de la început. Slăbiciunea fizică, fuga de responsabilitate, dorința de a se izola, pînă la urmă a cedat foarte repede și ne-a spus : „O să plec". A închis ochii, a făcut gestul de a căuta țigările care-i erau interzise și și-a tras o palmă răsunătoare pe coapsă.

— E rîndul vostru să jucați. E rîndul meu să privesc.

A intrat la Aincourt la 15 aprilie. Plecarea aceasta resemnată a fost originea minunii dorită de Arezki. Lucien mi-a încredinţat camera. Anna a consimţit să schimbe. A intrat în locul meu la cămin şi eu am ocupat, oh, răzbunare, locul din care mă gonise venirea ei.

— Cincisprezece mii pentru ea care nu lucrează, e imposibil. Ia culcuşul ăsta şi-o să mi-l dai înapoi cînd ies.

Ea şi-a luat discurile, picupul şi cărţile. Aşa era viaţa asta, asemănătoare junglei: plăcerile şi bucuriile se năşteau din durerile altora. În timp ce puneau la punct între ei amănunte de ordin practic, eu mîngîiam din ochi masa, patul, rama ferestrei de unde vom vedea colinele trecînd de la albastru la purpuriu.

Gilles a venit la bandă şi s-a interesat de soarta lui Lucien. Am încercat să fiu sobră, rece, scurtă, dar el şi-a dat seama că eram emoţionată. M-a trimis la maşina care sosea, şi, cînd am coborît din ea, el era încă acolo, dar Mustafa îi vorbea cu multe gesturi şi atunci eu am stat deoparte. Puţin mai tîrziu, în timp ce traversa aleea, s-a uitat spre partea unde eram.

20 aprilie era într-o duminică. Grăbisem mutatul Annei care nu izbutea să-şi închidă valiza din cauza unei perechi de pantofi, zicea ea, ale cărei tocuri stăteau să străpungă capacul fragil.

— Păi atunci, ţine-i în mînă.

— Aşa e. Ai dreptate.

Am regretat atitudinea mea dură, la care ea răspundea cu o prefăcută umilință. Vedeam în gînd obrazul ei umflat de plîns, așa cum îl surprinsesem la 1 ianuarie. Astă-seară, mi-am zis, o să fie tot așa. Mi-o închipuiam în cămăruța de la cămin, ca beată de hohotele plînsului înăbușit sub plapumă.

Lucien, înainte de plecare, mă luase deoparte.

— Dacă poți, ajut-o la început. Henri o să caute să-i găsească ceva. N-o lăsa singură. O să-ți rămîn îndatorat la ieșire. Se pare că acolo te învață o meserie în perioada convalescenței.

Dar n-am putut să mă hotărăsc să sacrific această primă duminică. De două zile trăiam dinainte venirea lui Arezki, libertatea deplină pe care ți-o dau patru pereți...

Îmi spusese : „O să te sun, e strașnic acum că pot să-ți telefonez. O să-ți spun dacă viu sau nu. Au fost pierderi mari în cartier, foarte mari. Cincisprezece arestări. Toți responsabilii."

După-amiază m-am culcat așa cum o văzusem pe Anna culcîndu-se ; mi-am desfăcut părul ca să-i semăn. Am citit puțin, m-am dus la fereastră, m-am culcat iar, ca să regăsesc liniștea visărilor. Arezki chemase la prînz. „Nu, n-o să vin. O să-ți explic. E imposibil de ieșit azi, trebuie să rămîn aici. Mîine, mîine seară, sigur."

A trebuit să aștept pînă miercuri ca să ne întîlnim. Arezki intra dimineața în atelier, mergea direct la bandă, îmi strîngea tare mîna și stătea lîngă mine pînă cînd soneria punea în mișcare motoarele.

— Nu fii neliniștită.

Îmi citea proasta dispoziţie pe cutele obrazului. În sfîrşit, miercuri mi-a suflat :

— Crimeia, la şapte.

Mi-am luat serioasă placa şi creionul. Mustafa lucra în tăcere. L-am întrebat ce are.

— Oh, nimic.

Daubat, trecînd pe alee, s-a interesat de Lucien.

— Nu ştiu încă. O să telefonez mîine, dar e atins serios.

— Vopsitoria ! Păcat, un băiat atît de tînăr.

Avea sub ochi pungi grele roşietice şi zgrunţuroase şi glasul lui de om din popor se moleşise.

— Nici eu nu stau prea grozav. Dimineaţa nu pot să mă mai scol. Repede la pensie.

Şi toţi spuneau aşa. Toţi oftau după ea. Repede pensia !

— Hawa, eşti supărată pe mine. Dar cine ar trebui să se supere ? Te-am rugat, te-am implorat să plec cu tine, acolo. Am fi locuit cu bunica. Ieri aş fi putut s-o fac, eram liber... sau aproape. În mişcarea clandestină eşti cineva, nu mai eşti nimic, iar eşti cineva... Gîndeşte-te, cincisprezece fraţi arestaţi, tot cartierul dezorganizat, dar asta nu-i nimic. Războiul nu va ţine cît lumea. Tu eşti Hawa mea, astă seară sînt liber. Va fi ceva mai greu ca înainte, ştii, dar o să ieşim şi din asta. Vrei aşa, da ?

Ce însemna Hawa ?

— Vrei să spui că o să ne vedem mai rar ?

— Nițel mai rar, da. Dar mai mult timp de fiecare dată, pentru că avem camera.

După ce am ajuns la Saint-Denis și am trecut pe la toți negustorii din piață ca să cumpărăm de mîncare pentru masă, și-a pierdut vioiciunea. În fața ușii hotelului, l-am sfătuit :

— Să trecem încetișor, nu mă cunosc încă bine.

Dar administratorul, care cobora scara, ne-a întîlnit față-n față și s-a întors în același timp cu mine. O dată ușa închisă, Arezki a pus jos pîinea și fructele. Uitîndu-se la pat, a oftat și s-a așezat să-și aprindă o țigară.

Apoi m-a tras spre el.

— Hawa, te rog, coboară și du-te de caută niște vin. Simt nevoia să beau astă-seară. Vrei ?

Masa se prelungea. Arezki își recăpătase veselia. Plănuia să vină două, trei seri pe săptămînă.

— Ar trebui ca și tu să pleci de la uzină. Dar să mai așteptăm puțin.

Eu vorbeam mult. Arezki s-a așezat pe pat, luînd cu el paharul pe care nu-l golise.

— Lasă toate astea, vasele... Vino lîngă mine.

Am cunoscut plăcerea de a dărui plăcere. Lăsasem fereastra întredeschisă și aerul nopții ne-a trezit.

— Aprinde, mi-a cerut Arezki.

A început să fumeze gînditor. Din cauza camerei, nu mai știam foarte bine dacă eram noi înșine sau Lucien și Anna, de la care împrumutam atitudinile. Am stat de vorbă pînă-n zori cînd am adormit iar.

— Voiam să refuz...

Arezki vorbea cu o voce amorțită.

— Dar dacă le rezistam, m-ar fi lovit în fața ta și te-ar fi ridicat și pe tine. Mi-am dat seama de asta în cîteva secunde.

— Despre ce vorbești ?

Dormea deja.

M-a trezit brusc soneria deșteptătorului. M-am făcut gata mergînd în vîrful picioarelor, fără să aprind. Arezki continua să doarmă. M-am dus să-l privesc, dar ca să se ferească de lumina palidă a dimineții, se înfășurase în cearceaf, de sub care nu ieșeau decît cîteva șuvițe negre. Camera se lumina, obiectele prindeau formă, conturul lor păstra încă o linie nesigură, plină de grație. Arezki s-a mișcat. Am alergat spre pat. Ne-am privit în tăcere.

Administratorul, care scotea lăzile de gunoi, ne-a văzut ieșind împreună.

Arezki a cumpărat un ziar, dar l-a păstrat strîns sub braț, fără să-l citească. L-am luat și i-am arătat veștile referitoare la război. A ridicat din umeri. Înainte ca autobuzul să se oprească la Porte de Choisy, mi-a strîns tare degetele și i-am răspuns la fel.

Soneria răsuna cînd a ajuns la locul lui pe bandă. Eram acolo de cîteva minute, schimbînd cîteva cuvinte cu Mustafa. M-a cuprins o adevărată beție și m-au năpădit toate elanurile pe care nu le avusesem noaptea. M-am gîndit să-l prind de braț atunci cînd din întîmplare lucrul o să ne lase izolați de ceilalți și să-i sărut încheietura mîinii, în acel loc delicat unde i se încrucișau vinele foarte umflate, în așa fel încît gestul acesta neo-

bişnuit, fără rost, să-l facă să înțeleagă cît mă legasem de el.

De la plecarea lui Lucien, și în ciuda prezenței lui Arezki, mă simțeam izolată. Niciodată fratele meu nu-mi fusese de nici un ajutor, dar faptul că-l știam aproape, prezent, mă liniștea. Bernier căuta zadarnic să ne surprindă, urmărindu-l cu privirea pe Arezki cînd se apropia de mine. Dacă în clipa aceea aş fi făcut vreo eroare profesională, m-ar fi sancționat fără milă. Am făcut destule greşeli în dimineața aceea... Gilles nu și-a ascuns enervarea. Eu înghițeam în tăcere reproşurile, în timp ce Bernier se bucura. În ora de pauză, Gilles a venit să mă caute. M-a dus într-o caroasă și mi-a arătat tabloul de bord. Îl lăsasem să treacă fără să semnalez defectul, de altfel vizibil.

— Îți dai seama ?

— Da, nu e de aceeaşi culoare.

— Uite aici ! Aş putea să-ți mai arăt și altele. Ce ai ? Bolnavă ? Te necăjeşte starea lui Lucien ? Evenimentele ? Ştii, Elise, participarea pînă la disperare nu serveşte la nimic.

Văzînd că nu vreau să răspund, n-a insistat. Cînd am ieşit din atelier, m-a oprit delegatul sindicatului.

— Nu trebuie să vă lăsați exploatată. Un şef, chiar şi Gilles, n-are dreptul să vă rețină după program.

— Se interesa de fratele meu.

— În fața unei maşini pe care ați controlat-o ?

M-am îndepărtat și am coborît să telefonez. Am chemat-o mai întîi pe Anna la cămin, dar nu era acolo. Atunci am cerut Aincourt. N-am putut

să capăt nici o informaţie despre starea fratelui meu.

M-am tîrît toată după-amiaza de la o maşină la alta şi, seara, mi-am regăsit camera şi patul pe care am dormit fără să mă dezbrac.

A doua zi, administratorul mi-a înmînat o scrisoare lăsată de Anna.

— Profit de ocazie să vă amintesc, a mîrîit el, că este interzis să primeşti să doarmă cineva care nu este trecut în registru. Mai ales... străini.

Elise, am fost ieri la Aincourt, dar era în timpul orei de tratament şi n-am putut ajunge la Lucien. Mi s-au dat asigurări. Avem autorizaţie să-l vizităm la 4 mai. L-am anunţat pe Henri. Ne va duce el.

— Vii şi tu, Arezki ?

— Nu, ce-aş căuta eu ?

— Ai cunoaşte pe Henri, pe Anna şi sînt sigură că Lucien ar fi fericit să stea de vorbă cu tine.

— Nu, nici Henri, nici Anna. N-am chef să cunosc pe nimeni.

A venit duminică, aşa cum promisese. În ajun, mă chemase la telefon, dar prezenţa administratorului mă stingherea ca să-i răspund.

— Elise, eşti supărată pe mine ? Dacă mă iubeşti, suportă-mă. Mă iubeşti ?

— Da, sigur.

— O să vin mîine. O să fiu liber seara şi-o să stau pînă luni. Vrei aşa ?

— Da, sigur.

Fumam din aceeaşi ţigare. Arezki trişa şi trăgea două fumuri, apoi mi-o trecea mie şi trişam şi eu pentru că doar suflam ca să se aprindă capătul. Nu aprinsesem încă lumina, cu toate că noaptea cuprinsese odaia şi, în secundele în care licărea ţigara, ne observam pe furiş. Nu ştiam cît e ceasul ; ghiceam că trebuie să fie tîrziu. Nu îndrăzneam să rup această siestă nocturnă care părea să-i facă plăcere lui Arezki. A lăsat să-i scape un oftat şi l-am întrebat.

— Arezki, ce ai ? Pari nefericit. N-am dorit o cameră pentru noi doi ? O avem. Sîntem aici împreună. Ce te face să fii trist ? Ce-ţi lipseşte ?

— Da, ai ghicit. Îmi lipseşte ceva. Mi-ar fi greu să-ţi explic. Îmi lipseşte imaginaţia. Nu-mi mai pot închipui viitorul. Visele nu mai vin...

— Şi prezentul nu te interesează ?

— Îl simt ca şi cum ar fi trecut deja. Înţelegi asta ?

I-am atins părul. Contactul acesta m-a făcut să vibrez. Timp de ani de zile dorisem să ating părul lui Lucien. Cînd era mic, eu îl pieptănam şi-mi plăcea să-mi cufund degetele în părul lui, mîndră de desimea, de negrul lui strălucitor ; pe urmă, într-o zi, mi-a împins mîna cu brutalitate şi niciodată nu i l-am mai mîngîiat.

— Vom fi la fel cu morţii de acum şapte mii de ani.

— Ce spui ?

Mă ridicasem şi-l priveam cum zăcea ca o formă neagră căreia îi distingeam doar conturul, datorită luminii care venea din stradă.

— Nu, să nu-ţi fie frică. E un vers al unui poet arab, am uitat începutul. Spune că trebuie să trăieşti clipa. Aşa scriu toţi în epocile de linişte, sau cînd pericolul a trecut. Să trăim şi noi clipa. Aprinde, Hawa. N-ai nimic tare de băut în casa asta ?

M-am sculat şi-am căutat în dulapul din perete, de sub chiuvetă. N-am descoperit decît o sticluţă-reclamă de rom, din cel care se cumpără ca să dai gust clătitelor. Era începută şi am vărsat într-un pahar mare ce mai rămăsese. Am încercat, în joacă, să-i ridic capul ca să-i dau să bea. Îi suportam greu tristeţea, mă stingherea.

— Îţi place culoarea albastră ?

— Da, mult. Dar sînt mai multe soiuri de albastru.

— Cel al mării, un amestec de verde şi albastru. Doar că tu n-ai văzut niciodată marea.

— Nu, niciodată.

— O s-o vezi într-o zi şi, luna viitoare, am să-ţi aduc un halat de casă albastru cum îmi place mie.

— O rochie de casă, Arezki. Vezi că ai imaginaţie ? Să doreşti, înseamnă să-ţi închipui.

— Şi să o spui cu voce tare, înseamnă să te convingi !

— Eşti obosit. Am ghicit-o din felul în care te-ai aruncat pe pat cînd ai venit. Cum trăieşti ? Cînd te odihneşti ?

Mi-a cerut să-i dau ţigările pe care le lăsase în haină.

— Alerg peste tot, în dreapta, în stînga... „Sticleţii“ sînt tari, ştii...

A mirosit paharul, a gustat şi l-a pus jos fără să bea.

— Nu-mi place romul. Cu atît mai rău, dă-mi ce ai, orice.

Lampa mică instalată de Lucien îşi filtra lumina pe sub abajurul roşu, tocmai atît cît să şteargă de pe obraji ascuţimile. Cînd Arezki fuma, devenea vorbăreţ. Dar îl urmăream greu. Voiam să mă apăr de el, refuzam disperarea şi închideam uşa umbrelor. Vorbea. Se uita fix la abajurul cărămiziu şi se plîngea cu o voce surdă, joasă. La fel cu Lucien, spunea că trupul nu contează, că trebuie să-l uzezi şi să te serveşti de el, şi că oboseala, nopţile nedormite, n-au importanţă. Spunea că lupta înseamnă în egală măsură să-i înveţi pe fraţi să se spele, să nu azvîrle cocoloaşe în metrou, să plătească cotizaţiile, să nu aibă încredere, să simuleze, să se supună împrejurărilor, să asculte.

— Oamenii, a oftat el, nu poţi să-ţi închipui ce înseamnă. Şi eu cel dintîi. Aici, beau ; în altă parte, îl pedepsesc pe cel care bea. Războiul nu-i îndreaptă pe oameni.

L-am încurajat, l-am liniştit. De altfel, războiul nu atingea punctul culminant ? În opinia publică se contura o zguduire, o trezire a conştiinţei.

— La cine ? m-a întrerupt el. La Elise, la Lucien, la Henri ? Cîţi sînteţi ?

Pentru că protestam, a vrut să-mi facă plăcere şi mi-a dat dreptate.

— Vino lîngă mine, dar închide fereastra, nu ţi se pare că e frig ? Povesteşte-mi.

Luasem obiceiul să recurgem la acest artificiu, să povestim. Să povestim despre bunica, despre port, peisajele kabyle, obiecte şi fiinţe înţepenite, inofensive, liniştitoare. Şi şiretlicul reuşea. Dar pînă la urmă, un cuvînt, un oftat, un regret, ne aducea iar la miezul problemei, la punctul fix.

— N-o să te pot vedea toată săptămîna.

Am plecat capul şi-am întrebat :

— Sîmbătă ?

— Ah nu, nu sîmbăta, ştii bine.

— Crezi că o să cadă guvernul ?

— Care guvern ?

— Francez, bine-nţeles. Lucien spunea înainte de a pleca că asta ar putea schimba totul.

— Cînd te duci să-l vezi pe Lucien ?

— Duminica viitoare, cu Henri şi Anna. Vino cu noi.

A făcut o strîmbătură şi-a zis :

— Păcat... Am fi petrecut toată duminica împreună. Aş fi venit dimineaţă devreme...

N-am răspuns. O tăcere prelungită ne-a despărţit unul de altul. Pe urmă mi-am dat seama că adormise şi l-am acoperit.

Seara, deschideam ferestrele camerei în care, singură, aşteptam noaptea şi lumina crepusculului îmi era de ajuns. Nu aprindeam decît cînd se întuneca de tot. Pînă vineri, am rămas hotărîtă pentru planul meu, nedorind să-i las fratelui meu impresia că Anna este singurul lui ajutor. Cînd m-am strecurat pe lîngă Arezki în dimineaţa aceea, l-am întrebat :

— Dacă te-aş aştepta, ai veni duminică? El m-a asigurat că da, şi m-am hotărît să renunţ de a mă duce să-l văd pe Lucien.

În timpul pauzei de prînz, delegaţii sindicatului au împărţit nişte foi în faţa porţii uzinei. Cîteva zile mai înainte, direcţia refuzase să-i primească şi ne invitau să ne adunăm în aceeaşi seară. „Promisiunile nu sînt niciodată ţinute. Nu sînt făcute decît ca să oprească revendicările."

Nu eram decît puţini seara, cînd delegaţii ne-au expus situaţia. Un lucrător din atelier, care stătea în spatele meu, mi-a şoptit:

— Şi prietenii dumitale, arabii, unde sînt?

Nici unul din lucrătorii străini nu asista la adunare.

Am minţit fără greutate cînd Anna m-a chemat la telefon. Pretextul pe care i l-am dat era cusut cu aţă albă. Şi, în timp ce-i vorbeam, am înţeles cît de mult îmi iubeam fratele şi că renunţarea la această vizită, ducea pînă la paroxism dragostea pe care i-o purtam. Anna a primit vestea cu vădită plăcere; am descoperit-o în tonul vocii ei. Mi-a promis să treacă la întoarcere şi să-mi aducă veşti.

L-am aşteptat pe Arezki toată duminica. N-a venit. Pe la şase şi jumătate, cineva a zgîlţîit uşa. Anna a intrat şi, fără să se aşeze, mi-a povestit vizita la Lucien, scurtată de tratamentul care urma să-i fie făcut. Ochii îi luceau, vocea-i tremura de emoţie cu o nuanţă de ascunsă bucurie cînd mi-a adus la cunoştinţă vorbele fratelui meu.

Voia să iasă. Declarase că nu va sta un trimestru departe de ea.

„Încă o lună şi-mi fac vînt." Credea că o să mă şocheze şi că o să protestez în numele înţelepciunii, raţiunii, sănătăţii. M-am mulţumit s-o întreb : „N-a fost prea dezamăgit de lipsa mea ?" Întrebare prostească, la care mi-a dat răspuns cuta batjocoritoare a buzelor ei.

— Vizita următoare va fi la 2 iunie.

— O să merg, te asigur.

La ora opt, Arezki a telefonat şi mi-a spus : „Sosesc".

Eram supărată pe el, eram sigură că mă minţise. N-a încercat să ascundă.

— Da, am făcut-o dinadins.

— Atunci ţi-a făcut plăcere ?

— Da.

În seara aceea era relaxat. Am plănuit multe plimbări, într-un viitor nedefinit.

— Trebuie ca şi tu să pleci din uzină, dar aşteaptă pînă la concediu, peste două luni.

Mă gîndeam : „Şi bunica ?" N-am mai spus nimic, n-am mai vorbit nici despre fratele meu. Nici la mine nu mai veneau visele.

O scrisoare la care Lucien n-a răspuns, cîteva seri lîngă Arezki, afară sau în cameră, m-au ocupat pînă marţi 13. În dimineaţa aceea Bernier a venit pînă la mine, şi fără să-şi piardă zîmbetul vesel, m-a anunţat că am pierdut prima.

— Lucrul dumitale e prost, foarte prost. Trebuie făcută o verificare după dumneata. Uiţi să

notezi defecţiunile. Ca să controlezi bine, nu trebuie să întorci capul, trebuie să te uiţi la maşină, nu la cel care e în maşină.

L-am întrebat ce voia să spună.

— Ce vreau să spun ?

Arezki care era acolo, foarte aproape, ne asculta.

— Judecaţi-mi munca, nu altceva, vă rog.

— Crezi că mi-e frică, a strigat el, pentru că arabul dumitale ne ascultă ?

Nu trebuia ca Arezki să intervină. Şi ca să evit asta, s-ar fi cuvenit să bat prudent în retragere dar, pierzînd orice control, am aruncat placa şi creionul pe jos, strigînd că o să mă duc la delegatul sindicatului. Nu-mi mai era frică, privirile celorlalţi nu mă mai stinghereau. Bernier s-a întors spre Arezki.

— Tu ce faci aici ?

N-am auzit răspunsul lui Arezki. A pretins după asta că-i spusese numai „lasă-mă în pace". Dar am văzut că-l îmbrîncea pe Bernier, care nu-i dădea voie să treacă. Bernier l-a apucat de gulerul cămăşii şi Arezki, ca să scape, l-a împins spre maşina care venea. Bernier nu s-a lovit, dar s-a clătinat şi s-a trezit aşezat pe bandă.

— O să fii dat pe uşă afară.

S-a ridicat ajutat de Daubat, care, prevenit în chip misterios, se şi afla acolo, şi a plecat spre biroul cu sticlă al şefului de atelier.

La prînz, chemat la birou, Arezki a fost anunţat că e concediat. A ieşit din atelier fără să spună nimic, după ce strînsese mîinile tunisienilor şi lui

Mustafa. Cînd am reluat lucrul, acesta mi-a dat o hîrtie. Arezki mă aştepta la staţia Crimeea.

Se aşezase cu faţa spre lumina care-l lovea direct în orbite, desenînd o mască fără ochi, impresionantă şi sinistră.

— Sînt şomer !

Degeaba rîdea şi minimaliza incidentul, eu îi măsuram consecinţele. La întrebările mele, a răspuns :

— Da, de mîine, o să caut de lucru.

— Şi eu o să plec. Fără tine, nu pot să stau acolo.

În timp ce ieşeam, cineva a spus cu voce tare :

— Se pare că e circ mare la Alger. Tocmai s-a anunţat la radio.

Vorba a trecut pe lîngă noi fără să ne distragă de la preocupările noastre. M-am întors singură acasă pe la nouă şi, pentru prima dată după mult timp, am plîns. Mîine am să plec cu faţa buhăită pe care ţi-o lasă un somn în lacrimi. Îi promisesem lui Arezki să rezist pînă la sfîrşitul lunii.

— Cînd o să am eu de lucru, o să pleci. Nu trebuie să ne lipsească banii la amîndoi odată.

La Porte de Vincennes am găsit un loc să stau şi-am deschis ziarul. Dar fie oboseala, fie preocuparea, n-am înţeles importanţa evenimentelor care se desfăşurau. Fără Arezki, fără obrazul lui răsărind brusc între table şi fierării, aveam o impresie asemănătoare goliciunii în frig. Zilele moarte îmi apăreau ca o culme a fericirii. Seara, Gilles a trecut însoţit de halatele albe. Am simţit-o, trebuia să plec, şi i-am explicat asta lui Arezki cînd l-am întîlnit în piaţa Italiei. Am mers puţin, era

plăcut. Situația era gravă, m-a anunțat el, și am văzut-o și eu după grosimea titlurilor din ziarele de seară. El nu găsise încă de lucru. O să meargă mîine să se prezinte colo și dincolo și, negreșit, va reuși pînă la urmă, a conchis el ca să mă liniștească.

Dintr-o dată evenimentele m-au făcut nervoasă. Vorbeam despre ele cu o excitare care pe Arezki îl făcea să zîmbească. În momentul acela situația lui mă neliniștea mai puțin din cauză că eram preocupată de lectura ziarelor, de discuțiile de la uzină, de frecventele conversații telefonice cu Henri și Anna. Am trăit intens acele zile, convinși că în sfîrșit sosise ora în care urma să se petreacă vreo răsturnare de necrezut, mulțumiți că luăm parte la „lovitură", nu știam la care, dar ne simțeam amestecați, indispensabili, mobilizați, în sfîrșit de folos. La fiecare două zile îi scriam lui Lucien. Răspundea. Știrile, cunoscute acolo, îl înnebuneau. Vorbea de „zvîrlit tot și întors". El era în afara „loviturii". La uzină, atmosfera se schimbase. Îl revăd pe Gilles în parcul în care se îngrămădeau mașinile, între Porte d'Ivry și Choisy. În jurul lui un mic grup. Mă chema, spunea celorlalți „ea are o poziție bună". Făcea socoteala : „În cutare atelier sînt cinci băieți din partid, în 76 sînt opt". Gilles spunea „ceea ce contează, nu e ziua de ieri, ci cîți sîntem astăzi". Pînă și Daubat își sacrifica ora de pauză și venea pînă la noi. De altfel mulți au venit. Și femei. Gilles radia. „În Franța există o veche tradiție republicană. Ea se deșteaptă cînd vine primejdia." Singuri cîțiva de neînduplecat refuzau să semneze

moţiunile, rezoluţiile, chemările, jurămintele. De-a lungul benzii alerga ceva, ceva solid, cald, liniştitor, care ne lega pe unii de ceilalţi, ceva ce Gilles numea fraternitatea muncitorească. Acest entuziasm şi avînt şi-au avut cîntecul de lebădă la 28 mai.

Arezki rîsese batjocoritor :

— Nu serveşte la nimic, e prea tîrziu.

Îi reproşam scepticismul şi lipsa de încredere.

La 27 mai, mi-a telefonat. Terminam de mîncat. Nu putusem să ne vedem în seara aceea, era ocupat.

— E bine. Mi s-a promis ceva pentru 15 iunie. Nu e încă sigur. E o speranţă. O să încerc să viu astă-seară.

— Astă-seară ?

— Da. Într-o jumătate de oră, o oră.

M-am gîndit la administrator şi la observaţiile lui.

— Vino după unsprezece, n-o să te vadă nimeni intrînd.

— E prea tîrziu, e ora la care se fac raziile. Nu-i nimic, o să ne vedem mîine.

— Mîine e manifestaţia. Nu ştiu cînd se va termina.

— Ah, manifestaţia !

M-am făcut că nu bag de seamă ironia.

— Bine, fac tot posibilul şi vin după unsprezece. Dacă n-o să pot...

— Îmi telefonezi mîine. Vino astă-seară, Arezki. Dar ai grijă cu administratorul. Dacă aş ieşi să te aştept undeva ? Ne-am întoarce împreună, ar fi mai prudent.

— Nu, aşteaptă-mă în cameră.

Dar am aşteptat în zadar. În ziua de 28, m-am sculat într-o stare asemănătoare beţiei. Am deschis fereastra, m-am uitat în stradă, la orizontul fără fumuri, la linia portocalie de la nivelul acoperişurilor, care anunţa o zi călduroasă. Am lucrat pînă la prînz. Lucien îmi lipsea. Mi-l închipuiam în verdeaţa de la Aincourt, greţoasă ca o prăjitură prea dulce pentru ochii lui dornici de asfalt şi pavaj. Pe urmă, în grup, am luat metroul. Ca să poţi pătrunde în el, trebuia să împingi, să te faci mic printre umerii metalurgiştilor, poştaşilor, zidarilor. La fiecare staţie, grupuri noi încercau să urce în garniturile supraîncărcate. Aceiaşi oameni care se certau seara pentru o lovitură cu piciorul, o îmbrînceală, rîdeau şi se numeau tovarăşi. Metroul trecea ca un fluviu spre care se vărsau nenumărate rîuri de oameni purtînd banderole, pancarte, pînză de americă împăturită, drapele. Unii, cei mai în vîrstă, arborau cravate roşii. Eram înconjurată de lucrători pe care-i clasasem între indivizii infecţi, rasiştii uzinei, şi eram atît de surescitată, că simţeam dorinţa să le cer iertare că i-am judecat greşit. Nu înţelegeam încă faptul că ei erau acolo pentru că făceau parte din aceia care merg întotdeauna cu valul, oricare ar fi vîntul care-l ridică. Mică de tot printre bărbaţi, închideam ochii de bucurie. Mă gîndeam cum o să-i povestesc toate astea lui Arezki. Ar mai rîde dacă ar vedea oceanul care îneca piaţa Naţiunii ?

Gilles a venit lîngă mine.

— Ce spui, Elise ? E ceva ?

— Da, cred că de data asta e ceva.

— E 36, a spus Daubat în spatele meu.

— Studenții...

Își desfășurau banderolele. Literele, medicina, Antony...

— Iată-i și pe cei de la Renault !

Vîrful clasei muncitoare înainta sub aplauze.

Am mers pînă la piața Republicii, ținîndu-ne de braț și strigînd lozinci. Am fi mers încă mai departe. În piața Republicii, un tînăr nebun s-a cățărat pe statuie și-a împodobit-o cu flori. Tot Parisul, suflet și brațe, era acolo și nu izbutea să se urnească. Elicoptere zburau deasupra mulțimii. Cineva în spatele meu a spus :

— Și dacă ar ateriza parașutiști ?

— Să vină... !

Salvam Republica, eram cei mulți, de neînvins și uniți. Băiatul care vorbise adineauri semăna nițel cu Lucien. Se deosebea prin expresia hotărîtă și calmă a obrazului, prin silueta mai zdravănă. În ochii lui vedeam bucuria, entuziasmul și mă gîngîndeam : „Iată-l pe Lucien într-un exemplar reușit".

Am rămas pînă la urmă, pînă-n clipa în care spectacolul pieții pustii mi-a sfîșiat încrederea. Cu părere de rău m-am întors acasă, repetînd prostește în sinea mea : „res publica, treburi publice". Arezki n-a telefonat, dar nu m-am neliniștit prea mult, eram prea sfîrșită. Cînd m-am deșteptat, soarele pătrunsese în cameră. M-am uitat la ceas, era prea tîrziu ca să mă duc la Porte de Choisy. Cu atît mai rău, o dimineață pierdută. De mai multe ori am trecut încoace și-ncolo

prin raza de soare. Simţeam o intensă mulţumire fizică. Mi se părea că se deschide o eră nouă şi că-n ajun făcusem un fel de revoluţie. Am ieşit, am cumpărat mai multe ziare şi pîine proaspătă pentru masă. Am decupat fotografiile din l'Humanité şi le-am pus bine pentru Lucien. Cafeaua fumega în raza de soare care acum ajunsese pînă la masă. Pîinea proaspătă se fărîmiţa trosnind şi clipa aceasta de trîndăveală prelungea mulţumirea din ajun care era încă prezentă în toată fiinţa mea.

Răsfoind ziarele, am aflat de moartea lui Lucien. M-am ridicat, am alergat la oglindă unde m-am privit ţinîndu-mi obrazul în palme. M-am întors la masă, am căutat cheia, am coborît să telefonez. Am chemat-o pe Anna. Nu era acolo. Pe urmă pe Henri ; „a ieşit", mi-a răspuns proprietăreasa. Am urcat înapoi, am deschis uşa, am împins zăvorul, m-am uitat la ceaşcă şi la firimiturile de pîine. Ziarul era acolo, bălos ca un şarpe, şi nu îndrăzneam să-l ating. M-am aşezat în genunchi şi-am spus : „Lucien, Lucien, Lucien". Mi s-a făcut greaţă, m-am dus repede la chiuvetă, dar doar am scuipat ; am deschis jaluzelele, m-am uitat fix la ziar şi nu l-am luat iar în mînă decît după mult timp. Era pe ultima pagină, la fapte diverse, sub titlul : „Tragic accident la ieşirea din Mantes". A trebuit să mai aştept iar. Ochii mei refuzau să citească rîndurile mărunte, cele care anunţau.

„Miercuri dimineaţa, pe la ora patru, un tînăr pe o motoretă a fost ucis la ieşirea din Mantes. Şoferul camionului Societăţii de produse lactate

care l-a lovit a fost interogat de jandarmerie. Victima, Lucien Letellier, în vîrstă de 22 de ani, era în tratament la sanatoriul din Aincourt. Motoreta pe care circula fusese sustrasă unuia din salariații instituției. După cele relatate de conducătorul auto care venea în urma lui, tînărul circula cu viteză și fără far. La semnalizările mașinii a dublat viteza. Nereușind să-și mențină direcția, s-a izbit de camionul care venea în sens invers. Moartea a fost instantanee. Nu se știe de ce tînărul bolnav fugea în plină noapte și care-i era destinația."

Încă nu suferеam. Am găsit puterea să ies, să mă duc pînă la poștă unde am întocmit o telegramă pentru Arezki. „Vino repede, ceva urgent, Elise." Nici Henri, nici Anna nu erau acasă. Am telefonat la Aincourt. Mi-au spus că Lucien se afla la Mantes.

M-am întors la hotel și am ales partea însorită, ca și cum asta mi-ar mai fi putut face plăcere. Atunci s-a deschis rana și ce s-a scurs m-a golit de orice substanță, n-a lăsat în mine decît durerea. Am urcat scările gîfîind și, în odaie, m-am prăbușit în așternut ca să-mi înăbuș țipetele. A trecut timp. Arezki nu se arăta. Nu l-am găsit pe Henri decît seara. Știa. Știa și Anna. Era la el, și în durerea ei, mi-a spus, avea o nebunie tragică și obscenă.

— E îngrozitor, Elise. Încă nu pot să cred. Lucien ! Venea la Paris, nu-i așa ? Era o nebunie. Pentru o manifestație inutilă. Ai citit ziarele de seară ? Bine înțeles, poți conta pe mine. Mîine mergem împreună acolo. Fii tare, ai fost întot-

deauna. Pe mîine dimineață, nu te mișca de acasă, așteaptă-mă.

Arezki mă uita, nu putea veni ?

Așteptam să deschidă ușa ca să mă arunc în brațele lui și să plîng. Dimineața, m-am trezit pe pat. Dormisem și-l visasem pe Lucien. Un vis frumos, colorat, în care ne certam pentru niște fleacuri. Cînd a bătut Henri la ușă, eram gata. Am lăsat vorbă la administrator care a primit în silă. Arezki putea să vină în absența mea, trebuia să afle.

— Te rog, i-am cerut lui Henri, să facem un ocol prin Goutte d'or.

I-am explicat motivul.

Am intrat singură în hotel și-am urcat pînă la camera în care ne surprinsese poliția. Am bătut. Am așteptat. Bărbatul care a deschis a întrebat răstit :

— Ce e ? Ce doriți ?

— Arezki. Aș vrea să-l văd.

— Nu-i aici.

Atunci am început să plîng și i-am spus, ca și cum ar fi putut pricepe :

— A murit Lucien.

Neîncrezător, a împins ușa, dar eu am insistat.

— Trebuie să-l văd. Mă cheamă Elise. Am să-i spun ceva. Ceva grav.

Era foarte urît, se uita sașiu.

— Unde e ? Puteți să-i transmiteți un mesaj ?

N-a înțeles cuvîntul ăsta, pentru că a zis :

— Ce ?

Am insistat iar. Atunci s-a hotărît.

— L-au arestat marți seara, la metrou.

— Ah, da ?

— Da, asta-i tot.

Bineînțeles, asta-i tot. Unul este prins, altul vine să-i ia locul. „Revoluția e ca un buldozer. Trece peste..." Revedeam gestul.

Un bătrînel cu mustăți lungi urca scara.

— Îl cunoașteți pe Arezki ?

— Eu nu cunosc pe nimeni.

Mi-era prea cald în fusta mea de postav. Mi se lipea de pulpe. Henri aștepta la colțul străzii, trăgînd în piept mirosul cartierului arab și stînd de vorbă cu un algerian care, neîncrezător, da înapoi.

— A fost arestat. Marți seara. Vrei să m-aștepți ? Mă duc la Feraht.

Era restaurantul în care mîncasem de cîteva ori seara. „Fratele lui e însurat cu soră-mea..."

— Te însoțesc, Elise.

Feraht nu știa nimic.

— Au fost atîția arestați...

— Unde i-au dus ? Cum putem afla ?

— Asta... a zis el. La Villette sau...

— Nu pot să plec, Henri. Trebuie să aflu.

— Păi n-ai să afli nimic. Cine o să-ți spună ? Poliția ? Așteaptă cu răbdare, poate îi dau drumul.

Dintr-o dată m-am gîndit la Mustafa. Ne-am oprit la Porte de Choisy și-am așteptat terminarea lucrului. Cînd soneria s-a declanșat, am alergat și-am ajuns la poartă tocmai cînd paznicul o deschidea. Oamenii mă priveau, pentru că transpiram și respiram tare. A trecut Mustafa. L-am agățat.

— L-au luat marţi cu Sliman, şi el a ieşit ieri.

L-am implorat să mă ducă la acest Sliman.

— Nu pot, nu vreau să mă dea pe uşă afară. Arezki n-avea fişa de salariu.

Mi-a explicat unde stătea Sliman şi s-a scuzat, dar :

— Trebuie să mănînc.

Am avut tentaţia să-l ajung din urmă ca să-i spun de moartea fratelui meu. Şi la urma urmei, cu ce s-ar schimba lucrurile ? Ca şi Arezki, şi el se înăsprise. Ar face ochii mari, şi ar trebui să-i povestesc cum şi cînd, pe un trotuar, în soare, în plină viaţă.

Binevoitor, Henri m-a condus în strada Chartres, la adresa dată de Mustafa.

— Nu e vorba numai de fişa de salariu. E adevărat, dacă le-ar fi avut, poate sticleţii nu l-ar fi reţinut, dar... nu pot să vă spun nimic, nu ştiu nimic.

— Marţi seară, pe la nouă, mi-a telefonat, mi-a spus : sosesc...

— Ştiu, eram cu el. Am stat de vorbă într-o cafenea, am mers pînă la metrou. Acolo ne-au înhăţat.

— Şi după asta ?

— După, nu ştiu nimic. Eram în regulă. Pe el n-am văzut unde l-au dus. Am fost triaţi. Nu mai eram împreună.

— Haide, a spus Henri, fii cuminte, Elise. Trebuie să mergem la Mantes. N-o să obţii nimic mai mult. La înapoiere, dacă vrei, am să te ajut. Trebuie să ai răbdare.

Am sosit la Mantes vineri seara și luni dimineața ne-am întors la Paris. Henri mi-a fost de mare ajutor. Făceam exact ce-mi dicta. Durerea mea era decentă, nesupărătoare. Nu simțeam decît o mutilare pe care diversele demersuri, drumuri încoace și-ncolo, de la Aincourt la Mantes și de la Mantes la Paris, o anesteziau ușor. Henri mi-a spus că nu trebuia să-l văd pe fratele meu, că asta nu servea la nimic, că în gîndurile noastre nu merita să păstrăm de acum încolo decît obrazul lui frumos de tînăr nebun. M-am supus liniștită. Mi se părea că pregăteam pentru Lucien o ceremonie de la care el lipsea ; dar nu era nimic care să semene a gol, a moarte.

Luni, la șapte, am ieșit din Mantes. Mi-l închipuiam pe Lucien alergînd, înnebunit de claxon, crezîndu-se urmărit, neîndemînatec, tremurînd, enervat. „Ce nebunie, spusese Henri. Pentru o manifestație inutilă..." Nu era decît pentru atît ? Dorința de a o revedea pe Anna nu-i grăbise hotărîrea ? La această ipoteză, în care nu credea, Henri îmi răspunsese pe un ton nerăbdător :

— Păi Anna făcea parte dintr-un tot !

Aici, în acest peisaj anost, s-a terminat aventura vieții lui. Viața ratată, moarte fără rost. Tinerii eroi ai secolului mureau la volan, în zgomotul unui bolid care se fărîmă și el murea pe o motoretă. Așadar, din sfîrșitul lui nu va dăinui decît o imagine de caricatură, fără pic de romantism. A vrut să fie și el amestecat în marea lovitură ; a crezut că Parisul o să bubuie și Parisul

doar strănutase. Lucien nu mai exista decît în noi înşine, cei care l-am iubit.

— Ei şi ? ar fi spus el cu vocea lui caustică. Şi dacă ?

Traversam un orăşel cînd am văzut pe un trotuar un băieţel cu două pîini în braţe, care pornea să traverseze. Atunci mi-a venit în minte un cîntec învăţat de fratele meu pe la doisprezece ani, pe care-l tot repeta în camera lui, pe scară, îl fluiera în nasul meu ca pe-o sfidare :

Hanz de Tchloquenoque are tot ce vrea
Şi ce are nu mai vrea
Şi ce vrea nu are

Hanz de Tchloquenoque spune tot ce vrea
Şi tot ce spune nu crede
Şi ce crede nu spune.

Hanz de Tchloquenoque merge unde vrea
Şi unde se duce nu stă
Şi unde stă nu-i place.

— Hanz de Tchloquenoque, îi spuneam eu, eşti tu !

Şi mult timp, spre necazul lui, l-am poreclit aşa.

— Iată Parisul. Te conduc direct la dumneata, nu-i aşa ? O s-o luăm pe bulevardele mărginaşe, e mai repede.

Henri înțelesese că nu doream să stau de vorbă și tăcuse de la plecarea noastră. „Iată Parisul." Cuvintele astea m-au trezit.

De la Mantes, oraș plăcut, pînă la podul Saint-Cloud, pînă după tunelul care deschide și închide autostrada, verdeața pomilor și cîmpiilor, culoarea nehotărîtă a cerului, cenușiu aici, roz mai încolo, și toate orele pe care tocmai le trăisem în șușotelile de pe coridoarele spitalului, birourilor administrației, călătoria aceea la Aincourt unde-mi dăduseră obiectele rămase de la Lucien, cele trei deșteptări la hotel cînd, deschizînd ochii la lătratul unui cîine sau cotcodăcitul dintr-o curte de păsări din apropiere, gîndul îngrozitor care fărîma această bucurie gata să se nască și mă lăsa într-o inerție prostită, cu urechile vîjîind și răsuflarea amară, toate aceste imagini și emoții amestecate într-o singură țesătură, mă învăluiseră, izolîndu-mă de cei vii. „Iată Parisul". Pînza se rupe. Cîmpia și vîntul ușor printre frunzele verii apropiate prelungeau încă ceremonia funebră în ceea ce are ea liniștitor. Dar aici începe orașul în plinătatea lui. O pendulă sună ora. Străzile se înșiră drepte și fără taină. Orizontul este acum un fragment de cer între clădiri apropiate. Acum este hotărît albastru. O să fie cald și femeile poartă rochii fără guler și mîneci. Niște arabi lucrează la un trotuoar. O dată ocolit viaductul de la Auteuil, încurcăturile de circulație se înmulțesc. Acesta e Parisul. Camioane cu marfă, de mare tonaj, autobuze, este începutul unei zile. De la Porte de Versailles, mergem încet și mă uit cu atenție la oamenii de pe trotuarul din dreapta

mea, ca şi cum mi-ar putea răspunde la întrebare. Pentru că aici, în zgomotul oraşului, în culorile şi amestecurile lui, îl regăsesc pe Arezki.

Apar clădirile cetăţii universitare. Cărămida roşie a zidurilor lor aminteşte colegiile engleze aşa cum le-am văzut în cărţile de şcoală ale fratelui meu. Între două pavilioane, plantaţii de trandafiri şi grădini împrumută ansamblului o imagine de împlinire. Săli de lectură, camere din care cu siguranţă poţi să vezi conturul şters al trandafirilor în mijlocul verdeţii... din cauza lor, a pietrelor vechi şi a celor cîţiva studenţi care se îndreaptă spre bulevard, îmi spun că Arezki nu e în pericol. Mai încolo, ieşind din pavilionul Marocului, un băiat cu gulerul desfăcut cască, îşi întinde braţul liber. Şi chiar dacă Arezki nu se întoarce, pun în mişcare Parisul. Există avocaţi, ziare. Se vor ridica unii care să strige, să protesteze, să ceară cu tărie. 28 mai n-a fost un vis.

La Porte de Gentilly, drumul începe cu o pantă lină. Cimentul treptelor de la P.U.C.[1] te orbeşte în soare. Pe o pancartă citesc: „Strîmtoarea Plopilor". Cuvintele seamănă cu o spînzurătoare. Articolele 76 şi 78 „atentat la securitatea interioară şi exterioară..." N-o să-i dea drumul atît de repede.

Trecem prin faţa unui monument de piatră albă „Mamelor franceze". Onorurile, veneraţia, toate astea vin după, cînd e prea tîrziu. Panta se îndreaptă şi urcă spre piaţa Italiei. Cunosc totul

1 Clubul studenţesc din Paris.

prea bine, abia mă uit la stînga, la inscripţia de pe acea tîrfă bătrînă care este uzina „Automobile, Maşini pentru lemne". Am impresia că ajunge pînă la mine zgomotul înnebunitor al benzii rulante. Simt căldura tablei.

Cînd începe coborîrea de la Charenton, mişcările oscilatorii ale maşinii — bulevardul este în refacere — mă leagănă între speranţă şi spaimă. Şi amintirile se încîlcesc cînd trecem prin faţa părculeţului Limagne. Arezki spunea „Limace [1]". Spunea şi „Mont de Pitié" [2] şi-mi plăcea mult acest ultim cuvînt.

Pe podul Naţional vederea apei m-a făcut să mă gîndesc la cadavrele pe care le cară. Trupuri azvîrlite în anumite nopţi de razie generală, în beţia urii ; trupurile unor oameni slabi de înger care au vorbit prea mult şi pe care moartea i-a pedepsit. Nepotrivit în locul acesta, Hanul Ospeţelor, priveşte trecînd automobiliştii pe care nu-i opreşte nici un semnal roşu.

Pe bulevardul Poniatowski se înalţă acele clădiri care încing Parisul cu urîţenia lor de dinainte de război. Case antipatice, cu faţade aspre, pietre mohorîte, cu deschideri de forme nehotărîte, curţi mari, interioare, lipsite de soare ; aici trăieşte o întreagă aristocraţie muncitorească ce aspiră la îmburghezire. Călcată în picioare, strivită de indiferenţă şi ideile preconcepute, ce preţ are aici viaţa unui arab ? Gustul ordinei trece prin porii

1 Melc fără cochilie.

2 Mont de Pitié — Muntele milei în loc de Mont de Piété — Muntele de pietate.

acestor case. L-au împins înapoi, l-au trimis acolo, în război. Degeaba aş striga, cine să mă asculte? Dacă trăieşte, unde e? Dacă e mort, unde îi e trupul? Cine o să-mi spună? I-aţi luat viaţa, bine, dar cu trupul ce-aţi făcut? La Porte Vincennes bulevardul se întrerupe şi la o răspîntie largă se ridică apartamente noi, luminoase, ale căror balcoane împodobite cu storuri de pînză, albastre sau portocalii, îţi evocă după-amiezele calde, cînd bei un pahar aburit ascultînd un disc. Cui o să-i pese de Arezki?

Henri încetineşte şi mai mult. Sîntem în spatele unui camion care scuipă fum. Iată Montreuil la dreapta mea şi strada Avron în partea opusă. Curţile Halelor ar depăşi paleta unui pictor. Vederea fructelor aranjate, a piramidelor de legume, smulge o fîşie din speranţele mele. Spre movilele de trufandale se îndreaptă în şiruri mii de furnici care fac ca un zid de apărare în faţa tarabelor.

Cînd urcă la Bagnolet ca s-o ia spre Les Lilas, maşina se chinuieşte între două autobuze. Pe un şantier la Porte de Ménilmontant lucrătorii beau în pauză. Mîine unul din ei nu va mai veni şi cincizeci vor răsări ca din pămînt să-i ia locul la lopată. Sînt atîţia, sînt prea mulţi, o rezervă inepuizabilă, mereu reînnoită.

După Les Lilas, în curba care coboară spre Pré-Saint-Gervais, apar decorurile de la Aubervilliers estompate de ceaţa căldurii. Pe terenul deschis şi necultivat, o ciudată şi singuratică biserică face să se nască în mine dorinţa de a intra în ea, dar Henri conduce acum foarte repede şi

abia după Porte de Pantin vor răsări cocioabele acelui alt Paris care nu vine la Paris decît pentru 28 mai. De loc periculos, uşor de tras pe sfoară, mulţumit cu puţin. Intrăm în tunelul de sub Porte de la Vilette. Am presimţirea că n-am să-l mai văd niciodată pe Arezki.

— Mulţumesc, Henri.

— Dacă ai nevoie de orice ar fi, telefonează-mi. O să te chem într-o seară în legătură cu prietenul dumitale. S-ar părea că Anna nu doreşte să te întîlnească zilele astea şi totuşi ar trebui s-o ferim de singurătate. Ce părere ai ?

N-aveam nici o părere. Durerea Annei mi-era indiferentă. Henri n-a insistat.

Zilele următoare am dormit mult. Somnul îmi ieşea înainte şi îl absorbeam ca pe un calmant. Între două picoteli m-am dus pînă la uzină şi mi-am făcut lichidarea. Vederea benzii rulante, a atelierului, mi-ar fi deşteptat emoţii, aşa că am stat în biroul personalului. Înştiinţat de prezenţa mea, Gilles a coborît. Compasiunea lui, măsurată pentru că era sinceră, m-a înduioşat, dar nu într-atît încît să-i vorbesc despre Arezki. El trăgea învăţăminte din evenimentele ultimelor zile cu o luciditate remarcabilă şi mergea drept spre viitor fără descurajare.

— Te-ai decis să pleci ?

Ce altceva puteam face ? Îmi mai acordam încă două săptămîni înainte de a lua trenul, ca să mă duc peste tot, să bat la toate uşile. Vremea timidităţii s-a dus. N-o să-mi mai fie greu să intru într-o cafenea plină de bărbaţi, să pun întrebări, să fiu văzută şi judecată. Îmi făceam cum-

plite reproşuri cînd îmi aminteam ezitările, gîndurile ascunse care sugrumaseră începutul planurilor noastre. Dar în timp ce dădeam vina pe felul meu de a fi, îmi dădeam seama că nu sînt în stare să mă birui. Arezki mă iubise cunoscînd toate acestea, fără să se lase desigur înşelat de promisiunile mele. Nu mă bruscase, socotind că mai curînd timpul, ataşamentul fizic, mă vor lega.

Într-o seară m-am dus la unchiul lui. M-a primit foarte prost. Nu voia să aibă încurcături, spunea că nu ştie nici măcar că Arezki ar fi arestat. Pe obrazul drept, de la ochi la nas, avea urme violete. Cafetiera nu se mai vedea ; m-am întrebat unde îşi ascunde acum vinul.

M-am dus iar la Feraht dar nu aflase nimic. M-a poftit să stau, mi-a adus o oranjadă şi am vorbit despre Arezki, despre război. Vorbele lui erau de o uscăciune înspăimîntătoare şi cuvintele tortură, moarte, suferinţă îşi pierdeau sensul cînd treceau prin gura lui. Ştia că într-o zi va fi şi el arestat şi că-i va veni rîndul să ştie să tacă. Dispariţia lui Arezki era un lucru natural, se înscria într-o logică firească, care numai pe mine mă mai emoţiona.

— Eu unul cred că l-au trimis înapoi acolo. Ar fi rău. Nu ajung mulţi. Să fie într-o închisoare aici ? Cum să afli ? Să aşteptăm ! Poate avea asupra lui hîrtii compromiţătoare, cu toate că asta m-ar mira, era prea prudent. Să-l fi denunţat cineva ? Sînt unii care nu pot rezista. Nu-i uşor, cînd eşti singur cu ei, cu mîinile legate... Nu mai eşti la tejgheaua cafenelii... nu mai sînt martori.

Am vrut să-i las adresa mea, cea de acasă de la noi, pentru că urma să plec. A refuzat.

— Nici o hîrtie, nici o adresă ! E prea periculos.

Şi în sfîrşit l-am întîlnit pe Mustafa. În faţa lui îndrăzneam să plîng. Nefericirea mea l-a mişcat. A primit să-mi ia adresa şi dacă într-o zi Arezki ar apărea...

— Dacă n-o să mor eu, a adăugat el.

Mai aveam să-i pun o întrebare.

— Ce înseamnă Hawa ?

— Cum ?

Am repetat, silindu-mă să pronunţ corect.

— Hawa ? Înseamnă Eva.

— Mulţumesc.

Cînd i-am anunţat plecarea mea, Anna a întrebat foarte repede :

— Şi camera ?

— Păi, dacă vrei, poţi s-o iei iar !

La telefon vocea ei era mai şoptită încă.

— Da, nu-mi place Căminul. În curînd o să lucrez, şi...

— Vino pe 22, bagajele mele vor fi gata, îţi voi da cheia.

— Pe curînd.

Ea a închis prima telefonul.

Refuz să-mi închipui ce mă aşteaptă. De la bun început, mi-e insuportabil s-o văd pe Marie Louise, mi-e groază pe nedrept de durerea ei. Ea

plite reproşuri cînd îmi aminteam ezitările, gîndurile ascunse care sugrumaseră începutul planurilor noastre. Dar în timp ce dădeam vina pe felul meu de a fi, îmi dădeam seama că nu sînt în stare să mă birui. Arezki mă iubise cunoscînd toate acestea, fără să se lase desigur înşelat de promisiunile mele. Nu mă bruscase, socotind că mai curînd timpul, ataşamentul fizic, mă vor lega.

Într-o seară m-am dus la unchiul lui. M-a primit foarte prost. Nu voia să aibă încurcături, spunea că nu ştie nici măcar că Arezki ar fi arestat. Pe obrazul drept, de la ochi la nas, avea urme violete. Cafetiera nu se mai vedea ; m-am întrebat unde îşi ascunde acum vinul.

M-am dus iar la Feraht dar nu aflase nimic. M-a poftit să stau, mi-a adus o oranjadă şi am vorbit despre Arezki, despre război. Vorbele lui erau de o uscăciune înspăimîntătoare şi cuvintele tortură, moarte, suferinţă îşi pierdeau sensul cînd treceau prin gura lui. Ştia că într-o zi va fi şi el arestat şi că-i va veni rîndul să ştie să tacă. Dispariţia lui Arezki era un lucru natural, se înscria într-o logică firească, care numai pe mine mă mai emoţiona.

— Eu unul cred că l-au trimis înapoi acolo. Ar fi rău. Nu ajung mulţi. Să fie într-o închisoare aici ? Cum să afli ? Să aşteptăm ! Poate avea asupra lui hîrtii compromiţătoare, cu toate că asta m-ar mira, era prea prudent. Să-l fi denunţat cineva ? Sînt unii care nu pot rezista. Nu-i uşor, cînd eşti singur cu ei, cu mîinile legate... Nu mai eşti la tejgheaua cafenelii... nu mai sînt martori.

Am vrut să-i las adresa mea, cea de acasă de la noi, pentru că urma să plec. A refuzat.

— Nici o hîrtie, nici o adresă ! E prea periculos.

Și în sfîrșit l-am întîlnit pe Mustafa. În fața lui îndrăzneam să plîng. Nefericirea mea l-a mișcat. A primit să-mi ia adresa și dacă într-o zi Arezki ar apărea...

— Dacă n-o să mor eu, a adăugat el.

Mai aveam să-i pun o întrebare.

— Ce înseamnă Hawa ?

— Cum ?

Am repetat, silindu-mă să pronunț corect.

— Hawa ? Înseamnă Eva.

— Mulțumesc.

Cînd i-am anunțat plecarea mea, Anna a întrebat foarte repede :

— Și camera ?

— Păi, dacă vrei, poți s-o iei iar !

La telefon vocea ei era mai șoptită încă.

— Da, nu-mi place Căminul. În curînd o să lucrez, și...

— Vino pe 22, bagajele mele vor fi gata, îți voi da cheia.

— Pe curînd.

Ea a închis prima telefonul.

Refuz să-mi închipui ce mă așteaptă. De la bun început, mi-e insuportabil s-o văd pe Marie Louise, mi-e groază pe nedrept de durerea ei. Ea

este victima şi eu o detest. Ghicesc de asemenea că voi fi aspră cu bunica şi că, după primele înduioşări, am să fug de orice conversaţie. Va trebui să lucrez şi voi alege fără îndoială un fel de a-ţi cîştiga existenţa în care legăturile cu oamenii sînt inexistente. Adevărata viaţă a durat aşadar nouă luni.

Adineaori a ieşit Anna. Din cameră şi din viaţa mea. O s-o mai văd vreodată? Şi-a cerut scuze.

— Vin foarte devreme, dar nu pot altfel. Da, iau cheia. Închide numai uşa. N-o să te uit, Elise. Da, lucrez. La triat scrisorile se angajează personal auxiliar în fiecare vară. Trebuie să plec, autobuzele vin rar duminica. Îmi las valiza pe scaun.

Mîna ei îngheţată m-a atins.

A închis uşa şi, ca s-o mai zăresc o ultimă dată, mă aplec peste fereastră şi o urmăresc cu privirea. Traversează şi se îndreaptă spre fundătură, în partea opusă refugiului pentru autobuz. O maşină iese încet în marche-arrière. A lui Henri. Îi deschide portiera şi ea urcă.

Nici de data asta prăpastia neagră a singurătăţii n-o va înghiţi. Dar de ce cracă s-a agăţat? O plîng. Va suferi. Într-o zi Henri i-o va reteza. Lucien va rămîne rana sîngerîndă a trupului şi inimii ei.

„Iată-te peste treizeci de ani!" rînjise el în faţa unei cerşetoare. Cu Henri salvează cîteva săptămîni, cîteva luni. O să vină s-o vadă în camera asta. Administratorul n-o să se supere. Pe acelaşi pat, fiecare va fi cunoscut „micul sfert de oră de duioşie". Anna îl pune pe Henri ca un balsam pe o rană. Iubiţii care vor urma nu vor fi decît asta,

pansamente pe o rană, rana vieţii ei, prost alcătuită, şchioapă din naştere. Dar, după fiecare bărbat, rana se cască mai mult.

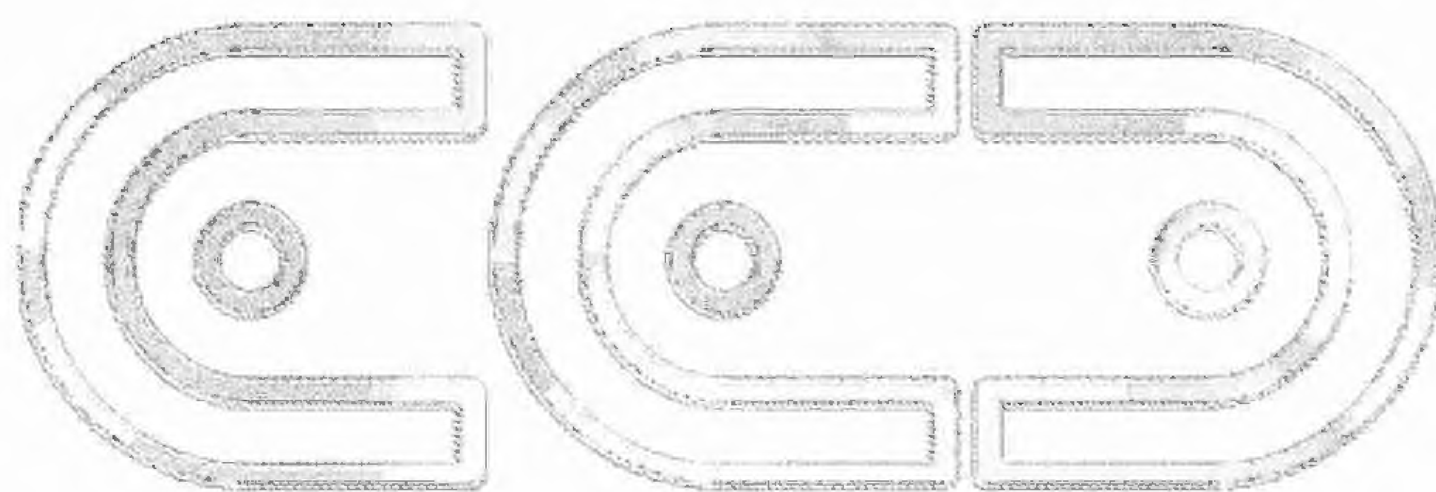
Ce forţă ne-a lipsit ? Unde e fisura care nu ne-a îngăduit să dominăm ceea ce este uşor să numeşti destin ? Pînă unde sîntem de vină ? Aşadar, acele flori frumoase care se amestecau în noi cu ierburile otrăvitoare n-au servit decît pentru a împleti coroane mortuare. Ceea ce aveam de apărat, ce trebuia să cucerim, lăsăm în urma noastră. Henri şi cei asemănători lui sînt cei care luptă în locul nostru. Ce vor face cu izbînda, dacă o vor cîştiga ? Aş vrea ca tot ce e gîndire să se retragă din mine ca o mare învolburată. Durerea mă pîndeşte, cuibărită în zilele care vin, camuflată în amintiri ; mă aşteaptă ca să mă lovească, dar o voi ocoli şi mă voi apăra cu îndrăzneală. Voi alunga din mine pînă la cea mai neînsemnată imagine. Dar sub cenuşă, speranţa de neînlăturat, va rezista. Nu ştiu de unde va veni suflarea care s-o reaprindă. Nu ştiu încotro mă va împinge. O simt. O simt, înfăşurată cum sînt ca într-un giulgiu. Neclară, fără formă, de nepipăit, dar prezentă. Mă retrag în mine, dar acolo nu voi muri.

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

Coli tipar, 9,25 — C. 2638

Scanare și prelucrare digitală

de

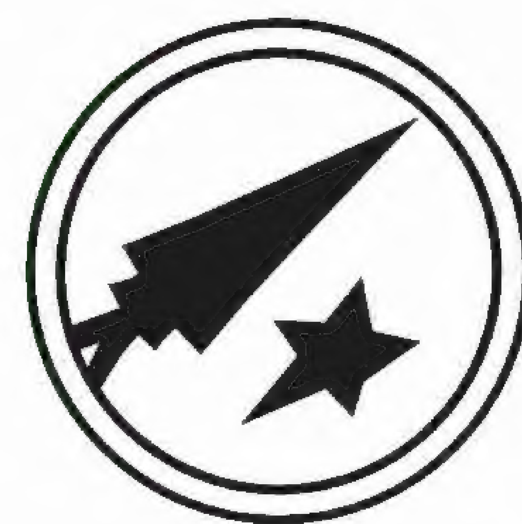

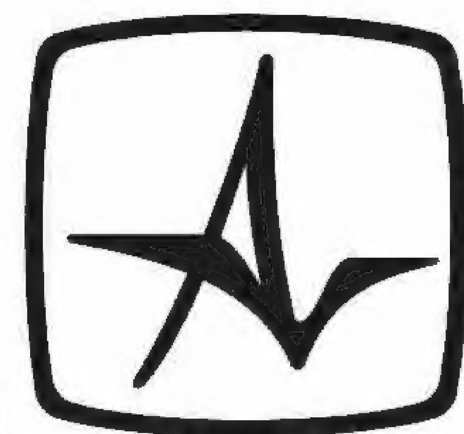
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

